

Catechismus
M. D. XCIIII

Det Ordet bli Fax., Bl. B4, vers., af Jonas Jacobsen, – skrives å (fra. ældre)

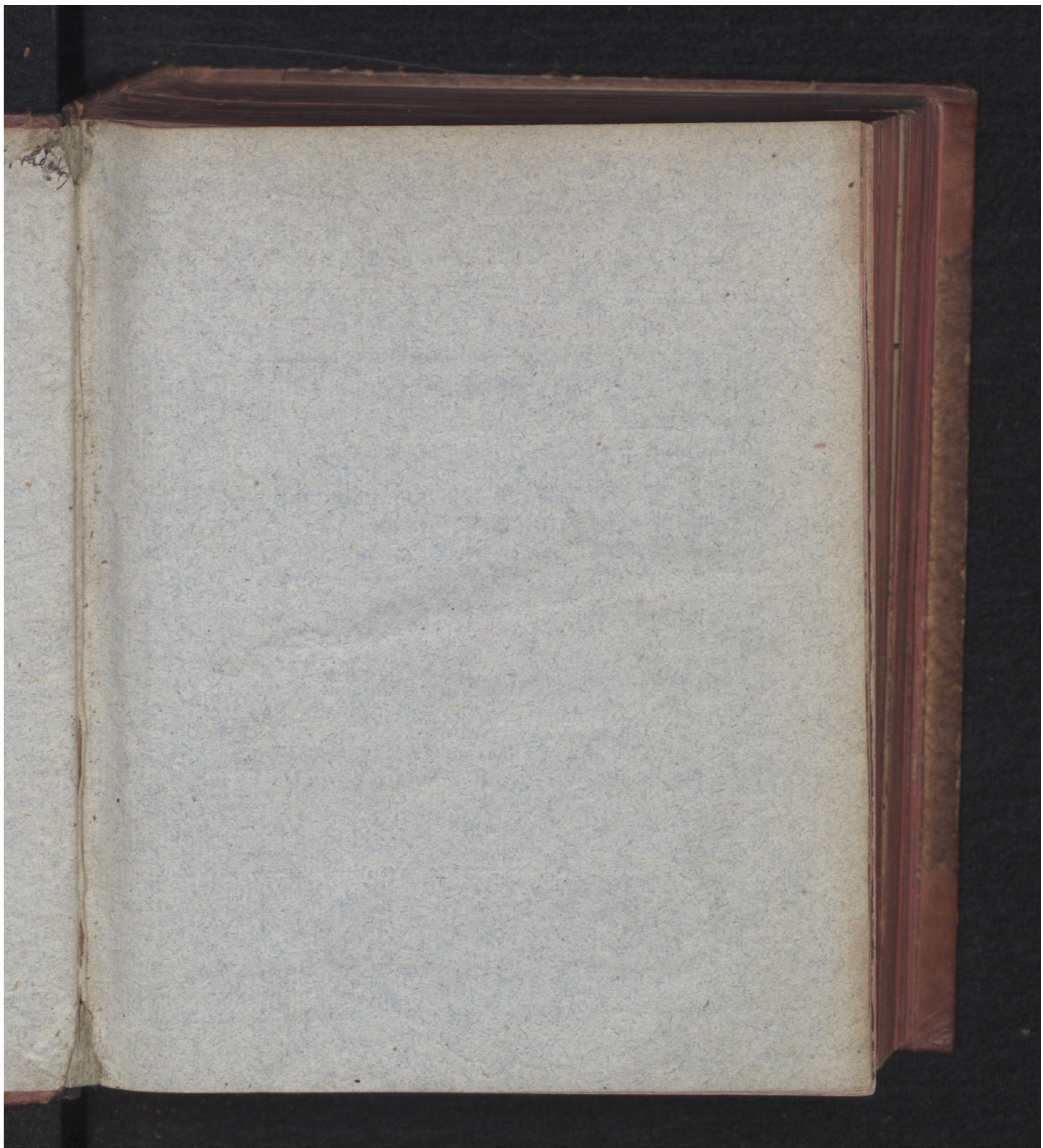
3-433 DA BOKS

4°

Box

Henrik Waldkirch fik 15 Aug. 1621 kgl. Privilegium paa at lade
oplægge igjen den Catechismum med sin Udlægning og Forklaring,
som afgangne Peder Lauritzen forrige Sognepræst i Tryggeløse
og Klagstrup Sogne i Skaane haver noget der siden forbedret
tilsammenskrevet og ederet. (Sjell. Reg. XVII, 167).

Catechismus.

En sand enfoldig

oc ordenlig Forklaring offuer Catechismum / som er vor Trois oc Saligheds Lærdoms faste Grunduol / aff de besynderligste Sententzer / Historier / oc Beuisninger aff den hellige Bibelske skrifft: Tilsammendragen til Guds ære oc menige Mands gaffn oc beste.

Ved

Peder Lauritzøn / Guds Ords Tienere.

Censurâ Sanctæ facultatis Theologicæ in inclytâ Academiâ Hafniensi approbatum.

M. D. XCIIII.

2. *Timoth*: 1.

BLiff ved de salige Ords Exempel som du haff-
uer hørt aff mig om *TROEN* oc *KIER-
LIGHED* i Christo Jesu. Beuar det gode
som dig er antuordit formedelst den Hellig Aand
som boer i oss.

Iacobi 1.

ER det saa at nogen iblant eder fattis Visdom/
hand bede aff Gud/ som giffuer huer mand en-
foldelige/ oc breider det ingen/ saa skal hun giff-
uis hannom.

DEt Kongelige Majest: oc hans Naa-
dis forordnede Regerendis Raads
aabne Breff oc *Priuilegio*, Jngen Bogetryckere
eller Bogehandlere vden eller inden Rigit at
lade efftertrycke/oc til kiøb at føre/ vnder Kon-
gelige Peen oc straff effter Articklentis
indhold oc Aarsmaal.

Oc findis til kiøbs hos Villom Boumester/
Bögeførere oc Klockere i Malmø.

Stormectigste Høybaar-
ne Første oc Herre/ Her Christian den Fierde
met Guds Naade / Danmarckis / Norgis/ Vendis oc
Gottis vdualde Konning/ Hertug vdi Slesuig/ Holsten/ Stor-
marn / oc Dytmersken/ Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst /
Min allernaadigste Herre/ Naade oc Fred aff Gud ved
JEsum vor eniste Saliggiørere i den værdi-
ge Hellig Aand / min plictige oc aller-
underdanigste Tieniste altid.

☙ * ❧

DAuid en Krune iblant andre Kon- 1. Sam:
ger oc Propheter/ oc Mand effter GVDS 13.
egit Hierte / som vandrede vdi it retfindigt
oc retskaffit Hierte for Gud/ beskriffuer oss 1. Reg:
disse Ord i sin Psalme. HERREN skal lade predicke 9.
i alle Tungemaal/ at der skulle oc nogle fødis. Disse ord Psalm.
haffuer ieg tit oc offte offuerueiet/ der ieg fant *Catechismum* 87.
paa atskillige fremmede Lands sprock/ oc ingen synderlig
Forklaring formerckte paa vort Danske maal aff nogen
at vere vdsæt/ Da tog ieg mig for/ hues ieg tilforn i mine
vnge dage aff Guds Naade haffde predickit/ oc nu forbe-
drede til Tryck i vort Danske maal at lade vdgaa/ til
huilckit ieg oc aff mine gode Venner haffuer verit ombe-
dit/ oc der hos anseet disse Aarsager.

Først at Guds Naffn maatte helliggiøris/ loffuis oc 1.
æris i vort Danske Tungemaal effter Dauids ord/ lige

saa vel som i andre fremẽde Lands sprock/ oc ieg der met
kunde tiene mine egne Lands folck. Effterdi det er oc den
rette sag/ huor for Gud haffuer skabt Menniskene/ at
hand aff dennom offuer alting vil rettelige kiendis oc
dyrckis/som hand oc selff befaler ved Mosen/Propheter-
Psalm. ne/sin Søn Christum oc Apostlene. Oc Dauid forma-
66. ner oc biuder all Verden at siunge oc loffue HErrens
Naffn met all hedersomhed/ oc predicke oc fortelle hans
95. ære/som mange Christne haffue loffuit oc bekient Gud oc
hans Velgierninger. Oc er denne Lærdom gantske nyt-
tig/ fordi den indholder den rette Hoffuitsum paa den
Guddomẽlige Lærdom/oc er en Extract vdaff alt det som
i det gamle oc ny Testamente beskreffuit er/ huo som den
lærer oc beuarer/hand beskermis fra alt Affguderi/Sa-
thans oc Meñiskelig *Tradition*/Suermeri/Tyrckiske/He-
denske oc Jødiske Bedrageri oc forføring. Jeg vilde oc
her met henføre vort Danske maal til sin rette brug oc
act/ at den enfoldige Menighed vdi sin Moders maal
kunde haffue en sand Vnderuisning aff GVds ord paa
Budordene/Troens articklе/ Bønen oc Sacramenter-
ne/ effterdi at ingen kand aff sin egen Fornufft dennom
begribe oc forstaa.

II. For det Andit/ at denne Forklaring kunde vere den
simpele menige mand en vnderuisning oc Siæle føde/ef-
ter Kong Dauids ord/ oc en *Præseruatiua* oc tilflucht mod
denne vildfarende oc skadelige twenighed/ som høris vdi
Re-

Religionens sager vdi omkringliggendis Lande oc Riger/huilckit snart hos oss (det Gud naadelige affuerie) ved Dieffuelen oc hans Lemer aff GVds retfærdige oc lønlige Dom̃e kunde opuoxe for vore graaffue oc mangfoldige Synders skyld. Det gaar megit aff lawe/som oc skede i Apostlenis tid/der Paulus maatte rette de Corinther/oc skreff dem saa til: Jeg formaner eder kiere Brødre/ved vor HErris Jesu Christi naffn/at i haffue allesamen en tale/oc lader icke splidactighed vere iblant eder/ men holder tilsammen vdi it sind oc en mening/thi mig er sagt om eder ved dennom aff Cloes husfolck/at der er en Trette iblant eder/ men ieg siger der om/at den ene siger iblant eder/Jeg er Pouels/den anden ieg er Apollos/den tredie ieg er Cephæ/den fierde ieg er Christi/ Huorledis? er oc Christus nu atskild? Er da Paulus kaarsfest for eder/eller ere i døbte i Pauli naffn. Oc i samme Epistel/ siger den ene/ ieg er Paulus/oc den anden/ieg er Apollo/ ere i da icke kiødelige? Saadan kiødelighed (diss verre) findis i disse dage mangesteds/ som aldelis icke burde at vere hos Christne. Oc Paulus oc Barnabas vilde icke tage sig de Titeler til/ der menigheden vilde anam̃et dem for Guder / oc kallede Barnabam *Iupiter* / oc Paulum *Mercurius*/fordi at Paulus helbredede it Meñiske som aff Moders liff vaar halt født. Johannes vilde icke heller lade sig kalde Elias/ Christus/eller en Prophete. Der som wi oc ville skillies fra Tyrcker/ Jøder oc Hedninger

1. Cor. 1. *1. Cor. 3.* *Actor. 14.* *Matth. 11.*

ved nogit naffn/da bør oss intet naffn at bære aff nogen Lærere vden aff vor HErre den kaarsfeste Christo.

Mange tage sig oc for at vdlegge oc mestre Skrifften effter deris Meñiskelige skarpsindighed/ som icke heller duer i Guds sager/som Paulus siger. Om saadane Forklarere haffuer S. Peder talit i sin tid/der hand saa skreff: Vor elskelige Broder Paulus skreff eder til effter den Visdom hannom er giffuen / lige som hand oc talede der om i alle Breff/ i huilcke der ere nogle ting suaare at forstaa/huilcke de vlærde oc letferdige foruende/lige som oc de andre Skriffter til deris egen fordømmelse. Thi er det raadeligt at tro Guds Ord som de lyde i sig selff vdi simpelhed/ end megit at mestre oc vdlegge / som Paulus raader oc lærer/ sigendis: Wi skulle icke kiffuis om ord/ som icke ere nyttige/vden at foruende dennom som tilhøre. Thi burde alle Christne at efterlade den skadelige Ordspilde som fører offte timelig vlycke/oc stor Siæle vaade oc fare/ her oc i euighed.

Rom. 8.
2.Pet.3.
2.Timo. 2.

III. For det Tredie/At menigheden aff denne Danske Forklaring kunde opueckis til dis større Lydighed mod Aandelig oc Verdslig Øffrighed/ om nogen Anfectning komme paa vor Tro oc Religion/som vi i disse sidste dage maa foruente effter Christi ord. Thi det hielper megit til Lydighed/naar menigheden aff deris metfødde sprock kand læse oc forstaa deris salighedes lærdom ret at vere/ saa holde de sig dis tryggeligere til samme lærdom/oc bliffue

Matth. 24.

ne frimodige aff Ordens nidkierhed / oc voffue Liff oc
Godz om behoff giordis / som Israels Folck / oc mange 2. Macc.
Christne giort haffue / som wi læse vdi Machabeernis 7.
Bøger / saa vel som oc vdi andre Historier.
Til det Fierde / At de wlærde simpele Leegfolck / som en IIII.
part kunde læse / oc en part haffue lyst til at lade læse for
sig / at de ved saadan gudfryctig Læsning kunde glæde sig
i Aanden ved Guds ord / som Paulus formaner de Phi-
lippenser / oc alle Christne / sigendis: Glæder eder i HER- Phil. 3.
REN. Oc vdi samme Epistel repeterer de samme ord / oc 4.
siger: Glæder eder i HERREN / oc atter siger ieg /
Glæder eder.

Guld oc Sølff / grøne Skowe / met Verdens ære oc
velde / sundhed oc andit saadant at eye oc bruge / er vel at
glæde sig vdi / Men det er altsammen wfuldkommen glæ-
de / blandit met sorg oc elende / Men at glæde sig i Aan-
den ved Guds Ord / det giffuer fuldkommen euig trøst oc
glæde imod Synden / Lowens formaledidelse / Verdens
elende / en ond Samuittighed / Guds vrede / Dieffuelens
vold oc matt / oc euig død oc fordømmelse.

Saa haffuer Christus viist Phariseerne oc Jøderne til Iohan. 5.
at læse oc randsage om sig vdi skrifften / oc altid skød sig til
atskillige Prophetier / Tale / oc Figurer / som vaar skreff-
uit om hanom. Lucas skriffuer / at JEsus haffde sin sed- Luc. 4.
uane at gaa i de Jødiske scholer om Sabbathen / En gong
kom hand til Nazareth / oc stod op at læse / Da finge de

hannom Esaiæ Prophetis Bog/ Oc der hand kaste op i Bogen/ fant hand den sted som skreffuit staar: Den
Esai. 61. HErris/ HErris Aand/ er offuer mig/ derfor haffuer HERREN saluit mig/Hand vdsende mig til at Predicke for de Elendige/oc forbinde de sønderknusede Hierter/ oc at Predicke de Fangne igenløsning/ etc. Dette JEsu Exempel burde alle Christne at efterfølge/oc daglige læse/ oc lade læse for sig i Bibelen/oc andre nyttige Bøger til deris Salighed.

Gud vere loffuit/ vore Adelske Mend vdi disse Riger Danmarck oc Norge/ere oc ved deris Studering oc Læsning/ komne til høy Lærdom oc forstand/ baade i Aandelige oc Verdslige sager/ oc ere derfor Lands oc Rigers ære/ oc holdis vdi høye oc vittige Bestillinger/Kongers oc Herrers raad oc krafft.

Det samme finde wi oc/formedelst flittig Studering oc Læsning: at disse Riger/ nu ocsaa vdi vor tid/ ere besynderlige begaffuede met Høylærde Mend vdi atskillige Tungemaal oc *Faculteter*, som huer vdi sin sted/ baade i den høye Schole/ oc andensteds brugis vdi disse Riger/ oc maa vel lignis ved fremmede Nationers lærde.

Velbyrdige Tyge Brahe til Knudstrup til det Slot Vraniborg paa Huæn/ haffuer oc vend alt sit forset til Bogelige konster/ oc ved sin flittige Studering/ indlagt sig oc sit Fæderne Rige/ it wdødeligt Naffn offuer Christendommen/ Synderlig vdi den skøne dyrbare oc nytti-

ge Astronomiske konst: Denne Velbyrdige Mands
naffn vilde ieg icke forbigaa / Endog ieg vel kand skønne
huad høye gaffuer Gud haffuer andre ocsaa metdelit.

For det Femte/ Haffuer Catechismi Lærdom giort/ V.
oc endnu giør stort gaffn vdi Riger oc Land/ Stæder oc
Byer/ huor Sang/ Læsning/ oc Offuerhøring øffuis/ i
Kircker/ Scholer/ oc Husregimente: Saa haabis mig
at denne Catechismi Forklaring/skal io ocsaa bære fruct/
som Gud selff loffuer om sit Ord hos Propheten/ sigen-
dis: Mit Ord skal icke komme tomt hiem til mig: Thi Esa. 55.
lige som Regn oc Sne nedfalder fra Himmelen/oc kom-
mer icke did igen/men vedsker Jorden/oc giør hende fruct-
sommelig oc blomstrende/at hun giffuer Sæd til at saa/
oc Brød til at æde. Saa skal oc det Ord vere som gaar
aff min Mund/det skal icke kom̃e tomt igien til mig/men
giøre det som mig behager / oc det skal hannom lyckis til
huilcken ieg det sender. Her er oc intet andit indført i den-
ne Bog/ end Guds rene ord/ som Moses/Propheterne/
Christus oc Apostlene lært haffue / som Paulus befaler
alle tro Lærere / oc forbiuder der hos Kierlinge Fabel 2. Timo.
oc løs snack / sigendis: Predicke Ordit/ holt ved / huad 4.
heller det er i rette tid eller i vtid / straffe / true / forma-
ne / met all Taalmodighed oc Lærdom/ Thi der skal ve-
re en tid / vdi huilcken de skulle icke kunde lide den salige
Lærdom / men de skulle tage sig selff Lærere / effter deris
egen lyst/som deris Øern klø effter/ oc de skulle vende de-

ris Øern fra sandhed/oc vende sig til Fabel. Item/Holt
dig fra de waandelige oc Kierlinge Fabel. Fremdelis/
1. Tim. 4. Holt dig fra den waandelige oc løse snack / thi det hielper
megit til it wgudeligt væsen. Oc S. Peder siger: Wi eff-
2. Tim. 2. terfulde icke kloge Fabel / der wi kundgiorde eder vor
2. Pet. 1. HErris JEsu Christi krafft oc tilkommelse. Jeg haff-
uer icke heller villit indføre nogle wnyttige Spørsmaal/
2. Tim. 2. Thi / som Paulus siger / de føde ickon trætte / Men ieg
haffuer in Summa seet enfoldige til Guds Ord/ære/ oc
Menighedens salighed.

Men efterdi ieg paa denne tid for disse oc andre
Aarsager skyld / haffuer fuldend mit Arbeid oc forset/ oc
ieg formercker (Gud vere loffuit) at E. K. M. elsker vor
Christelige Religion vdi lige maade som E. K. M.
kiære Her Fader / oc Herre Faders Fader / Høylofflige
salige ihukommelse Friderich den Anden/oc Christianus
den Tredie / oc de andre affgangne Christne Forfædre
Konger vdi disse Lande/oc den ved lige oc mact fordrer oc
forfremmer. Da viste ieg ingen der ieg mere met rette
plictig vaar/met all lydighed oc ære/ dette mit ringe/ dog
hellige arbeide/ at tilskriffue oc *Dedicere*, end E. K. M.
min vnderdanigste villie oc villigst tieniste der met at be-
uise/ som mig bør min rette Herre oc forsuar/ som baade
denne Lærdom oc mig E. K. M. Vndersaatte / vdi mi-
ne sidste Aars tid / best kand Handheffue/ styrcke oc be-
skerme.

Thi

Thi er min ydmyge oc vnderdanigste bøn E. K. M. vilde dette mit vnderdanigste Tacknemmeligheds tegen oc *Dedication*, Naadeligst aff E. Førstelige Indfødde fromhed oc godhed / lade velbefalde / som den der aff Hiertens ydmyghed gierne vilde gløre nogit gaat / Gud til ære / E. K. M. til tieniste / oc menige Mands gaffn oc beste. Den Allmectige oc Naadige Gud vil ieg haffue E. K. M. met E. Maiestatis Elskelige Raad oc Vnderſaatte / Riger oc Land / befalit. Ynskendis E. K. M. it Lyckſaligt Nyt Aar / oc languarendis Christelig Regimente / vdi god Alder oc Naade hos Gud oc Menniske. Skreffuit i Malmø *Thomæ Apoſtoli* dag / *Anno* 1593.

E. K. M.

ydmyge oc vnderdanigste Tienere

Peder Lauritſſøn / Guds Ords Tienere til Tygeløſe oc Klagſtrup vdi Skaane.

 Til

MIne metarbeidere vdi Ordit / oc kiere Brødre vdi Christo / oc alle dennom / som dette mit Arbeide læse / Ynsker ieg Lycke oc Fred i Gud / oc Broderlige oc Venlige beder / at i vden had oc affgunstighed / det for gaat ville anname / som ieg her vdi en sum forsamlit haffuer / det huer icke vden stor wmage ellers skulde lede oc opsøge / Jeg haffuer oc met flid antegnit alle Capiteler vdi synderlighed / at mand diss snarere kand finde / hues som hører til denne Forklaring / Huilckit ieg altsammen her icke kunde indføre. Her tør vel bliffue de som vnderstaa sig dette mit Arbeid at mestre / oc aff onde oc affuindsfulde Affecter det icke ville lade sig befalde / vden de det selff giort haffde / som mand pleyer at sige: *Nihil tutum à Sycophantæ & calumniatoris morsu*, det er / Jngen ting giøris saa / at det er fri for Klafferens munde. Saa haffuer ieg dog icke derfor affstaait mit forset at tiene Christi Menighed / oc holder saadane som
1. Cor. 13. Kierlighed icke vdi er / andit / end som Paulus beskriffuer dennom / lydendis Malm eller en klingendis Biælde / som ere aldelis intet nyttige / om de end skønt talede met Englenis Tunger / kunde spaa / viste alle lønlige ting / oc all Viisdom / oc haffde all Troen / saa at de kunde flytte Biergene / oc gaffue Fattige alt deris Gods / oc lode brende deris Legome.

Jeg

Jeg bekiender vel min vfuldkommenhed/ dog en fattig Tienere i min HErris oc Guds hus/ oc tacker min HErre Gud for de ringe gaffuer mig giffne ere/ som Gud forlæner huer effter sin villie/ som hand selff vnderuisde oc lærde Moysen/ der hand vndskyldede sig at gaa til Pharaonem/ fordi hand haffde it suaart maal oc suaar tunge/ oc sagde: Huo haffuer skabt Meñiskens mund/ eller huo haffuer giort dumme eller døffue/ seendis eller blinde? Haffuer ieg HErren ey det giort? Det samme lærer oc Paulus til de Corinther/ huorledis Gud vddeler oc vdbytter gaffuerne iblant Lærerne/ oc befaler at wi skulle legge oss effter de beste gaffuer. Paa denne fortrøstning haffuer ieg giort det som giort er/ men findis her nogit aff vankundighed eller Meñiskelighed forseet/ vil ieg lade mig rette saa vijt som GVds Ord vduiser/ Oc beder at huer vilde det lade sig vel befalde/ oc vdi Broderlig Kierlighed alting met gunst optage oc vdlegge.

Exod. 4

1. Cor. 12.

Vale.

Den

DEn höjest vis hed/ der ieg af ved
Er Herrens ord det ræne
Som jertens fred/ ok enighed
Met Gud/ os kand forlæne.
Ad Jesus Christ/ har os foruist
Löst udaf dievlens velde/
Wes argelist/ hadd voldt den tvist
Som Adams börn undgjelde.
Ad Gud vor vred / sin salig fred
Hand slet frå os mon tage/
Den Synd så led/ ok uselhed
Tog' ovverhand så fage.
Men Kongen god/ af Davids rod
Guds Søn af Himmerige
Här råd os bod/ alt ved sit blod
Ved kraft ok ånd deslige.
Den Herre from/ wor hans rigdom
Kand os Everlig gawne
Tal skriften om/ med dyb visdom
Wo den kand dele ok sawne.
Men menig mand/ der ei self kand
Den hellige skrift udtyde/
De god forstand/ ok kundskab grand
Af sådan skrifter nyde.

Som

Som lærd mands iid/ med lovlig fliid
Frembær af visdoms kilde/
Med den tilliid/ hand ej sin tiid
Eller arbejd skulde spilde.
Men skaffe gavn til Christi navn
Ok ære vel at fremme
Dog wer mands savn er verd en avn
Der å givr mand ej gjemme.
Den samme idret forstå mig ret
Har sig Her Peder taged
Arbeidet thet med got forset
Ok skriften os fremdraged.
Des bør wer mand/ som god forstand/
Af denne bog skal nemme/
J desse land wer som hand kand
Velgjerning ej forglemme.

Ionas Iacobus.

 Det

DET er ey gott paa løser Sand/
Stor Bygning at opsette/
Naar ey tilforn aff wiser Mand/
Grundwold er lagt til Rette.
Den omkost wor fast bedre spart/
Som ey til gaffns kand wære/
Naar det nedfalder med en fart/
Huad Grunden ey kand bære.
Med Guds Ord gaar det oc saa till/
Huo det vil ret *Studere*,
Oc ey aff Rod begynde will/
Kand ey well *proficere*.
Wor *CATECHISMVS* er den grund/
Oc Fundament saa kleine/
Paa huilcket bygges allen stund/
Guds Ord oc Lærdom rene.
Huad sig med hende Rime kand/
Tørff du ey tuiffl' at lære/
Det er *Probert* for alle Mand/
Oc fordrer Christi ære.
Huad oss till wor Saligheds gaffn/
J Werden bør at nemme/
Den lilde Bog giør der aff saffn/
Huo det ey will forglemme.
Huad wi er aff Natur oc art/
Naar wi til Werden komme/
GVDS LOFF giør det for oss saa bart/
Wi kand det ey forblomme.

Wor

Wor Synd oc brøst den oss forbær/
Der till Guds wrede strenge/
Med Peen oc straff baad' hær oc dær/
Som oss will offuerhenge.
Lægedom fører her til god/
Wor TRÔS ARTICKLE klare/
En Synder reysser di paa Fod/
Som laa i Lowuens snare.
Guds Naade/ Christi werdskylds mact/
At søge di paaminde/
Wel den som fatter det i act/
Aff Hiert' oc Trøstig sinde!
Men huo er den det rætt forstaar/
Aff egen mact till pricke?
Thi wor Tro lidet sig formaar/
Naar Gud det ey will skicke.
Defor gack frem til HERRENS BØNN,
Oc bed Gud om sin Naade
Ret flittelig: Hand dig wæll rønn/
Oc frir fra Siæle waade.
At du da ey skalt fald' i tuill/
Naar du hans Trøst wilt wente/
Snart hand dig det besegle will/
Med TVENDE SACRAMENTE.
Der til hør det Hellige Bad/
DAABEN, som Schrifften priser/
Oc CHRISTI NADER, som giør glad/
Wor Siell/ oc den bespiser.

Det er den GRVND, der jeg forstod/
Paa den maat du well bygge/
Huad ey er denne Lærdom mod/
Tro det med fuld god trygge.
BØRNE LÆRDOM menige Mand/
Den menlig monne kalde/
For den aff Barndom strax paa stand/
Bør huer well at befalde.
J Orden er den gantske kort/
Men megit dyb j finde/
Huor mangens Alder gaar slæt bort/
Før hand den grund kand finde?
Derfor bør dennom tack oc priiss/
Der saadan fliid paawende/
At vng oc gammel ligerwiss/
Den rætt maa lær' oc kiende.
Den DANNEMAND som oss den gaff/
Paa Danske maall forklared/
Hand maa wel rømmes FØRST der aff/
At hand den fliid ey spared.
Aff Gud skall hand oc wente løn/
Som hand monn Riglig Jætte/
Naar du den læss/ vdi din Bønn/
Hans Naffn du ey forgiætte.

Isahac Grønnebeck.

Huad er det Naffn Catechismus?

* * *

CAtechismus er it Naffn vddraget aff it Gredskt Ord Κατηχεῖν/ som betyder paa ret Danske i almindelighed/ en gienliud eller medliud. Huilckit Naffn/ vore Christelige Læresædre/ haffue giffuet vor Christelige Troes Hoffuetlærdome: Fordi det vaar skick i den Første Kircke effter Christi Opstandelse/ at huad der lærdis om disse parter oc Hoffuit artickle for Menigheden eller Vngdommen/ det skulde de/ som oplærdis/ selff opregne igen/ oc ved aabenbare liudelige ord oc liud sige fra sig hues Lærdom som de haffde hørt/ paa det mand kunde vide/ huad huer i denne Christne Lærdom forbedrede sig: Der aff kaldis den *Catecheta* som offuerhører: oc *Catechumenus* som offuerhøris. Saa brugis dette ord Catechismus hos oss som det vaar i brug hos dennem/ aff den Aarsage beneffnit er. Oc ligeruis som den Christelige Kircke haffuer mange oc atskillige Hebreiske/ Gredske oc Latinske Naffn oc Ord vdi den almindelige sang oc tale/ oc bruger dennem end i denne dag/ lige som vor egen Moders Tungemaal/ som alle eller huer dog icke veed huad det er der

de siun-

de siunge eller tale: som paa Hebreiske maal/ Alleluia/ Hosianna/ Amen/ Sabbath etc. Disligiste Gredske maal/ Kyrie eleison/ Christus etc. Latinske maal/ *Pater noster, Sanctus &c.* Lige saa bruge oc wi dette Naffn/ Catechismus/ vdi vor daglige Tale.

Huad er Catechismus?

Catechismus er en Lærdom som Gud haffuer giffuit oss/ vdi huilcken kaartelige befattis alt det wi behøffue at vide til vor Salighed. Catechismus kaldis oc Børne lærdom/ icke alleniste fordi at Børn bør i samme Lærdom flittelig at vnderuisis oc opdragis/ Men at den oc hører til de Guds Børn som ere komne til alder oc Aar/ som Jøder oc Hedninge der bliffue ved denne Lærdom kallede til Salighed/ Huilcken Lærdom hører oc til oss oc alle andre/ som Paulus i
1. Cor. 3. sin Epistel til de Corinther tal/ at hand skriffuer til dem som til vnge Børn i Christo. Oc Petrus i sin
1. Pet. 2. Epistel formaner alle Christne/ sigendis: Afflegger nu all Ondskaff/ Besuigelse/ Hyckleri/ Affuind oc all Bagtalelse/ oc verer gerige effter den fornumstige rene melck/ som nyfødde børn/ at i kunde voxe i hende. Vdi saadan offuerhøring øffuede Apostlene sig daglige/ oc haffde deris venlige Disputatz oc Samtale/ huilcken de kallede Catechismum/ som oc sømmer oc bør at vere hos alle Christne/ baade gamle oc vnge/ vdi god act oc Christelig brug.

Huad

Huad indeholder denne Lære?

Suar.

Fem Hoffuitstycker.

Det Første/ er de X. GUds Bud.

Det Andet / den Christelige Troes Artickle.

Det Tredie / den Bøn som Christus haffuer oss lærdt.

Det Fierde/ Daabsens Sacramente.

Det Femte/ Christi Nadueris Sacramente.

Om dette Første Hoffuitstycke/ som er de X. Guds Budord.

Udi dette første Hoffuitstycke / vil ieg faareholde Tuende Parter. I den første/ en indgang oc vnderuisning at lære paa disse X. Budord / om deris Begyndelse/ act oc nytte: I den anden Part vil ieg forklare huert Bud aardentlig oc besynderlig met sine Lærdomme.

Den Første Part i dette Første Hoffuitstycke.

Huad Aarsag haffuer Gud hafft at giffue sine Lowe oc X. Budord fra sig beskreffne?

Den Euige/ Allmectigste Gud skabte Adam i begyndelsen/ met saadan Fuldkommenhed/ at hand al-

Gen:1. delis visse GUds Villie/ som wi maa læse/ Oc der
Sapi:2. til met kunde fuldkommelig i alle maade giøre der eff-
Syr:17. ter. Men der Adam falt fra vor HERRE/ oc mere
lydde Dieffuelen/ end sin Gud oc Skabere/ bleff
hand ved denne sin wlydigheds fald oc forseelse/ saa
aldelis foruendt/ at i den sted hand haffde fuldkom-
men forstand paa GUds villie/ kom hand i saadan
Elendighed oc misforstand/ at giøre det som Gud vil-
de haffue giort/ at hans gantske Natur er bleffuen
Gud aldelis affspendig oc frauend. Huilcken For-
derffuelse Adam paaførde alle Mennisker/ saa wi maa
sørgelig oc jammerlig klage hans fald/ ved huilckit wi
Eph:2. ere/ som Paulus lærer/ Vredens Børn aff Naturen.
Om dette fald talede Gud met Adam/ oc der imod
gaff hannem oc alle hans Effterkommere/ denne dyre-
Gen.3. bare Euangeliske trøst: at Quindens Sæd skulde
sønderknuse Slangens hoffuit/ det vaar/ Christus
skulde fødis oc frelse Adam igen oc alle Mennisker/
som troer paa hannem/ fra GUds Vredis straff/
Dieffuelen oc Helffuede ꝛc. Om dette fald oc trøst
der imod/ talede Gud offte Mundelige met Adam/
Enoch/ Noa/ Abraham/ Isaach/ Jacob/ oc forbandt
sig met dennem/ om sin Villie/ oc de fremdelis for-
kyndede det til deris Børn oc Affkomme. Men der
Gud saa/ at hans Ord oc villie flois vdi glemme oc
bleff

bleff fordunckit/ oc siuntis nu effter sit Løffte/ at ville
føre Israels folck/ som vaar Abrahams/ Isaacs oc
Jacobs affkomme/aff Egypten/til det foriette Land/
oc dette Folck skulde vere en Speyel/ oc Exempel for
all Verden/da siuntis det Gud nyttigt oc behageligt/
at dette Folck/ icke skulde gribe til atskillige twuisse syn-
dige veye/saa gaff hand dennem sine Lowe/oc sine X.
Budord/ vdi bogstaffuen fra sig beskreffne/ at huer
kunde vide sig der effter at forholde/ som Gud sagde
til dennem: I skulle holde alt det ieg biuder eder/oc i *Deut:4.*
skulle intet legge der til/oc intet tage der fra/ paa det i *12.*
mue beuare HERRENS eders Guds Bud som
ieg befaler eder. Som Christus oc lærer i det ny Te- *Matth.*
stamente: De tiene mig forgæffuis/den stund de lære *15.*
icke vden Meñiskens Bud. Saa bør alle Christne/at
holde sig til Guds Bud/ oc leffue der effter som de ere
forskreffne/ at wi icke skulle fare bort som Fæ/ som *Psa.49.*
Dauid siger.

Huor mange Lower gaff Gud i det
Gamle Testamente?

Trende slags Lower: Først/ de X. Bud. Der-
nest Kirckelowen. Det Tredie/Verdslig Ræt.

Naar gaffs de X. Bud?

Disse Bud gaff Gud effter Israels Folck vaar
reyst aff Egypten/oc vandrede nu omkring i Orcken/ *Exo.19.*

Num.33 Tre Maaneder/ oc i den Tolffte Leyer de haffde slaget/ fra de ginge aff Egypten/ huilcket vaar paa en slet plan/ vd met it høyt Bierg/ som kallis Sinai. Da vaar Verdens Alder/ effter den almindelige regning/ hen ved 2456. Aar/ det er/ 803. Aar effter Vandfloden.
Exo.19. Tre Dage for Pintzdag/ kallede Gud Mosen/ bad hannem gaa op paa Biergit til sig/ oc sagde: Saa skalt du sige til Jacobs Hus/ oc kundgiøre Jsraels børn : J haffue seet huorledis ieg førde eder paa Ørne vinger/ oc ville i lyde min røst/ da skulle i bliffue mig it Prœsteligt Kongerige/ oc it helligt Folck/ oc befol Mose at Folcket skulde beskicke sig.

I. Først/ at de skulde to deris Klæder/ oc vere rede paa den Tredie Dag.

II. 2. At de skulde giøre it Maal trint omkring ved Bierget.

III. 3. At Folcket icke skulde gaa paa Bierget/ oc ey røre yderste ved det/ thi huilcken som rørde ved Bierget skulde visselige dø.

IIII. 4. Naar de støtte i Bassuner/ da skulde de gaa til Bergit.

I. Der den Tredie Dag kom: Da bleff der stor Torden oc Liunild.

II. Der nest kom en tyck mørck sky paa Bierget.

Saa

Saa hørdis en stor liud aff en Basune/saa at Fol- III.
cket bleff forfærdit i Leyren / oc Basunens liud bleff
io større oc større.
Saa gick alt Folckit aff Leyren/met Mose imod IIII.
Gud/ oc stod neden ved Bierget.
Det gantske Sinai Bierg røg/ at HErren foer V.
ned paa Bierget met Ild/ oc der vdgick en Røg/ lige
som aff en Teglon/saa at Bierget beffuede.
Oc Basunens liud bleff io større oc større. VI.
Bleff der saadant it Torden oc Liunild / Røg oc VII.
Damp at Folcket vigede fra Biergit/oc bad Mosen
tale met HERREN/ at de icke skulde dø/oc sagde til
Mosen: Dig ville wi paa GUds vegne vere hørige
oc lydige.
Effter saadane Mirakel / vdraabte Gud disse X. VIII.
Bud/ som wi her effter met deris forklaring ville op- Exo:20.
regne/ oc befol at de skulde høre oc lyde dennom.
Der effter vaar Moses paa Biergit hos Gud/oc
Gud antuordede Mosi to Stentaffler i sin Haand/ 32.
de vaare skreffne paa baade sider/som Gud selff haff-
de giort/oc selff haffde graffuet Skrifften i dem.
Men der Moses kom fra Bierget /oc hørde den
Dantz oc Skrig/ bleff hand vred/kaste Tafflerne aff
sin Hand/ oc slo dennom sønder neden ved Bierget. Deut.
Siden giorde Moses To Stentaffler igien / effter 10.
Guds

Exo.19. Guds befalning / som Gud selff skreff de X. Ord/ som de vaare skreffne i den første/ som HERREN talede aff Ilden paa Sinai Bierg/ der Israel vaar forsamlit.

Huor for gaff Gud disse Budord paa Stentaffler?

Der met vilde Gud tilkiende giffue Menniskenis forstockede Stenhierter/ at wi aff oss selff huercken kunde tencke eller giøre nogit/ eller lyde Gud. Som
Gen.8. hand klager: Jeg vil icke mere her effter forbande Jorden for Menniskens skyld/ thi Meñiskens Hiertis tancker ere onde aff vngdommen.

Dernest vilde Gud met Stentafflerne giffue tilkiende disse Ords varighed/ at de skulde staa ved fuldmact/ som Christus lærer: Sandelig siger ieg eder/
Matth. 5. indtil Himmel oc Jord forgaar/ skal icke den mindste Bogstaff/ oc ey en Tyddel aff Lowen forgaa.

Huor for skreff Gud dennom met sin Finger?

Først for Budordenis Myndighed / som Herrer oc Førster skriffue ved deris egen Haand / at det skal vere fast oc stadigt / Saa vil den leffuendis Gud / haffue i ære oc act holden disse Bud hos Meñiskene.

Dernest / som Gud icke ved Pen eller Staal / men ved sin Finger skreffuit haffuer / saa ere de saa skreff-

ne/

ne/ at wi dem ey kunde forstaa eller beuare/ vden ved GVds Finger/ som er den værdige Hellig Aand.

Kand Menniskene aff sig selff fuldkomme denne Low?

Siden Adams fald / haffuer aldrig nogit Menniske kundit fuldgiøre denne Low / vden JEsus Christus alleniste / icke kand heller nogen bliffue salig ved hende. Thi Lowen vdkræffuer saadan lydighed / som Adam kunde beuise/ før hand bleff Gud wlydig: Ja saadan lydighed som GVds Engle i Himmelen beuise Gud. Menniskene ere i denne Verden/ aff deris egen oprindelige Natur/ ey anderledis end som Propheten siger: Wi *Esa.*
ere alle som de wrene / oc all vor Retuished er lige som it 64.
besmittet Klæde / wi ere alle visnede som Blad/ oc vore Synder føre oss bort som it Vær. Paulus siger klarlige til de Galater: I haffue myst Christum/ i som vil- *Galat.*
le bliffue retferdige ved Lowen/ oc i ere faldne fra Naa- 5.
den: Oc lærer klarlige at Menniskene bliffue icke Ret- 11.
ferdige formedelst Lowens Gierninger/ Men ved Troen til JEsum Christum. Saa tro wi oc paa JEsum Christum/ paa det wi skulle bliffue retferdige formedelst Troen til Christum oc icke ved Lowens gierninger. Thi der bliffuer intet Kiød Retferdigt ved Lowens gierninger. Oc slutter samme Capitel: Kommer Retferdighed formedelst Lowen / da er Christus forgæffuis død.

Huad skulle wi da met de X. Bud? Huor til ere de nyttige/ effterdi wi kunde icke bliffue salige ved dennem?

I. 1. De X. Bud ere oss nyttige Lærdomme/ Først/ at wi aff dennem kunde kiende vor onde Naturis wfuldkommenhed/ som oss aff Adam er paakommen/ som Paulus lærer: Jeg viste icke at Begierlighed vaar Synd/
Rom. 7. før end Lowen sagde: Du skalt icke begiere.

II. 2. Derneſt/ at wi aff vor Synd oc Forseelse imod Gud oc vor Næste/ kunde kiende oc forstaa Guds store/ grumme/ forfærlige oc retferdige Vrede imod Synden/ oc vide/ at wi ere Guds Lows offuertrædere.

III. 3. Lære wi aff dennom/ at kiende Guds Barmhiertighed/ Langmodighed oc Taalmodighed/ at Gud haffde vel ræt til at straffe oc fordømme oss/ der som hand vilde gaa i Rette met oss/ som Propheten siger: HErrens
Thren. 3. Miskundhed er/ at wi icke ere aldelis øde/ hans Barmhiertighed haffuer endnu ingen ende/ men hun er huer morgen ny/ oc din Trofasthed er stor.

IIII. 4. Naar wi saa aff disse Budord lære/ at kiende Gud oc oss selff/ oc bliffue formedelst Troen til Christum/ forligte met Gud oc vor Næste/ saa skulle wi raabe til Gud/ at wi kunde befries fra vore Synder oc Lowens Formaledidelse/ oc legge saa vind paa/ at leffue met Gud oc vor Næste effter disse Budords lydelse/ Gudfryctige/ i Retferdighed/ Hellighed/ Kyskhed Fredsommelighed oc

ærlig-

ærlighed / icke alleniste vdi vduortis gierninger / Men ocsaa i Hiertit / Ord oc tale. Der om ville wi tale videre / vdi Budordenis forklaring oc Beslutning.

Haffuer Hedninge vist aff denne Low / efftersi hun alleniste bleff giffuen Israeliterne?

Aff den naturlige Kundskaff som io i nogen maade er bleffuen i Menniskene / dog wfuldkommen effter Adams fald/dog haffue Hedningene icke hafft denne Low skreffuen / men flux staffuede paa / oc lagt sig effter / at dyrcke oc tiene Gud / oc der hos sammen skreffuit skøne Lærdomme/ huor mand ærlige skulde leffue i Verden / som *Pithagoras, Phocillides, Plato, Aristoteles, Cicero &c.* Men de haffue icke naait / den rette grund/ enten paa Guds værelse/ villie eller forsiun/oc der faare/ icke effter deris Fornufft / rettelig kunde tiene hannem/ som Paulus siger til de Rommere. *Rom. 1.*

Bliffue wi icke salige ved Lowen?

Paulus lærer aabenbare / at vor Salighed staar i Troen til Jesum Christum. Thi lige som Lowen vdkræffuer en fuldkommen lydighed : Dernest en fuldkommen straff. Saa haffuer Christus verit sin Fader lydig for oss/ til Kaarsens Død/ som Paulus siger. Oc baarit fuldkommen straff for oss paa sin Siæl oc Liff. Oc Paulus siger: Der tiden bleff fuldkommen/ da sende Gud sin Søn født aff en Quinde / Lowen vndergiffuen / paa det hand kunde forløse dennom / som vaare *Gala. 2.* *Philip. 2.* *Galat. 4.*

vnder Lowen / at wi skulde faa Børnenis vduellelse.
Matth. Christus taler oc selff om Lowen / oc siger: Alle Pro-
11. pheter oc Lower spaade til Johannem / det er / saa lenge
skulde Lowen haffde genge / siden skulde Christus gant-
ske hentage Lowens Formaledidelse / som Paulus oc trø-
Rom. 5. ster oss: Lige som nu Fordømmelsen er kommen offuer
alle Menniske / formedelst it Menniskis Synder: Saa
er oc Liffsens Retferdighed kommen offuer alle Men-
niske / for den enis Retferdighed. Thi lige som der bleff-
ue mange Syndere for it Menniskis wlydighed: Saa
bliffuer oc mange Retferdige / formedelst den enis Ly-
dighed.

Den Anden Low som Gud gaff / den kallis Kircke Low.

Denne Low stifftede Gud selff met Præster / Kircker oc Kirckeskick / met sine atskillige Offer / de Tre store Fester: Pauluners høytid / Paaske / oc Pindze Fest. Oc de mange Ceremonier oc skick om allehaande indfald met Renselse / Slactning / Vielser / oc anden saadan Kircke Ordinantze.

Her haffuer Gud hafft behagelighed vdi disse Ceremonier / oc befalit denne Aarons Prydelse oc andit saadant som da vaar i brug / oc der met vilde / at de skulde øffue sig i saadan Guds Tieniste / at hand der met vilde
1. forhindre Affguderi / oc at den Menniskelige Lætfærdighed til Affgudiske Tieniste kunde affueries. Vilde oc saa

met

met samme Kircke Lower / fremdrage det hellige Folck i 2.
besynderlighed fra andet Folck / aff huilcket Christus
skulde fødis. Som Gud sagde til Abraham : I din *Genes.*
Sæd skulle alle Folck paa Jorden velsignis. Saa vil- 22.
de oc Gud/ at det Folck skulde saa øffuis i disse Gudfryc-
tige Gierninger : At hand kunde der met drage deris 3.
Hierter til sig/ oc at de altid skulde øffuis i tacknemmeli-
ge Gierninger mod Gud/ Oc ved en part aff deris Of- 4.
fer opholde deris Guds Præster / som leffuede aff deris
Offer oc Rettighed.

Saadant altsammen oc de meste Kircke Ceremoni-
er vaare icke heller andit end Figurer oc Lignelser til det
rette Offer JEsum Christum Guds Søn. Alle disse
Kircke Lower finge ende/ den tid Forhengit reffnede i tu
i Jerusalems Tempel / oc der JEsus gaff op sin Aand *Marc.*
for oss paa Kaarsit/ da brast Baandit met denne Low/ 15.
at det nu icke giøris behoff / at nogen anden Ypperste
Præst / skal indgaa i det allerhelligste/ som Apostelen til
de Hebreer lærer : Wi haffue en sterck Trøst/ wi som *Heb. 6.*
haffue tilfluct/ oc bliffue ved det tilbudne Haab/ huilckit
wi haffue/ som vore Siælis trygge oc faste Ackere/ som
oc gaar ind inden for Forhengit / der som Forløberen
gick for oss/ JEsus som er bleffuen den ypperste Præst til
euig tid/effter Melchisedechs skick. Oc om du læser det
gantske siuende Capitel igennem / det skal lære dig /
om det hellige/Aandelige oc euige JEsu Christi Præste-

 dømme

dømme for oss / Thi skulle nu alle Menniske søge Hielp/ trøst oc bistand hos Himmelens oc Jordens Skabere oc Gud / som haffuer ræddit oss ved denne ypperste oc rette Præst Melchisedech som er Christus/vor Salighed/om huilcken alle Propheter haffuer spaait/oc Gud selff haffuer talit: Oc JEsus sig rettelig haffuer beuist: Oc den værdige HelligAand/ved Apostlene klarlige oc aabenbare haffuer ladit oss oc den gantske Verden forstaait.

Den Tredie slags Low som Gud gaff/
er den Verdslige Low.

Endog at Christne Herrer oc Førster/icke holde alle oc same Jødiske Lands Ret/for synderlige Aarsager skyld/ i alle sine Puncter oc Artickle. Dog ligeuel findis en stor hob aff de Lower som ere i Christenheden gengse oc ved mact/ som ere vddragne aff Mose Low/ eller stemer met denem offuer eens/saa vijt Tiden/Steden/Personerne oc Lands leylighed/ oc andre saadane vilkaar kunde taale.

Huad indeholder da disse X. Budord.

Deut. Det siger Moses til Jsraels Folck i en Sum/ met
6. vdtryckte Ord: Du skalt elske HErren din Gud aff dit gantske Hierte/aff din gantske Siæl / oc aff all din mact
Matth. oc formue. Met disse Ord viser oc Christus Dieffue-
4. len aff/der hand vilde vere tilbedit aff hanom/ for Verdsens Gods oc ære/ oc sagde: Der staar skreffuit: Du skalt tilbede Gud din HErre/ oc tiene hannem allene.

Christus oc Phariseerne drogis offte om denne mening/

ning/ oc Christus bestatede det saa: Du skalt elske Gud din
HErre aff gantske hierte/ aff gantske siæl/ aff gantske sind/ Matth.
dette er det ypperste oc første Bud. Det andit er lige som 22.
dette: Du skalt elske din Næste lige som dig selff. I disse tu Luc.
Bud henger all Lowen oc Propheterne. Saa vdkræff- 10.
uer Gud saadan Lydighed/ aff Hierte Siæl oc Sind/ oc
alle vduortis oc induortis Lemmer/ som Englene i Him-
melen beuise Gud/ oc som Adam kunde beuise Gud/ før
end hand syndede/ oc haffuer saa hart lagt den Lydighed
paa/ at der som wi den icke beuise/ som hand siger hos
Mosen/ da vil hand forbande den som icke fuldkomer al- Deut.
le Ordene i denne Low/ oc opregner stor oc megen wlycke 27.
sôm skal vederfaris saadane wlydige Offuertrædere. 28.

De samme X. Budord/ skifftis meenlige i tuende Taff-
ler: Saa at den første Taffle indeholder de 3. første Bud-
ord/ oc forholder oss/ huad tieniste den euige Gud selff per-
sonlig vdkræffuer aff oss/ paa sine egne vegne. Den An-
den Taffle indeholder de sidste 7. Budord/ i huilcke Gud
paabiuder/ huorledis wi oss met vor Næste i deñe Verden
holde skulle. Huilcke dog to saa vel ere Guds bud oc befal-
ning/ som de første/ oc hues offuertrædelse der skeer imod/
er io saa haard straff vnderlagt som den første Tafflis.

Aarsagen at disse Bud i tuende Taffler ere saa deelde
oc skiffte/ skeer/ baade fordi/ at der er icke vden tuende *obje-* Exod.
cta som deñe Low stemer paa/ som er Gud oc vor Næste. 32.
Der til met/ at Gud selff haffuer samme Bud skreffuit Deut.
i Tuen- 10.

i Tuende Taffler. Oc endog disse Budord i atskillige maade opregnis/ at nogle regne det for det Andit Bud: Du skalt icke giøre dig nogit Billede etc. Oc regne saa det ix. oc x. for it Bud/ som tractere om den syndige Begierlighed. Saa vil ieg dog bliffue hos den gamle maade/ som almindelig haffuer verit/ oc er hos oss i brug/ oc nu opregne huert Budord for sig selff met sin forklaring.

Det Andet at acte vdi dette Første Hoffuitstycke/ er Budordene i sig selff at opregne/ oc Forklaring offuer dennem.

Det Første Budord er saa liudendis:

Exod. 20.

Deut. 5.

Psalm. 81.

JEg er HErren din Gud/ som vdførde dig aff Egypti Land/ aff Trældomens Huss: Du skalt ingen Billede giøre dig/ eller nogen Lignelse/ effter det som er i Himmelen/ eller næden paa Jorden/ eller effter det som er vdi Vandit vnder Jorden/ Du skalt icke tilbede dennem eller tiene

tiene dennem. Thi Jeg som er HErren din Gud/er en Nidkier Gud/som hiemsøger Fædrenis Misgierninger/ paa Børnene/indtil Tredie oc Fierde Led/paa dem som hade mig. Oc Jeg giør Miskundhed met mange Tusinde/ som mig elske oc holde mine Bud.

Dette Første Bud er besynderligt iblant de andre/ icke alleniste for det er først set aff Gud: Men fordi det handler om det aller synderligste/ som er Gud selff anrørendis / oc er saa gaat som en Sum paa alle de andre Bud. Thi huilckit aff de andre wi bryde / er dette strax brut: Dog det er end ocsaa lige met de andre. Som S. Jacob lærer: Holder nogen den gantske Low / oc Synder i it / hand er skyldig i dem alle. Thi den som sagde: Du skalt icke bedriffue Hoer. Hand sagde ocsaa: Du skalt icke ihielsla. Der som du icke bedriffuer Hoer / oc ihielslaer / saa est du dog Lowens offuertrædere. *Iacob. II,*

I dette Første Bud ville wi acte.

Først/ Huorledis GVD selff bekiender sig en sand Gud at vere.

2. At Gud beraaber sig paa sine Guddomelige velgierninger/mod dette Folck/ som hand deñom beuist haffuer.

3. At hand forbiuder fremmede Guder.

4. At hand forbiuder alle Lignelser.

5. At ingen skal Tilbede saadane Guder.

6. Huorledis der er Syndet imod dette Bud met Affguderi/ oc huorledis Gud haffuer det straffit.

7. Huorledis wi vdi mange maade Synde imod dette Bud.

8. Huad straff dem følger som hans Bud icke lyde.

9. Huad benedidelse oc gode / hand vil giffue dennom som hans Bud holde.

10. Huad wi her aff skulle lære.

Det Første i dette Første Bud at acte.

Jeg er HErren din Gud.

Det er / Jeg er Jehouah / den rette euige Guddommelige verelse / ved huilcken / oc vdi huilcken alting regeris / styris oc beuaris. Jeg / som handthæffuer oc beskermer dennom / som forlade sig paa mig / oc straffer de mig foracte oc forhaane.

Mig. Der er saadan en Gud / skalt du fordi aleniste dyrcke / elske oc kiende / for din Gud oc HERRE / oc ingen anden. Oc alt det Jeg haffuer giort mod andre / det kand oc vil ieg giøre mod dig: Enten det er paa den ene eller den anden part. Derfaare vil Jeg eniste haffue det gantske Hierte / Tro / Elskelighed / Haab oc Tillid / fra fremmede Guder. Derfaare sagde Helias til Israels Folck / der de haffde faldit til Baals Affguderi: Huor lenge Halte i paa baade sider? Er HERREN Gud / da vandrer effter hannem: Men er Baal det / saa vandrer effter hannem. Lige som en Quinde / skal ingen Mand elske / høre eller lyde / vden sin egen Ecte Mand /

1. Reg. 18.

oc icke

oc icke haffue nogen vtilbørlig kierlighed/met nogen anden: Saa skal oc ingen haffue andre Guder/vden denne sin rette GVD.

Det Andet vdi dette Første Bud at acte.

Jeg vdførde dig aff Egypti Land aff Trældommens Hus.

Dette er ord / som giffuer nocksom beuis / at denne Gud er en ret sand Gud/ (oc/ at hand er den rette Gud/ vil ieg tale oc forhandle i den første part vdi vor Christelige Tro/) Men disse ord: At hand frelste dennem aff Trældommens Hus / er saa at forstaa / som Gud vilde saa sige: Jeg loffuede Eders Fader Abraham/ at giøre hans Slect / saa mangfoldig / som Stierner paa Himmelen/som hand bad hannem see op til/oc telle. Nu haff- *Gen.* 15.
ue i verit fremmede oc fortrengde i Egypti Land/ vdi 430. Aar / oc eders Modgang er bleffuen saa stor / at Kong Pharao befol/mand skulde vdraabe offuer Rigit/oc lade *Exod.*
thielsla eders Drenge Børn / der i bleffue mangfoldige/ 12.
Formindskede eders Mad / oc forøgte eders Arbeide oc
Trældom. Da hørde ieg eders ynckelige klagemaal/ der oc
eders Raab oc Arbeide kom for mig : Saa kallede Jeg 1.
Mosen/oc vdualde hannem/at hand skulde gaa til Pha- oc
raonem/ oc sige : At hand skulde lade eder fare / Thi ieg 2.
tencker paa min Pact / der ieg giorde met Abraham / J- *Ibidem.*
saac oc Jacob/ At i ere deris Efftercommere/ oc skulle tie- 3.
ne mig: Oc der hand icke vilde lade Eder fare / beuiste

Jeg

Jeg mig imod hannem/ oc for eder/ en Gud at vere/ved
IX. suaare plager. Oc der hand da icke vilde lade eder
7. fare/ lod jeg den Tiende gong sla ihiel/ alle første fødde/
aff Menniske oc Queg/offuer det gantske Land/fra Pha-
12. raonis første Søn/som sad paa hans Kongelige Stoel/
oc indtil den fangnis første Søn i Fengselit. Da bad
Kong Pharao/ Mosen oc Aaron/ at de skulde gaa aff
Landit/ oc tiene eders Gud. Der effter tenckte Pharao
14. oc Folckit: Hui lode wi Jsrael saa fare/ at de icke skulde
tiene oss? Saa rustede Pharao sig met sex hundrede vd-
ualde Vogne/ der til Ryttere oc Fodfolck/ oc andre Vog-
ne/ som vaare vdi Egypten/ oc vilde offuerfalde eder/ oc
trengde eder imellom Klipperne/ som i haffde paa baade
sider/ oc i icke kunde vndtuige/ thi i haffde det Røde Haff
for eder/ oc Pharao bag effter eder: Oc i haffde oc icke
Skib eller Lær Baade/ at fare offuer met/ eller nogen
Menniskelig hielp. Der i raabte til mig/ oc Moses i den
banghed/ Lod jeg Haffuit op for eder/ at Vandit stod
som to Mure/oc i ginge igennem Haffuit paa Haffsens
Bond met tørre Fødder. Men der Kong Pharao saa
det/ lod hand ey aff at fare effter eder at sla eder ihiel:
Der hand kom i Haffuit/ lod jeg Vandit falde igen/ oc
lod hannem saa met alt sit Selskaff/ der eder haffde pla-
git/ druckne oc omkomme/ oc i stode oc saae der paa/ at
jeg saa frelste eder. Saa vil Gud sige: Den der saa hiel-
per oc beuiser sig i nød oc fare/ met saadane gierninger/
maa

maa io kiendis en GUD at vere/ som ieg halp eder fra
eders Angist/ Trældom oc fare/ Saa vil hand at det skal
henge vdi Hoffuedet oc Hiertet paa dennem / at de altid
skulle frycte hannem / oc tacke hannem for saadane vel-
gierninger / som tilbørligt er / oc vilde fordi met saa-
dane ord opuecke dennem saadant at offuerueye oc be-
tencke. Som Moses paaminder Israels Folck/ til Gud- *Deut.*
fryctighed/ for saadane velgierninger/ oc dette Folck som 4.
saae / huad GUD giorde imod dennem i Egypti Land/
før end de komme til det Røde Haff/ haffde dog strax for-
giet det/ som wi maa høre / huorledis de vaare i misstuil
paa Gud/ der de sagde til Mosen: Vaar der icke Graff- *Exod:*
uer nock vdi Egypten / At du skulde føre oss bort / at wi 14.
skulde dø i Orcken. Som oc Dauid sagde om dette Folck: *Psalm.*
De forglemde hans Velgierninger. Oc Menigheden 77.
knurrede imod Mosen oc Aaron / oc sagde: Gud giffue *Nume.*
at wi haffde bleffuet døde i Egypti Land. Disse ord skul- 14.
le fordi altid vere deris Prest oc Tuctemester til alt det
som Gud giorde mod dennem.

Her maatte nogen sige: Huad kommer oss det ved / at de frelstis
aff Egypti Land / oc Gud halp dennem fra deris Fiender/
oc gaff dennom det Foriette Land/ som hand
loffuede Abraham?

Her skulle wi Christne vel acte/ lige som dette Israe-
litiske Folck forløstis fra deris elendige Trældoms Huss
oc Tyranner/ som de vaare vndergiffne: Saa ere oc wi

 met

Matth. 1. met Adam/ oc de gamle Forfædre/ for deris oc vor egen
synd/fra Guds vrede/ Dieffuelens mact/Lowens forma-
Luc.2. ledidelse/oc Helffuedis euige grumhed/ euig forløste/ ved
Ioh. 8. den Aandelige ledsagere Mosen/som er Christus Jesus:
2. Tim. Lige som de oc vaare forløste fra deris elende / oc frelste i-
1. 2. geñem det røde Haff/oc vaare icke endnu komne i det for-
iette land Canaan/men maatte spatzere om i stor elende/
met vandring oc reisning/oc bode i deris Hytter/ oc haff-
de stor Fienders anfecting i/ 40. Aar: Saa ere wi oc ved
Ioh. 6. Daaben reddede / oc der i tilsagt vort rette Fæderne Ri-
ge/ det euige Liff oc salighed/ ved Jesum Christum: Men
diss imellom skulle wi oc reyse oc vandre daglige / som A-
Heb. 13. postelen siger: wi haffue her ingen bliffuende sted/men wi
1. Pet. 2. søge effter den tilkom̃ende/oc ere her Pillegrime/ oc denne
Verden er vor ørckens reyse/i deñe jam̃erdal/i huilcken wi
slide vor tid/ saa lenge Gud oss den haffuer forlagt. Det
vaar stor ære oc tack værd / at Gud halp dette Folck fra
Trældom/ oc indgaff Egypterne det Hierte/ effter Guds
forordnede vilie/at de villige/laante oc finge deñom/deris
Exod. Guldkar / oc Sølffkar/ som de toge met sig/ Oc effter at
11. Gud haffde lagt saadane Landplager offuer Egypti land
for deris skyld/at de skulde lade deñom fare/da halp Egyp-
terne dennom/oc dreffue dem deris Queg oc Fæ oc Godz/
til met/fra sig/som de førde met sig/oc skulde fare til deris
foriette Land: saa er det oc tack værd/at wi som ere forlø-
ste ved Jesum/oc haffue daglige hans Ord/trøst oc besker-
melse/at hand oc daglige forsørger oss/ oc sin Christelige

Kircke

Kircke/end vnder de twgudeligis Regimente/oc giffuer oß
saa det euige Liff ved Christum. Der Jsraels Folck gick aff
Egypti land/vaare de sex hundrede tusind Mend til Fod/
foruden Børn oc andre almindelige Folck/som skulde met
dennem met Queg oc Gods at vare: Men dog for deris 12.
synd/Affguderi oc vantro imod Gud/som de bedreffue i
ørcken/kom aff dennom alle/alleniste tuende Mend i det *Num.*
foriette Land/Josua oc Caleb: Dog effter det løffte Gud 14.
giorde Abraham/bleff deris Affløde megen/oc kom i det
forjette Land/til stor værdighed/Riger oc Land/Regi-
ment oc Herredømme/Steder oc Byer/at all Verden oc
alle Konger fryctede dette Folck/oc ræddis for dennem/
som Historierne tilkiende giffuer/Dog forkaste de meste
aff dette Folck offte GUds venskaff/oc bleff plyndrit oc
henført til de Assyriskis oc Babiloniskis Fengsel. Oc paa 2. *Reg.*
det sidste/for deris offuerdaadige fortredelige groffue syn- 17.
der skyld bleff slet ødelagt/som wi maa læse i Jerusalems
ødeleggelsis Historie. Saa skulle wi Christne vaagne op/
oc see oß vel for/at wi oc icke bliffue forsickere oc trygge i
Synden/offuer den Naade oß er giffuen i Christo/At wi
oc icke met Jøderne/bortkaste baade denne timelige vel-
ferd oc det euige Liff/som oß ellers er bered oc beskickit ved
Christum/som de giorde/om wi synde dierffuelige/oc dri-
stelige staa Gud imod/som Apostelen til de Hebreer si- *Heb.* 6.
ger: Det er wmueligt/at de som en gong ere opliusde/oc
haffue smagit de Himmelske gaffuer/oc ere bleffne delac-
tige i den hellig Aand/oc haffue smagit Guds gode Ord/
oc den

oc den tilkommende Verdens krafft / (om de affalde oc kaarsfeste dem selff / Guds Søn igien / oc holde hannem for spaat) at de skulle kunde fornyes igien til Penitentze.
10. Item / Synde wi fortredelige effter wi haffue annamit sandheds bekiendelse / da haffue wi fremdelis icke andit Offer mere for Synden / men en gruselig foruentelse effter Dommen / oc den nidkiær Ild som skal fortære de genstridige.

Det Tredie i dette Første Bud at acte / er at Gud forbinder fremmede Guder / oc siger:

Du skalt icke haffue fremmede Guder for mig.

Her forbiuder Gud all den Tillid / som nogen kand haffue til nogit Creatur / eller i hues maade de kunde sette deris Hierte / Haab oc Trøst paa / oc vil at mand skal ingen ting holde i høyre act end hannem / oc hans bistand oc hielp / oc vil eniste haffue dit Hierte / Hu oc Sind / fast oc fuldkommelig / i glæde saa vel som i nød. Det er: Du Israel haffuer vel seet de Guder som Egypterne haffde / oc som ieg vil nu føre dig ind / skalt du oc vel finde mange twalige fremede Guder: Men ieg vil vdi dette mit Første Bud haffue dig forbudet / at du ingen sellig / velbehag eller yndist skalt haffue met dennem / eller til dennem /
Exod. 3. men tenck der paa ieg haffuer ladit eder forkynde at Jeg er eders Fædris Abrahams / Isaacs oc Jacobs Gud / oc

Jeg

Jeg haffuer ladit eder nu see allerede saa mange Mirakel/ oc ræddit eder / saa vil ieg oc fare frem/ oc beuise met mact oc krafft for eder/ at i aldelis icke skulle finde nogen yppermere Gud / mectigere eller veldigere / end ieg er/ Lad dig fordi icke vdi nogen maade forføre eller bedrage fra mig. Sia all din *datum*/ tancke oc gierning paa mig/ oc lad de andre fare / i huor hellige eller mectige de dig kunde siunis.

Det Fierde vdi dette Første Bud at acte.

Du skalt ingen Billede giøre dig/eller nogen Lignelse effter det som er i Himmelen eller næden paa Jorden/ eller effter det som er i Vandit næden vnder Jorden.

Her forbiuder fremdelis den euige GVD/at ingen skal giøre sig Lignelser. Gud haffuer vel seet til Menniskens onde Natur / naar de finge saadane Billeder eller Lignelser / kunde de dog aldrig holde hannem det rene Hierte met Tro oc Tillid/ som dennem burde/ Men lættelig aff saadan Aarsag/naar de haffde Lignelser/Billeder oc Effterskabninger/da vaar det dennem en stor aarsag at falde i Affguderi. Derfor sagde Moses til dette Folck: Beuarer eders Siæle nu vel / fordi i saae ingen Lignelse den Dag / der HERREN talede met eder paa Horebs bierg / aff Ilden / at i skulde icke forderffue eder / oc giøre eder nogen sted it Billede / som er lig en Mand eller Quinde/ eller Queg paa Jorden / eller Fule vnder Himmelen/ eller Orme paa Jorden/ eller Fiske i

Deut. 4.

Vandit/ vnder Jorden/ oc at du icke opløffter dine Øyen mod Himmelen / oc seer Soel oc Maane/ oc Stierner/ oc den gantske Himmelske Hær / oc falder fra mig / oc tilbeder dennem/ oc tien dennem/ huilckit HERREN din GVD haffuer skicket alle Folck vnder den gantske Himmel. Saa formanede oc Josua all Jsrael at frycte Gud/
Iosua. 24. oc at de skulde icke gribe til Affguderi igien / som Abrahams Forfædre brugede/ der de vaare i Mesopotamia/ oc vdi Egypten/ oc sagde: Vdueller i dag huem i ville tiene / den Gud som eders Fader tiente paa hin side Vandit/eller de Amoriters Gud/i hues Land i bo: Oc Josua sagde: Jeg oc mit Hus ville tiene HERREN: Jtem/ kaster bort de fremmede Guder / som ere iblant eder / oc bøyer eders Hierter til HERREN Jsraels Gud/ etc.

Aff disse ord kand mand see/ huor der haffuer alligeuel hengd hin gamle Arpe oc Surdey vdi dennem/ at en heel haab haffuer alt saa / to da oc da / hafft hu oc villie
Rom. 1. til disse Billeder oc Lignelser. Derfor straffer oc S. Pouel haardelig den forfengelige Affguderi/ oc siger: Guds vrede skal aabenbaris aff Himmelen / offuer alt wgudeligt væsen/ oc Menniskens wretferdighed/ som opholde sandhed i wretferdighed/ thi at mand veed at Gud er til/ det er dem aabenbarit / Thi Gud aabenbarede dennem det der met/ at Guds wsiunlige væsen/ det er/ hans euige krafft oc Guddom bliffuer seet / naar mand acter det paa gierningerne/ som er paa Verdens skabelse / saa at de haff-

de haffue ingen aarsag/ efftersi de viste at der er en Gud/ men de ere bleffne forfengelige vdi deris tancker/ oc deris vforstandige Hierter ere formørckede/ der de hulde sig viise/ ere de bleffne til Daarer/ at de haffue foruendt den vforgengelige GVds herlighed/ til it Billede som er det forgengelige Menniske ligt/ oc Fulene/ oc de fire Føtte/ oc de krybende Diur. Derfor haffuer oc GVD giffuit dennem hen i deris Hiertens begiering/ i vrenlighed/ at beskemme deris egne Legeme paa dem selff/ de som foruende Guds sandhed til løgn/ oc ærede oc tiente Skabelsen mere end Skaberen.

Det Femte at acte i dette Første Bud/ siger Gud:

Du skalt icke bede til dem/ oc icke tiene dennem.

Her giffuer Gud vdtryckelig aarsag oc ord/ hui hand icke vil haffue saadane Lignelser oc Billede/ paa det hand eniste vilde vere dyrckit/ Oc at de icke skulde tilbede oc tiene saadane Skabelsens Effterlignelser oc Billede/ den ære vil Gud haffue sig eniste beholden/ huo som vil vere it gaat hørigt oc lydigt Guds Barn/ skal i saadan lydighed lade sig finde.

Det Siette i dette Bud/ er at see huorledis der er syndit imod dette Bud met Affguderi: Oc huor Gud haffuer straffet en Part for deris Affguderi.

Huorledis her er syndit aabenbarlige imod dette Bud/ læse vi/ der Folcket saa at Moses tøffuede at komme aff Biergit/ forsamlede de dennem mod Aaron/ oc sagde *Exod. 32.*

sagde til hannem: Stat op oc giør oss Guder / som gaa for oss / thi wi vide icke huad den Moses er hændit som førde oss aff Egypti Land / Aaron sagde til dem / riffuer Øreringene som ere aff Guld/aff eders Hustruers/Sønners oc Døtters øern/ oc bærer mig dem hid / Saa reffue alt Folckit Øreringene/som vaare aff Guld/aff deris øern / oc baare dem til Aaron / oc hand annamede dennem aff deris Hender / oc vdkaste det met en Stijl / oc giorde en støbt Kalff/ oc de sagde: Israel/ Disse ere dine Guder som førde dig aff Egypti Land: Der Aaron det saa / bygde hand it Altere for hannem / oc lod vdraabe/ oc sagde: I morgen er det HERRENS Høytid/ oc de stode Aarle op om Morgenen/ oc offrede Brendoffer/ oc hente der til Tackoffer / Siden sette Folckit sig ned at æde oc dricke / oc stod op at lege. Da sagde HERREN til Mosen/gack oc giff dig ned/thi det Folck som du førde aff Egypti Land / haffue forderffuit det / de ere snart vigede aff den vey/som ieg bød dem/ de haffue giort dem en støbt Kalff/ oc haffue tilbedit oc offrit til hannem/oc sagde: Israel/ disse ere dine Guder/som førde dig aff Egypten: Saadant gæckeri oc fantasi tog dette arme Folck sig an imod dette Bud / wanseet / at Gud daglige vaar met dem/ oc de saae tilforne/ huad GUD haffde giort
Iud. 6. imod dennem. Lige saa tog oc Israels Folck de Madianiters Guder an/ oc bleffue derfor straffede vdi siu Aar/ forderffuede oc ødelagde/indtil de saae deris store elende/

at de

at de vaare saare fornædrede aff de Madianiter / Da
raabte Jsraels Børn til HERREN/ at de bleffue frelste
ved Gedeon som Gud opuacte. Lige saa falt Jsrael strax 10.
i Affguderi/ oc tiente Baalim oc Astaroth/ oc de Guder
i Syria / oc de Guder i Zidon / oc Moabs Guder/ oc
Amons Børns Guder/ oc Philisternis Guder/oc forlo-
de HERREN / oc tiente hannem icke. Saa see wi oc at
Jsraels Børn haffde fremmede Guder/ oc der met haff-
de fortørnit GVD. Da sagde Samuel til alt Jsraels 1. *Sam.*
Hus: Er det saa/ at i omuende eder til HERREN aff 7.
alt eders Hierte / saa kaster bort fra eder de fremmede
Guder/ oc Astaroth/ oc bereder eders Hierter til HER-
REN/ oc tiener hannem allene/saa skal hand frelse eder
aff Philisternis Haand: Da kaste Jsrael bort fra den-
nem Baalim oc Astaroth/oc tiente HERREN allene.
GVD haffuer forbudet mange steder ved Mosen: Du *Exod.*
skalt icke giøre pact met dennem eller deris Guder/oc lad
dennem icke bo i dit Land/at de skulle icke forføre dig imod 23.
mig: Du skalt nedbryde deris Altere / oc sønderslaa deris 34.
Affguder/ oc hugge deris Lunde ned / thi at du skalt icke
bede til nogen anden Gud. J skulle icke vende eder til Aff- *Leuit.*
guder / oc i skulle icke giøre eder støbte Guder/ thi Jeg er 19.
HERREN eders Gud. J skulle nedbryde deris Altere/ *Deut.*
sla deris støtter sønder/affhugge deris Lunde/oc opbren- 7.
de deris Affguder met Jld. Thi at du est Gud din HER-
RE it helligt Folck.

Mod dette Bud haffuer Gud ladet strafflt/ oc heffnit sig offuer dennem/ som Affguderi bedreffuit haffuer.

Exod. 32. For den Guld Kalff de giorde/ oc hoppede oc sprunge der om met dantz/ vilde Gud haffue ødelagt dennem allesammen/ oc opdragit it sær nyt Folck igen aff Mose/ oc Moses bad for Folckit/ at Gud skulde see til sin forjettelse hand haffde loffuit Abraham/ at haffue det forjette Land/ saa sparede Gud dennem/ oc icke slet ødelagde eller forderffuede dennem/ Dog bleff denne Synd saa straffit/ at Moses effter HERRENS befalning/ befol at Leui Børn skulde binde Suerd ved siden/ oc sla met Suerd huer deris Brødre/Ven oc Næste/oc paa samme dag dræbte de try tusinde Mend: Sidst i samme Capitel staar/at Guds vrede icke end da vaar stillit/men sagde/ at hand vilde hiemsøge dennem/ naar hans tid kom. Huilcken Guds straff oc vrede paaminder oss/ huor stor oc slem den synd/Affguderi er/oc vil icke læt gaa aff vden Guds store straff.

Nume. 25 For den Affguderi de bedreffue met Baal Peor/lod Moses effter HERRENS befalning sla thiel/ oc der bleffue slagne fire oc tiue Tusinde. Gud vilde oc haffue
1. Reg. 11. straffit Kong Salomon/ for hand lod forføre sig aff Hedenske Quinder/ oc tiente Affguder/ Der som hand icke haffde sparet hannem for sin Faders Dauids Gudfryctigheds skyld. Saa læse wi oc i Dommernis Bøger/
Iud. 10. der Israel haffde forlat Gud/oc tiente hannem icke/men

gaff

gaff sig til Affguder/da optendis HERRENS Guds vrede offuer dennem/oc hand gaff dennem vnder de Phi-listers oc Amons Børns haand/ oc de tuingde oc plage-de Israels Børn i atten samfelde Aar/ oc vaare suaar-lige fortrengde. Vilde end nogen optencke nogit imod GVds villie oc befalning / vdi den Religion / som Gud haffde stifftet oc indset / da vaar det dog icke helligt eller behageligt for GVD/som wi maa læse/huorledis Gud *Leuit.*
bleff vred paa Aarons Sønner/ Nadab oc Abihu / som 10.
toge huer sit Røgelse kar / oc lagde Ild der vdi / oc lagde Røgelse der paa / oc baare saa fremmit Ild for HER-REN/ som icke vaar befalit/ Da foer der en Ild vd fra HERREN/ oc fortærede dennom/ at de døde strax for hannom / saa lod Moses bære deris Legeme fra Hellig-dommen oc vden faar Leyren: Saa haffuer Gud straf-fit Affguderi/ oc vil endelig selff vere dyrckit/ oc det i den maade som hand befaler/ oc icke i andre maade.

For det Siuende/ haffue wi fordi aff dette Første Bud at acte/ At wi skulle altid haffue vort Hierte / hu oc tillid til Gud allene/ oc til intet andet/ i glæde oc nød.

At wi icke skulle synde imod Gud / som Kong Asa/ der sette sit mod oc Hierte paa Krig oc Kongelig styrcke/ oc forbund/ oc icke paa Gud. Derfor lod Gud hannem *2.Paral.*
sige ved Propheten Hanani: Du forlost dig mere paa 16.
Kongen aff Assyrien / end paa HERREN din Gud.

Dissligiste

Dissligiste der Asa vaar bleffuen siug i sine Been/da forlod hand sig mere paa sine *Doctores* oc Læger / end paa
Dan. 4. Gud. Jmod dette Bud syndede oc Kong Nabogodonosor/ met sin store Hoffmod / der hand vilde vere en Gud paa Jorden/oc vilde vere tilbeden/ See? Strax lod Gud hannem tilsige/ved en Røst aff Himmelen/ oc skede/ At hand bleff vdskut fra Folck/at hand od græs som Øxen/ oc hans Legeme laa vnder Himmelens Dug / til hans Haar voxte som Ørne fiere / oc hans Nægle / som Fule
5. kløer. Baltazar effter hannem/Hoffmodede sig lige saa/ aff sin Faders Riger oc Land / oc lod hente Guld kar/ som vaare tagne aff Guds Hus oc Tempel i Jerusalem/ oc misbrugede dennem i sin druckenskaff/som vaare giorde til Guds tieniste / oc loffuede Affguderne aff Guld/ Sølff/ Kaaber/ Jern/ Træ/ oc Steen : Men den rette Gud foractede hand. Saa sende G V D hannem en Haand met Fingre/ som skreff paa Veggen i den Kongelige Sal / huilcken skrifft Daniel forklarede Kong Baltazar/ At Gud opskreff hannem hans Rige oc Mectig-
2. Sam. hed/ oc maatte dø den samme Nat. Saa actis oc Da-
24. uids forseelse Affguderi at vere / imod dette Bud / der hand lod telle sit Krigsfolck / oc bleff høyelig straffit aff
Acto. 12. Gud der faare. Kong Herodes sad paa Domstolen met Kongelige klæder/oc giorde en tale til Menigheden/Da raabte Folcket: Det er Guds Røst/oc icke it Menniskis/ Strax slo HERRENS Engel hannem/at hand bleff

opædit

opædit aff Orme / oc gaff Aanden op / fordi hand gaff
icke Gud ære. Saa lære wi aff disse Exemple / at mange
synde imod dette Bud / som sette deris Haab paa deris
Gods / Guld / Penning / Rigdom oc Mact / oc betale det
ynckelige / fordi de sette deris Hierte der til / som Christus
siger: Huor eders Liggendefæ er / der er eders Hierter. *Matth.*
I kunde icke tiene baade Gud oc Mammon. Oc Pau- 6.
lus kalder ond lyst oc gerighed / Affguderi. Mange synde
oc imod dette Bud / som i deris siugdom / nød oc elende /
giffue sig fra Gud oc til Dieffuelen / som wi læse i Sauls
Historia / at hand i sin angist gaff sig til en Troldkone / at 1. *Sam.*
hun skulde opuecke Samuelem / at Saul kunde tale met 28.
hannem. Saa falde mange fra Gud / oc giøre Dieffue-
len den ære / de skulde giøre Gud / oc komme somme seent /
somme aldrig til omuendelse. Oc det er en stor synd imod
Guds forbud / oc Gud haffuer oc lagt stor straff der hos /
som hand siger / hos Mosen: Naar en Siæl vender sig *Leuit.*
til Spaamend / eller til dem som vdlegge Tegen / at hun 20.
giør Horeri effter dennem / da vil ieg sette mit Ansict
imod den samme Siæl / oc oprycke hende fra sit Folck.
Imod dette Bud synde oc Papisterne aabenbare / thi de
holde en fri Religion her imod / oc ville dog holdis oc ac-
tis for den rette Christelige Kircke / Oc haffue dog saa
mange Billeder / Efftterlignelser oc Affguder / at der er
ingen ende paa / oc icke i døl / men aabenbare / i alle deris
Kircker oc Hus / som Gud burde at æris / huilckit Gud

vil

vil straffe i sin tid / fordi at de giffue oc giøre Creaturene
den ære / som de skulde giøre deris Gud oc Skabere / som
Rom. 1. Paulus siger: Ville Papisterne eller nogen anden vide /
huad saadane ere for Guder / da maa de lære at kiende
dennem vdi Dauids Psalme / der hand taler / sigendis:
Psalm. Vor Gud er i Himmelen / men deris Guder er Sølff oc
115. Guld / oc Menniskens Henders gierninger / De haffue
Mund oc tale icke / de haffue Øyen oc see icke / de haffue
Øern oc høre icke / de haffue Næse oc lucte icke / de haffue
Hender oc tage icke / de haffue Fødder oc gaa icke / oc tale
icke igennom deris Hals / De som saadane giøre / ere lige
som de / oc alle de som haabe til dennom: Men Israel
Psalm. kalder paa HERREN / hand er deris hielp oc skiold / som
135. oc Dauid beskriffuer. Men huo som haffuer lyst til at vi-
de grunden om saadane Affguder oc Billede / hand læse
Baruch sig den hele Prophetens Baruchs siette Capitel / da skal
6. mand vel see / huor vore Forfædre haffue verit forførde
til daarlighed / der de tilbade saadane Billeder oc Affgu-
der / Oc Papisterne endnu bedrage det menige simpele
Folck. Ja lige som de bedragelige affgudiske Præster / der
forførde Kongen oc Menigheden / som wi maa læse i det
stycke aff Esther oc Daniele / met den Bel oc Drage vdi
Babylon / indtil G V D aabenbarede deris skielmeri oc
skalckhed ved Danielem.

Papisterne synde oc megit høyelige imod dette Bud /
at de tilbede de Døde affgangne Menniske / som mand
kalder

kalder Helgen/ S. Pouel/ S. Peder/ S. Kield/etc. Ja hellige Quinder / Mariam Christi Moder/ som de kalde Himmerigis Dronning/oc andre mange/ som/Bijrgitta/ Apollonia/ etc. Huilcke de paakalde/ oc smycke deris synd i saa maade/ de sige: At de icke paakalde deris Helgen som Guder/ oc vide vel at de ere icke Guder/ men at de paakalde Gud ved Helgen/oc misbruge der til Da- *Psalm.*
uids ord. Ydermere sige de: Helgen haffue io giort mec- 150.
tige store Mirakel / oc verit veldige i dette Liff / der til krafftige vdi deris Bøn: Helias/Paulus/Petrus/oc de 1. *Reg.*
andre/ som ved deris Bøn haffue opuact Døde/ oc giff- 18.
uit Liff / oc giort vnderlige gierninger ved GVds paakaldelse. Ere de hos Gud/ saa ere de io mectigere at hielpe oss: Lige som Konger/Herrer oc Førster/ de haffue deris Raad/oc Tienere/ som de bruge til Meglere oc Talsmend/ saa skal mand ocsaa tilbede Helgen/at de bede for oss/ Her til suarer ieg saa: Det de Helgen haffuer giort Mirakel / det haffue de icke giort aff sig selff / men aff GVds store krafft. Først/ der met at beuise den rette *I.*
Gud/ en sand/ euig/ Allmectig oc Barmhiertig Gud at
vere. Dernæst/at det vaar det sande Guds ord/ som de *II.*
haffue Predickit oc omgaaitz met. For det Tredie/ at de *III.*
vilde hielpe de vantro til rette / at Mirakel skulde vere sande beseglinger / som de skulde lide paa / som Christus
sagde / om sig: Tro i mig icke / saa troer mig dog for de *Ioh.* 14.
gierninger skyld som Jeg giør. Oc hand sagde: Sandeli-

Marc. ge / sandelige / siger Jeg eder : Huo som troer paa mig/
16. hand skal oc giøre de gierninger som ieg giør. Skulde det
nu følge / at tilbede Helgen for Mirakel skyld / som de
giorde i Gud/ da skulde oc det følge / at wi skulde tilbede
Hedningernis Guder/ som oc haffue giort Mirakel ved
Exod. Dieffuelen. Jtem / Pharaonis Troldkarle giorde oc
7. Mirakel ved Dieffuelen/ saa vel som Moses giorde ved
Guds mact. Derfaare bør oss icke ocsaa at tilbede de
Troldkarle som giøre Mirakel. Oc at de Hellige haffue
verit krafftige i Bøn / da følger icke det/ at de skulle bede
for oss / eller brugis som Verdslige Meglere. Naar wi
ville kalde paa Gud / skulle wi ingen Meglere haffue el-
Psalm. ler bede til/ vden eniste til Gud/ som Dauid siger: Paa-
50. kald mig i din Nøds dag. Oc JEsus siger selff: Huad i
Ioh. 16. bede Faderen om vdi mit Naffn/ da skal hand giffue eder
1. Tim. det. Oc Paulus siger : Der er en Gud oc en Meglere
2. imellem Gud oc Menniskene / som er det Menniske JE-
sus Christus/ som gaff sig selff for alle til Forløsning/ at
saadant skulde Predickis i sin tid. Petrus i Apostlenis
Acto. 4. gierninger lærer oss / At der er intet Naffn giffuit/ vden
JEsu Naffn / der wi skulle bliffue salige vdi. Ey heller
haffue wi Exempel for oss / at Helgen i deris Liffs tid/
haffue paakaldit nogen anden Helgen/ men at de haffue
her paa Jorden bedit for andre siuge oc krancke/ som S.
Jacob. Jacob lærer oss / at wi skulle besøge de Siuge/ oc bede for
5. dem. Oc mange aff medynck oc kierlighed/ haffue vdi de-
ris

ris Liffs tid / bedit for andre til Gud / som Aaron / der *Num.*
hand saa sin Søster Maria vaar beslagen met Spe- *12.*
dalskhed / gick hand til Mosen / oc Moses bad for hende /
at hun bleff helbrede / Abraham ocsaa aff medynck bad *Gen. 18.*
for de Sodomiter / at HERREN icke skulde ødelegge
dennem. Centurio bad oc til JEsum for sin Tienere. *Matth.*
Den Cananeiske Quinde / aff stor medynck oc Hiertens *8.*
sorg oc elende / bad for sin Daatter / som ilde bleff plagit
aff Dieffuelen. Wi haffue Exempel som lærer oss / at de
Helgen haffue icke villit tage Gud sin ære fra / oc ladit
sig ære met paakaldelse. Som wi læse vdi Apostlernis *Actor.*
gierninger / der Paulus helbredede i Listra en Mand / *14.*
som vaar født Halt aff Moders Liff / strax kom Menig-
heden tilsammen / oc vilde ære oc anamme S. Pouel oc
Barnabam for Guder / oc tilbedit dennom / der de saae
dette Mirakel / som S. Pouel giorde ved Guds krafft / da
affstyrgde S. Pouel dennem / oc vnderuiste dennem / oc
sagde: Wi ere dødelige som i ere / oc Predicke eder Euan-
gelium / at i skulle omuende eder fra de falske Guder / oc
til den Leffuendis Gud / som haffuer skabt Himmel oc
Jord / oc Haffuit. Det er oc stor Affguderi / at Papister-
ne tilbede Englene i Himmelen / Gabriel / Raphael / eller
de andre gode Guds Engle / paa huilckit wi icke heller
finde Skrifftelig befalning eller Exempel vdi den hellige
Skrifft. Men læse tuert imod / at der Engelen aabenba- *Apocal.*
rede sig for S. Hans / da falt hand ned at tilbede Enge- *19.*

 len /

len/ da forbød Engelen hannem det / oc sagde: Giør det icke/ thi ieg er din Mettienere/ oc dine Brødris/ oc deris som haffue JEsu vidnisbyrd / tilbed Gud.

Papisterne synde oc imod dette Bud / i det de vise deris Menighed til Messer/ Affladz breffue/ Smørelse/ Wiet vand/ Ragelse / *Pater noster*, Baand / *Aue Maria*, Pillegrims gang/ Mennistelige oc Muncke Helligdom/ met offuerløbs gierninger/ oc andre saadane tusinde vilde veye / i den sted de skulde lære dennem / oc vise dennem til JEsum Christum.

Saadant er de Landskaff oc Folck en straff aff Gud/ som før haffue foractit det hellige Guds Ord/ oc Euangelium/ at de nu maa leffue vdi blindhed/ oc skeer alt ret/
Ioha. 5. som Christus siger hos Johannem: Jeg er kommen vdi min Faders Naffn / oc i anname mig icke. Der som en anden kommer i sit egit Naffn / hannem anname i. Oc
2.*Thess.* 2. Paulus Apostel siger lige saa: De som icke ville anname sandhed / de skulle tro krafftig vildfarelse / at de skulle tro løgn/ paa det de alle skulle bliffue dømde/ som icke tro sandhed/men haffue lyst til wretferdighed. Oc hos Mat-
Matth. 13. thæum vdi den Parabel/ der Folckene soffue / kom hans Fiende oc saade Klinte iblant Hueden. Saa saaer Dieffuelen sin Klinte iblant Hueden/ det er/ hand tager løgn met sandhed i en Pung / oc forfører den arme Me-
Gene. 1. nighed: Lige som hand giorde for Adam oc Eua/ oc haffuer siden opuact falske Propheter i det gamle Testamente/ Oc

te/ Oc hand fristede JEsum met den Hellige skrifft/ som Matth.
hand klippede it stycke aff Kong Dauids Psalme/ Oc i 4.
CHristi oc Apostlenis tid: Saa opuecker hand endnu Psal.91.
saa mange oprøriske/ ny Jesuuiter oc Dieffuels Pack/
som hand oc tilforn haffuer opuact *Arium, Symmachum,*
oc andre flere deris lige. Oc Paulus sagde i sin tid: Jeg 1.Cor.11.
hører/ naar i komme tilsammen/ at der er splidactighed
imellem eder/ oc nogit troer ieg der aff/ thi der skulle vere
Parthi iblant eder/ paa det at de som ere retsindige/ skul-
le bliffue aabenbare iblant eder.

Skylden er icke hos Gud/ at hand io sender gode Lærere/ oc haffuer sendt offuer den gantske Verden/ som
oc Christus sagde til det Jødiske Folck: See/ Jeg sender Matth.
til eder Propheter/ Vise oc Skrifftkloge: Men skylden er 23.
hos en haab vgudelige/ at de dennom icke anname/ men
leffue i deris Synder/ Vildfarelse oc Tyranni/ At/ som
CHristus siger vdi samme Capitel: De skulle sla nogle
ihiel aff dennem/ oc Kaarsfeste/ oc nogle skulle de Hud-
stryge i deris Skoler/ oc forfølge dennem fra en Stad oc
til en anden: Dog siger Christus/ at det skal icke gaa v-
straffit aff/ men der skal komme offuer dem alt det vskyl-
dige Blod/ som er vdøst oc vdstyrt/ paa Jorden/ oc at de
skulle ødeleggis: Oc Paulus lærer/ huorledis GVD 2.Theff.
skal løne sine Vdualde/ oc betale dennem som plage oc 1.
bedrøffue GVds Menighed. Saa ligger det oss mact
paa/ paa det GVD icke skal rycke sit Ord fra oss/ at wi
tacke

tacke Gud for reen Lærdom / oc Sacramenternis rette
brug / oc vocte paa Ordet / høre oc lære det met flid / oc
frycte den euige Gud / oc sky Synden / at Gud icke skal
straffe oss met den plage / at Ordit skal vandre fra oss/
Amos som Gud truer hos Propheten Amos / sigendis: Jeg vil
8. sende Hunger vdi Landit / icke hunger effter Brød/ eller
tørst effter Vand/men til at høre HERRENS Ord/
at de skulle løbe hid oc did/ fra it Haff oc til it Andet/ fra
Norden oc til Østen/ oc søge effter HERREN/ oc finde
dog icke.

Det Ottende Stycke at acte i dette Første Bud/ er de Ord som Gud tal / om den straff oc vrede / der skal offuergaa dennem/ som hans Bud foracte/ som saa liuder.

Thi Jeg som er HERREN din Gud / er en Nidkier GVD / som hiemsøger Fædrenis Misgierninger/ paa Børnene/ indtil det Tredie oc Fierde Led / paa dem som mig hade.

I. I denne ottende Part / haffue wi først at acte / det Gud siger: Thi Jeg er HERREN din Gud/ der met paaminder hand oss/ efftherdi hand er Gud/ da bør ingen at haffue dyrckelse eller paakaldelse/ haab eller tillid/ vden hand allene/ som er vor HERRE oc vor Gud/ aff huilcken wi haffue Liff/ Salighed oc all Nødtørfft.

II. Dernest skulle wi see / huordan en Gud wi haffue/ en Nidkier Gud/ som hand kalder sig. Denne nidkierhed

beuiser hand først met had imod de wgudelige / oc det er icke wret / effterdi hand er GUD / oc wi ville icke kiende hannem / dyrcke oc tiene hannem / men tage andre Guder for hannem / tiene oc dyrcke dennem. Thi lige som en Hosbonde / der haffuer en Ecte Quinde / All den stund hun kiender hannem for sin Herre oc Hosbonde / oc holder hannem tro Ecteskaff / da elsker oc ærer hand hende / Men naar hun forlader sin Ecteskaffs tro / oc holder sig til andre / saa forlader hand hende tilbørlige for hendis vanart.

For det Tredie siger hand / huordan denne hans had oc vrede er / At hand hiemsøger Fædrenis Misgierninger paa Børnene / indtil Tredie oc Fierde Led / paa dem som hade hannem. Her giffuer Gud tilkiende / at hand aff skiellige sag / straffer dem som hannem hade eller foracte / aff sin Retferdighed / oc siger / at hans vrede imod Synd / wlydighed / oc hans foract / er saa stor / at der skal icke eniste de vndgielde / som synde imod hannem / men oc Børnene / hen indtil Tredie oc Fierde Led. Her falder it Spørsmaal / huorledis kand det vere Retferdigt / at straffe Forældrenis ondskaff paa Børnene / efterdi Propheten Ezechiel siger: Sønnen skal icke bære Faderens Misgierning / oc Faderen skal icke bære Sønneus Misgierning / Men den Retferdigis Retferdighed skal vere offuer hannem / oc den Wretferdigis Wretferdighed / skal vere offuer hannem: Skal da en Søn bære sin

III.

Ezech. 18.

sin Faders ondskaff/oc straffis for sin Faders synd skyld/ det siunis wret at vere/ oc icke wret alleniste/men oc tuert imod denne Prophetens ord / ved huilcken Gud haffuer talit? Saa skulle wi det forstaa: Det Gud siger/ hand vil straffe Børnene/det er/de som følge deris Forældris fodspor/ vdi ondskaff oc synd. Thi saa liude nu disse ord/ som Gud tal: Paa dem/siger Gud/som hade mig. Huad er det at hade Gud? Det er/ at forlade/ foratte oc forsmaa Gud/ oc falde til Affguderi oc andre Synder/ lige som Forældrene haffue giort/ oc leffue saa hen/at de fordømme sig selff: Deris Misgierninger vil Jeg hiemsøge oc straffe/ huilcket skeer alt ret/ aff Guds Retferdighed/ at de onde vederfarts ont/ de gode got. Adams Synd haffuer giort oss det/ at wi maa dø den Timelige død her vdi Verden/oc offte vdstaa for Adams oc vore egne Forældris synd skyld/ megen timelig straff oc plage/ men icke den euige død/ de som ere igenfødde ved Naade/oc bliffue bestandige. Cain maatte vel fornemme den Timelige straff/dog bleff hand icke fordømt for sin Faders Adams synd skyld til euig tid/ men for sin egen Hiertens haardhed / at hand slo sin eniste Broder Abel ihiel / som hand selff klagede/ oc gaff Dom offuer sig/oc sagde: Min synd
Gene. 4. er større end hun kand forladis mig. Her klager icke Cain offuer sin Faders Adams Synd/ men offuer sin egen wgudelighed / oc mistrøstede sig paa GVds Naade. At Forældrenis ondskaff haffuer giort mange Børn oc Affkomme/

komme/ atskillige timelige straff / giffue Historier tilkien-
de. Giezei Synd bleff icke alleniste straffit paa hannem 4. Reg.
selff / men alt hans Hus oc Affkomme maatte lide der- 5.
saare/ som Propheten Elizeus sagde : Naamans Spe-
dalskhed henge ved dig oc din Sæd euindelig. Der Kong 1. Reg.
Achab oc hans Dronning Jesabel leffde i wgudelighed/ 22.
da tilsagdis dennem icke alleniste ved Propheten Eliam
at de skulde straffis / som oc skede / som Historien lærer/
Men tilsagde Achab / at hans Efftermommere skulde 4. Reg.
vndgielde hans Synd/ som oc skede / at hans Børn 70. 10.
bleff affhugne / oc deris Hoffueder lagt vdi Kurffue / oc
baarne til Jehu/oc alle hans/baade store oc smaa/bleffue
ihielslagne/oc alle hans Tilhengere oc Præster/indtil der
icke vaar en aff hans igien. Kong Dauids Børn oc
Slect gick det oc ilde/for hans synd/effter som Gud spaa-
de/oc tilsagde hannem ved Propheten Nathan/som sag- 2. Sam.
de : Saa skal nu Suerdit icke vige fra dit Hus euindeli- 12.
ge. Saa begynte hans Børn strax vdi hans tid/ at for-
nædris oc forfølgis/ at wi maa see/ der Christus endelig
skulde fødis aff Dauids Slect / som Gud tilsagde Da-
uid : Naar din tid er nu fuldkommen/oc du ligger oc soff- 7.
uer/etc. Da vaar Dauids Slect saa forfuldt oc saa rin-
ge for Verden/ at Maria vaar en tieniste Pige/oc vaar Luc. 1.
troloffuet en Tømmermand Joseph. Kong Sauls Søn
Jonathas den fromme / maatte dø i Krijen met/ for sin 1. Sam.
Faders synd. Saa er det raadeligt / at Forældre leffue 31.

saa Christelige / at de icke efterlade deris Børn / Guds Retferdige vredis straff. Oc Børnene tage sig vare for Forældrenis onde Exempel / at de dennem icke efterfølge.

Det Niende at acte i dette Første Bud / taler Gud saa:

Jeg giør Miskundhed met mange Tusinde / som mig elske / oc holde mine Bud.

O wi arme Menniske / som icke ville lyde / høre oc tiene Gud / som vil alle Mennisker gaat / til huilckit hand haffuer skabt / oc igenløst dennem / oc vil hellige oc saliggiøre dennem. Lige som Gud siger / at hand vil straffe wlydighed / i Tredie oc Fierde Led: Saa gaar hand her til sit rette Hiertelag / at hand heller vil beuise Naade til mange Tusinde / der som de ville bekiende hannem for deris Gud / begræde deris Synd / oc fly til hannem. At GVds Hierte oc rette Natur er saadan mod alle / lærer
Ionæ 3. oss de deylige ord som staa hos Propheten Jonam: Der Gud saa deris gierninger / at de vende dennem fra deris onde veye / Angrede hannem det onde / som hand haffde talit / at giøre dennem / oc giorde det icke. Der Jonas fornam HERRENS Naade / som dennem beuistis / da fortrød hand det gantske megit / oc hand bleff vred / oc bad
4. til HERREN / oc sagde: Ah HERRE dette er det som ieg sagde / der ieg vaar i mit Land / huorfaare ieg vilde ocsaa kommit før at fly paa Haffuit / Thi ieg ved at du est Naadig / Barmhiertig / Langmodig / oc aff stor Godhed /

oc la-

oc lader dig angre det onde: Saa tag nu HERRE min Siæl fra mig/ thi ieg vil heller vere død end leffue. Men HERREN sagde/ ment du at du giør dig vred met rette. Oc Jonas gick vd aff Staden / oc giorde sig der en Bolig/ Østen for Staden/ indtil hand kunde see huad Staden skulde vederfaris/ Oc HERREN skickede it Græskar/ det voxte offuer Jonam/ at det skyggede offuer hans Hoffuit/ oc fride hannem fra hans onde/ oc Jonas glædde sig megit aff det Græskar. Men HERREN skickede en Orm til om Morgenen/ der Morgenstiernen gick op/ som stack Græskarit at det visnede. Oc der Solen vaar opgangen/ skickede Gud it tørt Østen vær/ oc Solen stack Jonas paa Hoffuedit / at hand bleff vansmectig. Da ynskede hand sin Siæl at dø/ oc sagde: Jeg vilde heller vere død end leffue. Da sagde Gud til Jonam/ Ment du at du giør dig vred met skel / for det Græskar? Oc hand sagde/ Jeg giør mig vred met skel indtil Døden. Oc HERREN sagde/ dig ynckis offuer Græskarit / for huilcket du haffuer icke Arbeidet / oc du elste det icke heller op/ huilcket som bleff paa en Nat/ oc bleff forderffuet paa en Nat: Oc skulde ieg icke ynckis offuer Niniue/ saadan en stor Stad/ vdi huilcken der er mere end hundrede oc tiue tusinde Menniske/ som icke vide forskel paa/ huad høyre eller venstre er/ oc der til met mange Diur. Aff disse ord/ oc aff Jonæ Historie/ see wi oc acte vel/ at Guds vrede er stor oc grum/ Men hans Miskund oc Naade

 langt

Psalm. langt større/ som Dauid lærer: HERREN elsker Ret-
33. ferdighed oc Dom/ Jorden er fuld aff HERRENS
Esai. Miskundhed. Esaias Prophete taler oc om Guds Mis-
49. kundhed/ som offuergaar it Moderligt Hierte/ sigendis:
Kand oc en Quinde forglemme sit Barn/ at hun icke for-
barmer sig offuer sit Liffuis Søn/ Oc om hun end for-
glemde hannem/ da vil ieg dog icke forglemme dig/ etc.
Dette Naadis Exempel see wi oc vdi Kong Salomon/
At Gud haffde vel hafft skel til at straffe hannom/ for
hand lod sit Hierte forføre til Affguderi/ aff de mange
1. Reg. vdlendiske Quinder/ som hand tog til Ette: Dog spare-
11. de Gud hannem/ oc ey straffede hans Synd/ som Gud
oc haffde ret til/ for hans Faders Kong Dauids fromhed
9. skyld/ som vaar en Mand effter Guds villie oc Hierte.

Det Tiende/ huad wi aff dette Første Bud skulle lære.

1. Først skulle wi lære at kiende vor rette HERRE
Esa. 51. oc Gud/ som hand siger hos Esaiam: Jeg/ Jeg er eders
Trøstere/ Huo est du da/ at du frycter for Menisken/
som dog døer/ oc for Menniskens Børn/ som fortæris li-
ge som Hør/ oc du forglemmer HERREN som haffuer
giort dig/ Som vdbredde Himmelen/ oc grundfeste Jor-
den/ etc. Thi ieg er HERREN din Gud/ som oprører
Haffuit/ at Bølgerne bruse/ Hans Naffn kallis HER-
REN Zebaoth/ Huilcken Gud der beraaber sig paa de
Gierninger oc Mirakel/ som hand Israel giort oc beuist
haffuer/ saa vil den samme Gud at wi oc eniste skulle for-
lade oss paa hannom oc ingen anden. Der-

Dernest/ skulle wi kiende oss skyldige for Gud imod dette Bud/ at wi tit oc offte aff vankundighed/ sickerhed/ oc aff Satans oc Verdens bedrægeri/ haffue ladit oss forføre/ oc icke tient vor Gud oc HERRE allene/ som oss haffde burdt/ men mere slagit vor lid til Verden end til GVD. II.

For det Tredie/ tacke Gud som oss icke haffuer straffit/ for vor synd oc forseelse/ Men naadelig oss haffuer skonit/ oc icke haffuer ødelagt oss/ som hand haffuer hafft god Aarsag til. III.

For det Fierde/ Naar det gaar oss vel/ saa skulle wi ydmyge oss/ at wi icke fortørne vor GVD/ oc giøre vor Næste ingen fortred/ foract/ vold eller Tyranni. IIII.

For det Femte/ vdi Modgang/ Siugdom/ Skade/ Foract/ Fattigdom/ om vore Venner oc Verden forlade oss/ saa bør oss at vere trøstige i Aanden/ oc Taalmodige/ Trøste oss paa vor HERRE oc Gud/ oc forlade oss eniste paa hannom. V.

For det Siette oc Sidste/ lade altid vort Haab oc Tillid/ Fortrøstning oc gantske Hiertens mod/ staa til vor HERRE oc Gud/ som oss kand oc vil beuare fra all wlycke/ oc sky oc fly alt Affguderi oc Tillid til Creaturene som nu sagt er. VI.

Det Andet Budord.

DU skalt icke tage HErrens din GUDS Naffn forfengelig / Thi HERREN vil icke lade hannom vere wstraffit / Som Misbruger hans Naffn.

J det første Budord haffuer GUD forbeholdit sig Menniskens Hierte/oc vdkræffuer det reent oc purt/ fordi hand der vdi vil giøre sin Bolig oc Tempel/ ro oc bo. Thi skulle wi skicke alle vore Affecter effter hans villie / haabe oc tro paa hannem. Nu vdkræffuer Gud i det Andet Bud/ Menniskens mund/ Tunge oc Læber/ at wi skulle bekiende / paakalde oc tacke hannem / Oc see oss vel for / at wi icke vanære hannem/ hans Naffn/ ord eller gierninger/eller dennem misbruge til Eder/ Bander / whøffuisk eller wgudelig tale eller ord/ men holde oss i vor tale / som it helligt Guds Folck.

At

At ligeruis som en Fader icke kand lide foract / spaat el-
ler vanære / aff sine Børn : Saa kand oc vil icke heller
GUD vere bespaattit aff oss / som skulle vere hans egne
Børn. Derfaare siger hand hos Propheten Malachi- *Malac.*
am : Børnene skulle ære deris Fader / oc Tieneren sin 1.
Herre / Er Jeg eders Fader / huor er da min ære / er Jeg
eders Herre / huorledis frycter mand mig?

I dette Bud haffue wi at acte.

I. Huad GUD biuder.
II. Huad hand forbiuder.
III. Løn for Lydighed.
IIII. Straff for Offuertrædelse.
V. Huad wi aff dette Bud skulle lære.

Det Første / Huad Gud biuder.

Først / at wi skulle bekiende Gud / som Dauid lærer *Psalm.*
oss: Bekiender at HERREN er Gud / hand giorde oss / 100.
oc icke wi selff / til sit Folck / oc til Faar som hand føder.
HERREN er venlig / oc hans Naade varer euindeli-
ge / oc hans Sandhed stedse oc altid.

II. Biuder Gud at wi skulle paakalde hans Naffn /
som Dauid siger om sig / saa maa wi vel oc sige : Jeg *Psalm.*
raaber her nedre paa Jorden til dig / Naar mit Hierte 61.
er i Angist / du vilde føre mig op paa en høy Klippe / Thi
du est min Tillid / it sterckt Taarn for mine Fiender.
HERRENS Naffn er it fast Slot / Den Retferdige *Prouer.*
G løber 18.

løber did/oc bliffuer beskermit. Saa lærer oc Propheten
Iohel, 2. Joel oss/at huo som paakalder HERRENS Naffn/
hand skal bliffue frelst. Det lærer oc Dauid oss/ Ophø-
Psalm. 99. yer HERREN vor Gud/ Tilbeder for hans Fodskam-
mel / thi hand er Hellig.

III. Biuder Gud wi skulle tacke hannem/som Da-
71. uid siger: Jeg tacker dig min Gud/ for din Trofasthed/
100. Jeg siunger din Loff. Oc atter en anden sted: Gaar
ind at hans Porte met Tacksigelse/oc til hans Forgaard
met Loff/tacker hannem/Loffuer hans Naffn. Oc Da-
106. uid aabenbarlig formaner alle til Tacksigelse / der hand
siger: Tacker HERREN / thi hand er god / oc hans
Miskundhed varer Euindelig. Huo kand vdsige HER-
RENS store gierninger/oc prise alle hans loffli ge gier-
ninger. Saa tackede den Spedalske Christo/ der hand
Luc, 17. haffde Rensit hannem / oc falt ned paa sit Ansict for
hans Fødder/oc Jesus sagde/er ingen kommen aff de X.
at giffue Gud ære/ vden denne fremmede. Saa bør oss
at lære/ at wi skulle altid tacke oc loffue Gud/for alle si-
Psalm. ne velgierninger / Oc det er tilbørligt / som Dauid siger:
99. Mand tacke dit store oc vnderlige Naffn som er Helligt.

Det Andet i dette Bud/ Huad Gud forbiuder: Som er
sit Naffns vanære:

Du skalt icke tage GUds Naffn forfengelig i din
Mund.

Gud saa oc viste vel den forfengelighed/ som vilde
effter

effter komme / iblant Jsraels Folck i deris tid / oc siden i vor tid / Huilckit er først kommet aff Hedningene / som søre ved deris Affguder / det hand icke vilde haffue aff sit Folck / der kiende hannem for deris Gud. Saa misbruge de hans Naffn.

Først / de som lætferdige altid forfengelige suere ved Guds Naffn / Krafft / Christi Sacramenter / Vunder / Død / twnødde oc twtuingde / aff en ond seduane. I.

Derneſt / de som foraarsager andre til forfengelige Eeder at suere. J gammel tid holt mand det vnderligt / at en offuergiffuen Landsknect eller vgudeligt Menniske soer / Nu suer (diss verr) baade smaa Børn met de gamle / Geistlige saa vel som Verdslige. II.

Item / de som misbruge Guds Naffns paakaldelse / III.
som omgaais met Dieffuelen / til at besuere hannem / oc met gruselige formaning paakalde GVds Naffn / oc de som misbruge Sacramenterne til deris Dieffuels konst / Jmod huilcke Gud tal : Du skalt icke lade Troldkoner Exod.
leffue. Oc GVD siger : Naar en Siæl vender sig til 22.
Spaamend / eller til dennem som vdlegge Tegen / at hun giør Horeri effter dennem : Da vil ieg sette mit Ansict imod den samme Siæl / oc oprycke hende fra sit Folck.

Synde oc de imod dette Bud / som icke paakalde IIII.
HERRENS Naffn / oc de som ilde bede / som den hellige Jacob siger : J haffue intet / fordi at i icke bede / J be- Iacob.
be / oc faa intet / fordi at i bede ilde. Item / de som bede 4.

Esa.29. met Mund oc Læber/oc deris Hierte er icke der hos/ som Gud klager hos Propheten.

V. Her imod synde oc de/ som ere vtacknemmelige imod Gud/ oc icke tacke hannem for sine Velgierninger/
Luc.17. som de IX. vtacknemmelige Spedalske/ der bleffue rensede/ oc andre flere saadane/ Om huilcke Gud siger hos
Hose.2. Propheten Hoseam: Du vilt icke vidit/ at Jeg er den som giffuer Korn/ Most oc Olie/ oc haffuer giffuit megit Sølff oc Guld/ som du haffuer brugit Baal til ære: Derfor vil Jeg tage mit Korn oc Most igen paa sin tid/ oc bortuende min Vld oc Hør.

VI. For det Siette/Alle de som legge sig selff den ære til/ som den sande Gud oc hans Naffn bør. Derfaare lærer
Psalm. 115. Dauid oss ret/ huad vor tale skal vere: Icke oss HERRE/ icke oss/ men giff dit Naffn ære for din Naade oc Sandhed.

VII. De som for redzel/ fryct/ gaffn eller fordeel skyld/ icke tøre tale eller sige sandhed/ eller bekiende deris Gud oc HERRE/ oc hans Ord/ som Christus siger hos
Matth. 10. Matthæum: Huo som bekiender mig for Menniskene/ den vil ieg bekiende for min Himmelske Fader: Men huo som mig necter for Menniskene/ den vil ieg oc necte for
Marc.8. min Himmelske Fader. Som oc Christus lærer hos
Luc.9. Marcum oc Lucam.

VIII. Synde oc imod dette Bud/Alle de som kallis Christne/ oc dog met deris vgudelighed/falsk oc forfengelig tale oc

le oc wskickeligt Leffnit/komme Christendommen i foract
oc forhaanelse/ hos Tyrcker oc Hedninge/ (Gud bedrit)
de tale formegit sant om oss/ oc spaatte oss Christne/ for
vort vgudelige væsen / At wi bliffue straffede aff Gud
ved dennem for vor synd/ oc de kunde see oc skønne/ at wi
ere icke saa fromme / Retferdige oc gode / som de ere paa
deris Religions vegne. Saa det er met oss lige som Pro- *Ezech.*
pheten siger/ om Israels Folck: De ere komne i Folckis 36.
Munde/ oc ere bleffne it ont skrig: Saa staar oc vort
Naffn ilde hos Tyrckerne oc vore Fiender. Derfaare
lærer Paulus de Tienere som ere vnder Aagit/at de skul- 1. *Tim.*
le holde deris Herrer i all ære oc værdighed/ paa det/ at 6.
GVds Naffn oc Lærdom skal icke bespaattis/ som hand
oc siger til de Rommere: For eders skyld bliffuer GVds *Rom.* 2.
Naffn bespaattit iblant Hedningene. Thi formaner S.
Pouel oss til de Colosser/ oc siger: Alt det i giøre met ord *Colos.* 3.
eller gierning/ det giører altsammen i vor HErris JE-
su CHristi Naffn. Oc til de Corinther: Huad heller i 1. *Corin.*
æde eller i dricke/ eller huad i giøre/ da giører det altsam- 10.
men til Guds ære. Her indfalder it Spørsmaal.

Maa wi Christne da slet intet suere?

Wi maa aldelis vnder høy straff/ icke aff ond vane
oc sed/ forfengelige suere/ Men Christus som er Lowens
forklarere (om huilcken Esaias tal/ oc siger: Hand skal *Esa.* 42.
føre Retten iblant Hedningene/ Hand skal holde oc lære
Retten met sandhed. Oc Jeremias ocsaa aff den hellig- *Iere.* 22.

Aand spaade om Christo/ Jeg vil oprette Dauids quist/ Hand skal vere en Konge/ som skal vel regere/ oc oprette Ret oc Retferdighed paa Jorden/) Hand forklarer det-
Matth. te Bud/ huorledis det skal holdis/ der hand saa siger: J
5. haffue fremdelis hørt/ at det er sagt til de Gamle/ Du skalt icke giøre nogen falsk Eed/ oc du skalt holde Gud din Eed/ Men ieg siger eder/ at i skulle aldelis intet suere/ huercken ved Himmelen/ thi hand er Guds Stoel/ oc ey ved Jorden/ thi hun er hans Fodskammel/ oc ey ved Jerusalem/ thi det er en stor Kongestad/ du skalt intet suere ved dit Hoffuit/ thi du kant icke giøre it eniste Haar/ huit eller sort/ Eders tale skal vere Ja/ Ja: Ney/ Ney: Huad der er offuer/ det er ont/ Dette er dette Budords rette Forklaring.

Dog bør oss som rette Christne/ at wi aff nøden skulle see til GVds Ære oc Ord/ oc til vor Næstis Liff oc Gods/ at hielpe vdi sandhed/ i Rettergang for Øffrighed/ om Øffrighed oss det paalegger/ Da maa wi giøre Eed/ dog suere/ oc sige sant oc ret. Det haffuer Gud selff
Deut.6. befalt ved Mosen: Du skalt frycte Gud/ oc tiene hannem/ oc suere ved hans Naffn. Oc hos Jeremiam taler
Iere. 4. Gud: Om du vilt at det skal gaa dig vel oc triffuis/ Da skalt du suere foruden Hyckleri/ Ret oc Helligt/ saa sant
Gen.22. som Gud leffuer. GVD haffuer oc selff sorit de hellige Forfædre: Oc Engelen raabte end en gang aff Himmelen/ der Abraham vilde offrit sin Søn Jsaac/ oc sagde:

Jeg

Jeg haffuer sorit ved mig selff / siger HERREN: Effterdi du dette giorde / oc sparede icke din eniste Søn / Da vil ieg velsigne dig / oc mangfoldig giøre din Sæd / som Stierner paa Himmelen / oc som Sand paa Hafssens breødde. Oc din Sæd skal besidde dine Fienders Porte / oc i din Sæd skulle alle Folck velsignis. Lige saa aaben-
barede Gud sig for Jacob / oc sagde: Drag icke hen ind i 26.
Egypten / men bliff i det Land / som Jeg siger dig / Jeg vil vere hos dig / oc velsigne dig. Thi dig oc din Sæd vil Jeg giffue alle disse Lande / oc stadfeste den Eed / der ieg haff-
uer sorit din Fader Abraham. Christus haffuer oc selff *Matth.*
sorit / oc sagt: Sandelig / sandelig / etc. Oc mange andre 24.
steder / ved sin sandheds Eed stadfest sit Ord. S. Pouel der hand i mange steder forsuarede det hellige Euangelium om Christo / beraaber hand sig paa Gud / oc siger / Hand er hans vidnisbyrd. Oc til de Corinth: siger hand: *2. Cor. XI.*
Jeg kalder Gud til vidne paa min Siæl / at ieg haffuer sparit eder / i det ieg kom icke til Corinthum. Oc til de Hebreer talis oc om Guds oc Menniskens sande Ee- *Heb. 6.*
der / at giøre oc stadfeste / i saa maade: Gud soer Abraham / der hand icke haffde større at suere ved / soer hand ved sig selff. *Ibidem*, Menniskene suere vel ved en større / end de selff ere / det er ved Gud. Oc den Eed giør en ende paa all trætte / huor ved det bliffuer fast iblant dennem. Saa er oc den Eed som mand rettelig giør for Øffrigheden / icke forbuden / naar de suere dennem tro oc hørighed.

Thi det er GVds befalning / at wi skulle beuise Øffrig-
Coloss. 3. hed lydighed/ som Gud selff/ som Paulus befaler/ Saa
skal oc huer tage sig vare/ at de icke daarlige suere/ Som
Matth. Herodes i sin Druckenskaff oc wbesindighed/ soer en for-
14. fengelig Eed / oc soer S. Hans sit Hoffuit fra der met.
Om mand end loffuede ved sin Eed/ det som vaar daar-
ligt/ som tit skeer met Herrer oc Førster/ aff ond oc vrang
beretning eller Hastmodighed / da vaare det langt bedre
at affstaa saadan wbesindig Eed/ for Sielens fare skyld/
1. Sam. oc betencke sig bedre/ som Dauid giorde/ der hand haffde
25. sorit / at hand vilde ihielsla den wtacknemmelige oc for-
tredelige Mand Nabal/ oc alle hans: Dog der hand reis-
de paa veyen/ kom Nabals Hustru Abigail/ oc falt Da-
uid til fode / ned paa sit Ansict/ met sine ydmyge ord/ oc
skøne skenck/ Figen/ Rusin/ Vin/ oc andit. Her met betog
hun Dauids Hierte/ hastighed/ onde Eed/ oc forset/ At
hand det affstod/ oc icke fuldkom det onde som hand haff-
de sorit.

Det Tredie i dette Andet Bud: Huad løn Gud tilsiger den-
nem/ som holde hans Naffn oc Ord i ære oc act.

I. Christus siger selff hos Lucam/ salige ere de som hø-
Luc. 11. re Guds ord oc beuare det / det er/ de som bekiende Guds
ære/ Naffn oc Ord / met all Loff oc Tacksigelse/ de skulle
bliffue salige.

II. Det Andet / at wi haffue it fast Slaat oc Borg/
aff hans Naffn / som Salomon siger: HERRENS
Naffn

Naffn er it fast Slaat/den Retfærdige løber did oc bliff- *Prouer.*
uer beskeamit. 28.

For det Tredie / At wi skulle frelsis oc beuaris fra *III.*
wlycke oc forderffuelse/der som wi paakalde hans naffn/
som Propheten siger: Det skal skee / At huo som kalder *Ioel. 2.*
paa HERRENS Naffn/hand skal bliffue frelst. Der
Dauid nøddis at føre Kri imod Amoriterne / som aff
Siria oc Mesopotamia/haff de tilhobe samlit sig mange *Psalm.*
Rytter oc Knecte imod Dauid/Da trøstede hans San- 20.
gere hannom / at Jacobs GVds Naffn skulde beskerme
hannom / Oc at hand aff Helligdominen oc Zion skulde
faa hielp oc styrcke / imod denne mangfoldige oc mectige
Krigs Rustning / At hand skulde ickon reyse Banneren
i HERRENS Naffn. Oc lige som hans Fiender for-
lode sig paa deris Reysetyg/Heste oc Vogne: Saa skul-
de disse trøste sig paa HERRENS Naffn/ oc de sette
hannem trøstelige Exempel for: Lige som Jacob sette all *2. Sam.*
sin Tillid til Gud i sin sag / oc Gud frelste hannem/ der 10.
hand omgick i sin tid met sorrig oc møye: Saa skulde oc
Gud hielpe Dauid/imod denne twoffueruindelige Krigs *1. Para.*
Hær/ som oc skede som Historien lærer. 20.

4. Skulle de lønis i Himmelen/ som her i Verden prise *IIII.*
hans Naffn/som Jesus siger: Huo som bekiender mig for *Matth.*
Meñiskene/ den vil ieg bekiende for min Hiñelske Fader. 10.

5. Gud siger oc klarlige: Huilcken mig ærer/den vil *V.*
ieg oc ære/ Oc huo mig foracter/ hand skal foractis. *1. Sam.*

VI. 6. Lærer oc David i sin Bøn / huad dennem skal ve-
Psalm. derfaris som Loffuer hans Naffn / der hand saa siger:
5. Lad dem alle glæde sig som tro paa dig/ lad dem fryde sig
euindelige / thi du beskermer dem / Lad dem vere glade i
dig som elske dit Naffn.

Det Fierde Stycke i dette Bud at acte/ er/ at GUD
selff saa siger.

HERREN vil icke lade hannem vere wstraffit/
som misbruger hans Naffn.

Efftersi hand vil icke haffue sit Naffns misbrug/
Leuit. saa haffuer hand aluorlige paamint dem ved Mosen/ at
19. de icke skulde suere falskelige ved hans Naffn / oc vanhel-
lige deris Guds Naffn. Saa haffuer oc Gud giort en
Verdslig Low / som wi maa læse offuer dette Buds for-
Leuit. act/ saa liudendis hos Mosen: Sig Israels Børn/ huil-
24. cken som bander sin Gud/ hand skal bære sin synd/ Huil-
cken som laster HERRENS Naffn / hand skal visse-
lig dø.

Wi haffue i samme Capitel Exempel: Der vaar en Egyptiske Mand iblant Israels Børn/ som trættede oc lastede Guds Naffn/ den lode de sette i Fengsel/ fordi det vaar imod dette Andit HERRENS Bud/ saa fick Moses it klart beskeden suar aff GUD/ oc effter denne GUDs Low/ bleff hand strax ledt vden faar Leyren / oc de Stenede hannem til døde/ som HERREN befoel Mose.

Efferdi Gud vil haffue sit Naffn vdi saadan ære oc act / ocsaa strengelig faarelegger lydighed ved Liffs peen oc straff / da burde den høye Øffrighed / at lade ved deris Tienere haffue indseende til den ryggeløse oc wcorrigere- de Almue / oc straffe dennem som nu (diss verr) vanære Gud oc hans ord / som suere oc bande wchristelige. Straf- fer mand io den som taler ilde paa sin Konge oc Øffrig- hed met wret / oc de som tale ont paa deris Næste: Huor megit mere skulde mand haffue opseende / At GVDs Naffns misbrug maatte affskaffis / at Land oc Riger icke skulle straffis for saadanne oc andre synder. Forstan- dige Folck tage deris Hatte aff / naar deris Herris oc Kongis naffn neffnis / der met at giffue deris lydighed oc hørsomhed tilkiende mod deris Øffrighed: Huor me- git mere naar wi neffne vor G V D Fader / Søn / oc den hellig Aand / burde oss met all Gudelighed Re- uerentz / at bøye oss for G V D vdi Hiertit / oc met all vduortis skick.

At Gud vil haffue sit Naffn i ære / kunde wi see her aff / icke alleniste at hand biuder det om sig selff / Men oc- saa i det hand forbiuder Israels Folck / at de skulle icke bruge de falske Guders naffn / eller oc neffne dennem aff deris Munde. Oc Christus taler aabenbare / at Menniss- kene skulle giøre Regenskaff paa den yderste Dag / for huert wnyttigt ord som de haffue talit. Saa vil det bliffue de GVDs lastere oc bespaattere / paa den tid be-

Exod. 23.

Matth. 12.

suer-

suerligt/ oc it langt oc ont Register at suare. Derfaare skulle wi icke giffue oss til saadan misbrug / Men for al, ting hos oss intet holde i høyre act / end vor kiere GVds oc Skaberis naffn oc ære. Saa lærer oc Syrach oss:
Syrach. Venn din Mund icke til at suere oc misbruge GVds
23. Naffn. Thi lige som den Suend der offte bliffuer hud, slagen / icke er vden rebler: Saa kand den oc icke vere reen for synd / som offte suer oc misbruger Guds Naffn. Huo offte suer/hand synder offte/oc plagen skal icke bliff, ue fra hans Hus: Suer hand/ oc forstaar det icke / da synder hand alligeuel/ forstaar hand det/ oc foracter det/ da synder hand dobbelt/Men suer hand forgæffuis/saa er hand alligeuel icke vden Synd / men hans Hus skal haardelig straffis: Det er en dødelig forbandelse / for huilcken Gud beuare Jacobs Hus / Oc de Gudfryctige fly saadant/oc besmitte sig icke met denne Synd. Venn din Mund icke til at suere lætferdelige/ thi der kommer it ont væsen aff.

For det Femte / Huad wi aff dette Bud skulle lære:

I. 1. Skulle wi bekiende oss imod dette Bud arme oc elendige Syndere oc Synderinder/at wi diss verr/ haff, ue tit oc offte misbruget Guds hellige Naffn/hannem oc vor fattige Næste til foract oc skade.

II. 2. Skulle wi bekiende vor doffuenhed oc sickerhed / at wi ere vflittige til Bøn oc aluorlig GVds Naffns rette brug oc paakaldelse.

3. Skulle wi bede Gud inderlige / at hand for JEsu Naffns skyld icke straffer oss for vore offuertrædelser / efterdi hand legger her saa haard straff paa den som misbruger hans Naffn / at hand vil icke haffue hannom wstraffit der for. III.

4. Skal mand affuenne sin Mund fra Eeder / sueren / oc hans Naffns forfengelige oc falske misbrug / oc vide at en ond vane oc hastighed met Eeder / fører oss all skade oc wlycke offuer. IIII.

5. Bede met Kong Dauid / oc sige: O HERRE beuar min Mund / oc beuar mine Læbe / at GUD kand ærls aff oss / oc det maa skee oss selff oc vor Næste til gaffn. V. Psalm. 141.

6. Skalt du altid høre oc bekiende GUds Ord / oc sky oc fly ont Selskaff / som altid suere / bande oc misbruge HERRENS Naffn / oc sige met Dauid / Jeg haffuer set mig faare ieg vil tage mig vare / at ieg skal icke synde met min Tunge. VI. Psalm. 39.

Det Tredie Budord.

Kom Sabbaths dagen ihu / At du helliger hannem.

Ligeruis som Gud i det første Bud vdkreffde vore Hierter / met gantske Tro oc Tillid / eniste at sette paa sig: Oc i det Andit Bud / vor Mund / Læber oc Tunge / At wi skulle bekiende / prise oc loffue hans hellige Naffn. Saa vil hand nu i dette Tredie Bud / som er det sidste Budord i den første Taffle: At wi met Hierte / Mund / gantske Siæl oc Legeme / met opracte Hender / Øyne / Knæ / oc met alle Lemmer / skulle tiene hannem paa Sabbather Hellige dage oc tider /
Exod. 31. paa det som Moses siger: At wi der paa skulle kiendis at vere hans Børn for Verden: Holder min Sabbath / thi den samme er it Tegen imellem mig oc eder / oc eders Efftarkommere / at i skulle vide at Jeg er HERREN

som giør eder Hellige/ Derfaare holder min Sabbath/ thi hand skal vere eder Hellig.

Saa ville wi acte i dette Tredie Bud.

I. Om Sabbathen.
II. Huad løn dem vederfaris som Hellige den.
III. Huad straff de skulle faa som misbruge Sabbathen.
IIII. Huad wi aff dette Bud skulle lære.

Vdi den Første part om Sabbathen haffue wi at acte try Stycke.

1. Huad Sabbathen er.
2. Huad det er at Hellige Sabbathen.
3. Huor mange slags Sabbather der antegnis i den hellige Skriffe.

Det Første/ Huad er Sabbathen?

Sabbath / det er it Hebraisk ord / som betyder saa megit som huile eller affhold/fra Verdslig arbeide oc træl- dom / som Gud selff haffuer befalit Menniskene : I dit Ansictis sued skalt du æde dit Brød. Saa er det fornøden/ at wi skulle lyde Gud / oc arbeide paa de dage/ som Gud befaler/ oc huile de dage / som hand vil haffue Hellige holdit. Gene. 3.

Det Andit i denne Første Part. Huad er at Hellige Sabbathen?

Sabbathen at Hellige/er intet andit end en fraskillelse

fra de-

Exod. fra de andre Arbeids dage/som Gud selff siger: Sex da-
20. ge skalt du arbeide oc beskicke all din ting/ men den siuen-
de dag er HErrens din Guds Sabbath/ du skalt ingen
gierning giøre/ey heller din Søn/ey heller din Daatter/
ey heller din Suend / ey heller din Pige / ey heller dit
Queg/ ey heller nogen Fremmit/ som er inden dine Por-
te. Thi vdi de sex dage giorde HERREN Himmelen
Jorden / Haffuit / oc alt det som er vdi dennem: Oc
hand huilede sig den siuende dag / Derfaare velsignede
HERREN Sabbaths dagen/ oc giorde hannem Hel-
lig. Saa ere alle dage skabte aff Gud/ oc ere eens/ den
ene icke Helligere end den anden / Men Gud haffuer be-
falit den dag/ at wi skulle komme tilsammen vdi Forsam-
linger / Steder oc Byer / Loffue oc Prise hans hellige
Naffn/ Oc derfaare ere de store Steder oc Byer bygde/
oc Kircker der vdi/ at Guds Børn oc Menigheden skulle
komme tilsammen paa en dag oc tid / samptligen dyrcke
Psalm. oc tiene den euige Gud/som Dauid siger om Jerusalem:
122. Jerusalem er opbygt/ at det skal vere en Stad som mand
skal komme tilsammen / der som Slecterne skulle opgaa/
som er HERRENS Slecter/ at Predicke for Jsraels
Folck / oc tacke HERRENS Naffn. Saa skulle wi
fordi tage vare paa Tiden oc Dagen / Lige som Gud al-
tingist haffuer beskickit / huer til sin tid oc god ordning/
Eccle.3. som Salomons Predickere siger: Der er tid til at fødis
i/ tid til at dø i/ græde/lee/sørge/dantze/tie oc tale: Som
end

end oc Creaturene votte paa / som Jeremias Prophete *Iere. 8.*
taler : En Storck vnder Himmelen veed sin tid/Turtel
due/ Traner oc Sualer/vide deris tid/ Giffue de saa act
paa deris tid / lige som Soel oc Maane / Planeter oc
Stierner/ vircke oc arbeide / oc vare deris Regimente oc
gang/ som dem er beskickit aff Guds vijsdoms oc Almec-
tigheds forsiun : Da bør off Christne megit mere at hø-
re oc lyde Gud vdi vor Kirckegang/oc votte paa den siu-
ende dag oc andre dage / naar Guds Ord faareholdis i
Menigheden / til Guds ære oc vor salighed/ oc da holde
off fra Verdslig arbeide oc trældom / oc alt det som kand
forhindre vor Siæls huile / at wi met Guds Ord oc dy-
rebare Sacramenter / kunde bespisis oc øffuis vdi Bøn
oc gode Gierninger.

Det Tredie/ Huor mange slags Sabbather der ere i den
Hellige Skrifft antegnede.

Den hellige Skrifft taler om fire slags Sabba- *I.*
ther: Den Første Sabbath kaldis Sabbatum *creatio-* Sab-
nis, det er Skabelsens Sabbath / som beskriffuis hos bath.
Mosen : Saa bleff nu Himmelen oc Jorden fuldkom- *Gene. 2.*
men/met deris gantske Hærr/ Oc saa fuldkommede Gud
sin Gierning den Siuende dag/ oc huilede den Siuende
dag aff alle sine Gierninger/ som hand giorde oc skabte.

Den Anden Sabbath er en Mosaiske Sabbath/ *II.*
som GUD haffde befalet Jøderne/ At de skulde komme Sab-
tilsammen/ oc huile paa den dag aff alle Verdzlige arbei- bath.

 de oc

de oc trældom / saa vaar det icke befalit eniste for at hukle / Men at Israels Folck skulde paa deris Sabbather synderlige haffue vdi tancker oc hukommelse / GUds
Deut. 5. gierninger / derfor opregner Moses de X. Bud igien / oc vdi dette samme tredie Bud siger hand: *Memento*, det er / Kom ihu / at du haffuer verit en Træl i Egypti Land / oc HERREN din Gud førde dig der fra / met en veldig Haand oc vdract Arm. Derfaare haffuer HERREN din Gud budit dig / at du skalt holde Sabbaths dagen. Saa ere Jøderne tilhaabe komne huer Sabbath / oc haffue der opregnit vdi deris Sinagoger oc Skoler / alle Sabbather / de X. Budord met sin Forklaring / Oc effter Lowens Forklaring / haffuer Presterne vden tuil / om Sabbathen oplæst aff Mose / om Adams fald / om GUds Foriettelser / oc om de Ord oc Tilsagn / som Gud giorde Fæderne / Abraham / Isaac / oc Jacob / oc huorledis deris Forældre haffde reist oc vandrit / oc huad Mirakel oc vnderlige gierninger vdi de 40. Aars reyse skede / om Krij oc Fred / lycke oc vlycke / oc huorledis Gud gaff dennem Jericho / Ai / oc andre Steder oc Land / oc huorledis de finge det Foriette Land / oc andit mere saadant /
Acto. 15. som oc Jacobus der om nogit tal oc rører / vdi Apostlenis gierninger. Dog haffde Jøderne andre Fester oc Høytider / paa huilcke de komme sammen / oc effter andre Guds oc Mosis befalninger / daglige saa vel som om Sabbatherne / haffde Gud for Øyen met *Ceremonier* oc skick / som Festerne tilhørde.

Først /

Først/ foruden Sabbathen/da haffde de trende sto- *Deut.*
re høye Lande Fester / Pauluners Fest / Paaske Fest / 16.
Pintze Fest/ vdi huilcke alt Landet kom tilhaabe/ fra de- *Leuit.*
ris Steder oc Hus/ oc forreysede til deris Hoffuit Stad 23.
Jerusalem/ met paakaastning oc vmage / oc der bleffue *Exod.*
tilsammen vdi otte dage/ Prisede oc paakallede Gud / oc 22.
giorde deris Kircke tieniste/som dennem burde. Som vi
maa læse / huorledis JEsus / der hand vaar Tolff Aar *Luc.2.*
gammel/ forreyste met Joseph oc Maria/ved 40. Mile
frem oc tilbage/effter saadane Festers skick. Derforuden
kom oc Presteskaffuit tilsammen vdi Jerusalems Kircke/
daglige huer som hannem tilfaldt/ oc vden Kircken slac-
tede oc offrede / oc holt sig imod Folckit som komme did/
met Nidkierheds offer/ det forbandede Vand / oc mod de *Num.5.*
Spedalske/ oc andre atskillige sager/ effter Guds Lowe
oc Befalninger. Der giorde de oc synderlige Bønner til
Gud for det gantske Land oc Menighed/Afften oc Mor-
gen/ Aarle oc Silde.

Foruden Sabbatherne oc disse Høytider / komme
oc Jøderne tilsammen paa Nyet om Aarit / oc tackede
den Allmectige GVD/ for sine Guddommelige oc Vis-
doms Allmectigheds Regering oc Forsiun. Oc betrat-
tede som Dauid lærer vdi sine Psalmer/ sigendis : Dag *Psalm.*
oc Nat høre dig til / Du giør at baade Soel oc Maane 74.
haffue deris visse løb. Item/ Jeg skal see Himmelen/ dine 8.
Fingris gierninger/ Maanen oc Stiernene som du be-

 redde.

redde. Oc vdi samme Psalme: Du skalt giøre hannem en Herre offuer dine Henders gierninger. Huilcket Da-
102. uid oc siger: dine Aar varer stedse oc altid/ du grundfeste Jorden/ oc Himmelen er dine Henders gierning. Apo-
Heb. 2. stelen til de Hebreer giffuer oc GVds villie oc krafft tilkiende/ at hand haffuer grundfest Jorden aff begyndelsen/ oc Himlene ere hans Henders gierninger.

Der til met haffue de hafft deris lærde *Theologos*, som paa Guds vegne haffue dennem vnderuist/ vdi dette/ oc andit/ som haffuer hørt til deris salighed/ oc synderlig formanit dennem/ at de skulde ære Gud/ oc vere hannem tacknemmelige/ for saadan sin Guddommelig Allmectigheds forsiun. Endog wi Christne ere icke tilbundne til den Jødiske Ny Maanitz Fest/ saa ere wi dog icke mindre plictige oc skyldige/ met de rette Gudfryctige Jøder/ at betracte oc offueruеye/ huorledis de Himmelske *Corpora*, Soel/ Maane/ Planeter oc Stierner/ løbe icke paa Taagit/ aff slumpelycke/ som wforstandige kunde dømme/ Men aff den Allmectigste/ euige oc gode Guds forsiun oc villie/ som de lærde *Theologi* oc *Astronomi* beskriffue. Oc derfaare stedse oc altid/ icke alleniste paa Ny Maaneders dage oc tid/ Men Nat oc Dag bør oss saadant at betencke/ oc loffue oc prise den Allmectigste Gud/ som alting saa regerer oc styrer/ oss alle Menniske til nytte oc beste.

III. Sabbath. Den Tredie Sabbath/ er den Sabbath som wi

Christne hellige oc vdi act holde / som næffnis atskillige: Først / kaldis hand Gienløselsens Sabbath / eller Opstandelsens Sabbath/det er den dag paa huilcken Jesus stod op aff døde/ til allis vor Salighed / som Paulus siger: Der som du bekiender JEsum met din Mund/ oc troer i dit Hierte / At Gud opuacte hannom fra de Døde/ da bliffuer du salig. Denne Sabbath kaldis oc *dies Dominicus*, det er / HERRENS eller Jesu Christi dag/ som wi kalde almindelig Søndag eller Sabbath. Rom. 10.

Somme kalde denne Søndag *Ceremoniale Sabbathum*, Efftersdi der skeer atskillige Kircke tieniste paa den dag/met Siungen/Læsen/Sacramenters brug/oc huad andit nyttigt der til vor Salighed forhandlis. Denne dag kaldis oc Apostoliske Sabbath / fordi at Apostlene haffue den dag saa foruendt oc beskickit i den sted / at Jøderne haffue holdit / oc de offuerbleffne Jøder endnu om Løffuerdagen holde / deris Sabbath paa deris vijs vdi act oc ære. Oc efftersdi Apostlene den dag saa haffue ordinerit / oc ville at Christne skulle komme tilsammen / oc holde denne vor Sabbath/met sin Helliggiørelse / saa er der icke tuil paa / at Apostlene io haffue hafft drabelige sager her til/ før end de den dag haffue foruendt fra Jødernis Sabbath / Oc ordinerit denne dag til Christne Menniskers Sabbath. Vden tuil at de der met vilde skille imellom Jøderne/oc de Christne deris Religion/ oc haffue det giort som Guds fuldmectige oc fuldmyndige/

Acto.2. aff den hellig Aands indgydelse / som dennem vaar aabenbare giffuen / som de oc vdi lige maade afflagde oc affskaffede oss Christne/den Jødiske omskærelse/der de besluttede it Raad aff den hellig Aand/ oc skreffue it Breff
Acto.15. saa: Wi Apostle oc Eldste/ etc. Oc sluttede det saa: Det behager den hellig Aand oc oss/ etc. Saa skulle wi effter denne Apostoliske viis oc myndighed. Lade oss denne dag velbefalde/ oc icke acte om Jødernis Sabbath/ Effterdi Apostlene aff den hellig Aand den dag saa funderit haffue/ oc holde den vdi ære oc Hellighed/ til vor Salighed. Lige som Jøderne haffue deris Sabbath i god act/ saa bør oss at holde denne Apostoliske Sabbath/ At wi kunde bespise paa den dag vore Siæle/met Guds ord/haffue Gudelige Penitentzis tancker oc paakaldelse/ Besøge fattige Folck/ Sende Hus Arme Mad oc Øll/ Besøge de Fangne/ Siuge oc Sorrigfulde.

Oc lige som Gud befol Jøderne / at de skulde komme ihu/ oc tencke der paa / at de haffde verit Træle i Egypti Land/ oc bleffue forløste. Saa skulle wi Christne tencke / at wi haffue oc verit Dieffuelens oc Syndens Fanger: Oc ere bleffne forløste oc frelste fra Dieffuelen oc Helffuedis trældom/ oc skulle haffue det euige Liff vdi
Deut.5. Christo. Oc lige som Gud haffuer befalit Jøderne/ at de paa deris Sabbath skulde huile aff alt Arbeide/ oc siger: Du skalt intet arbeid giøre/eller din Søn/ ey heller din Daatter/ ey heller din Tieniste Suend/ ey heller din

Tienistе Pige/ey heller din Oxe/eller din Asen/ ey heller nogit aff dit Queg/ey heller den Fremmede. Met huilcke ord Gud vil endelige haffue forbudit den onde gerighed hos oss/saa vel som hos Jøderne/ at mange ey spare sig selff/ megit mindre sin Hustru/Børn eller Tiuende/ Men sette op til Søndagen/en heel haab aff Vgens bestilling/ At somme der tiene/ haffue bedre de andre dage i Vgen/ end om Søndagen. Saa vil Gud at Herrer oc Offrighed / oc Husbonder / skulle holde Miskundhed offuer deris Tienere oc Queg / Thi det som icke haffuer huile iblant met/ kand io snart forjagis oc forplagis.

Den Fierde Sabbath / er de Gudfryctige Jøders oc alle Christnis oc Gudfryctige Menniskers rette euige Sabbath/ som Esaias Prophete taler/ oc siger: At alt Kiød skal komme Maanit effter Maanit/ fra en Sabbath oc til en anden/ at tilbede faar mig/siger HErren/ Da skal Gud vere/ som Paulus siger/ Alting i alle. Oc er Jødernis oc vor Sabbath alleniste en Lignelse oc paamindelse til den euige Sabbath/ som Gud skal selff holde met sine Børn paa Dommedag/ oc siden holde dennem ved huile/ro/ære oc glæde i Euighed. Om huilcken altid haffuer verit talit oc Figureret i det gamle Testamente/ som det almindelige sprock liuder/som er kommit *ex Schola Rabbi Hillel*, icke Heliæ/ som mange mene/ At Verden skal staa vdi 6000. Aar/ 2000. Øde/ 2000. Mose Low/ 2000. Aar Christus/ saa skulde Verden haffue en ende/

IIII. Sabbath.

Esa.66.

1.Cor.15.

oc da

oc da skulde den rette Sabbath angaa. Somme regne
oc aff Jeremiæ Martyris ord/ som meen : At ligeruis
som Verden i sex dage bleff skabt / Saa skulde oc Verden
staa i/ 6000. Aar/ Regnendis *M.* Aar mod huer dag/
Psalm. huilckit stemmer offuer eens met de ord Kong Dauid si-
90. ger om Gud : *M.* Aar ere for dig/ som den dag der gick i
2.Pet.3. gaar. S. Peder siger/ En dag er for HERREN som
M. Aar/ oc *M.* Aar lige som en dag : Saa er all Ver-
dens alder at regne 6000. Aar hos Gud/ som sex dage.
Exod. Historien hos Mosen giffuer det io tilkiende/ som wi læ-
16. se/ huorledis Israels Børn skulde opsancke det Himmel-
ske Brød/til huer dag : Men naar de sanckede mere end
de huer dag behøffuede / da gick der Orm i/ oc luctede il-
de/ Men den Siette dag sanckede de daabbelt Brød/ til
den Siuende dags oc Sabbathens ophold / Oc det som
de sanckede den Siette dag til Sabbathen / at giemme/
det luctede icke ilde/ oc gick icke heller Orm vdi. Ved huil-
cket Exempel Jøderne oc wi lære / At lige som Gud vel-
signede det Brød/som paa den Siette dag bleff opsanckit
til Sabbathens Brød / at der huercken gick Orme vdi/
oc ey luctede ilde. Naar wi ville frycte Gud/oc tencke paa
hans ære/oc vere hannem lydige/ saa vil hand oc velsig-
ne vort arbeide/det wi giøre vdi vore arbeids dage/at det
vel skal recke til Søndags mad oc dricke / At wi paa den
dag icke skulle haffue behoff at træle oc arbeide. Der hos
er oc dette Exempel en Figur til alle Menniske/at de skul-
le ar-

le arbeide i disse 6000. Aars Leffnit / huert Menniske i sin tid oc alder / saa lenge det leffuer / oc om Sabbathen sancke det Himmelske Brød / som er Guds Ord / Siden skulle de leffue met G V D vdi den euige Sabbaths tid. Vdi Mose Low finder mand oc huorledis Israels Folck vaar befalit / at bruge deris Marck oc Vijngaarde vdi sex Aar / men i det siuende Aar skulde Landit Hellige / oc holde HERREN sin store Sabbath / i huilcken du skalt icke (siger Gud) saa din Marck / ey heller skære din Vijngaard. Huilcken Low haffuer verit en Figur / at Jorden oc Vijngaarde effter 6000. Aar / skal huile sig / met alle Menniske / oc komme fra den forbandelse / som hun oc Menniskene finge vdi Adams fald / oc forløsis fra den trældom oc ryselhed / oc gribe til euige Huile paa HERRENS Sabbath / som vel flere Historier oc Lower tilkiende giffue / som her er forlangt at opregne / At det skal bliffue den euig Paradisis Sabbath / oc Jorden skal icke mere bære Torn / Tidzel oc Vkrud. *Exod. 23. Leuit. 25.*

Skal oc maa mand da intet arbeide om Søndagen?

All Verdslig Arbeide er aldelis vdaff Gud forbudit / At mand skal acte paa at huile met sit gantske Hus / Queg oc andit: Men alt Gudfryctigt / Nødtørfftigt oc trangt Arbeide / oc det som endelig fornøden maa giøris / er dog tilstedt. Exempel: Som Christus forsuarede sine Disciple hos Matthæum / der Phariseerne klagede paa dennem / At de om Sabbathen som de ginge paa veyen / *Matth. 12.*

aff Hungers nød / plockede Hvede Ax / oc sagde: Dine
Disciple giøre det som icke sømmer sig om Sabbathen:
1. Reg. Da suarede Jesus: Haffue i icke læst huad Dauid gior-
21. de/ der hand / oc de som vaare met hannem / hungrede/
huorledis hand gick ind vdi Guds Hus/ oc aad de Skue
brød/ huilcke hannem dog icke burde at æde/ oc ey de som
vaare met hannem / men alleniste Presterne. Oc hos
Marc.2. Marcum: Sabbathen er giort for Menniskens skyld/
oc icke Mennisken for Sabbathens skyld/Saa er Men-
niskens Søn en HERRE ocsaa offuer Sabbathen.
Luc.14. Saaledis forsuarede oc Christus nødtørfftig Sabbaths
gierning/ Der hand helbredede den Vattersottige/aff det
som ringere vaar / til det som høyre oc mere vaar anrø-
rendis: Sømmer det sig at drage en Oxe eller Asen aff
en Brønd om Sabbathen? Megit mere at frelse oc hiel-
pe dette arme Menniske/ som vaar Vattersottigt/ oc Je-
sus aff mildhed oc sit Embedis plictighed/burde at giøre/
wanseet/at det vaar om Sabbathen. Oc den Quinde/
13. som i atten Aar vaar krumpen/helbredede Jesus/ oc for-
suarede samme sin gierning / sigendis / vaar det icke til-
børligt/ at løse hende som vaar bunden aff Satana/ eff-
terdi at de løse deris Oxe eller Asen til Vand/ om Sab-
bathen: Saa ere icke de gierninger forbudne/som ere til
Menniskens nødtørfftighed / oc komme til GVds ære/
icke er det heller wret/ men tilbørligt/ at giøre huis Off-
righeden paalegger Vndersaattene. Dog skal Offrig-
hed

hed oc Undersaatte see vel til/ at de icke giøre det saa / at de misbruge Søndagen/ oc forhindre der met Guds ære oc Menniskens salighed.

Det Andet at acte i dette Bud/ Huad løn dem skal vederfaris/ som ere Gud lydige oc holde dette hans Bud.

Wi læse hos Mosen / i det GUD siger/ der som i vandre i min skick / oc holde mine Bud/ oc giøre dennem/ da vil ieg giffue eder Regn i sin tid / oc Jorden skal giffue sin Grøde / oc Træene paa Marcken skulle giffue deris Fruct / oc Terske tiden skal vare til Vijnhøsten / oc Vijnhøsten skal vare til Korn sæden / oc i skulle haffue Brød nock/ oc bo tryggelig vdi eders Land/ Jeg vil giffue Fred i eders Land / at i maa soffue / oc ingen skal forfære eder/ Jeg vil bort tage de onde Diur aff eders Land / oc der skal intet Suerd gaa igennem eders Land / J skulle jage eders Fiender/ oc de skulle falde for eders Suerd/ Fem aff eder skulle jage hundrit / oc hundrit aff eder skulle jage ti Tusinde/ thi eders Fiender skulle falde vnder Suerd for eder/ oc ieg vil vende mig til eder/ oc lade eder voxe oc formeris/ oc ieg vil stadfeste min Pact met eder/ oc i skulle æde aff det gamle/ oc bortkaste det gamle naar det ny kommer / Oc ieg vil haffue min Bolig iblant eder / oc min Siæl skal icke bortkaste eder / Oc ieg vil vandre iblant eder/ oc ieg vil vere eders Gud/ saa skulle i vere mit Folck/ thi ieg er HERREN eders Gud. Her er io en skøn Forjettelse til dem som holde Sabbathen hellig/ at wi aldrig

Leuit. 26.

kunde ynske oss bedre/end Gud her opregner oc tilbiuder.
Saadane velsignelser oc dyrebare gaffuer flere / læse wi
Deut. oc vdi Mosi femte Bog/At GUD vil beuise/ skencke oc
28. giffue dennem/ som hans Sabbath ære oc acte / oc man-
ge steder flere/ som her er forlangt at opregne/ som Jere-
*Iere.*17. mias taler: Der som i høre mig/siger HERREN/ at i
bære ingen byrde om Sabbaths dagen / igennem denne
Stads porte/men Helliggiøre den/ at i giøre ingen gier-
ning paa samme dag/Da skulle Kongerne oc Førsterne/
som sidde paa Dauids stoel/gaa vd oc ind igennem dem/
oc Ride oc Fare baade paa Vogne oc Heste / de oc deris
Førster/ met alle som bo i Juda oc Jerusalem / oc denne
Stad skal besiddis euindelige : Oc de skulle komme aff
Juda Steder/ oc de som ligge trint omkring Jerusalem/
oc aff BenJamins Land / aff Dalene oc Biergene/ oc
aff Synden/ som skulle bære Brendoffer/ Madoffer oc
Røgelse/ til HERRENS Hus.

Det Tredie at acte i dette Bud / Huad straff de skulle faa/ som misbruge/ vanære oc vanhellige Sabbathen.

Exod. Vdi Mosi Anden Bog / affsiger Gud en endelig
31. dom offuer saadane offuertrædere/ oc dette Buds forac-
tere: Huo som giør nogit arbeide paa Sabbaths dagen/
hand skal visselige dø. Lige saa strax vdi samme Bog/op-
35. regner Moses de samme ord : Sex dage skulle i arbeide/
men den siuende dag skulle i holde Hellig/ en Sabbath/
som er HERRENS huile / Huo som giør nogit ar-
beide

beide paa den dag/ hand skal dø/ Jngen Jld skal giøris i alle eders Bolige/ om Sabbaths dagen. Exempel læse wi oc hos Mosen/ der Jsraels Børn endnu vaare i Ørcken/ funde de en Mand som sanckede Træ op om Sabbathen/ de ledde hannem til Mosen oc Aaron/ oc for all Menigheden/ oc de sette hannem i Fengsel/ Thi saadan misbrug vaar icke end da skeet iblant dennem/ oc de vilde vide/ huad mand skulde giøre ved hannem: Da sagde HERREN til Mosen/ den Mand skal visselige dø/ oc de ledde hannem uden Leyren/ oc Stenede hannem/ som Gud befol Mosen. Saa haffuer GUD vel tit oc offte lastit deris misbrug/ oc sagt: At de for saadan misbrug skulde straffis/ Som wi læse hos Propheten Jeremiam/ der hand sagde til Jsraels Folck: Der som i icke høre mig/ at i Helliggiøre Sabbaths dagen/ oc ingen byrde bære igennem Portene ind i Jerusalem/ om Sabbaths dagen/ Da vil ieg optende en Jld i hendis Porte/ som skal fortære Husene i Jerusalem/ oc skal icke udslyckis. Dette er at forstaa om de Assyrier/ Derneſt om de Babylonier/ Oc siden om den Jld/ som offuergick dem i ødeleggelsen/ effter denne Prophetis oc JEsu Christi spaadom. Esaias Prophete taler oc om denne Sabbaths misbrug oc forfengelighed: Bærer icke mere Madoffer saa forgæffuis/ Røgelse er mig en vederstyggelighed/ Ny Maaneder oc Sabbather/ udi huilcke i komme tilsammen/ oc haffue møye oc angist/ maa ieg icke lide/ Min

Nume. 15.
Iere. 17.
Luc. 19.
Esa. 1.

Sicel hader eders Ny Maanede oc Aars tider/ Jeg er
keed aff dennem/ oc ieg er træt at lide dem. Saa tale oc
Amos 5. de andre Propheter / saa vel som oc Amos : Jeg er keed
aff eders Hellige dage/ oc keed aff eders Offer. Saa er
der icke tuil paa / at Gud io for vore Søndagers miß-
brug/ straffer disse Riger/ Land / Steder oc Byer / met
Pestilentze oc andre Plager. Summa/ lige som den euig-
ge Sabbath / skal vere GUds Børn en euig ro oc huile
met Gud/saa skulle de Vgudelige holde deris Sabbath
met Dieffuelen/ vdi sorg oc vro i euighed.

Det Fierde/ Huad haffue wi aff dette Bud at lære.

I. 1. Met Jøderne at see vor store forsømmelse oc store
Sabbaths mißbrug/ thi wi icke skulle giøre huad oss tyc-
kis gaat at vere / men det Gud befaler oc behager. Nu
see wi / at wi icke haffue holdet Sabbathen vdi saa stor
Hellighed/act oc ære/ som oss haffuer burdt/ Dette skulle
wi bekiende oc fortryde aff Hiertit.

II. 2. Skulle wi tencke / Haffuer Gud saa straffit det
Jødiske Folck for deris Sabbaths mißbrug/ da er det be-
fryctende/ at hand vel oc i sin tid vil hiemsøge oss/ met at-
skillige Plager/ om wi saa fare frem vdi vor Sabbaths
mißbrug.

III. 3. Skulle wi her lære / At wi ved en sand Penitentze
omuende oss til Gud / ved JEsum bede oc begiere Naade
oc Forladelse/ for saadan vor forseelse.

4. Legge saa vind oc flit der paa/ at Prester/ Offrig- IIII.
hed/ met alle Undersaatte/ oc huer Mand met Hustrue/
Børn oc Tiunde/ frycte Gud/ gaa til Kircken/ Sønda-
ge/ Hellige dage/ oc andre Nødtørfftige Bede dage/ som
paaliusis aff gudfryctige Offrighed/ at wi maa kiendis
fra den vgudelige Verden/ oc alle de som Gud oc hans
Ord foracte/ At vor Gudfryctighed maa skinne/ sees oc
høris/ met Læsning/ Sang oc Sacramenternis rette
brug/ som Christus siger hos Matthæum: Mand ten- *Matth.*
der icke it Lius/ oc setter det vnder en Skeppe/ men paa 5.
en Liusestage/ saa liuser det da for alle som ere vdi Hu-
sit; Lader saa eders Lius skinne for Menniskene/
at de see eders gode Gierninger/ oc
prise eders Fader vdi
Himmelen.

Det

Det Fierde Budord.

DV skalt ære din Fader / oc din Moder / at du maat lenge leffue vdi Landit / som HERREN din Gud giffuer dig.

Lige som de try første Bud i den første Taffle kom Guds personlige Maiestat ved : Saa kommer nu disse siu Bud vdi den Anden Taffle / vor Næste ved / vdi besynderlighed / som Gud oc i besynderlighed met vdtrycte ord vdkræffuer / sigendis : Du skalt elske din Næste lige som dig selff / dog
Leuit. 19. huad lydighed eller vlydighed her imod beuisis / regnis aff Gud io saa høyt / som de der holde eller bryde nogit imod den første Taffle. Vdi dette Fierde Bud staar Forældrene allernest Gud / At wi skulle ære oc tiene dennem / fordi de ere næst Gud / oc ere aarsag til vort Liff / der til haffue de oc hafft mest wmage / omkaast oc omsorg for oss / oc ere oss altid huldist oc tryggist i nød oc sorg.

Saa

Saa ville wi acte i dette Bud.

1. Huo Forældre ere.
2. Huad Forældre ere Børn plictige.
3. Huad Børn ere Forældrene plictige.
4. Huad løn de Lydige faa.
5. Huad straff de Wlydige faa.
6. Huad wi aff dette Bud haffue at lære.

For det Første/ Huo Forældrene ere.

1. Først/ skulle wi kiende vore Kiødelige Fader oc Moder/ at vere vore rette Forældre. I.

2. Dernæst/ all Aandelig Øffrighed / som opføder oc opfostrer Guds Menighed / met Guds rene oc salige Ord/ som Christus siger til Peder: Fød mine Faar/ fød mine Lam/ oc Paulus kalder sig en Fader til de Galat: II. Ioha. 21. Gala. 4.

3. For det Tredie/ er oc alle Verdzlig Øffrighed/ oc all anden tilforordnit Øffrighed / vore Forældre / som Gud siger hos Propheten: Kongerne skulle vere deris Fosterfædre/ oc Dronningerne deris Ammer. Oc Paulus lærer/ der er ingen Øffrighed vden aff Gud/ oc huer som Øffrighed er/ den er skickit aff Gud. III. Esa. 49. Rom. 13.

4. For det Fierde/ ere de Forældre: Alle som ere Verier oc Forsuar / Slectinge / Skolemestere / Hospitals Mestere/ oc andre/ som haffue møye oc wmage vdi Forældrenis sted for oss/ som met tro oc flid/ føde/ klæde oc forsuare/ tucte oc lære oss: Item/ alle de som giffue Mad IIII.

 oc Øll/

oc Øll/Sko oc Klæder/oc alle de som met twmag opdra-
ge andre/ kaldis oc Forældre.

Det Andet i dette Bud/ Huad Forældrene ere
Børn plictige.

I. Først/ at de for alting skulle holde deris Børn til en
sand Gudfryctighed / at kiende oc dyrcke den euige Gud/
oc skicke sig Christelige/ lydige oc ærlige vdi Verden/ som
Ephe.6. Paulus formaner Forældrene/ sigendis: I Fædre op-
uecker icke eders Børn til vrede/ Men føder dennem op i
tuct oc formaning til HERREN. Saa lærde Dauid
sin Søn Salomon/ der hand skulde dø / At hand skulde
1.Reg.2. fryete Gud alle dage/oc sagde: HERREN haffuer sagt/
Er det saa / at dine Børn beuare deris veye / oc vandre
trolige for mig aff Hierte oc Siel / da skal der aldrig fat-
Tob.4. tis en Mand aff dig paa Israels Stoel. Tobias lærde
oc sin Søn den vnge Tobiam / huorledis hand skulde la-
de hannem begraffue/ oc ære sin Moder/ oc tencke huad
sorg hans Moder stod i/ der hun baar hannem vnder sit
Hierte/ oc synderlige faarelagde hannem/ At hand alle
sine dage skulde fryete Gud/ oc haffue hannem for øyen.

II. Derneſt / lige som en Rod er forplictig / aff Natu-
ren at føde sine Bulle oc Grene/ paa Træ/ Vrter oc an-
dre dødelige Creatur: Saa ere oc Forældrene aff Natu-
ren det skyldige / at Føde / Klæde/ oc hielpe deris Børn/
som wi see alle andre Creatur beuise deris Affødde hielp/
styrcke oc bistand.

For det Tredie / Ere Forældrene plictige at straffe Børnene / naar de ere wlydige / icke eniste met ord / men oc met Rijs / Kiep oc andit / at Bøddelen en anden tid / icke skal straffe dennem / naar Forældrene met deris efterladenhed / ere dennem en aarsag til synder / som Salomon siger : Huo som sparer sit Rijs / hand hader sin Søn / Men den som elsker hannem / hand straffer hannem snart. Oc Syrach : Haffuer du Børn / da opfød dem / oc bøy deris Hals aff Vngdommen. Oc Salomon siger : Daarlighed sidder i den Vngis Hierte / men Tuctens Rijs skal driffue hende langt fra hannem. Sammeledis skulle oc alle andre / som ere i Forældris sted / tilbørlige straffe deris vndergiffne : Vdi lige maade skal oc Verdslig Offrighed / icke eniste forsuare oc beskierme / Vndersaattenis ære / Liff oc Gods / men bør ocsaa vden had / egit nytte / vold eller gerighed / at straffe Vndersaattene / icke eniste paa gods / men ocsaa met Ild / Suerd / etc. paa Liffuit / dennom som aff fortred giøre andre / vold / blodskam / æris / oc Liffs skade / dog effter Guds oc Christelige Lowe / der om tal Propheten aabenbare : Forbandit er den som forbiuder sit Suerd at vdgyde Blod. Oc Paulus lærer / At Offrighed er en Hefnere til straff / offuer dennom som giøre ilde.

III.

Prouer. 13.

Syrach 7.

Prouer. 22.

Iere. 48.

Rom. 13.

For det Fierde / at de skulle vel giffue act paa deris Ord / Tale oc Gierning / at de ingen forargelse giffue fra dem / huor aff de bliffue onde oc arge / som Christus siger :

IIII.

 Seer

Marc.9. Seer til at i ingen forarge aff de smaa: Huo som forar-
ger en aff de smaa/ som troer paa mig/ Hannem vaare
det bedre/at hannem bleff hengt en Møllesteen om hans
Hals/ oc hand bleffue kast i Haffuit.

V. For det Femte/ Skulle oc Forældrene altid bede
GUD for dennem/ om deris beskermelse/ Thi wi see/ at
Dieffuelen staar effter smaa Børns forderffuelse/ fordi
Mar.10. hand veed vel/ som Christus siger: Smaa Børn høre
Himmerigis Rige til. Derfaare opuecker hand wgude-
lige Blodhunde tit oc offte/ som omkomme saadane Børn:
Exod.1. Som hand gaff Pharaoni det indskud/ at hand skulde
dræbe alle Drenge Børn/ som føddis aff de Hebreer:
Matth. Oc Herodes bleff lige saa aff Dieffuelen opuackt/ oc lod
2. sla ihiel de mange wskyldige Børn/ Som wi maa læse
hos Matthæum.

VI. For det Siette/ skulle de oc lære dennem/ oc holde
dennem til erligt Arbeid/ eller erligt Embede/aff huilckit
de kunde føde sig met ære/ at de icke skulle bliffue Foræl-
drene/ oc sig/ til sorg/ skade oc skamme/ som holdis icke til
nogit gaat aff Ungdommen.

VII. For det Siuende/ udi all Børne tuct oc omgengel-
se/ skulle Forældrene saa skicke sig/ at de haffue Gud kier/
oc acte hannem høyre end deris Børn/ Som wi see udi
Abrahams Exempel/ Endog hand haffde icke uden den
ene Søn Isaac/ oc Gud haffde loffuit/ at giffue hannem
velsignelse i hans Affkomme/ oc der vaar icke Børn flere
at for-

at foruente/Der nu Gud paa ny igien befol Abraham/
at hand skulde slacte denne Søn Isaac / saa sette Abra- *Gen.22.*
ham all Faderlig kierlighed oc miskundhed tilbage/ Gick
saa hen/ oc greb it Suerd / oc vilde dræbe sin Søn / for
GUds befalning skyld / Dog der Gud saa hans lydig-
hed / lod hand sin Engel forhindre Abrahams villie/ oc
vilde ickun der met saa friste oc forsøge Abrahams tro.

For det Ottende/Skulle alle Forældre/Verie oc *VIII.*
Offrighed see til/ at de icke vchristelig handle imod deris
Børn oc Vndersaatte/thi Apostelen siger: J Herrer giø- *Ephe.6.*
rer det samme mod dem/ oc lader eders trusel/oc vider at
eders Herre er ocsaa i Himmelen/ oc der er hos hannem
ingen Personis anseelse.

Det Tredie at acte i dette Bud/ Huad Børnene ere
Forældrene plietige.

Effterdi Forældre/tiene/ hielpe/ oc giøre Børnene *1.*
bistand/ Saa er det oc tilbørligt/ at Børnene skulle ære
oc tiene dennem igien/ oc kiende dennem for GUds rette
middel/ aff huilcke de haffue Liff/ Føde/ Klæde/Siæl oc
Legome oc Beskermelse. Her er først det aller ypperste
Exempel vdi Christo/ som vaar sin euige Fader lydig oc
hørig/ som Paulus siger: Hand fornædrede sig selff/ oc *Phil.2.*
bleff lydig indtil Døden/ ia til Døden paa Kaarsit.

Derneft/ vaar hand sine Verdslige Forældre hø- *2.*
rig/ lydig oc vnderdanig/ som Lucas beskriffuer. *Luc.2.*

For det Tredie/ vaar oc Christus Verdslig Offrig- *3.*
hed

Matth. hed vnderdanig/ oc gaff dem Skat oc Tynge/ for sig oc si-
17. ne Disciple/ oc der de icke haffde Penninge i forraad/ be-
fol hand Peder at Fiske/ oc tilsagde hannem aff sin Gud-
dommelige forsiun oc matt/ at finde vdi Fiskens mund/
en Statter Sølff/ den skulde hand giffue til Skat. Saa
hører det til alle Børn/ at de skulle vere deris Forældre
Ephe.6. lydige oc hørige/ aff Jesu Exempel. Saa lærer Paulus:
J Børn verer eders Forældre lydige i HERREN/ thi
det er tilbørligt/ Ære Fader oc Moder/ det er det første
Bud/ som haffuer Foriettelsen/ paa det/ det skal gaa dig
vel. Saa formaner oc S. Pouel alle andre Vndersaat-
te/ Tienere/ eller huo de ere/ som ere andre vndergiffne i
samme Capitel: J Tienere verer eders Legomlige Her-
rer lydige/ met fryct oc redzel/ i eders Hierters enfoldig-
hed/ lige som Christo/ Icke alleniste met tieniste for Oy-
nene/ til at teckis Menniskene/ men som Christi Tiene-
re/ at i giøre denne Guds villie aff Hiertit/ met god vil-
lie/ Lader eder tycke at i tiene HERREN/ oc icke Men-
niskene/ oc vider at huad gaat som huer giør/ det skal
hand annamme aff HERREN/ huad heller hand er
Coloss.3. Tienere eller fri. Saa lærer oc Apostelen til de Colosser:
J Børn verer Forældrene lydige vdi alting/ thi det er
1.Tim.5. HERREN behageligt. Oc til Timotheum: Lær de
gudfryctige Encker/ at de rettelige betale deris Forældre/
Gen.37. thi det er vel giort oc behageligt for Gud. Joseph en-
dog hand formerckte aff Guddommelige drømme oc aa-
benba-

benbaringer/ at hand skulde bliffue yppermere end hans Forældre oc Brødre/ vaar hand dog sine Forældre ydmyg oc vnderdanig faare. Syrach lærer: Kiere *Syrach* Barn/ giør din Fader til gode i hans Alderdom/oc holt *3.* hannem til gode/ om hand bliffuer Barnactig/ oc foract hannem io icke derfor/at du est skickeligere. Dog finder mand mange vlydige Børn/ som giøre deris Forældre Hiertesorg/ som Cain/ Amon/ Absolon/ Ruben/ *Gen. 35.* oc de andre Jacobs Børn/ som solde Joseph. Saa bør dem icke at bedrøffue deris Forældre/ eller at vanære dennem/ men ære oc tiene dennem effter Guds Bud/ i all gudelighed. Men om Forældrene icke ville lyde Gud oc hans Ord/ Da skulle Børnene mere lyde deris rette Gud oc Fader i Himmelen/ end deris Verdslige Fader. Det lærer Christus oss vdi det suar hand gaff sin Moder/ der hun fant hannem i Jerusalems Tempel/ iblant de Høylærde at *disputere*, der hand sagde: Huad er det at *Luc. 2.* i lede effter mig? Vide i icke/ at ieg skal vere i det som er min Faders. Der om siger oc Christus: Huo som elsker *Matth.* Fader oc Moder mere end mig/ hand er mig icke værd/ *10.* Oc huo som elsker Søn eller Daatter mere end mig/ *Luc. 14.* hand er mig icke værd. Summa/ Børn saa vel som Vndersaatte/ skulle haffue høyre act paa Gud/ end paa Fader oc Moder/ som S. Peder sagde/ der de vilde forbu- *Acto. 5.* dit hannem at Predicke om Christo: Mand skal mere lyde Gud end Menniskene.

Det Fierde i dette Bud/ Huad løn faa de lydige oc fromme Børn?

Børn som elske/ lyde/ ære oc tiene deris Forældre/
Gene. 9. vil Gud velsigne. Først loffuer Gud / at hand vil lade
dem lenge leffue/ oc nyde en rolig Alder. Saa velsigne-
de Gud Sem oc Japhet / som ærede deris Fader Noa i
sin druckenskaff. Fordi at Jonadab Rechabiters Børn
vaare deris Fader lydige/ oc drucke icke Viin/ oc ey bygde
Iere. 35. Hus/ imod deris Faders bud / Men bode alle dage vdi
Pauluner / i det indtagne foriette Land / Derfor vaar
Guds naade/ yndist oc velsignelse offuer dennom/ derfor
straffede GVD Jødernis wlydighed ved Propheten/ oc
baar rooss paa Rechabiternis lydighed. Saa prisis Je-
su Exempel for alle andre Børn/ at hand paa sin Man-
doms vegne / vaar sin Fader oc Moder hørig oc lydig/
Luc. 2. huorfor hans Leffnit prisis/ i alder / viisdom oc naade/
hos Gud oc Mennisken: Saa lærer oss Syrach / der
Syrach som wi følge vore Forældris Lærdomme / Da skulle wi
23. sidde iblant Herrerne/ oc icke forglemmis. Vor Natur-
lige Low giffuer io det ind/ at wi ere plictige at tiene vore
Forældre/ oc kunde skønne der paa at det behager Gud.

Det Femte i dette Bud/ Huad straff skal offuergaa de wlydige?

Exod. Saa siger Gud ved Mosen: Huo som slaer sin Fa-
21. der eller Moder/ hand skal visselige dø. Oc i den Tredie
Leuit. Mose Bog: Huo som bander sin Fader eller Moder/
20.

hand

hand skal visselige dø / hans Blod vere offuer hannem/
for hand bandede sin Fader oc Moder. Oc i den Femte *Deut.*
Bog læse wi / huorledis en wlydig Søn skal straffis/ 21.
naar den icke vil lyde Fader oc Moder / Saa skal hans
Fader oc Moder gribe hannem / oc lede hannem for de
Eldste i Staden / oc til Porten i samme Stad / oc sige:
Denne vor Søn er wlydig oc selffuillig / oc vil icke lyde
vor røst / oc er en Slemmere oc Dranckere/ saa skal den
Menige mand i Staden stene hannem ihiel.

Denne Guds Low stadfester Christus hos Mat- *Matth.*
thæum/ oc straffer dennem/ At de icke der vdi haffue hol- 15.
det sig ret/ oc icke skickit sig effter GVds Bud/ men effter
deris egen skick. Saa siger oc Salomon: It Øye som be- *Prouer.*
spaatter sin Fader/ oc forsmaaer at lyde sin Moder/ det 30.
skulle Raffne vdhacke ved Bæcken / oc de vnge Ørne op-
æde. Saa forkaste mange Menniske deris Liff oc gode
Leffnit / der de ellers kunde leffue lenge oc vel / oc komme
fordi paa det sidste til Steyle/ Hiul/ Ild oc anden plage/
Naar de huercken ville lyde Gud eller Øffrighed/ Fader
eller Moder/ Formyndere eller andre/ som de skulle vere
vndergiffne. See huor wlydelig opsette sig Absolon 2. *Sam.*
imod sin Fader Kong Dauid / Huilcken HERREN 18.
straffede / som wi kunde læse / at Joab stack hannem try
Spiud i hans Hierte. Heli Landsdommere vdi fyrre-
tiue Aar/ haffde to Sønner/ Ophni oc Phinees/ de gior- 1. *Sam.*
de falskhed imod Gud oc Folckit/ da atuarede Gud Heli/ 2.

at hand skulde straffe sine Børn/ oc dog icke straffede dennem tilbørlige/ men gaff dennem alleniste nogle løse ord/
4. oc saa igennem Fingre met dennem/ Derfaare tilsagde GVD hannem/ At baade hand oc samme hans Sønner skulde dø paa en dag/ som Historien lærer. Cham bespaattede oc beskemmede sin Fader/ oc bleff derfaare formaledidet/ fordi hand fordristede sig at see sin Faders
Gene. 9.
49. blusel/ oc røbte det for hans Brødre. Saa bleff oc Ruben *degraderit* oc furskut fra Velsignelsen oc Kongelige ære/ som ham met rette burde/ fordi hand opstigede i sin
2. Reg. 2. Faders Leye. Wi læse om Helizeo Prophete/ der hand gick til Bethel/ oc der komme smaa Drenge aff Staden som bespaattede hannem/ oc sagde: Du Skallede kom hid op: Du Skallede kom hid op. Denne bespaattelse haffde de vden tuil hørt aff deris gamle Forældre: Da vende Propheten sig om/ oc bandede dennem vdi HERRENS Naffn: Da komme to Biørne aff Skowen/ oc reffue tu oc fyrretiue Børn ihiel aff dennem/ som hannem bespaattede/ saa vende Propheten sig der fra. Huad vaar det andit end GVds straff/ for deris bespaattelse/ imod denne gamle Guds Mand oc Prophete? Saa vil Gud icke haffue det vstraffit/ naar Forældre oc de gamle vanæris oc foractis/ som haffue leffuit deris Alder met ære.

For det Siette/ Huad wi aff dette Bud skulle lære?

I. Først/ huilcke Forældre eller andre/ som ere vdi Forældris

ældris sted / som befinde sig at haffue syndit imod dette Bud/met forsømmelse eller forseelse/skulle forbede Gud/ oc rette sig mod dennem met ord oc gierning/ som de haffue brut imod.

Dernest/ skal Vngdommen legge vind paa/ at hedre oc ære de Gamle / som sagt er i dette Bud / oc acte huad GVD lærer Vngdommen ved Mosen / sigendis: Du skalt opstaa for den Graahærdede/ oc ære den gamle/ oc frycte dig for din Gud/thi ieg er HERREN. Her see wi / at Gud vil haffue de gamle Graa haar i act oc ære / endog (diss verr) de Gamle ere nu mest foractede. Derfor beder Dauid trolige til Gud vdi sin Psalme/ sigendis : O HERRE forlad mig icke i min Alderdom/ forlad mig icke naar ieg bliffuer Skrøbelig. Der tencke icke de vnge oc wforstandige paa/ oc vide icke at de Gamle haffue best ære oc trøst behoff / oc at de selff kunde bliffue gamle. Derfaare befaler oc biuder Gud/ saadan ære oc tieniste/ imod de Gamle.

II. *Leuit.* 19. *Psalm.* 71.

For det Tredie/ act huad Syrach lærer her om: Hedre Fader oc Moder met gierning/ord oc taalmodighed/ paa det / at deris Velsignelse skal komme offuer dig / thi Faderens velsignelse bygger Børnene Hus/ etc. Wi see met huad stor elende Fader oc Moder / føder / klæder oc fremdrager / ti eller tolff Børn / Oc alle Børn ville icke føde en Fader eller Moder / der wi dog see Fule oc andre Creatur/ at beuise deris gamle Forældre ære oc tieniste/ i deris skrøbelige Aar.

III. *Syrach* 3.

IIII. For det Fierde/ Skulle alle Undersaatte vere deris Øffrighed vnderdanige/ hørige oc lydige/ som Paulus
Rom. 13. lærer: At huer mand skal vere Øffrighed vnderdanig/ som haffuer mact offuer dennem/ oc siger: Huo som setter sig op imod Øffrighed/ hand staar imod Guds skickelse/ Oc de som imod staa dem/ de skulle faa en dom offuer sig/ thi at de Veldige ere icke de gode gierninger/ men de onde til fryct/ Oc vilt du icke fryete dig for Øffrighed/ da giør det som gaat er/ saa skalt du haffue loff aff hannem/ thi hand er Guds Tienere dig til gode/ Men giør du det som wret er/ da fryete dig/ thi hand bær icke Suerdit forgæffuis: Hand er GUds Tienere/ til straff offuer dem som giøre ilde. Om du end vilde beuise nogit oprør imod Øffrighed/ saa giff act oc merck huad Christus sagde til
Ioha. 18. Peder: Huo som tager Suerd/ hand skal omkomme ved
Matth. 26. Suerd. Giør end Verdslig Øffrighed nogen wret/ saa tenck der er en Øffrighed offuer hannem/ som vil rette det i sin tid. Oc tenck som Moses lærde sin Menighed/
Exod. 22. at de icke skulde misunde Øffrighed sin ære oc mact/ der hand sagde: Den Øffuerste for dit Folck skalt du icke skende paa.

V. For det Femte/ skalt du her aff lære/ at du skalt saa vere til sinds mod din Øffrighed/ at du skalt bede til Gud
1. Tim. 2. for dem/ som Paulus lærer: Du skalt giøre Bøn/ Formaning/ Forbedelse oc Tacksigelse/ for alle Menniske/ for Konger oc Øffrighed/ at wi kunde leffue it roligt oc stille Leffnit i all gudfryctighed oc ærlighed.

For det Siette / skulle wi oc giffue Offrighed skat/ VI.
oc huad wi dennem plictige ere/som Paulus lærer: Saa
er det fornøden/ at wi ere vnderdanige/ icke alleniste for Rom. 13.
straffens skyld/men ocsaa for vor Samuittigheds skyld/
derfor skulle wi oc giffue skat/fordi at de ere Guds Tiene-
re/ som skulle forfreme oc beskerme Vndersaattene: Saa
giffuer nu huer Mand det som i ere skyldige / Skat den
som bør Skat / Told den som bør Told/ Fryct den som
bør Fryct/ ære den som bør ære. Dette stadfester Chri- Matth.
stus/ sigendis til Phariseerne: Giffuer Keyseren det som 22.
Keyseren bør/ oc Gud det som Gud tilhører. Saa for-
maner oc S. Peder : Verer all Menniskelig skick vnder- 1. Pet. 2.
danig for HERRENS skyld : Vere sig Kongen som den
Offuerste / eller Høffuitzmend / som de der vdsendis aff
hannem / til hæffn offuer Misdedere / oc de Fromme til
loff/ Thi det er Guds villie/at i skulle met velgierninger/
tilstoppe de daarlige Menniskis vanuittighed/som de der
ere fri / oc icke som de der haffue friheden til ondskaffs
skiul / men som Guds Tienere / Giører huer mand ære/
elsker Brøderne/ frycter Gud / oc ærer Kongen. I Tie-
nere verer Herrerne vnderdanige met all fryct/ icke alle-
niste de gode oc milde/men ocsaa de vnderlige. Paulus
ocsaa til Titum formaner/at de skulle vere Før- Tit. 3.
sterne oc Offrighed vnderdanige oc ly-
dige/ at de ere redebon til alle
gode gierninger.

Det Femte Budord.

DV skalt icke Ihielsla.

Effter at Gud haffuer tilkiende giffuit i sin Low / huad wi ere hannem plictige / disligiste oc vore Forældre. Nu biuder Gud i disse efterfølgende Bud / huad wi ere vor Næste plictige / at wi icke synde oc forsee oss imod hannem / hans Hustru / Gods / ære / eller Liff.

Saa ville wi acte i dette Bud.

1. Huor mange maade Mandrab skee kand.
2. Huad løn de skulle haffue som holde sig fra vrede oc Mandrab.
3. Huad straff saadane vrede / Affuindsfulde oc onde Mennisker faa.
4. Huad wi haffue her aff at lære.

For

For det Første i dette Bud/ J huor mange maade Mandrab skeer.

Det første slags drab/ som er gierningsdrab/ er det som it Mennis ke met sin Haand/Suerd/Spiud/Kniff/ Steen/Vaaben/ Bøsse eller andit Verie/ slaer sin Næste/at hand døer der aff: Som Cain slo sin Broder ihiel/ *Gene.* 4. Joab stack Amasa / disligiste oc saa Abner: Sammeledis Rhazis/ der hand icke vilde vere sine Fienders fange/ ynckelige oc jammerlige omkom sig selff/ som wi maa læse i Historien. Saadant Mandrab/ at mand enten tager Liffuit aff andre/ eller aff sig selff/Henger/Drucknær/eller forgiffuer sig selff/ er aldelis gierningsdrab/ oc forbiudis/ at mand huercken skal giøre det mod andre/ey heller paa sig selff. Men at Offrighed lader affliffue Menniske/ effter Guds Low oc Christelig Ret/ det giøre de som de der sidde i Guds sted. Gud haffuer oc lagt en Low / Om nogen Mand kommer i trætte met en anden/ oc slaer den anden met en Steen / eller met en Næffue / oc hand bliffuer icke død/ men ligger ved Sengen/ Kommer hand op igien/oc gaar ved en Staff/da skal hand vere wskyldig/ som hannem slo/ Dog skal hand betale hannem/ for huad hand haffuer forsømmit. Saa haffuer Gud hafft metlydighed/ som hand er en retferdig oc mild Gud/om nogen wforuarendis giorde Mandrab/da vilde Gud skone oc hielpe saadane/ oc der til haffde beskickit fri Steder/ til huilcke oc i huilcke de skulde haffue tilflucht

2. Reg. 20. *2. Mach.* 14. *Exod.* 21.

oc be-

Exod. oc beskiermelse/ som wi læse vdi Mose: Om nogen slaer
21. it Menniske at det døer/ da skal hand oc visselig dø / men
haffuer hand icke gaait effter hans Liff/ men Gud haff-
uer ellers wforuarendis ladit hannem falde i hans Hen-
der/ da vil Jeg skicke dig en sted til huilcken hand skal fly:
Men drister sig nogen til at sla sin Neste ihiel / met suig
eller list/da skalt du tage hannem fra mit Altere/at hand
Nume. skal dø. Lige saa læse wi / der som nogen wforuarendis
35. støder nogen vden Fiendskaff/eller kaster noget paa han-
nem/ eller kaster en Steen paa hannem/ oc er icke hans
Fiende/eller vilde hannem ont/ da er hand oc quit/ at sø-
Deut. ge fri Steder. Oc i Mose femte Bog/ siger Gud: Naar
19. en slaer sin Neste ihiel wforuarendis / som nogen gaar i
Skoffuen met sin Neste/at hugge Træ/ oc hand strecker
Haanden vd met Øxen / at hugge Ved/ oc Øxen falder
aff skafftit/oc rammer paa hans Neste/ at hand døer/ da
skal hand fly til en aff de fri Steder/ at hand maa bliffue
Iosu. 20. fri. Der nu Josua kom i Landit som Gud gaff dennem/
saa tenckte Gud paa dette wforuarendis drab/ oc befoel
Josua saa: Sig til Jsraels Børn/ giører nogle fri Ste-
der iblant eder / om huilcke ieg talede til eder ved Mosen:
Der en Mandrabere kand fly til / som slaer nogen ihiel
wforuarendis oc wuitterligt / at de kunde vere fri for
Blodhæffneren / oc den som flyer til nogen aff de Ste-
der / hand skal staa vden for Stads porten / oc giffue sin
Sag der tilkiende for de Eldste aff Staden/ saa skulle de
tage

tage hannem ind vdi Staden til dennem/ oc giffue hannem rum/ at hand kand bo hos dennem.

Det Andet slags drab/ kaldis Ords drab/ som skeer i mange maade.

Første maade kaldis Raads drab/ som skeer naar I.
mand ved falske raad oc anslag/ omkommer nogit Mennis ke/ oc skil hannem ved sit Liff oc Gods/ huilcket slags
Mandrab Dieffuelen først indførde i Verden/ der hand *Gene*. 3.
vdi Paradis met listighed omkom vore første Forældre
Adam oc Euam/ oc forførde alle Menniske der met til
dødelighed. Saaledis omkom Jesabel den fromme Na- 1. *Reg*.
both ved sit vndersundige Raad/ at mand skulde skicke 21.
arge Skalcke/ som skulde vidne imod hannem/ oc effter
samme vidnisbyrd lade hannem Stene ihiel/ paa det
Kongen kunde faa Nabots Viingaard. Saa giorde oc
den Hore Herodias/ hun gaff sin Daatter det raad ind *Matth*.
at hun skulde begiere S. Hansis Hoffuit/ paa det hand 14.
icke skulde straffe Kongen/ oc Hende/ for deris Horeri.
Saa ginge oc Phariseerne vdi Raad imod Jesum/ huor 22.
de kunde gribe hannem i hans tale/ Huilcken mest hinderlistig vaar/ oc kunde mest Skalcke raad/ hand vaar den vijsiste iblant dennem. Gud giffue wi end i denne dag/ oc icke haffde saadanne mange/ som met raad oc falskhed staa effter deris Nestis skade oc Liff.

Vdi andre maade skeer oc Ords drab/ som er ved II.
befalning/ oc kaldis befalnings drab/ Naar nogen befal en an-

en anden Mandrab imod all Ret/ som Kong Saul be-
1. Sam. foel Doeg/der hand ihielslo fem oc firesinds tiue Prester
22. foruden Quinder oc Børn. Lige saa befol oc Kong Da-
2. Sam. uid i sin skriffuelse til Joab/ at hand skulde lade omkom̃e
11. Vriam/ oc sla hañem ihiel ved it listigt anslag i Krijen.
13. Saa befol oc Absolon sine Drenge/ oc sagde: Seer til
naar Amon bliffuer drucken aff Vijn/ oc ieg siger til
eder/ slaer Amon oc dræber hannem/at i icke fryete eder/
thi ieg haffuer befalit eder det/verer dristige oc frimodige
der til: Saa giorde Absolons Drenge mod Amon/som
Marc. 6. Absolon haffde befalit dennom. Saa befol oc Herodes
at mand skulde lade S. Hans affhugge effter den Pigis
begiering.

III. Vdi Tredie maade/ er Doms drab/ oc skeer naar it
Menniske wskyldelig oc vden Christelig aarsag fordøm-
Matth. mis til Døden/ som Pilatus for Jødernis fryct/ for op-
27. rør/ oc for Keyserens vrede/ dømde den wskyldige Jesum
til Døden/ effter deris villie. Der om taler Propheten
Mich. 7. oc siger: Huad Førsten vil/ det siger Dom̃eren/ at hand
skal giøre hannem en tieniste igen: De Veldige raade eff-
ter deris egen vilie/ oc giøre skade/oc vrie det huort de vil-
1. Reg. le. Saa dømde de Dom̃ere/ Eldste oc Øffuerste/ i Sta-
21. den/Naboth/for Jesabels befalnings skyld. Saadanne
falske Dommere i denne dag/ skulle betencke/ at den rette
Dommere Jesus Christus/ skal en gong rette deris dom-
me/ naar wi skulle alle komme for hans Domstoel at
staa/

staa/ som Paulus oc Petrus lære: Hand er beskickit de Rom.14.
Leffuendis oc de Dødis dommere. Acto.10.

Fierde drab / er Forrædiske drab / som Judas for- IIII.
raadde sin egen HERRE Jesum til Døde/ met søde oc Matth.
falske ord/ oc kallede hannem Mestere/ oc kyste hannem/ 26.
Det forrædelige tegen haffde hand giffuit Skaren/ huil-
cken i see ieg kysser/ den griber/ den er det. Saa giorde oc
Saul Suogerskaff met Dauid / icke at hand vilde han- 1. Sam.
nem gaat/ men sette hannem til befalning offuer tusinde 18.
Krigsmend/ menendis at hand skulde komme i Fiender-
nis Hender / oc gaff hannem sin Daatter Michol / oc
begierede hundrit Philisters forhuder til Morgen gaff-
ue / som Dauid villige førde hannem tu hundrit forhu-
der / men det vaar alt aff it falskt anslag / at det skulde
gaait offuer Dauids Liff.

Vdi Femte maade/ er Vidnisbyrds drab/ at mand V.
vnderskicker falske vidne / met huilcke mand omkommer
sin Neste / som sagt er om Jesabel / der omkom Naboth.
Om saadanne falske vidne faa wi at høre i det Ottende
Budords forklaring.

Vdi Siette maade skeer oc Ords drab / ved spotsk- VI.
hed/ naar mand haffuer sin Neste for vidunder: Som
Cham foractede oc bespaattede sin Fader/ for sine Brø- Gene.9.
dre. Michol foractede oc Dauid/ for hand dantzede for 2. Sam.
Guds Arck. Saa spaattede oc Amons Børns Konge/ 6.
Kong Dauids Tienere / oc lod dennem affrage halffde- 10.

 len

len aff deris Skægg / oc halffdelen aff deris Klæder til
Beltit. Saa spaatede oc de Børn aff Bethel den gamle
Helizeum/oc kallede hannem Skallede. Oc dette Man-
Matth. drab er det som CHristus taler om / den som kalder sin
5. Broder Racha/ eller du Daare/ det er it foracteligt ve-
dernaffn oc skendzel/ at giøre sin Neste. Derfaare lærer
Luc. 6. Christus oss/ at wi icke skulle dømme eller fordømme no-
gen vor Neste.

VII. Siuende Ords drab/ skeer naar Øffrighed icke affsi-
ger Domen paa Liffuit/offuer dennom som bør at dø/ oc
imod Guds ord oc befalning giffuer oc tilsiger deñem Liff-
1. Sam. uit. Saa syndede Kong Saul imod dette Bud/der hand
15. icke vilde sla Agag de Amalechiters Konge ihiel / som
Gud gaff hannem vdi hans Haand/ oc ved Propheten
vaar tilsagt oc befalit / at hand skulde sla hannem ihiel/
oc forbande Landzens gode/ oc vilde dog icke/ men lod sig
forføre. Saa gaar det endnu til mange steder / at den
Matth. store Mandrabere Barrabas / hielpis met Verdsens
27. fund/ oc bliffuer løs/ men de smaa Mandrabere som w-
skyldige vndertiden komme der til/ de maa holde ret vd.

Det Tredie slags drab er Hierte drab.

Det er / Naar it Menniske bær affuind / vrede/
hadskhed eller fiendskaff vdi sit Hierte / oc misunder sin
Neste / oc optencker alt ont imod hannem. Saa lærer
Iohan. 3. Johannes: Huo som hader sin Broder / hand er en
Esa. 42. Mandrabere. JEsus Lowens HERRE/ vdlegger oc
forkla-

forklarer det selff / der hand saa siger: Det er sagt til de *Iere.* 23.
gamle / Du skalt icke sla ihiel / men ieg siger eder / Huo *Matth.*
som er vred paa sin Broder / hand er skyldig for Dom- 5.
men / Oc huo som siger til sin Broder Racha / hand er
skyldig for Raadit / Oc huo som siger du Daare / hand
er skyldig til Helffuedis Ild. Her høre wi at CHristus
met sin Fader / vil icke eniste haffue det vduortis Man-
drab forbudit / men ocsaa den forfengelige tale / aff had-
ske / vrede oc onde Hierter. Som Saul / der saa vredelig 1. *Sam.*
paa Dauid / det vaar for Gud it Mandrab / som sad 18.
Saul i Hiertit imod Dauid. Saa taler oc Moses / at
Cain bleff megit vred imod Abel / oc hans Ansict foruen- *Gene.* 4.
dis. Det vaar it drab / at hand vaar vred i Hiertit imod
sin Broder / oc gaff det tilkiende met sit Ansictis tegen.
Da sagde Gud til hannem: Hui est du vred / oc hui for-
uandlis dit Ansict / er det icke saa? Naar du est from / da
est du behagelig: Men est du icke from / da huiler Syn-
den for Dørren / Men lad hende icke haffue sin villie /
men regere du offuer hende. Saadanne Mandrabs te-
gen / seer mand (diss verr) nu alt for mange aff onde oc
arge Menniske / som vredis imod deris Neste for ringe
eller ingen sag / at deris Ansict plat met Cain foruendis
oc skiffter farffue / oc almindelig see wi de rette aabenbare
Mandrabere / at de haffue myst deris rette Naturlige
Ansictis farffue / oc meenlige see grummelig / forfærlig
oc ilde / Thi ligger der macr paa / at wi vare oss fra vre-
 de oc

de oc had/som er Hiertens drab. Thi Gud acter villen for
Gen.27. gierningen. Josephs Brødre giorde oc drab imod Joseph/
der de saalde hannem hen/ de kunde icke lide eller see hannem for deris Øyen/ for den had de haffde til hannem.

Saa er det høylig at beklage/ at Menniskene ere
Mich.7. saa forgifftige som Propheten klager: De fromme Folck
ere borte aff dette Land/ De Retferdige ere icke mere
iblant Folckit/ de tracte alle effter Blod/ huer driffuer
den anden/ at hand vil forderffue hannem/ oc meen at
Rom.3. de giøre vel der vdi/ som Paulus oc siger: Deris Fødder
ere snare til at vdgyde Blod.

Det Andet i dette Bud/ Huad løn de skulle haffue som holde sig fra Mandrab/ vrede oc had.

Psalm. 133. Dauid taler der om vdi sin Psalme/ oc siger: See
huor deyligt oc lystigt er det at Brødre bo endrectelig tilsammen: Lige som den kaastelige Balsam er/ som flyder ned aff Aarons Hoffuit/ i alt hans Skægg/ som flyder ned i hans Klæder. Oc lige som Dugg der falder ned aff Hermon paa Zions Bierg/ Thi der loffuer HERREN velsignelse oc Liffuit/ altid oc euindelig. Om saadane taler
Matth. 5. ler Christus aabenbare met deris løn/ oc siger: Salige
ere de sactmodige/ thi de skulle besidde Jorden: Salige ere de som ere rene aff Hiertit/ thi de skulle see Gud: Salige ere de fredsommelige/thi de skulle kaldis Guds børn: At Nabo/ Brødre oc Menniskene leffue i samdrectighed er Gud kiert/ oc der vil hand ro oc bo.

Det

Det Tredie i dette Bud/ Huad straff Mandrabere oc Affuindsfulde Mennische faa.

Gud Almectigste vil icke at wi skulle hade oc hæffne oss offuer vor Neste/ men vil selff haffue den ære oc matt/ om oss skønt skeer wret. Derfaare siger Gud hos Mo- *Deute. 32.*
sen: Hæffnen hører mig til/ ieg vil betale. Derfaare skulle wi sacte oss i vor vrede/ ellers vil Gud straffe oss/ som hand siger i Mosi første Bog: Huo som vdstyrter Men- *Gene. 9.*
niskens Blod/ Hans Blod skal oc vdstyrtis ved Mennisken. Item/ Huo som slaer it Menniske/ at hand døer/ *Exod. 21.*
hand skal oc visselige dø. Den samme Dom giffuer oc Gud i den Tredie Mosi Bog. Den samme Low siger oc Christus om *priuat* Personer/ som ingen Øffrigheds *Leu. 24.*
mact haffuer/ oc ville flux hæffne: Huo som tager Suerd/ *Gen. 49.*
hand skal omkomme met Suerd. For saadan hastighed bleff Simeon oc Leui *degraderede*, aff deris Fader Jacob/ som sagde: Deris Suerd ere Mordiske vaaben/ min Siæl skal icke komme i deris Raad/ oc min ære skal icke vere i deris Kircker/ thi de myrde Manden i deris vrede/ oc i deris egenuillighed haffue de forderffuit Oxen. Forbandet vere deris vrede/ at hun er saa streng/ oc deris hastighed/ at hun er saa haard. Jeg vil dele dem i Jacob/ oc atsprede dem i Israel. Johannes opregner oc/ huad *2. Iohan. 3.*
straff Mandrabere offuergaar: Mandrabere haffue icke det euige Liff bliffuendis i sig. Huo som icke elsker sin Broder/ hand bliffuer i Døden. Paulus opregner Kiød- *Galat. 5.*
sens

sens gierninger / oc iblant dennem opregner hand fiend-
skaff / kiff / affuind / vrede / trætte / tuedract / parthi / had /
mord / oc beslutter / de som saadant giøre / skulle icke arff-
ue GVDs Rige. Oc Christus siger / den som siger / du
Daare / hand er skyldig til Helffuedis Ild. O huilcken
gruselig gierning det er / saa at forkaste sig selff / oc vende
sig i trætte / had / vrede / som mange affuindzfulde Men-
niske giøre / oc acte icke huor ilde deris sag staar hos Gud.

Det Fierde Stycke i dette Bud / Huad wi her aff
haffue at lære.

I. Først / skulle wi bekiende / at wi icke haffue leffuit saa
taalmodelig oc mildelig imod vor Neste / elskt oc ærit han-
nem / som oss burde / men mere hadit / oc forfuldt vor Ne-
ste / oc maa fordi bekiende oss skyldige imod dette Bud / at
der som wi end vaare wskyldige i haande drab / saa fin-
dis der dog (diss verr) brøst oc bræck hos oss imod vor
Neste / som nu sagt er.

II. DerneST / skulle wi inderlige falde ind til Gud / oc si-
Psalm. ge met Kong Dauid: HERRE / der som du vilt tilreg-
130. ne Synden / HERRE / huo kand da bliffue bestandig.
Ja ville wi acte Menniskelig bræck / da kand icke Abel
den gudfryctige / icke Abraham den trofaste vndskyldis /
derfor maa wi fortrøste oss paa Gud / som Dauid siger
i samme Psalme: Hos dig er forladelse.

III. For det Tredie / skulle wi her effter omgaais met vor
Rom.12. Neste / vdi all Taalmodighed / som Paulus siger: Beta-
ler

ler ingen ont met ont/ verer flittige til fromhed mod huer
Mand/ er det mueligt / da haffuer Fred met alle Men-
niske/ saa megit som eder mueligt er/hæffner eder icke selff
mine allerkieriste/ men giffuer Guds vrede rum / thi der
staar skreffuit: hæffnen er min/ieg vil betale/siger HER- Deut.
REN. Oc Paulus siger/ der som din Fiende nu hungrer/ 32.
da giff hañem mad/Tørster hand/da giff hannem dricke/ Rom.12.
naar du det giør / saa samler du gloende Kul paa hans
Hoffuit. Lad icke det onde offueruinde dig / men offuer-
uindt det onde met gaat. Saa lærer oc Salomon: hung- Prouer.
rer din Fiende/saa spise hañem met Brød/ tørster hand/ 25.
saa giff hannem Vand at dricke / thi du skalt sancke Kul
paa hans Hoffuit/ oc hand skal betale dig det. Saa see
wi huor Jacob met stor ydmyghed/ faffnede sin Broder Gen. 33.
Esau / der hand fryctede for hannem / Gick hand imod
hannem / oc neyede siu gonge for hannem mod Jorden/
oc lod sine Hustruer oc Børn oc alt sit Folck / giøre han-
nem ære/oc bød hannem venlige skenck/ Oc der hand den
icke vilde anname / nødde hand hannem til at anname
hende. Saa giorde oc Joseph sine Brødre til gode vdi Gen.45.
Egypti Land/endog de haffde andet fortient.

For det Fierde/ skulle wi søge den rette Nødhielpere IIII.
JEsum Christum / bede hannem om Syndernis forla-
delse/ hielp oc trøst imod denne vor synd/ som den fattige
Mandrabere oc Røffuere / der hengde paa Kaarsit / oc
sagde/ HERRE/Tenck paa mig/naar du kommer i dit Luc.22.

 Rige.

Rige. Naar du saa ydmyger oc bedrer dig / er der icke
tuil paa / at den Gud oc Mand JEsus / som saa milde-
lige suarede Røffueren: J dag skalt du vere met mig vdi
Paradis: Hand vil oc høre oc anname din Bøn.

V. Det Femte: Saa skulle wi see oss vel for / at wi
icke synde imod dette Bud / met vore Hierter / Tun-
ge oc Gierninger / Men tiene vor Neste / hielpe oc besker-
1. Ioha. 3. me hans Liff oc Gods / som Johannes siger: Elsker eders
Neste / icke met Ord eller Tungen / men met gierningen
oc met sandhed. Oc lader oss følge S. Pouels Lærdom /
Ephe. 4. Til de Epheser: Bliffuer vrede oc synder icke / lader So-
len icke gaa ned offuer eders vrede / giffuer oc icke laste-
ren rum.

VI. Det Siette: Om vor Neste end giorde oss wret /
saa skulle wi dog om wi ville vere Christne / icke bære had
imod hannom / eller vræge det / men befale GUD
Matth. sagen / Oc forlade hannom sin brøst aff
18. Hiertit / som wi ville haffue
forladelse hos
Gud.

Det Siette Bud.

DV skalt icke bedriffue Hoer.

Lige som Gud er en hellig oc kysk Aand/ saa befal hand alle Mennniske/ baade vdi Ecteskaff oc vden Ecteskaff/ at de skulle sky oc fly Horeri oc all saadan Vkyskheds smitte.

Saa haffue wi at acte i dette Bud.

I. Huad Gud forbiuder.
II. Huad hand befaler.
III. Huad løn de Kyske skulle haffue.
IIII. Huad straff dem skal vederfaris som synde her imod.
V. Huad wi her aff skulle lære.

Det Første i dette Bud/ Huad Gud forbiuder.

J dette Bud forbiuder Gud all wreenlighed/ wkysk begiering/ attraa/ tegen/ løse Facter/ oc alle wkyske gier-

 ninger/

ninger/Horeri/Jomfru krenckelse/Voldtect eller anden skendelig wkyskheds gierning/som Verden haffuer øffuit sig vdi/ oc endnu imod Guds oc alle naturlige oc Christelige Lower/øffuer sig til sin timelige oc euige straff. Saa skeer denne wtuct oc wkyskhed vdi fire maade: Først/ved Tegen. 2. Ved Ord. 3. Met Hiertet. 4. Met Gierningen i sig selff.

1. Vdi første maade skeer den ved tegen/naar Mands eller Quindis Person skuder deris øyenrimer fra sig/ paa løsactige Noder/ eller ved saadane tegen lader sig mercke/ eller mand aff wblu beskuelse forføris til løsactighed/som

Gene. 6. wi læse hos Mosen / der Menniskene begynte at formeris paa Jorden/ oc affledde sig Døtter/ Da saae GUds Børn effter Menniskens Døtter / huor skøne de vaare.

Gen. 34. Oc der Sichem Hemors Heuiters Landsherris Søn/ saa Dinam/ Jacob Patriarchis Daatter/ Optendis hand til hende aff samme Siun. Der Dauid saa aff Tagit en Quinde to sig / oc det vaar en megit deylig Quinde/ sende hand hen/ oc lod spøre effter hende. Her see wi at deris siun oc beskuelse/ haffuer verit dennem begyndelse oc aarsag til saadan Synd. Derfor siger Da-

Psalm. 119. uid i sin Psalme: Bortuend mine Øyne / at de icke see forfengelighed/men vederquege mig paa dine veye: Saa skulle wi oc vende vore øyne fra all forfengeligheds siun.

Prou. 4. Oc som Salomon siger: Lad dine Øyne see ret frem for dennom/ Oc dine Øyenbryne see ret frem for dig. Der

om

om taler Job: Jeg giorde en Pact met mine Øyen / at *Iob. 31.*
ieg icke actede nogen Jomfru. Paulus lærer oc/at de som
høre CHristum til/ de kaarsfeste deris Kiød / met lyst oc *Gala. 5.*
begiering. Item til de Colosser: Dræber eders Lemmer/
som ere paa Jorden/horeri/wreenlighed/skendelig bryn- *Coloss. 3.*
de/ oc ond lyst. Huorfor Syrach oc saa lærer/ Gack icke
hid eller did vdi Staden / oc løb icke i alle vraaer / Vend *Syrach*
dit Ansict fra deylige Quinder / Oc see icke effter andre *9.*
Quinders skickelighed/ thi deylige Quinder haffue skuffet
mange/ oc der optendis ond lyst aff som en Ild. Quind-
folck lader oc mercke deris løsactighed ved Tegen/ vdi let-
ferdige prydelse/ Klædedract/ smycke oc pral/ fra andre/
saa at mand vndertiden vel kand kiende de løsactige paa
deris mange ny munster oc skickelser. Huorfor S. Pe-
der i sin tid haffuer talit der om / at Quinders prydelse *1. Pet. 3.*
skal icke vere vduortis met Haarflættelse/ oc Gulds om-
hengelse/ eller at tage Klæder paa / men Hiertens lønli-
ge Menniske wforkrencket / met en sactmodig oc stille
Aand / det er kaasteligt for Gud / Thi saa prydede oc de
hellige Quinder sig i fordom tid som sette deris Haab til
Gud/ oc vaare deris Mend vnderdanige/ Lige som Sa-
ra vaar Abraham lydig / oc kallede hannem sin Herre.
Saa lærer oc Paulus sigendis: Quinderne skulle pryde *1. Tim. 2.*
sig i høffuiske Klæder/ met blusel oc tuct/ icke met Folder/
Flættelse / eller met Guld / eller Perler / eller kaastelige
Klæder / men som Quinder bør / der beuise gudelighed/

 forme-

formedelst gode gierninger. Offuerdadig smycke oc pry-
delse/straffer Gud tit oc offte/thi det er Hofferdigheds oc
Esai. 3. løsactigheds tegen/som Esaias giffuer tilkiende/der hand
siger: Zions Døtter ere Hoffmodige/oc gaa met opracte
Halse/ met vdsmyckede Ansict/ trine her frem oc suantze/
oc haffue kaastelige Sko paa deris Fødder / Saa skal
HERREN giøre Zions Døtters Hoffuit skallede / oc
HERREN skal borttage deris Smider. Paa den tid
skal HERREN borttage prydelsen aff de kaastelige Sko/
oc Spendene/ Spengerne/ Kæder / Armspan / Hwer/
Hoffuitklæde/Bremme/Snørebaand/Desmerknappe/
Ørespenger / Ringe/ Flettebaand / Helligdagsklæder/
Kaaber/Sløyer/ Punge/Speyle/ Linklæder/Border/
Belte. Oc der skal vere stanck for god luct / oc it løst
baand for it Belte/oc it skaldit Hoffuit for it krusit Haar/
oc en trang Sæck for en vijd Kaabe/saadant altsammen
i din prydelsis sted. Din Almue skal falde ved Suerd/oc
dine Krigsmend vdi strid / oc hans Porte skulle sørge oc
græde/oc hand skal jammerlige sidde paa Jorden. Saa
at siu Quinder skulle paa den tid gribe en Mand / oc si-
ge: Wi ville selffue nære oc klæde oss: Lad oss ickon kallis
effter dit Naffn / at vor forsmædelse maa tagis fra oss.
Gud naadelige beuare vore Riger oc Land / at de oc icke
skulle straffis met saadan wlycke / for de mange hofferdi-
ge Særny noder oc skick / som føris i Klædebon oc dract
hos mange/ Mend saa vel som Quinder.

Den

Den Anden slags wkyskheds maade er ved ord.

Det er Hoffmodige/ wkyske / besuadtzede/ fryntlige ord/som wkyske Folck øffue sig vdi/ som nufftighed/ finotelighed / oc der hos wblue / slemme oc forgifftige wkyske sprock oc gloser / som opuecke mange til Whøffuisk løsactighed/ huilcke Paulus forbiuder / sigendis : Ond snack forderffuer gode seder. Derfor atuarer oc Paulus oss: Lader icke Horerij oc all wreenlighed eller gerighed/sigis om eder/ som det bør de Hellige/ icke heller skendelige ord eller gæckelig snack eller skempt/ som eder icke sømmer. 1. Cor. 15. Ephe. 5.

Saa brugte Amon lystige optenckte tredske ord/til sin Fader Dauid/ at hand kunde bliffue sin Søster mettig/ oc giorde sig siug / oc begerede at hun maatte komme til hannom/ oc rede hannem en Moes eller to/ At hand kunde æde aff hendis Haand/Der hun kom til hannem/ oc hun icke vilde samtycke hans wkyske begiering/ Tog hand hende met vold. Gud giffue her vaare icke flere der haffde Amons opset/der legge sig siuge/ at de kunde besøgis / til at æde oc dricke aff de rene Hender / oc der vnder søge deris forderffuelige lyst. Den Hore Dalila betog oc Samson met mange listige ord / at endog hand i det første icke trode hendis ord / frittede oc vdspurde hun dog aff hannom / der hun Nat oc Dag plagede hannom / oc fick at vide paa det sidste / at den Guds krafft oc styrcke vaar vdi hans Haar / som hun lod rage aff hannom. Saa brugis endnu offte mange falske oc wkyske Ord/ 2. Sam. 13. Iudi. 16.

ved huilcke mand offte fangis oc aarsagis til Horeri oc Vkyskhed.

Tredie maade skeer Hoer vdi Hiertit.

For Verden siger mand: Tancker ride toldfri/ men det gielder icke saa for Gud/ thi Gud vil haffue it reent Hierte. Om dette slags Hiertis Horeri/ taler Christus
Matth. hos Euangelisten/ sigendis: Det er sagt til de Gamle/
5. Du skalt icke bedriffue Hoer/ men ieg siger eder: Huo som seer paa en Quinde/ oc begierer hende/ hand haffuer allerede bedreffuit Hoer met hende vdi sit Hierte. Item/
oc Christus siger oc saa: Aff Hiertit kommer alle onde tan-
15. cker/ Mord/ Hoer/ Skørleffnit/ etc. Disse ere de ting som
Judith besmitte Menniskene. Saa læse wi oc vdi Judiths bog/
12. at Holofernis Hierte vaar optend i wkyskheds brynde/ mod Judith/ oc hand bad hende sidde ned/ dricke oc vere
Syrach glad. Thi vnderuiser Syrach oss: Sid icke hos en an-
11. dens Hustru/ oc tag hende icke vdi faffn/ oc rute icke met hende/ at dit Hierte skal icke dragis til hende/ at dit sind
Gen. 20. skal icke fangis. Abimelechs Hierte bleff betagit aff den roos/ som hans Førster baare paa Abrahams Hustruis deylighed.

Saa skulle wi tage oss vare for Hiertens Hoer/ thi Gud dømmer icke effter vduortis Hellighed/ men effter
Luc. 18. Hierterne/ som Christus dømde den Syndere hiem retferdeligere/ som haffde it gaat Hierte/ oc ingen gode gierninger/ oc fordømde den anden met alle sine gode gierninger/

ninger/som haffde it Hoffmodigt Hierte/oc puckede oc rosede sig imod Gud/ oc foractede alle Menniske/ ocsaa den fattige Syndere. Saa er der vdi Menniskens Hierter eller Nyrer/ for Gud intet forborgit/ Thi hand er en ret Hierternis oc Nyrernis prøffuere/som Propheten siger: Salomon siger oc at HERREN hader it Hierte/ som omgaais met onde tancker. *Iere. 11.* *Prou. 6.*

Vdi Fierde maade skeer Hoer vdi gierningen.

Saa forsaa Loth sig skendelig vdi gierningen / aff sin Menniskelige skrøbelighed. Dauid belaa Bersabeam Vriæ Hethiters Hustru. Amon voldtog Thamar. Sichem voldtog oc forkrenckede Dinam Jacobs Daatter. Saadane gierninger ere imod dette Bud / derfor bør oss som S. Pouel siger / at leffue i Helliggiørelse / sky oc fly Horeri / oc huer iblant oss skal beholde sit kar i Helliggiørelse oc i ære/ oc icke vdi begierlig attraa som Hedningene der icke vide aff GVD. *Gen. 19.* *2. Sam. 11. 13.* *Gen. 34.* *1. Thess. 4.*

Oc effterdi Horeri forbiudis/saa forbiudis ocsaa alle de aarsager/aff huilcke Horeri mest er kommen/oc dagligе haffuer sin føde/ grøde oc herkomst.

Den første er Orckeløshed/den vaar Dauid en aarsag til hans Horeri/hand drog icke vd met sin Krigshær oc Felt Offuerste Joab til Rabba / men hand laa hiemme i Jerusalem/ oc stod op/som Texten siger/oc gick paa Taget paa Kongens Hus. Haffde Dauid verit for sine Fiender/ hand haffde hafft andit at tencke paa. Haffde *1.*

 oc

2. Sam. 11. oc Bersabea bleffuit i sit Hus / oc icke saa leckerlig gaalt hen oc tolt sig vnder Kongens hus/haffde det oc icke skeet. Det haffde verit bedre / hun haffde giort nogit andit hiemme / der hendis Hosbonde vaar i Kri oc fare. Saa
Gen. 34. gick det Dina Jacobs Daatter ilde/at hun bleff forkrenckit/oc aff met æren/oc den hele Stad ihielslagen oc plyndrit for hendis skyld/oc hendis Brødre *degraderede*, haffde hun siddit hiemme/der hun løb hen oc saa paa Hedningers dantz / det haffde verit langt bedre giort/ oc bleffuit mindre sorg oc elende/end der bleff. Saa er ørckeløshed en stor aarsag til Horerij/ Meenlige seer mand de ørckeløse oc ryggeløse falde vdi den Synd.

II. Den anden aarsag/som oc haffuer kommit den lede
Gen. 19. Synd paa gang/er Druckenskaff/saa gick det Loth/ der hand belaa sine egne to Døtter/ oc vaar saa drucken/ at hand om Morgenen icke viste det hand haffde giort ved
Judith 3. dennom. Holofernes attede sin Kongis oc Herris sag icke anderledis/end drack sig drucken/ oc meente at besoffue Judith om Natten / Da vognede hand vdi en kaald drøm/at Judith i hans druckenskaff hugg hannom Hoffuit fra/ at hand der offuer tabte baade Liff oc Krig.

III. Den tredie/ er druckenskaffs løsactige facter i dantz oc spring/ met kyss oc anden misbrug/ naar Folck bliffue druckne/saa kunde de icke raade sig selff. Herodes behagede den dantz saa vel den Pige dantzede/vdi sin druckenskaff / at hand loffuede hende sit halffue Kongerige / om hun

hun det vilde begiere / oc det soer ved sin Kongelige Eed/ det vaar formegit loffuit i denne dantzis behage.

Saa skeer der tit oc offte endnu i dantz oc spring/ oc letferdige fore/der ellers aldrig skede/ oc loffuis det at gjø-re/det mand angrer sin Liffs tid. Derfaare lærer Kong Salomon: See icke til Vijn at hand er saa rød/ oc staar *Prouer.*
saa skøn i Glaßsit/ hand gaar slet ind/ men der effter bid- 23.
der hand som en Hugorm/oc stinger som en Ogle. Saa see dine Oyen effter andre Quinder / oc dit Hierte taler vrange ting. Thi er det raadeligt at sky saadane oc an-dre aarsager/ Thi huo der skyer aarsager/ hand skyer oc Synden selff.

Det Andit at acte i dette Bud / Huad Gud befaler oc vdkræffuer aff oß.

Først/it reent oc kyskt Hierte/at wi icke skulle lade det *I.*
vere fult aff wkyskhed/ som icke sømmer Christne/effter-di hand det haffuer forbudit / oc skal icke løbe hid oc did i wkyskheds tancker oc gierninger.

Derneest/befaler Gud alle Legemens facter oc vil at de skulle vere i hellig brug/derfaare skulle wi temme baa-de Oyen/Hender/Mund/oc alle Lemmer/oc gantske Le-geme/ som Moses sagde: I skulle vere it helligt Folck for *Exod.*
mig. Oc atter befoel Gud Mosi/ at hand skulde sige til 22.
Israels børn: I skulle vere hellige/thi ieg er hellig/HER-REN eders GVD.

For det tredie/ befaler hand/at wi skulle leffue i kysk- *III.*
hed/blusomhed/met all høffuisk tale/snack oc omgengelse.

Det Tredie i dette Bud/ Huad løn de kyske skulle haffue.

Matth. 5. Christus siger/ at de skulle see Gud som haffue reene Hierter/ det er / at de skulle haffue salighed oc naade hos
Gen. 39. Gud. Saa see wi Josephs Exempel/ at hand vaar saa kysk / at hand icke vilde samtycke met Potiphari Hustru/ der hun vkyskhed aff hannom begierede/ oc hand vndløb hende met macht. For huilcken hans kyskhed/oc andre gode dyder / at Gud velsignede hannem / saa at hand kom til Kongelig ære oc bestilling/ oc gick hannom vel. Saa
Judith 15. prisis Judith/ oc ynskis velsignelse aff Gud i euighed/ som kyskelige/forstandelige oc vijslige ræddede Bethuliam/ oc frelste baade sig oc deñom fra Nabochodonosors haand: Oc hun kaldis Jerusalems krone/ Jsraels glæde/ det gantske Folckis ære. Saa velsignede Gud Mariam/ for sin kyske oc sande hellige gudfryctighed / at hun bleff vdkaaren for alle Jomfruer oc Quinder/ i all Verden/ at føde Verdsens Frelsere JEsum/ som Engelen sagde til hinde/
Luc. 2. Fryct dig icke/ du haffuer fundit Naade hos Gud/ Saa haffuer Gud behag til kyske Menniske. Oc derfaare ræddede hand den kyske Susañam ved Danielem / thi hand er alle kyske Meñiskis Gud oc forsuar. Fordi at Phineas
Nume. 25. Eleazars Søn / hadede den vederstyggelige aabenbare vkyskhed/ oc stack den Jsraelitiske Mand/ oc Moabitiske Quinde thiel/ vdi deris graaffue dristige gierning/ met it Spiud: Derfor sagde Gud til Mosen/ See/ ieg giffuer hannom min Pactis Fred / oc hand oc hans Sæd effter

hannom

hannom skulle haffue den pact til it euigt Præstedømme/ derfor at hand vaar Nidkier for sin Gud / oc forligte Js-raels Børn. Sancte Hans vdi sin Aabenbaring siger: Disse ere de som icke ere besmittede met Quinder / Thi de ere Jomfruer/ oc følge Lammit effter huor det gaar. *Apocal.* 14.

Det Fierde i dette Bud/ Huad straff skal vederfaris dennom som synde imod dette Bud?

Wi læse vdi Skabelsens første Bog/at Gud klager *Gene.* 6.
offuer deris vskickelighed som da leffde/at de toge til Hu-struer icke effter Guds ordning/men huilcke de vilde/som GVD siger / de ville icke lade sig straffe aff GVDs Aand/oc Guds børn belaa Menniskens Døtter/da an-grede Gud i sit hierte/at hand haffde giort Menniskene/ oc vilde vdslette Meñiskene aff Jorden met alle Creatur/ haffde icke Noa fundit Naade hos HERREN/at HER- 7.
REN hannom selff ottende aff alle Menniske benaadede/ oc ræddede deñom i Arcken/met de Creatur som Gud be-fol der at indføris/en hand oc en hun/Saa lod Gud øde-legge alle de andre Menniske/Queg oc Creatur/ met all Verdsens herlighed/som wi der kunde læse. Gud haffuer *Leuit.*
giffuit Lower om dette Bud ved Mosen. Huo som giør 20.
Hoer met nogen Mands Hustru/ hand skal visselige dø/ baade Hoerkarlen oc Hoerkonen / for hand giorde Hoer met sin Nestis Hustru. Vdi samme Capitel taler oc Gud om allehaande slags horeri oc vkyskheds gierninger/som wi der om kunde læse vdi den femte Mose Bog/ beskriff- *Deute.*
uis 22.

uis oc denne Low: Om nogen befindis/ at hand ligger hos en Quinde som haffuer sin Ecte Mand / da skulle de baade dø/ Manden oc Quinden/ som hand haffuer belig- git. Item/ om en Jomfru er troloffuit met nogen/ oc en Mand finder hende i Staden oc ligger hos hende/ da skul- le i føre dem baade vd for Stadsporten oc stene dem ihiel/ Pigen fordi hun icke raabte/ efftersdi hun vaar vdi Sta- den/ oc Manden fordi at hand skende sin Nestis Hustru.

Nume. *25.* Wi læse oc/ huorledis Israels Folck begynte at be- driffue Hoer met Moabiternis Døtter/ oc de giorde det saa grofft/ at en Mand aff Israels børn kom oc ledde en Moabitiske Quinde blant sine Brødre/ oc lod Mosen oc all Israels børns Menighed see der paa/ som græde for vidnisbyrds Tabernackels dør: Der Phineas Eleasars Søn det saa / Stod hand op fra Menigheden / oc tog it Spind i sin Haand/ oc gick ind i Horehusit effter den Is- raelitiske Mand/ oc stack baade den Israelitiske Mand oc Quinden igennom Liffuit/ da bleff plagen stillit som vaar paa Israeliternis børn/ oc der bleff ihielslagne i den pla- ge fire oc tiue tusinde/ oc HERREN sagde til Mosen/ Phineas Eleasars Søn/ som er Aarons Prestis Søn/ haffuer vent min vrede fra Israels børn/ ved hans Nid- kierhed for mig/ at ieg skulde icke i min Nidkierhed ødeleg- ge Israels børn. Saa læse wi huor gruselig oc forfærlig

Gen. 19. Gud straffede Sodoma oc de andre Steder / met Ild oc Suoffl aff Himmelen/ oc opbrende Folck oc Fæ/ Land oc

Vand

Land/for deris Horeri oc wnaturlige synd oc misbrug.
Abimelech som icke haffde beuarit sig met Abrahams 20.
Hustru/men haffde det i act/See huor Gud slo hannem
met plage/ oc hans gantske Hus/ oc skulde haffue død/
haffde icke Abraham bedit for hannom.

Salem Stad met Hemor oc hans Søn Sichem/oc 34.
alt det Folck som der vaar i/ bleffue ihielslagne/ oc plyn-
drit for Dinæ forkrenckelsis skyld. Disligiste det gantske *Iudic.*
Ben Jamins sleet/bleff mesten ihielslagen oc ødelagt for 19.
en Quindis skyld/som de wtuctelige oc wchristelige mis- 20.
brugte. Dauid maatte høre it ynckeligt oc sørgeligt bud-
skaff fra vor HErre/ ved Propheten Nathan/ der hand 2. *Sam.*
for hans Hoer oc mord skyld/sagde til hannom/ du haff- 12.
uer slagit Vriam ihiel/ ved Ammons Børns Suerd/oc
tagit hans Hustru/at hun skulde vere din Hustru/ Saa
skal nu Suerdit icke vige fra dit Hus euindelig. Jeg vil
opuecke wlycke offuer dig/ oc dit egit Hus/ oc ieg vil tage
dine Hustruer for dine Øyen/oc giffue din Neste dem/ at
hand skal soffue hos dine Hustruer/ ved den klare Soel/
thi du giorde det lønlige/ men ieg vil giøre det for all Is-
rael/huilckit oc skede/ at Absolon hans egen Søn giorde oc
it Paulun paa Tagit/ oc laa hos sin Faders methustru- 16.
er for alle Israels øyen. Saa bleffue oc de siu Mend eff-
ter huer andre ihielslagne aff den Dieffuel Asimodeo/for- *Tobi. 6.*
di de icke fryctede Gud/oc gaffue sig icke i Ecteskaffs stat/
for andit end for Løsactighed som Beest. Derfor lærer

S. Po-

1. Cori. 6. S. Pouel: Flyer Skørleffnit/ alle Synder som it Men-
niske giør/ ere vden hans Legeme/ Men huo som leffuer i
Skørleffnit/ hand synder imod sit egit Legome. Vide i
3. icke at i ere Guds Tempel/ oc Guds Aand boer i eder/ der
som nogen forderffuer Guds Tempel/ den skal Gud for-
Heb. 13. derffue. Apostelen til de Hebreer siger: Bolere oc Hoer-
karle skal Gud dømme/ det er/ bliffue de icke straffede aff
Øffrigheden her i Verden/ da vil Gud dem selff straffe/
Saa mercke wi her aff/ at de skulle icke bliffue wstraffe-
de/ som synde imod dette Bud.

Det Femte i dette Bud / Huad wi her aff haffue at lære.

I. Først/ at wi sørgelige maa beklage vor forseelse oc w-
kyskheds brøst / oc kiende oss skyldige for Gud imod dette
Rom. 7. Bud. Oc lige som Paulus siger: J mit Kiød boer intet
Psalm. gaat. Oc Dauid bekiender: Jeg er født aff syndig Sæd/
51. oc min Moder haffuer vndfangit mig i Synden. Saa
ere wi aff Naturen brøstfeldige oc skyldige for Gud / met
tancke oc gierninger.

II. For det Andet/ skulle wi følge Pauli Lærdom effter/
at wi kunde tæckis Gud/ som hand lærer til de Corinth:
1. Cor. 7. Det er Mennisken gaat at hand icke rører nogen Quin-
de/ men for Skørleffnitz skyld / skal huer haffue sin egen
Hustru/ oc huer haffue sin egen Mand/ oc ieg vilde/ siger
Paulus / at alle Menniske vaare lige som ieg er / Men
huer haffuer sin egen gaffue aff Gud/ den ene i saa maa-
de/ den anden i anden maade. Det er bedre at Gifftis
end

end lide brynde. Saa vil Paulus at wi skulle leffue i kysk-
hed / eller oc giffue oss vdi det hellige Ecteskaffs stat / som
er en *præseruatiua* oc Lægedom imod wkyskheds brynde.

Det Tredie / at wi idelig oc altid inderlig bede til *III.*
Gud met Kong Dauid : HERRE / skab i mig it reent *Psalm.*
Hierte / oc giff mig en ny viss Aand. Forkast mig icke fra 51.
dit Ansict / oc tag icke din hellig Aand fra mig. Oc lader
oss for vor forseelse oc synd / giøre en sand Penitentz vdi
vore Hierter oc Leffnit / oc beuise den ret / met faste / met
klage / sønderriffue vore Hierter / oc icke vore Klæder / som
Propheten Joel siger / oc vende oss om til Gud vor HER- *Ioel. 2.*
RE / thi hand er Naadig / Barmhiertig / Taalmodig / oc
megit Miskundelig / oc hand angrer strax straffen / Huo
veed om det kand end angre hannem / oc lade en velsignel-
se effter sig. Saa fick Kong Dauid Naade oc Synder-
nis forladelse hos Gud / der hand haffde besmittit sig vdi
wkyskheds Synd / oc hand aff ret Hiertens anger
oc Christelig forset / bekiende sig for Prophe- *2. Sam.*
ten Nathan / oc sagde : Jeg haff- *12.*
uer syndit imod HER-
REN.

Det Siuende Budord.

Du skalt icke stiæle.

Vdi dette Bud vill Gud haffue i Laas/heyn oc foruaring/ alt det som vor Neste tilhører/ oc vil icke at wi skulle stiæle/ forlocke/ forrycke/ eller forkomme/ fra vor Neste nogen ting/ enten i Legomlig eller Aandelig maade/ eller giøre hannom skade/ ved suig/ forsømmelse/ eller affbræck/ paa nogen ting.

Saa haffue wi at acte i dette Bud.

I. Huad styld oc Tyffueri er/ oc nogle slags Tyffue at opregne.

II. Det Andit/ huad velsignelse dennem skal vederfaris/ som ere retferdige oc tro i deris bestilling.

III. Huad straff dem skal offuergaa som synde imod dette Bud.

IIII. Huad wi aff dette Bud haffue at lære.

Det

Det Første i dette Bud/ Huad styld eller Tyffueri er.

Først / kalder mand almindelige Tyffueri / huad I.
mand stiæl oc tager fra sin Neste / hannom witterligt/
oc forkommer det/eller haffuer i act at forkomme/oc bru-
ge sig til gaffn/oc foruende det fra sin Neste/som er gods/
Peñinge/Queg/Klæder/eller huad det er/huilcke Tyffue
mand almindelig henger i gallien/wi kunde vel alle skøn-
ne der paa/at de ere de ringiste Tyffue/som mest saa straf-
fis/dog ere de icke bedre værd/oc bør icke at sparis wstraf-
fede/de giøre saa mangen Mand skade oc Hierteſorg.

Det Andit slags Tyffueri skeer baade Aandelig oc II.
Legomlig / aff dennom / som hemmelige eller aabenbare
met mact oc vold/ stiæle eller tage/ fra Kircker/ Skoler/
Prester / oc andre saadane Personer / aff huilckit de met
deris Hustruer oc Børn met rette burde at haffue deris
føde oc klæde / som før til GUds ære / Kirckers tieniste/
oc til de Armis oc Fattigis vnderholdning/ er henlagt oc
forordinerit/ huilckit icke allene skeer i Pawedømit / men
oc hos dennom som skulde vere rette Christne : Exempel
haffue wi i Ophni oc Phinees / som giorde Gud oc Me- 1. Sam. 2.
nigheden swig vdi deris Offer / der deris Drenge met en
Tregrenit Madkrog / toge det fede Kiød aff Gryden oc
Panden/oc naar det icke gaffs dennom met ville/ saa to-
ge de det met mact. Offuer saadane klager Christus / oc *Matth.*
raaber vee/vee/at skulle vederfaris dem. J samme maa- 23.
de vaar oc Heliodorus beskickit/ at tage fra Jerusalems 2. *Mach.*

 Kircke/ 3.

Kircke/ hues Penninge som laa i Guds Kiste/ dog Gud det foruende / som ieg der om vil forhandle vdi det sidste Bud. De ere megit skadelige/ oc giøre mange sorgefulde Hierter/ oc bedrøffue fattige Folck.

III. Det Tredie slags Tyffue/ ere de som stiæle met Ræff-
Luc.16. ue tredskhed/ som den wretferdige Fogit giorde/ der hand oc aff Raffne natur stal fra sin Herre aff hundrede halff part/ etc. Oc giorde saa sin Herris tienere Tyffue met sig/ hand haffuer i dag mange Brødre. Vnder disse slags Tyffue beslutis Verie oc Forsuar/ for Faderløse oc Moderløse Børn oc Encker/ oc andre/ som handle met falske Vare/ Skeppe/ Vect/ Maade/ eller Aln/ eller andet saa-
Leuit. 19. dant/ som Gud forbiuder hos Mosen: I skulle icke handle wrettelige paa Dom/ met Aln/ Vect/ met Maade/ ret Pund/ ret Skeppe/ ret Kande skal vere hos eder / thi ieg er HERREN eders Gud. Saa taler Micheas Pro-
Mich.6. phete: Alligeuel bliffuer det wretferdige Gods i den wgudeligis Hus/ oc den hadelige ringe Epha. Eller skulde ieg samtycke den wrette Veyskaal / eller den falske Vect i Seckene? Met huilcke de giøre megit wret. Salo-
Prouer. 20. mon siger oc: Mangehaande Vect oc Maade/ ere baade vederstyggelige for HERREN/ oc en falsk Veyskaal er icke god.

IIII. Det Fierde slags Tyffue/ ere de som hielpe andre/ enten lære dem huorledis de skulle stiæle/ eller vise dem paa vey/ eller giøre dem kundskaff til Tyffueri/ eller befale no-

gen

gen at stiæle/ som Forældre eller Hosbonder tilholde de-
ris Børn/ Tiunde/ eller andre til Tyffuehandel/ der om
siger Salomon: Huo som haffuer deel met Tyffue/ hører *Prouer.*
Bander/ oc giffuer det icke tilkiende/ hand hader sit Liff. 29.
Det Femte slags ere de/ som samtycke Tyffueri/ en- *V.*
ten før end skyld bedriffuis/ eller i gierningen/ eller effter
de haffue staalit. Imod huilckit Tyffueri wi maa læse en
skøn Lærdom: Der Anna Tobiæ Hustru hente it Kid *Tob. 2.*
hiem/ oc Tobias hendis Hosbonde hørde det bræge/ sag-
de hand/ See til at det er icke staalit: Antuorde den rette
Herre det igen/ thi oss bør icke at æde aff staalit Gods el-
ler røre det: saa bør oss icke at hølle eller døllie met Tyff-
uen/ thi mand siger: høld oc døld er verre end skyld. Saa *Gen. 36.*
dulde Rachel Affguderne/ oc lagde dem vnder Kameler-
nis Strøelse/ oc sette sig der offuen paa/ oc Laban rand-
sagede det gantske Paulun/ oc fant intet: Da sagde hun
til sin Fader/ min Herre ver icke vred/ ieg kand icke staa
op mod dig/ fordi det gaar mig effter Quinders sæduane/
saa fant hand icke Guderne/ ihuor fast hand lette.
Det Siette slags Tyffue ere de/ naar de kiøbe nogen *VI.*
ting læt for en ringe Penning/ oc vide at det er staalit/ oc
ville icke vide det for deris fordeel de kunde faa der met.
Det Siuende slags Tyffue ere de Børn/ som stiæle *VII.*
fra deris Forældre/ om huilcke Salomon siger: Huo som *Prouer.*
tager fra sin Fader eller Moder/ oc siger det er icke synd/ 28.
hand er fordømmelsens Stoldbroder.

VIII. Det Ottende slags Tyffue / ere vtro Tiunde / Tie-
nere / Drenge / Piger / oc alle Daglønere / som vdi de-
Luc. 12. ris Herris frauerelse giøre falskhed / huilcke Christus
hos Lucam oc straffer paa det høyeste / som wi kunde læ-
se. Disligiste Embitzmend / som ere falske vdi deris Va-
re / Kald oc Handuerck / met huad Naffn de næffnis
kunde.

IX. Det Niende slags Tyffue ere de / som stiæle Menniske /
Exo. 21. om huilcke Gud selff taler hos Mosen / oc den hellige S.
Deu. 24. Pouel disligiste.
1. Tim. 1.

X. Det Tiende slags Tyffue / taler Propheten om til
det Jødiske Folck / sigendis: Dine Førster ere frafaldne / oc
Esai. 1. ere Tyffuenis stoldbrødre / De tage alle gierne skenck / oc
søge effter gaffuer / De skicke den Faderløse ingen ret / oc
Enckernis sag kom̄er icke for dennom. Vnder dette slags
Tyffue forstaais oc de som hæffde sig staalit gods til / som
de kunde bekomme met andris forderffuelse / om huilcke
Psalm. 50. Dauid taler: Naar du seer en Tyff / da løber du met han-
nom / det er / du forsuarer oc hielper hannom / oc hans
staalne Gods.

XI. Det Ellufte slags Tyffue ere de / som aff armod oc
Prouer. 18. ladhed stiæle / om huilcke Salomon siger: Huo som er
lad i sit arbeid / hand er hans Broder som sit omkommer.
6. Derfor raader Salomon de lade Folck / sigendis: Du
lade / gack hen til Myren / giff act paa hendis sed / oc lær /
endog hun haffuer ingen Første / eller Høffuitzmand / el-
ler

ler Herre/ da bereder hun dog sit Brød om Sommeren/ oc sancker sin føde tilsammen om Høsten. Du lade/ huor lenge ligger du? Naar vilt du staa op aff din søffn? Saadane skulle betencke det Job lærer: Lige som Fulene ere skabte til at flue/ saa er oc Menniskene skabte til Arbeid. Christus befol icke Peder at stiæle i sin nød/ men at hand skulde kaste sit Garn vd: Saa skulle wi aff Christi befaling/ oc Peders Exempel/ lære at arbeide trolige oc ærlige/ vdi hues kald som Gud haffuer oss tilføyet/ oc venne oss der til fra vngdommen. S. Pouel befaler dennem at arbeide/ som bekiende Jesum/ sigendis: Wi høre at nogle vandre wskickelige iblant eder/ oc arbeide icke/ men driffue wnyttige handel/ Thi biude wi saadanne oc formane dem formedelst vor HERRE JEsum Christum/ at de arbeide met roligt væsen/ oc æde deris egit Brød.

Iob. 5. *Luc. 5.* *1. Thess. 3.*

XII. Det Tolffte slags Tyffue ere de/ som døllie oc icke oplyse/ eller igengiffue den ting de haffue fundit/ som Gudz Low formelder/ der hand opregner/ Oxe/ Faar/ Asen/ klæder/ oc alt det som er bleffuit borte. Oc Gud befal end vijdere/ om det vaare end din wuens Oxe eller Asen som fore vild/ eller laa vnder byrde/ da skalt du forsømme dit egit oc rædde hans.

Deute. 12. *Exod. 23.*

XIII. Det Trettende slags Tyffue ere de/ som wnyttelige forspilde deris gods/ oc Guds velsignelse/ som Gud dennom giffuit haffuer/ vere sig i Pract met Klædebon/ Drick/ Borgen/ oc andit saadant. Exempel haffue wi i den Ri-

Luc. 16. ge Mand/som offuermaade brugte Klædedract/ fraad-
oc fert/oc anden misbrug/oc icke til nøttørfft brugte sit gods
15. som hannom burde. Den forlorne Søn/ lige saa wnyt-
Syrach telige omkom alt sit gods. Der om taler oc Sirach: Huo
20. som megit brammer/ hand forderffuis der offuer/ Men
huo som far sattelig/ hand kommer op/ Saadane ere oc
mange som ved Borgen sig forderffue/ oc bedrage man-
ge deris Gods fra/ baade for sig selff/oc for andre. Om
8. huilcke Syrach taler: Ver icke Borgen offuer din for-
mue/men giør du det/da tenck til at betale. Disligisie læ-
29. rer hand: At Borge for andre haffuer forderffuit man-
ge rige Folck/ oc kast dennom hid oc did/ lige som Bølger
i Haffuit/ det haffuer forderffuit store Folck/ som nøddis
til at gaa oc fare vild i fremmede Land.

XIIII. Det Fiortende slags Tyffue/er Tryglere oc Betlere/
som ere alt for mange/oc icke kunde affskaffis vden Verd-
slig Øffrighed aluorlig ved deris Tienere/ tage Haan-
den i met/oc haffue der til opsiun. Syrach lærer saada-
41. ne: Mit Barn/ giff dig icke til Tryglerij/ det er bedre at
dø/ end trygle/rc. Jeg vil icke her opregne alle slags Tyff-
ueri/ men Gud vil endelige at wi met gudfryctighed/ære
oc retferdighed/troligе skulle haabe paa hannom/oc huer
i sit Kald lade sig nøye met sin lycke/ oc icke gribe til saa-
dan oc anden wtilbørlig Styld/ Tyffueri oc Røffueri/
som vdi dette Bud forbiudis.

Det

Det Andet i dette Bud / Huad velsignelse dennom skal giffuis
som arbeyde oc ere tro oc retferdige i deris kald:

Her om taler Dauid: Salig er den som icke vandrer *Psal.* 1.
i de Vgudeligis Raad / oc ey traader paa Synderis ve-
ye. Oc vdi en anden Psalme: Salig er den som fryctter 123.
HERREN / oc gaar paa hans veye / du skalt nære dig
aff dine Henders arbeide / Salig est du / det gaar dig vel.
Exempel haffue wi i de hellige Forfædre oc Patriarcher /
Abraham / Isaac / oc Jacob / som met trældom oc arbeide /
oc met stor møye haffue leffuit deris tid / oc Gud haffuer
mildelig oc offuerflødelig velsignit deris arbeid / saa vil oc
Gud hielpe oss / naar wi tage oss vort Embede flittelig an.

Her til suare mange: Jeg giør vel mit Embede met tro / saa at
Kroppen met Lemmerne forslidis / det recker dog intet
til føden / det vaare lættere at Stiæle:

O du arme Menniske / vedstu icke huad Salomon *Prouer.*
siger: HERRENS velsignelse giør rige Folck vden 10.
møye. Oc Dauid lærer: Der skal vere Rigdom oc off- *Psalm.*
uerflødighed i den Mands Hus som fryctter HERREN. 114.
Saa giff act her paa / at Rigdom oc Velsignelsen som
kommer aff Gud / vndertiden icke giffuis dig aff Gud.

Først / fordi at Gud seer dit Hierte / dine gierninger /
ord oc væsen / at du maa skee / est en hemmelig eller aaben-
bare Guds bespaattere / oc derfaare rettelig straffis met
Armod.

Dernest seer Gud til din Natur / maa vel skee / om du

 finge

singe Rigdom oc Gods / skulde du der aff forargis / som mand almindelig siger: Naar den Fattige bliffuer rig/ saa bliffuer hand den onde lig/ oc skulde vel met den Rige Mand fordømmis.

For det Tredie/ skeer dig saadan Armod/ at den skal
Esa. 26. vere dig en Penitentzis Predicken / som Esaias siger: HERRE/ naar Drøffuelse er der/ da søger mand dig/ naar du straffer dem/ da raabe de jammerlige.

Saa skalt du fordi ture frem met taalmodighed/ oc haabis at Gud skal icke forlade dig / som Dauid lærer:
Psalm. Kast din omhu paa HERREN / hand skal forsørge dig/
55. oc hand lader den Retferdige icke saa tvro euindelig.

Det Tredie i dette Bud/ Huad straff dennom skal offuergaa som synde imod dette Bud:

Simpel Tyffueri er actit mindre Synd/end de Synder/imod de andre Guds Bud/oc derfor skulde icke straf-
Exod. fis paa Liffuit/som wi læse hos Mosen: Om nogen stiæl
22. en Oxe eller it Faar / oc slacter eller seller det / Da skal mand giffue fem Oxen igen for en Oxe / oc fire Faar for it Faar. Item / mand skal sellie Tyffuen om hand icke haffuer at giffue igen/ men finder mand det staalne hos hannom leffuendis / huad heller det er Oxe / Asen/ eller Faar / da skal hand giffue det dobbelt igen Til huilcket
Prou. 6. Salomon vden tuil haffuer seet/der hand siger: En Tyff der stiæl oc bliffuer greben der met/ skal giffue det siu dobbelt igen / oc legge fra sig alt Godzit i Husit. Zachæus haffuer

haffuer oc vden tuil seet hen til denne Low/der hand kom Luc.19.
til Christum/ oc sagde: HERRE/halffdelen aff mit gods
giffuer ieg de Fattige/ oc der som ieg haffuer bedragit no-
gen/ det giffuer ieg firefoldt igen. Men aff saadan Low-
ens formildelse/ haffue mange fordristit sig oc brugt det-
te Tyffueri / saa at den Synd er bleffuen saa graaff oc
mangfoldig/ at Øffrighed som ere i GUDs sted/ ere for-
aarsagede at straffe den synd/ paa Liff oc Gods/ som wi
læse i Josuæ bog: At en Mand ved naffn Achan Char- Iosuæ 7.
mi søn/ som aff Byttit oc Roffuit/stal en kaastelig Baby-
lonske kaabe/oc tu hundrit Seckel sølff/oc en Guld tunge
halfftredesinds tiue Seckel værd paa Vecten / oc haffde
det graffuit ned i Jorden i sit Paulun: Da lod Gud ved
Josuam straffe hannom/ at all Jsrael stenede hannom/
oc siden brende hannom met Sønner oc Døtter / Øxen
oc Asen / oc alt det hand haffde. Paulus taler hart om 1. Cor.6.
Tyffue/ oc siger en streng Dom om dennom: At de skulle
icke arffue Guds rige. Hoseas Prophete klager/at løgn/ Hoseæ
mord oc tyffueri/ haffue faait offuerhaand vdi hans tid/ 4.
oc spaaer alt Landit ilde derfor/ oc siger: Landit skal staa
ynckelige/oc det skal gaa alle Jndbyggerne ilde/ thi Diu-
rene paa Marcken/oc Fulene vnder Himmelen/oc Fiske-
ne i Haffuit skulle bortriffuis. Efftherdi at Tyffueri er en
skadelig ting / som Syrach siger / Oc er en versyggelig Syrach
gierning imod Guds Bud/ derfor er det ret at den synd 5.
straffis paa Liffuit/oc hielper end da suld lidit/ hui skulde
 de icke

de icke saa vel maa straffis som andre/for Hoer/Mord/
eller andre synder / som ske imod Guds Bud / endog in-
gen skreffuen Guds Low findis om hengende/ Der vaa-
re icke saa mange oc saa driftige Tyffue i de dage/som nu
Deuter. ere baade mange oc onde. Vdi Mose femte Bog/ taler
24. Gud om de Folcke tyffue/ at huo som stiæl it Menniske/
oc seller det / eller setter det vd/ da skal samme Tyff dø.

Det Fierde/ Huad wi aff dette Bud haffue at lære.

I. Først / at wi kiende oss brødige oc skyldige imod dette
Bud/ effter som lærdt er / at wi haffue forseet oss imod
Guds Bud/ enten i den ene maade eller i en anden.

II. Dernest/ skulle wi holde oss oc vore Børn til arbeide
oc Handuerck/ oc lade dem icke opfødis i formegen lyst oc
ladhed/at wi oc de i nogit Christeligt embede oc kald/søge
Syrach vor føde / oc icke met den skendige Tyffuerl/ som Syrach
41. lærer: Huo som bierger sig met sit arbeid/oc lader sig nø-
ye/hand haffuer it deyligt/roligt Leffnit/det kaldis at fin-
Prouer. de it Liggendefæ offuer alle Liggendefæ. Salomon haff-
30. uer dræbt det ret i sin Bøn/ der hand beder: HERRE
giff mig icke Armod oc Rigdom/men lad mig faa min be-
skickede føde/ ieg maatte ellers necte dig/ der som ieg bleff-
ue mæt/ oc sige: Huo er HERREN/ eller om ieg bleff-
ue for Arm/ da maatte ieg Stiæle / oc forgribe mig paa
min Guds Naffn. Dette Buds offuertrædere skulle ly-
Ephe.4. de S. Pouels Lærdom: Huo som haffuer staalit/ hand
Stiæle icke mere / men hand skal Arbeide/ oc giøre nogit
gaat

gaat met Henderne/paa det at hand kand haffue at giffue den Nødtørfftige.

For det Tredie/effterdi Dauid siger i Christi Person: Psalm. 69.
Jeg bær forsmædelsen for din skyld/ mit Ansict er fult aff skendsel. Saa lader oss indfly til Jesum met en sand oc fast tro oc tillid paa hans Naade oc Fortieniste/ at hand ved sin skam oc skendsel vilde borttage den straff/ som oss ellers burde at lide for vor synd skyld/baade her oc i euighed.

Det Ottende Bud.

Du skalt icke bære falskt Vidnisbyrd imod din Neste.

Den sande euige Gud kand icke lide/ at hans Børn aff had/ Ondskaff eller ond vane/ skulle øffue sig i løgn oc baguaskeri/ hemmelig eller aabenbare/ men tale Sandhed/ Tht Gud haffuer vel seet den store skade/ som

falske oc løgnactige vidne kunde føre it Meñiske vdi / dog ingen veed huad det er / vden den som haffuer verit beladt met saadan / Torne / Tidzel / oc Orme / stinge vel skarpt / oc giøre saar som raadner / sprecker oc suier : Men de som stinge Ere / Liff oc Gods fra Folck / met deris løgnactige oc falske Tunger / de dræbe for hart.

Saa haffue wi at acte i dette Bud.

I. Først / huad Gud forbiuder.

II. Huad Gud befaler.

III. Huad løn de skulle haffue som holde sig til sandhed oc sky løgn.

IIII. Huad straff falske vidne oc løgnactige Menniske skulle faa.

V. Huad wi aff dette Bud skulle lære.

Det Første / Huad Gud i dette Bud forbiuder.

Leuit. Gud forbiuder Israels Folck ved Mosen / oc siger:
19. Du skalt icke vere nogen Baguaskere : Saa burde oss at
Syrach giffue act paa vor tale / som Syrach siger : Mand kand
5. tale sig til ære / oc mand kand oc tale sig til skamme. Saa skulle wi Christne tencke der paa / effterdi at Dieffuelen
Ioha. 8. haffuer verit oc er en løgnere oc Mordere / som Christus kalder hannom / oc en Fader til all løgn oc mord aff begyndelsen / at wi icke efftersølge hans Fodspor. Saa for-
1. *Reg.* biuder Gud i dette Bud / all løgn oc falske vidne / som wi
21. læse om de arrige Skalcke / der vidnede imod Naboth til hans død / huilckit skede derfor / at Kong Achab oc Dron-

ning

ning Jesabel/ der met kunde faa Naboths Vijngaard:
Saa førde de oc tu falske vidne frem/imod Christum/oc Matth.
foruende hans ord/ der hand talede om sit Tempel/ som 26.
vaar hans Legome / som skulde nedslais oc oprey sis paa
tredie dag/ saa vdlagde de hans tale/at hand haffde sagt
det om Jerusalems Tempel/som vaar bygt met Hender.
Saa skeer det tit oc offte / at mangt it Christet oc enfol-
foldigt Menniskis ord bliffuer foruendt i deris sager / oc
bliffuer icke ved den mening som det enfoldelige sigis/men
foruendis til vskyldige folckis skam oc forderffuelse. Saa
bleff oc løgnactige oc falske vidne bestillit imod Stepha- Acto. 6.
num for Raadit / som sagde: Wi hørde hannom sige:
Denne JEsus aff Nazareth skal forstyrre den hellige
Stad oc Low / oc foruende de skickelser som Moses gaff
oss: Oc ved saadan falsk klage/fordømte de Stephanum
til Døden/oc stenede hannom ihiel. Jacob Apostel siger: Iacob. 3.
Det er en fuldkommen Mand/ som icke haffuer feyl vdi
nogit ord. Oc i det hele Capitel skalt du finde Lignelser oc
tale/ met huilcke hand beskriffuer Meñiskens suaghed oc
onde væsen/at Diur/Fule/Hugorme/oc vnderlige ting i
Haffuit bliffue temde aff Menniske / men Tungen kand
intet Menniske temme/ det vrolige onde lem/ fult aff dø-
delig forgifft. Met hende loffue vi Gud Fader/ oc met
hende bande vi Menniskene/ som ere giorde effter Guds
Billede: Aff en mund gaar loff oc bander. Hand lærer
oc / huor forderffueligt det er/ at mand icke haffuer raad Iacob. 1.
met

met sin mund/ i det hand siger : Huo som lader sig tycke
at hand tien Gud/ oc spæger icke sin Tunge/ hand forfø-
rer sit Hierte/ oc hans Guds tieniste er forfengelig. Mi-
Mich.6. cheas Prophete i sin tid / klager offuer Jerusalems Ind-
byggere/som omgicks met falske Tunger vdi deris Halse.
Hose.4. Hoseas siger lige saa / at der er ingen Kierlighed / ingen
Guds ord i Landit/men Guds bespaattelse/løgn/mord/
Tyffueri oc Horeri / haffue faait offuerhaand. Derfor
Luc.6. befaler Christus oss/at wi skulle holde oss fra løgn oc falsk-
hed/icke alleniste i Dom oc Ret/men ocsaa vdi alle andre
tale oc omgengelser/ oc forbiuder oss/wi skulle icke dømme
Syrach eller fordømme. Syrach siger: Ver icke en Oretudere/oc
5. Baguaske icke met din Tunge/ en Tyff er en skendelig
ting/men en Baguaskere er megit skendeligere. Dog see
wi nogen løgn som er skeet vden synd. Exempel haffue wi
Exod.1. vdi de Jordemodere/ som haffde befalning at dræbe alle
Drenge Børn/ som de Ebreiske Quinder fødde / men de
fryctede Gud/ oc giorde icke som Kongen befol dennom/
men lode Børnene leffue / Oc der Kongen den sag vilde
forhøre / oc kallede disse Jordemodere i Rette / hui de icke
fuldkomme hans befalning / berette de falskelige/ oc sag-
de: Disse Quinder ere icke som de Egyptiske Quinder/thi
de ere haarde Quinder/ oc før end Jordemoderen kommer
til dem/ da haffue de født. Saa haffuer Jordemoderne
mere lydt G V D end Kongen/ oc sig der met forsuarit.
1. Sam. Saa giorde oc Michol Dauids Hustru/ Kong Sauls
19. Daat-

Daatter/ der hun lagde it Billede i Sengen for Dauid sin Herre oc Hosbonde/ oc lod hannom vndfly for Kongen/ oc der Kongen vilde lade bære Sengen op met Dauid/ oc sla hañom ihiel/ da laa der it Gedeskind paa Hoffuedit: Da sagde Saul til Michol/ hui haffuer du bedragit mig/ oc ladit min Fiende vndkomme/ Michol suarede: Hand sagde til mig / Lad mig gaa / eller ieg skal sla dig ihiel/ Dette vaar Gud icke vbehageligt/ at hun der met halp sin Hosbonde/ oc ræddede hans Liff.

Saa ræddede oc den Quinde Rahab de to Speydere / der hun skiulte dem vnder nogle Hør stilcke / oc sagde *Iosuæ 2.* for Kongens Folck / at de vaare hen gangne / hun viste icke huort/ oc bad at de skulde hastelige gaa effter dem/ thi de sagde/ at de vilde gaa vd før end de lucte Porten. Det vaar en ret tro Kierlighed/ at hun haffde metynck offuer deris Liff/ oc vaar Gud fordi behagelig.

Lige saa frelste oc Jonathas Dauid/ met sin forstan- *1. Sam.*
dige tale/ hos sin Fader Kong Saul. Huilcken løgn er *29.*
skeet aff Broderlig metynck/ oc ingen til forargelse/ den er regnit vden synd. Ellers vil GUD haffue forbødit all løgn oc baguaskeri / som Salomon siger : En løgnactig *Prouer.*
Tunge/ giør Hierte sorg. *15.*

Vnder dette Bud er oc den synd forbøden/ naar mand veed sin Nestis hemmelige raad oc anslag / oc aabenbarer det hañom til skade/ som Dalila/ der dag fra dag pla- *Iud. 16.*
gede Samson met sine ord/ saa lenge at hans Siæl bleff

træt indtil Døden/ saa oplod hand sit gantske Hierte for
hende/ oc sagde: Der kom endnu aldrig Rageknif paa
mit Hoffuit/ thi ieg er Guds forloffuede aff Moders liff/
der som du ragede mig/ da ginge min styrcke fra mig/ der
met forraadde hun hannom. Saa haffuer oc mange den
Prouer. samme onde sed / om huilcke Salomon siger: Ver vbe-
20. uarit met deñom som aabenbare lønlige ting/ oc met bag-
uaskeren/ oc met dennom som haffue en falsk mund. Her
forbiudis oc all den løgn oc falskhed / met huilcken mand
enten hemelig eller aabenbare bespaatter sin Nestis gode
. Sam. rycte oc naffn. Saa beløy Ziba Mephibosetz dreng/ fal-
16. skelig den vskyldige Mephiboset hos Dauid. Saa læse
vi oc i samme Capitel/ huor Simei Gera søn/ bandede
oc slo til Dauid met steen / oc kallede hannom en Blod-
Joha. 8. hund. Saa giorde oc Phariseerne/ de gaffue Christum
mange bespaattelige naffn: Sige vi icke ret/ at du haff-
uer Dieffuelen/ oc est en Samaritan. Saa bespaattede
Tob. 3. oc den tieniste Pige Saram Raguelis daatter i Rages/
offuerskende hende/ forhaanede hende/ oc kallede hende en
Mandemorderinde / oc sagde: Vilt du oc sla mig ihiel/
Fordi hun tilforn vaar giffuen siu Mend effter huer an-
dre / oc en Aand hed Asmodeus/ haffde slagit dem ihiel/
oc strax som de vdi Ecteskaff skulde gaa til Seng met hende.
8. Huilcken sag GVds Engel forklarede den vnge Tobiæ/
at Dieffuelen haffde maet at dræbe dennom/ som forac-
tede Gud/ oc alleniste toge Hustru for vtuct skyld/ som v-
skellige Fæ.
Her

Her forbiudis oc den falskhed/som mange beuise vdi
Ordene/ met sød tale/ slet oc enfoldig/ oc ere dog falske i
gierningen: Det er icke alt Guld rød er/ som Salomon *Prouer*
siger: Falske munde skiule had. Vaar saadan sulg nogen 10.
tid i brug/da forglemmis den nu intet. Det er som Da-
uid siger: Deris munde ere blødere end smør/ oc de haff- *Psalm.*
ue dog strid i sinde/ Deris ord ere smidigere end Olie/ oc 55.
de ere dog dragne Suerd/ J deris mund er intet vist/ in- 5.
den i dem er Hierte sorg/deris strube er en aaben Graff/
oc de smigre met deris Tunger: Thi siger Salom: Ha- *Prouer.*
derens kyss er bedragelig: Saa smyckes had tit met ven- 27.
skabs tegen/oc forraader der offuer sin Fiende/som Joab 2. *Sam.*
imod Abner/der hand gick i Porten met hañom/oc stack 3.
hannom i sin tycke Bug at hand døde. Saa giorde Joab 20.
lige saa mod Amasa/der hand helsede hannom/sigendis:
Fred vere met dig min broder/ oc tog Amasa ved skæggit
met sin høyre Haand/ at hand vilde kysse hannom/oc A-
masa gaff intet act paa suerdit i Joabs haand/ thi Joab
haffde bundit it Suerd paa sig offuer sine Klæder/ oc det
hengde ved hans Lender i Balgen/oc hand stack hañom
der met i Bugen/at hans Induol falt vd paa Jorden/oc
hand døde. Saa falskelig handlede oc Saul met Dauid/ 1. *Sam.*
der hand saa at Gud vaar met hannom/ oc sagde: Ver 18.
ickon frimodig/oc før HErrens strid/ der meente Saul/
at hand vel skulde bliffue i løbit/ oc giorde strax Suoger-
skaff met hannom/oc gaff hannom sin Daatter/oc Da-

vid skulde ickun giffue hundrede Forhuder aff Philisterne
til Morgen gaffue / oc trøstede hannom / at hand skulde
hæffne sig paa Kongens Fiender / thi Saul meente der
met/ at hand skulde komme Dauid om Halsen ved Phi-
listernis Hender / dog Gud vende det anderledis. Saa
sledskede oc hin tredske Ræff Herodes/ met de Vise / at de
skulde lede det lille Barn Jesum op / oc komme tilbage til
Matth. hañom igen/ oc sagde/ at hand vilde oc tilbede det/den til-
11. bedelse lod hand siden mercke met Mord oc Suerd / som
Historien lærer. Saa komme oc Phariseernis Bud til
22. Jesum/ met en hellig tale/kallede hannom Mestere/loff-
uede hannom for sin stadighed/etc. Men de haffde det alt
anderledis fattit i deris Raad/at de saa vilde fange han-
nom/ oc gribe hannom i sin tale. Saa gick oc den falske
26. Forrædere Judas frem / kallede JEsum Rabbi oc kyste
hannom / oc vaar dog det forrædelige Tegen/ som hand
gaff Jøderne paa den de skulde gribe.

Det Andet/ Huad Gud i dette Bud befaler.

Lige som Gud forbiuder alle falske forgifftige tale/
Saa befaler hand at wi skulle tale sandhed/hellighed/oc
ret/ oc der met fremme oc fordre vor Neste vdi ord oc ta-
Deute. le/ oc sande vidnisbyrd. Wi læse hos Mosen: At Gud
17. haffuer giffuit sin Low/ at mand icke skal dõme effter en
19. Mands vidne/men effter to eller tre/maa de dømme en/
enten til sag eller død/ eller quit oc løs. Dog skal Dom-
meren see vel til sagens leylighed/ at der icke er had/ egen
nytte/

nytte/eller andre aarsager/som tit oc offte forderffuer en god sag/ oc fører mangen wskyldig i stor møye. Derfor siger Gud: Du skalt icke foruende Retten for den Fattige i hans sag/ oc ver langt fra falske sager. *Exod.* 23.

Gud haffuer selff altid beraabt sig paa vidnisbyrd/ kaldit Himmel oc Jord der til/at høre hans villie/ Som hos Esaiam oc anden steds. JEsus haffuer oc lært hos *Esai.* 1.
Mattheum: Naar mand vil straffe sin Broder/oc hand *Matth.*
icke vil høre hannem/ da skal hand tage en eller to til sig/ 18.
Paa det at all sag skal bliffue fast vdi to eller tre Vidnis
munde. Apostelen til de Hebreer/ taler om vidnisbyrds *Heb.* 6.
Eed/ oc siger: Menniskene suere vel ved en større end de ere selff/ oc den Eed giør en ende paa all trætte/ huor ved
det bliffuer fast iblant deñom. Saa skiuder Christus sig *Ioha.* 14.
til sine Gierninger/ oc sagde til Philippum: Tro i mig oc
icke/ saa troer mig dog for de gierninger skyld. Item/ de 5.
gierninger som ieg giør/ de vidne om mig. Oc Christus
sagde til Apostlene/ i skulle vere mine vidne i Jerusalem/ *Actor.* 1.
oc i gantske Judea oc Samaria/ oc indtil Jordens ende. Saa begynte oc Petrus i samme Capitel/ der hand vilde vdkaare en Apostel i Judæ sted/oc sagde: Saa skal nu en aff disse Mend/ som haffue verit hos oss/ den gantske tid offuer/ der vor HERRE Christus Jesus gick vd oc ind hos oss/ fra Johañis Daab/indtil den dag/der hand bleff tagen fra oss/ vere vidnisbyrd til hans Opstandelse
met oss. Oc vijdere taler S. Peder: Christus aabenba- 10.

 rede

rede sig icke for alle/ men for oss/ som ere før vdualde vid-
1. Ioh. 1. ne aff Gud. Johañes lige saa: Det wi haffue hørt oc seet
met Øyne/ oc vore Hender tagit paa/ vidne wi oc forkyn-
1. Cor. 15. de eder. Saa skiuder oc Paulus paa vidnisbyrd til Chri-
sti Opstandelse/ at hand bleff seet aff Cephas/ der effter
aff de Tolff/ Derneſt mere end aff fem hundrede Brødre
paa en gong/ aff Jacobo/ derneſt aff alle Apostle. Suma
Gud befal at wi intet skulle tale oc vidne vden sandhed.

Det Tredie i dette Bud / Huad løn skulle de haffue som holde
sig til sandhed/ oc sky løgn.

Esai. 25. Lige som Esaias siger om Gud: Dit forset aff gamel
tid/ er fast oc sandru: Saa hør det til alle Guds Børn/
at de skulle tale sandruelig. Dauid giør it spørsmaal vdi
Psalm. sin Psalme: HERRE / huo skal bo i din Bolig / huo skal
15. huile paa dit hellige Bierg: Der til suarer hand sig selff/
oc siger: Den som gaar foruden smitte/ oc giør retferdig-
hed/ oc taler sandhed aff Hiertit/ Den som icke baguasker
met sin Tunge / oc icke giør sin Neste ont / oc icke skender
hannom. Det er en stor trøst for dem som tale sandhed/
34. oc sky baguaskeri. End siger Dauid: Den som begierer it
gaat Leffnit/ oc haffde gierne gode dage : Hand skal for-
uare sin Tunge fra ont/ oc sine Læbe/ at de icke tale suig.
Prouer. Salomon siger: Huo som beuarer sin Mund oc Tunge/
21. hand beuarer sin Siæl fra angist.

Det Fierde i dette Bud / Huad straff dennom vederfaris som
bruge falskhed oc løgn.

Mich. 6. Micheas Prophete taler om Israels Folck/ som om-
gaais

gaais met løgn/ oc haffue falske Tunger i deris Hals/ oc
siger: Derfor vil ieg begynde at plage dig/ oc ødelegge dig
for din synds skyld. Nahum Prophete skælder oc den mor- *Nahum*
dere Stad/ som er fuld aff løgn oc tyffueri/ oc opregner *3.*
Kri oc ødeleggelse/ at skulle dennom vederfaris. Saa op-
regner Propheten Hoseas: At ingen trofasthed/ Ingen *Hose. 4.*
kierlighed/ oc ingen Guds ord er i Landit/ men Guds be-
spaattelse/ løgn/ mord/ Tyffueri oc Horeri/ haffue faait
offuerhaand. Men straffen for deris løgn oc falskhed her
at indføre/ er forlangt. Salomon siger: It løgnactigt *Prouer.*
vidnisbyrd skal forfaris. Item/ It falskt vidne bliffuer icke *19.*
wstraffit/ oc huo som liuer dristelige/ hand skal omkom̃e. *21.*
Item/ huo som samler Liggendefæ met løgn/ hand skal
feyle oc falde iblant dennom/ som lede at Døden. Saa
siger oc Syrach: Oretudere oc falske onde munde ere for- *Syrach*
bandede/ thi de knytte mange tilsammen/ som haffue god *28.*
fred/ Oc en ond mund giør mange Folck wsamdrectige/
oc driffue dennom aff it Land til it andit/ hand nedbryder
faste Steder/ oc forstyrrer Førstedømme. Gud hos Mo-
sen haffuer giffuit en Low/ Der som nogen findis at liue *Deu. 19.*
paa sin Neste/ da skulle i giøre det ved hanom/ som hand
haffde actit at giøre ved sin Broder. Saa gick det met de
løgnactige oc falske Dom̃ere/ som vilde liue Susannæ
hendis liff aff/ oc baare falske vidne paa hende/ men Gud
opuacte Propheten Daniel/ som met høy forstand/ gaff
act/ at deris vidne vaare icke sandrue/ der ved bleff Su-
sannæ

sanna fri/ oc de tu falske vidne effter Guds Low/ bleffue
Acto.5. stenede ihiel. At den hellig Aand haffuer hafft vederstyg-
gelighed til løgn/kunde wi acte vdi Ananiæ oc hans Hu-
struis straff / der de begge vaare endrectige vdi løgn / oc
komme for S. Peder/ Da begynte S. Peder at sige: J
haffue icke løyet for Menniskene/ men for Gud/ oc Ana-
nias aff frygt døde / oc der Hustruen bleff i samme løgn
befunden/ sagde hand til hende: Hui ere i saa samdrecti-
ge at friste HERRENS Aand: See/ deris Fødder som
begroffue din Hosbonde/ ere for Dørren / oc skulle bære
dig hen vd / Oc hun falt ned for hans Fødder / oc døde
Psalm. strax. Dauid siger om løgnere oc falske Folck: HERRE
5. du forderffuer løgnere/oc haffuer vederstyggelighed til de
Prou.6. blodgerige oc falske. Salomon siger: At HERREN ha-
der falske vidne/ som dristelige tale løgn. Oc i Vijsdoms
Sapie.1. Bog/ siger hand: Skenderens bespaattelse skal icke bliff-
ue skiult. Item/ den mund som liuer/ slaer Siælen ihiel.

Det Femte i dette Bud/ Huad wi her vdaff skulle lære.

I. Først/ at wi skulle kiende oss skyldige imod dette Bud/ at wi met vor tale haffue forseet oss imod GVD/ oc vor Neste/ oc det inderlig aff hu oc Hierte fortryde.

II. Derness/ skulle wi her effter vocte oss/ at vort Hierte
icke forfører vor Tunge til falskhed oc baguaskeri. Effter-
Ierem.9. di Gud ved Jeremiam siger: Falske Tunger ere Morde-
re Pile/ de tale venlige/ oc liue dog i Hiertit: Skulde ieg
icke hiemsøge dennom / Skulde icke min Siæl hæffne sig
paa

paa saadant Folck. Høre wi andre liue/ da skulle wi vide/ at Gud vil straffe dennom i sin tid/ oc selff skulle wi sky løgn/ at Gud icke skal hiemsøge oss.

For det Tredie/ om wi høre løgn/ da skulle wi lyde Syrachs raad: Hører du noget ont/ da sig det icke fremdelis/ thi det skader dig icke at tie. Men de tencke intet der paa/ som høre it Ord/ oc giøre der aff en heel lang snack/ at forføre Folck/ oc fylde Steder fulde aff løgn/ oc tencke icke at de skulle dømmis igen aff andre/ som Christus siger. Saa skulle wi lyde S. Pouels Lærdom/ der hand siger: Afflegger løgn/ oc taler sandhed/ huer met sin Neste/ Efftersi wi ere Lemmer iblant huer andre. Item/ Lader ingen slem snack gaa aff eders mund/ men den som er nyttelig til forbedring/ der som det giørs behoff/ at det kand vere yndeligt at høre. Oc bedrøffuer icke den hellig Aand/ met huilcken i ere beseglede til Forløselsens Dag.

III. Syrach 19. Luc. 6. Ephe. 4.

Det Niende oc Tiende Bud.

DV skalt icke begere din Nestis Hus.

Du skalt icke begere din Nestis Hustru/ Suend/ Pige/ Oxe/ Asen/ eller nogit aff det som din Neste tilhør.

Som Gud her til i den Anden Taffle/ haffuer forbudit/ at wi icke met Hoer/ Mord/ Tyffuert/ eller andit/ skulle giøre vor Neste wret oc skade/paa hans ære eller gods. Saa kommer nu Gud vdi disse tu sidste Bud/ oc forbiuder oss alle onde oc syndige begieringer/ oc attraa/ som wi kunde haffue til nogit/det som vor Neste eyer/ eller tilhører/ oc opregner oss en heel
Exod. hob som hand forbiuder. Naar wi acte i den anden Mo-
20. se Bog/ da liuder det Niende Bud saa. Du skalt icke be-
Deuter. gere din Nestis Hus. Oc vdi Mose femte Bog settis det
5. Niende Bud saa: Du skalt icke begere din Nestis Hustru.
Her aff see wi at disse tu sidste Bud ere tilsammen blan-

dede/ oc tilhobe knøttede/ oc sette som it Bud. Dog setter mand disse Bud vdi aarden/ for tu Bud/ effter gammel seduane.

Saa haffue wi at acte i disse tu Bud.

I. Først/ huad begierlighed Gud her forbiuder.
II. Huad Gud befaler.
III. Huad løn de lydige skulle haffue.
IIII. Huad straff de wlydige bekomme.
V. Huad wi aff disse Bud skulle lære.

Det Første i disse Bud/ Huad begierlighed Gud her forbiuder.

Her forbiuder Gud først/ all Kiøds oc Blods for- I.
krenckede onde Naturis begiering oc attraa / til det som
vor Neste tilhører. Derneſt den samtycke til saadan be- II.
giering/ om huilcke Paulus siger: Jeg kiende icke synden Rom. 7.
vden ved Lowen/ thi ieg viste icke aff den lyst/der som Lo-
wen haffde icke sagt/ du skalt icke begiere. For det Tredie/ III.
forbiudis alle de facter oc begierings tegen/som skeer mod
disse Bud/naar wi met hu/vilie/list eller practike/anmo-
de / oc legge oss der effter/ at wi kunde bekomme/ det som
vor Neste tilhører/ vere sig Hustru/ eller Gods/ som her
optegnis / at bruge det for vort egit/ oc effter vor villie oc
behagelighed / som dog strider imod Gud oc all Broder-
lig oc Christen kierlighed / icke actendis vor Nestis skade
der hos. For det Fierde/forbiudis alle de veye oc maade/ IIII.
ved huilcke wi driffue vor attraa oc begiering / som er
først den skadelige Aager/som Gud selff forbiuder/sigen- 1.

 dis:

Exod. 22. dis: Om du laaner mit Folck Penninge / som er fattige
hos dig/da skalt du icke strenge met dennom/til deris ska-
de/ eller legge Aager paa dennom/ Tager du Klæder til
pant aff din Neste/da faa hannom dem igen førend So-
len gaar ned / thi hans Klæder ere hans Legomis skiul/
som hand soffuer vdi/Er det saa at hand raaber til mig/
da skal ieg høre hannom/ thi ieg er Miskundelig. Naar
Leuit. 25. din Broder forarmis oc bliffuer fattig hos dig / da skalt
du anname hannom til dig/ som en Fremmit eller Gest/
at hand kand leffue hos dig/ oc du skalt intet Aager tage
aff hannom/ey heller offuergifft/Men du skalt frycte dig
faar din Gud / paa det din Broder kand leffue hos dig/
Deu. 23. thi du skalt icke faa hannom dine Penninge paa Aager/
Nehe. 5. ey heller regne hañom din kaast for dyr/ thi ieg er HER-
Ezec. 18. REN eders Gud/som Moses/Propheterne/oc Christus
Luc. 6. selff taler om / huilckit altsammen er forlangt her at ind-
2. føre. Dernest/ forbiudis oc alle falske oc vtilbørlige *con-
tracter* oc forligelsmaal/ved huilcke wi kunde besnære vor
fattige Neste sit Gods fra / i sin nød oc trang/ som Gud
Leui. 19. ved Mosen forbiuder/ sigendis: J skulle icke falskelige
1. Thess. 4. handle den ene met den anden. Oc Paulus lærer: Jngen
skal tage formegit/ey heller fordelen fra sin Broder i no-
gen handel: Thi HERREN er hæffneren offuer alt det-
te/som wi tilforn haffue sagt oc vidnet for eder. Gud for-
biuder icke Christelig oc ærlig handel / om wi begiere aff
vor Neste Oxe / Asen / eller Gods / som hand villige vil
affstaa/

affstaa/for redelig værd oc fyllist. Som Gud der om lærer hos Mosen / oc befaler Jsraels Folck / huorledis de *Leuit.*
skulle kiøbe oc handle met deris Neste. Oc findis der icke 25.
bedre Regel/ effter huilcken wi kunde kiøbe oc handle/end
den Christus lærer oss hos Lucam: Som i ville at Folck *Luc. 6.*
skulle giøre mod eder / Lige saa giøre i mod dem. For det
Tredie/ forbiuder Gud alle andre middel/ ved huilcke wi 3.
kunde fylde vor begierlige attraa/ som ere / Marckeskel/
falske Rener eller Høffder vdi Skou/Marck/Eng/Fiske-
vand / eller andit saadant / som Gud siger hos Mosen: *Deuter.*
Forbandit vere den som flytter sin Nestis Marckeskel/ 27.
oc alt Folckit skal sige Amen / oc siger klarlige: Du skalt
icke driffue din Nestis Marckeskel tilbage/som de der vaare for dig/ haffuer set i deris Arffuedeel. Vilde huer tencke der paa/da vaare der icke saa megen trætte oc had til/
som nu (diss verr) høris altid. Paulus opregner ocsaa: *Galat.5.*
Kiødsens gierninger/ som ere Hoer/Skørleffnit/vreenlighed/ vkyskhed/ affguderi/ troldom/ fiendskaff/ kiff/ affuind/ vrede/ tuedract/ parthi/ had/ mord/ druckenskaff/
fraadzeri/oc saadant mere. Saa syndede Achab met be- *1. Reg.*
giering / effter Naboths Vijngaard: Oc Achan met sin 21.
begierlighed oc attraa/til det forbudne Roff/ den Baby- *Iosue.7.*
loniske kaabe/Guld tunge/oc det skøne Sølff. Den Rige
Mand haffde oc stor begiering til gods/ som vilde leffuit *Luc. 12.*
vdi vellyst i mange dage / oc maatte dø den samme Nat.
Judas haffde oc stor attraa til de tredine Sølff pennin- *Matth.*
 ge/ 26.

1. Ioha.2. ge/ oc kiøbte det met it hengende. Thi siger Johañes/ Elsker icke Verden/icke heller det som er i Verden/ Der som nogen elsker Verden / i hannom er icke Faderens kierlighed/ Thi alt det som er i Verden/ som er Kiødsens lyst oc Øyens lyst / oc it hofferdigt Leffnit/ er icke aff Faderen/ men aff Verden / oc Verden forgaar met hendis lyst. Derfor huad som aff Verden er/ det er vdi disse tu Bud

Matth. 5. forbudit. Christus lærde aabenbar hos Mattheum/at begierlighed er gierning for Gud / som hand siger : Huo som seer paa en Quinde/ oc begierer hende/ hand haffuer

Iacob. 1. allerede bedreffuit Hoer i Hiertit. Jacob Apostel siger : Huer fristis/naar hand dragis oc lockis aff sin egen lyst/ der efter / naar lysten haffuer vndfangit / da føder hun Synden/Men naar Synden er fuldkommen/saa føder hun Døden. Saa forbiudis all den lyst oc begiering/ som forfører oss til alt ont.

Det Andit / Huad Gud i disse tu Bud befaler.

J disse Bud befaler Gud/at wi skulle haffue skellig fornufft oc forstand vdi vor begiering oc attraa/som Christne Folck/ oc icke som Hedninge oc wskellige Folck. Som

Rom. 6. S. Pouel lærer: Lader Synden nu icke regere i eders dødelige Legome/ at vere hende lydige i sin begiering. Saa

1. Pet. 4. formaner oc Petrus oss : Effterdi Christus led for oss i Kiødit/da vebner eder met det samme sind/thi den som lider paa Kiødit/hand lader aff at synde/ at hand fremdelis icke skal leffue den tid som endnu igen er i Kiødet effter

Mennistelig begiering / men effter Guds villie. Thi det er nock / at wi haffue leffuit vort Liff i den fremfarne tid / effter Hedningenis villie / der wi vandrede vdi wtuct / lyst / druckenskaff / fraadzeri / oc gruselig Affguderi. Oc Paulus siger: Wi ere nu icke skyldige / at wi skulle leffue effter Kiødit / Skulle wi icke leffue effter Kiødet / da skulle wi leffue effter disse oc andre Guds Budord. Det første Jøder oc andre toge ved den Christelige tro paa JEsum / effter Apostlenis Predicken / da saalde de Hus oc hiem / oc alt det de haffde / oc lode icke Apostlene eller Disciplene / eller nogen den ringiste som trode paa Christum / lide nød / som der staar skreffuit / der vaar it Hierte oc it Siæl. Der sagde oc ingen aff sit gods / at det hørde hannom til / men det vaar dennom altsammen almindeligt. Paulus tal oc om de Helgens bistand oc hielp / der hand skriffuer til de Corinther / At de skulde forsamle Almisse / før end hand kom / men nu lucker huer sin Haand til / oc atter icke sin Nestis nødtørfftighed / men riffuer oc kratter tilhobe / oc recker fordi icke til / huercken for den ene eller for den anden / for saadan gerighed oc karighed / oc tencke icke at det gaar hen / som Propheten siger / Oc ligner saadanne Gerige ved en Ful / der sitter sig paa æгg / oc ligger dennom icke vd / naar hand haffuer giort sig allermest wmag / saa bliffuer hand affjagit.

Rom. 8.

Acto. 4.

1. Cor. 16.

Iere. 17.

Det Tredie Stycke i disse tu Bud / Huad løn de lydige skulle haffue.

Paulus til de Rommere lærer saa: Dræbe i Kiødsens Rom. 8.

sens gierninger formedelst Aanden/ da skulle i leffue/ thi hulcke Guds Aand driffuer/ de ere Guds Børn.

Det er oss en stor trøst/ naar wi vdelucke all Kiødelig begierlighed/ oc leffue vdi Aandelige tancker/ at wi da ere visse paa/ at Gud er vor Fader/ saa kand oss da intet fey-le/ at hand io vil forsørge oc hielpe oss/ vden all vor for-
Gene.12. fengelige attraa. Paa den tilsagn som Gud giorde Abra-ham/ da vandrede hand met stor taalmodighed oc from-hed/ oc skickede icke sit Leffnit effter Gerighed/ men forlod sig paa den Allmectige Guds Naade oc Velsignelse/ Oc
13. der hans Broders søn Loths Hyrder / sette sig op imod hannom / at kiffue om deris Queg / sagde Abraham til Loth met all venlighed/ Kiere Broder lad icke vere træt-te imellom dig oc mig / oc imellom dine oc mine Hyrder/ fordi wi ere Brødre / staar icke alt Landit dig aabit for/ kiere skil dig fra mig. Vilt du fare til den venstre side/ da vil ieg fare til den høyre/ Eller vilt du fare til den høyre/ da vil ieg fare til den venstre side: Saa vdualde Loth sig all den Egn hos Jordan. Saadant Exempel see wi nu faa i denne Verden/ at den ene Broder eller Ven vdi om-gengelse / lader sig saa taalmodelige nøye / som Abra-ham giorde. Derfor ophøyede Gud hannom / oc hans
17. Slect/ oc strax igen aabenbarede Gud sig for hannom/ oc sagde: Jeg er den Allmectigste Gud/ vandre for mig/ oc ver from/ieg vil giøre min Pact imellom mig oc dig/oc ieg vil formere dig gantske megit/ Du skalt bliffue mange

Folckis

Folckis Fader/som Historien lærer/ at Abraham vaar 30.
rig oc mectig. Saa gaff oc Gud Jacob stor benedidelse oc 31.
velsignelse/for sin tro tieniste/som hand tiente Laban/en-
dog Laban foruende Jacob sin løn/ti gonge/Dog velsig-
nede Gud Jacob. Saa lønte oc Gud Joseph/ der hand 37.
icke lod sig forføre vdi vkyskheds begiering/ at bedriffue
Hoer met sin Herris Potiphari Hustru/oc vilde icke sam- 39.
tycke hendis begiering / Derfor ophøyede Gud hannom
effter Fengsel oc sorg/at Pharao giorde Joseph en Rege-
rendis Herre offuer alt Egypti Land. Saa siger oc S. 2.Pet.1.
Peder : Wi bliffue deelactige i den Guddommelige JEsu
natur/huad som hører til Liffuit oc Gudelig omgengelse/
der som wi sky Verdens forfengelige lyst.

Det Fierde/ Huad straff de faa som synde imod disse tu Bud.

Syrach siger : Giør icke huad som dig lyster/oc tenck *Syrach*
icke huo vil formene mig det / thi HERREN den øffuer- 5.
ste hæffnere/ skal hæffne det. Saa siger oc Paulus: Vi- 1.*Cor*.6.
de i icke at de vretfærdige skulle icke arffue GVds Rige.
Oc til de Rommere: Leffue i effter Kiødit/ da skulle i dø. *Rom*. 8.
See/ huorledis Gud straffede Kong Abimelech/ met alt *Gen*.20.
hans Hoff/ for den begierlige attraa hand haffde til A-
brahams Hustru. See/ huor Sichem bleff straffit for 34.
sin onde begiering oc lyst. Ammom maatte oc miste sit 2. *Sam*.
Liff/ for den slemme kierlighed hand haffde vdi sig/ til sin 13.
Søster Thamar / oc Absolon slo hannom ihiel. Gud

1. Reg. lod oc straffe Achab hans Dronning/ Børn oc Affkom-
22. me/ for deris syndige begiering mod Naboth. Item/ for
4. Reg. Giesi gerige attraa oc onde begiering til Sølff oc Guld/
5. som hand falskelige tog aff Naaman/ da bleff hans legom plagit/ som GVds Prophete Eliseus tilsagde hannom: Naamans spedalske skal henge ved dig/ oc din Sæd euindelig/ da gick hand vd fra hannom spedalsk lige som snee.
2. Mach. Wi læse it synderligt Exempel/ huor vnderlig Gud straf-
3. fede Heliodorum/ som skulde vdtagit Kirckens Peñinge/ som en deel vaare Enckers/ Faderløse Børns/ oc andres Gods/ som vaar set i Jerusalems Tempel/ at Gud sende en Reysener paa en Hest/ met it forgylt Harnisk/ oc to vnge deylige Karle vel klædde/ som plagede hannom til døde/ huilckit her er forlangt at antegne.

Det Femte/ Huad wi aff disse tu Bud skulle lære.

I. Først/ skulle wi kiende vor store brøst oc forseelse imod disse tu Bud/ at den begierlige syndige attraa/ er oss alt for sterck/ at vilde Gud straffe oss derfaare/ da ginge det oss haardelig. Den begiering er icke i vore Klæder/ men vdi vort Kiød oc Blod. At lige som Adam oc Eua haffde all Verden vnder deris Haand/ Oc vilde der met icke lade sig nøye/ vden de finge det Eble met. Saa haffue wi oc aldrig saa vel tagit oss vare/ at wi io haffue forseet oss imod disse Bud/ met ond begiering/ oc derfor bør oss at fortryde saadan vor syndige onde Natur.

II. For det Andet/ skulle wi temme vor begierlige Gerighed/

righed / Aager / Falskhed / oc andre saadanne Synder / met huilcke wi riffue Skow / Marck oc Gods sammen / der oss burde heller at tencke / det Paulus siger: Det er en 1. Tim. 6.
stor vinding huo som er gudelig / oc lader sig nøye / thi wi førde intet i Verden / intet føre wi heller aff / Oc naar wi haffue Næring oc Klæder / da skulde wi lade oss nøye / fordi de som ville bliffue Rige / de falde i Fristelser oc snarer / oc vdi mange skadelige begierelser / huilcke der nedsiuncke Menniskene i forderffuelse oc fordømmelse / Thi Gerighed er en Rod til alt ont / til huilcken nogle haffue lyst / oc fare vild fra Troen / oc giøre sig selff megen pine. Christus lærer / huor skadeligt det er at søge Verdsens Gods Matth. 16.
met sin fordømmelse / sigendis: Huad gaffn haffuer it Mennniske / om hand vunde den gantske Verden / oc toge dog skade paa sin Siæl.

For det Tredie / om wi vide oss met wret / at haffue III.
faait nogit fra nogen / da skulle wi heller met Zacheo legge fra oss igen / huad wi vide oss met synde oc wrette at Luc. 19.
haffue bekommit.

For det Fierde / skulle wi inderlige fly til Gud / oc bede IIII.
hannom / at hand vilde regere vore Hierter / met sin hellig Aand / oc rense dem fra alle syndige tancker oc begieringer / som Dauid bad: HERRE skab i mig it reent Psalm.
Hierte / oc giff mig en ny viss Aand. 51.

For det Femte / skulle wi staa all ond begering imod / V.
oc lade dennom icke faa mact vdi gierningen / at wi kunde

leffue Christelige/ som den gode gamle Tobias leffde/ oc
Tob. 4. lærde sin søn/ sigendis: Bed Gud at hand vil regere dig/
at du kant følge hans ord i alt det som du tager dig for.

VI. For det Siette/ der som wi effter vor villie oc attraa/
begiere Oxe/ Jord/ Ager/ eller andit saadant/ som vor
Leui.19. Neste tilhører/ da skulle wi handle ærlige oc liglige/ met
1. *Theß*. vor Neste/ der om/ som før er sagt aff Moyse/ oc Paulo/
4. som wi see i den Hellige Faders Abrahams Exempel/ der
Gene.23. hans Hustru Sara vaar død/ Begerede hand en Eye-
dom aff Hetz børn/ til sine Døde at begraffue/ da suare-
de de hannom/ at hand maatte begraffue sine Døde i de-
ris ærligeste Graffuer/ oc tilsagde hannom/ at ingen skul-
de formene hannom det/ der met vilde Abraham icke nø-
yes/ Men opstod for alt Folckit vdi Landit/ oc neyede for
dennom/ oc bad Hetz børn/ at de vilde giøre Bøn for han-
nom til Ephron Zoars søn/ at hand vilde vnde hannom
sin dubbelte Hule for Penninge/ som hun vaar værd/ da
suarede Ephron/ At hand vilde giffue Abraham baade
Ageren oc Hulen met/ men Abraham vilde icke/ men vil-
de kiøbe den for Penninge/ Oc der Ephron sagde/ denne
Jord er fire hundrit Seckel sølff værd/ da veyede Abra-
ham hannom fire hundrit Seckel sølff Gilde oc gengse i
kiøb/ oc bleff saa Abraham stadfest/ oc dette skede altsam-
men aabenbar for alt Folckit/ Saa bør oss rettelige oc
Christelige at handle met vor Neste/ som Abraham gior-
de/ oc icke vdsue vor fattige Neste sit Hus/ Gods/ eller
Eye-

Eyedom fra/met falskhed eller hinderlistighed/som mange giøre / oc gaar dennom dog ilde / som Propheten raaber vee offuer saadanne / som drage det ene Hus til det andet/ oc legge den ene Aager til den anden/ indtil der er icke mere rum/ at de kunde allene besidde Landit. *Esai. 5.*

Saa haffue wi nu aff disse Ti Budord vdi en Sum at lære.

Først/huor vnderlige den Allmectige/ Euige oc Hellige Gud i disse X. Bud/ haffuer indlat sig met Mennisken/oc der vdi befalit/huad hannom kiært er/Oc forbudit/huad hannom er imod/Huilcke skulle vere oss lige som en Speyel/at wi skulle see vdi/ som S. Jacob taler: Om den der vdi en Speyel beskuer sit Legomlige Ansict: Saa skulle wi i disse Bud beskue vor syndige Natur imod Gud oc vor Neste/oc skulle de vere vor Tuctemestere oc Regenskaffs bog/effter huilcke wi skulle rette oss: Thi naar wi læse Budene/da see wi oss skyldige at vere Ti tusinde pund/ som den Parabel lærer oss hos Mattheum. Oc maa vel sige/som Propheten lærer: Wi haffue syndit mod HERREN vor Gud/baade wi oc vore Forfædre/fra vor vngdom oc til denne dag/ oc wi vaare icke HERRENS vor Guds Røst lydige. *I.* *Jacob. 1.* *Matth. 18.* *Ierem. 3.*

Derneſt/ skulle wi aff disse Budords betenckelse/hiertelige græde oc bedrøffue oss/ oc gaa rettelige til Skriffte for vor HERRE oc Gud/ for vore Synder som wi giort haffue/ som komme aff vor forkrenckede Natur/ som Gud bekien- *II.*

Gene. 8. bekiender/ at Menniskens hierter oc tancker ere onde aff
Psalm. vngdomen/ oc finde den oprindelige synd i oss/ som Dauid
51. siger: Jeg er født aff syndig Sæd/ oc min Moder haffuer
Iob. 15. vndfangit mig i Synden. Oc wi maa vel sige met Job:
at der er ingen wstraffelig iblant hans Helgen/ oc Himme-
len er icke reen for hannom: Huor megit mindre it Men-
niske/ som er en vederstyggelighed oc slem/ som dricker w-
25. retferdighed lige som Vand. Oc som hand lærer en an-
densteds/ sigendis: Huor kand it Menniske vere retfer-
digt for Gud/ oc huorledis kand en Quindis Barn vere
reent: See/ Maanen skin icke endnu/ oc Stiernerne ere
icke endnu rene for hans Øyen/ Huor megit mindre it
Menniske/ en Madicke/ oc it Menniskis barn en Orm.

III. For det Tredie skulle wi oc bekiende/ at endog den Na-
turlige synd er i oss boendis/ saa giøre wi dog selff megit
imod Guds Bud/ som wi vel kunde haffue i fordrag/ thi
huad vore onde Hierter tencker/ det fuldkomme wi strax
met gierningen/ oc hues wi synde imod hans Bud/ skiude
wi skylden paa Adam/ oc ville selff ingen skyld haffue.

IIII. For det Fierde/ skulle wi icke giøre oss for rum en sam-
Gene. 4. uittighed/ naar wi haffue Syndit/ som Cain giorde/ der
hand hug skyggeløff for sig/ oc icke vilde bekiende sin synd/
men forklarede oc smyckede sin sag/ oc sagde: Skal ieg ta-
ge vare paa min Broder? Saa skiule mange deris synder
2. *Sam.* endnu: Men ville wi vere rette Christne/ da skulle wi gaa
12. til vor synds bekiendelse/ oc raabe met Dauid: Jeg haff-
uer

uer syndet mod HERREN. Oc met den forlorne Søn: *Luc. 15.*
O Fader ieg haffuer syndit mod Himmelen oc mod dig.
See oc hen til S. Peders Exempel/ der hand haffde for- *Matth.*
forit sin Mestere/ oc JEsus saa til hannom/ da slo hand *26.*
det icke slet i verit skiødeløst/ Men angrede det aluorlige/
oc gick vd oc græd beskelige for sin synd. Saa skulle wi oc *2. Para-*
met Manasse/ oc andre Gudfrycktige/ angre vor synd/ oc *lip. 33.*
ydmyge oss for Gud/ oc paakalde hans naadige hielp.

For det Femte/ skulle wi altid tacke Gud/ som oss haff- *V.*
uer sparit/ oc icke straffit oss effter vore Synders ondskaff.
Oc wi maa bekiende met Kong Dauid: at Jorden er fuld *Psalm.*
aff HERRENS miskundhed. Det er/ at wi maa sige met *33.*
Propheten: HERRENS miskunhed er/ at wi icke ere al- *Thre. 3.*
delis vde/ hans Barmhiertighed haffuer endnu ingen en-
de/ men hun er huer Morgen ny/ oc din trofasthed er stor.

For det Siette/ tro oc forlade oss paa Guds Barm- *VI.*
hiertighed/ oc henge der hart hos met Bøn oc Paakaldel- *Matth.*
se/ som den Cananeiske Quinde/ der icke vilde lade sig aff- *15.*
trenge fra Christi Allmectighed oc Barmhiertighed. Oc
met Thoma tro stadelig paa JEsum/ som hand raabte: *Ioha. 20.*
O min HERRE oc min Gud.

For det Siuende/ sette oss for at wi aldrig mere ville *VII.*
fortørne Gud eller Meñisken/ imod hans Bud/ at Gud
skal icke haffue aarsage at straffe oss/ som Jesus paamin-
te den/ som vaar bleffuen helbrede: Synde icke mere/ at *Iohan. 5.*
dig skal icke nogit verre vederfaris.

For

VIII. For det Ottende/tage oss for her effter/ at spæge vort
Kiød/oc leffue saa it nyt oc helligt Leffnit/ oc øffue oss vdi
Ephe. 2. gode gierninger/ Thi som Paulus siger: Wi ere skabte i
JEsu Christo/til gode gierninger/til huilcke Gud tilforn
beredde oss/ at wi skulle vandre der vdi. Oc acte hans
Tit. 2. ord til Titum: GVds salige Naade er aabenbarit for
alle Menniske/oc tucter oss/ at wi skulle forsage det wgudelige
væsen/ oc den vederstyggelige lyst/ oc leffue tuctelige/retferdelige/
oc gudelige/ i denne Verden/ oc vare paa
den store GVds oc vor Frelseris JEsu Christi / Herligheds
salige Haab oc Aabenbarelse / som gaff sig selff for
oss/ paa det hand skulde frelse oss/ fra all wretferdighed/
oc rense sig selff it Folck til Eyedom / som skulde vere beredde
til at giøre gode gierninger. Summa wi skulle aff
1. disse Budord altid betencke. Først/ huordanne wi haffue
verit før end Adam syndede/ fuldkomne vdi GVds
kundskaff/ vden all synd oc onde begiering/ brendende aff
kierlighed til Gud oc vor Neste/ oc altid sae/hørde/oc prisede
Gud/ vdi all lydighed/ foruden all wseihed oc dødelighed.
2. Derneſt skulle wi betencke/ huordanne wi nu ere
bleffne effter Adams fald/ fulde aff vanuittighed/Guds
foract oc onde begiering / oc faldne vnder wtallige wselhed
3. oc dødelighed. For det Tredie/ paaminder Budene
oss/ huordanne GVds Vdualde Børn skulle bliffue effter
Opstandelsen/vdi det euige Liff/ Aandelige Legome/
Retferdige / GVds lydige oc wdødelige / Prise oc loffue
Gud

Gud i Euighed. For det Fierde/ paaminder Budordene 4.
oss/ ved huem wi skulle faa den rette fuldkommenhed/ som
er/ formedelst Christum/ som Paulus siger: Lowen haff- Galat. 3.
uer verit vor Tuctemestere til CHristum / at wi skulde
bliffue Retferdige / formedelst Troen. Oc til de Corin-
ther/ siger hand: Lowen er Syndsens krafft / men Gud 1. Cor. 15.
vere tack/ som gaff oss Seyer formedelst vor HERRE
JEsum Christum. Saa lader oss alle inderlige bede/ icke
eniste for vore Synder / som wi selff kunde kiende oc
komme ihu/ at Gud naadelige vil forlade oss den-
nom/ men ocsaa som Dauid beder/ HER- Psalm.
RE/ Forlad mig min løn- 19.
lige brøst.

Det Andit Hoffuit-stycke vdi vor Catechismi Lærdom/ om den Hellige Apostoliske Tro.

SOM wi haffue hørt vdi disse Ti Budords forklaring: At wi ere skyldige imod Gud / oc om wi det ret ville befinde oc acte/ da offuerhenger oss Guds vrede oc formaledidelse / for vor offuertrædelse/ Men paa det wi skulle icke falde vdi mishaab om GVDS Naade oc Barmhiertighed/ for vor synd oc forseelse: Da haffue wi aff disse Trois Artickle/ trøstelig husualelse imod Lowen oc hendis forbandelse/ At Gud Fader/ JEsus Christus Guds Søn/ oc den værdige hellig Aand/ den sande hellige Trefoldig-

foldighed/haffuer seet til vor Mennisklige elende/oc hulpit oss ved Christi Vndfangelse/ Fødzel/ Død/ Opstandelse oc Himmelfart/etc. At wi kunde komme til Naade oc salighed igen/ oc befries oc frelsis fra Dieffuelen/ Guds euige vrede oc fordømmelse/ som S. Pouel lærer: Christus løste oss aff Lowens formaledidelse / der hand bleff en forbandelse for oss/Thi der staar skreffuit/forbandit er huer den som henger paa Træit. Paa det at Abrahams velsignelse skulde komme iblant Hedningene/vdi Christo Jesu/ oc wi saa skulde faa den foriette Aand / formedelst Troen. Oc til de Epheser: Wi ere bleffne salige aff Naaden/formedelst Troen/ oc det icke aff oss selff/det er Guds gaffue/ icke aff gierningen/ paa det at nogen skal icke rose sig. See oc læs det hele siuende Capit: til de Romere/der skalt du vel finde / At wi ere frelste fra Lowen ved Christum. Oc at Paulus klager offuer sit dødelige Legome/ oc trøster sig at frelsis aff GVds Naade ved Jesum Christum. Paulus ocsaa trøster oss/sigendis: Huor som Synden er bleffuen mectig/ der er dog Naaden bleffuen megit mectigere/ Paa det at lige som Synden regerede til Døden/ saa skal oc Naaden regnere ved Retferdighed til det euige Liff/ formedelst Jesum Christum. J det gamle Testamente/ før Jerusalems Tempel bleff bygt/ befol Gud at legge de to sidste Stentaffler / som HERREN haffde skreffuit de Ti Budord paa/ vdi Pactens Arck/oc Præsterne skulde bære Arcken/indtil de komme vdi det foriette

Galat. 3.
Ephe. 2.
Rom. 7.
5.
Deu. 10.

 Land.

Land. Det betyede icke andit / end at Lowen skulde ingen fordømme: Men skulde luckis i den rette Naadens Arck Christo JEsu.

Huad kaldis denne Anden Part i vor Catechismi Lærdom?

Symbolum Apostolicum: Det er Apostlenis samskud / eller Apostlenis Tro / thi dette ord / *Symbolum*, er paa ret Danske samskud eller sammenbærelse / Lige som mange kunde bære nogit sammen: Saa haffue de Tolff hellige Apostle / ved den helligAands Naade oc Hielp / tilhaabe set vdi en Sum / eller lagt denne Tro / som en grunduol / oc tilhaabe dragit den aff Mose / Kongernis bøger / Psalmerne / Propheterne / Oc det de selff haffde seet / hørt / oc viste aff Christo selff / huilcken de haffue giffuit fra sig beskreffuen. Det kand vel vere / At S. Pouel for Portio
Actor. 24. 26. Festo / haffuer opregnit denne Tro: Eller oc for Kong Agrippa oc Festo vdi Cæsarèa / der Paulus vaar anklagit aff Jøderne / oc lod der høre sin bekiendelse om Christo oc sin Lærdom. Dog finder mand icke vdi samme Capitel / ord fra ord / oc ey heller staar disse Artickle vdi det Ny Testamente / aardentlig tilsammen nogen sted vdi Apostlenis skrifft / Dog haffue de gamle retsindige Lærefædre (hues naffn oc dom icke er fornøden her at sette) skreffuit oc meent / At alle Apostlene haffue denne Tro oc Trois Artickle tilhaabe set / som herlige kommer offuer eens met all deris Skrifft / som mand kand see i stycke tal hos dennom / vdi deris Skriffter oc Capittel. Men effterdi JE-
Marc. 16. sus

sus haffde befalit dennom/ at de skulde gaa i den gantske Verden/ Predicke oc Døbe/ oc der de skulde nu skillies at/ haffue de tilsamen set deris gantske Lærdom oc Tro/ som de Predicke skulde/ vdi en Sum/ vden tuil for disse aarsager skyld. Først/ at ingen aff dennom skulde Predicke nogen anden atskillig Lærdom/ fra deris tro oc mening/ for saadan Aarsag skreff Paulus til de Corinther: Jeg formaner eder kiere Brødre/ ved vor HErris Jesu Christi naffn/ At i haffue allesammen en tale/ oc lader icke splidactighed vere iblant eder/ men holder fast tilsammen vdi it sind oc mening. Derneſt/ haffue oc Apostlene tilhobe set disse Artickle for Tilhørernis skyld/ at de icke skulde forarge sig paa atskillige meninger/ oc falde fra Christo/ men bliffue enfoldelig hos denne rette Tro oc bekiendelse: At lige som Rytter oc Knecte skulle kiendis/ huo der er deris rette Herre/ oc hues Krigsfolck de ere/ aff deris løsen/ som dennom giffuis aff deris Offuerste/ eller Vactmestere/ om nogen bortuildis eller forjagis fra sin Herre/ oc viste icke sit løsen at opregne/ om nogen det aff hannom eskede/ bleffue hand slagen eller dræbt der offuer: Saadant løsen er oc vor Trois Bekiendelse/ Wi som Nat oc Dag ligge til marcken/ vnder vor Felt Herre oc Offuerste Christo/ imod Dieffuelen/ met sine suermere oc kættere/ paa huilcken wi skulle kiendis fra Tyrcker/ Hedninge/ oc alle falske Lærere oc Lærdomme. Ydermere haffue oc Apostlene seet der hen/ at de ved saadan Tro oc trøste-

I. (beside line 5)
1. Cor. 1 (beside line 7)
II. (beside line 11)
III. (beside line 22)

 lige

lige Artickle/vilde rodfeste oc bekræffte den Christne Kir-
cke/ imod all den fristelse som kunde paakomme: At huer
Christen skulde tro oc forlade sig paa Gud Fader/ oc Je-
sum CHristum hans eniste Søn / oc den værdige hellig-
Aand. Oc maa altid staa rede imod sine Fiender / som
Ephe.6. Paulus lærer: Kiere Brødre/ verer stercke i HERREN/
oc vdi hans styrckis mact: Fører eder i Guds Harnisk/
at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb/
Thi wi haffue icke at stride met Kiød oc Blod/ Men met
Førster oc Veldige / som er met Verdens Herrer / som
regnere i denne Verdens mørck/met de onde Aander vn-
der Himelen/For den skyld/da tager Guds Harnisk paa/
paa det at i kunde staa imod / naar den onde stund kom-
mer/oc vdrette alting vel/oc beholde marcken:Saa staar
nu omgiordede om eders Lender met Sandhed/ oc ifførde
met Retferdigheds Kræfft / oc haffuer Støffle paa Be-
nene/som de der ere færdige til at driffue Fredsens Euan-
gelium/ met huilckit i ere beredde: Men for alting tager
Troens skiold/ met huilcken i kunde vdslucke alle den for-
gifftige Fiendis gloende Pile: Oc tager Salighedsens
Hielm/ oc Aandens Suerd/ som er Guds Ord. For det
IIII. Fierde/ dennom oc oss til stor trøst/ om Gud vilde straffe
oss for vore Synder/oc lade oss atspredis oc henføris vdi
fremede Tyrckiske oc Hedenske Lande/om oss end skulde li-
de ilde paa Legomens vegne/ da haffde wi alligeuel trøst
paa GVds Naade aff Troens Artickle: Saa kunde wi
dog

dog glæde oss i Gud/ som Paulus siger: Glæder eder i *Ephe.4.*
HERREN altid/ oc atter siger ieg/ glæder eder: Lader
eders Sactmodighed vere aabenbare for alle Menniske.
Derfor lige som mand bør at ære oc acte/ oc holde Guds
Bud/ oc leffue effter dennom. Først/ for GVds befal-
nings skyld. Derneſt/ fordi Gud haffuer dennom selff
vdraabt. Dißligiste/ fordi hand haffuer selff skreffuit den-
nom met sin Guddomelige Finger: Saa skulle wi oc ac-
te denne Anden Part/ som er Troens Artickle/ som icke
alleniste er Funderit oc set aff disse Aandelige Guds Le-
gater oc Sendinge Bud/ om huilcke Christus siger: Lige *Ioha.20.*
som Faderen vdsende mig/ saa sender ieg eder. Men oc-
saa for den høye værdige hellig Aands krafft/ som den-
nom vaar giffuen paa Pintze dag: At den arme Peder *Acto.2.*
Fiskere/ som før krøb i skiul/ oc fornectede CHristum/ fick
aff den hellig Aand saadan dristighed i sig/ som vaar en
leeg oc wlærd Mand/ at hand met saa høy forstand oc
dristighed/ gick op paa Jerusalems Torff/ oc Predickede/ 4
at alle de som vaare aff alle Landskaff vnder Solen/ for-
stode deris egit Tungemaal aff S. Peders tale/ ved den
hellig Aand/ oc begynte sin Predicken aff den Prophete *Ioel. 2.*
Joel/ oc aff Dauid/ etc. Saa hand met en aff sine Pre- *Psalm.*
dicken omuende ved try tusinde/ som trode paa JEsum/ *16.*
det vaar io en skøn Fiske dræt/ som Jesus tilforne haffde
sagt til hanom: Her effter skalt du fange Menniske. Saa *Luc.5.*
Predickede oc de andre Apostle/ oc Døbte/ oc giorde store
Gud-

Marc. 16. Guddommelige mirakel/som Christus tilsagde dennom/ at giøre/ oc der met besegle deris Tro oc Ordit/ om Christo. Augustinus meen/ at huer Apostel haffuer lagt sin Articel til: Oc voddelis de aff nogle/ som nu efftersølger.

Den Første Artickel tilleggis S. Peder.

Jeg troer paa Gud Fader / Allmectigste / Himmels oc Jordens Skabere.

Den 2. tilleggis S. Andreas.

Oc paa JEsum Christum hans Eniste Søn vor HERRE.

Den 3. tilleggis S. Jacob den store.

Vndfangen aff den hellig Aand / Født aff Maria en reen Jomfru.

Den 4. tilleggis S. Johannes Euangelist.

Pint vnder Pontio Pilato/Kaarsfest/Død oc Begraffuit.

Den 5. tilleggis S. Philippus.

Nederfoer til Helffuede / Tredie Dag opstod fra de Døde.

Den 6. tilleggis S. Bartholomeus.

Opfoer til Himmels / Sidder hos Guds Allmectigis høyre Haand.

Den 7. tilleggis S. Thomas.

Dæden skal hand komme igen/at dømme Leffuendis oc Døde.

Den 8. tilleggis S. Mattheus.

Jeg troer paa den hellig Aand.

Den

Den 9. tilleggis S. Jacob den lille.

En hellig Christelig Kircke / som er hellige Menniskis samfund.

Den 10. tilleggis S. Simon.

Jeg troer Syndernis forladelse.

Den 11. tilleggis S. Judas Thadeus.

Legomens Opstandelse.

Den 12. tilleggis S. Matthias.

Oc det Euige Liff.

Imod disse Apostoliske Trois Artickle/ haffue mange Kættere oc falske Lærere opstaait oc *disputerit*, oc dennem villet forfalske/ som Arius/ Symmachus/ oc andre falske Lærere flere/ dog haffue de maat giffuet sig tabt / baade *in Nicæna Synodo, Constantinopolitana Ephesina, Calcedonensi*, oc mange andre forsamlinger/ Saa Gud haffuer end beuarit deñe Tro/ fra Apostlenis tid/ oc til denne vor tid: Gud for sin Søns Jesu Christi skyld/ beuare denne rette tro oc sandheds lærdom hos oss i disse Lande/ at wi maatte oc kunde/ som Paulus siger: Leffue it roligt oc stille leffnit/ i all gudelighed oc ærlighed/ Amen. 1. *Tim.* 2.

Saa er denne Apostoliske Tro/ deelt oc skifft aff Apostlene vdi trende Hoffuitstycke.

Det Første/ Om Skabningen.

Det Andit/ Om Igenløsningen.

Det Tredie/ Om Helliggiørelsen.

Disse try Hoffuitstycke ville wi forhandle oc offuerueye/ ord fra ord/ met sin Vnderuisning oc Lærdom.

Det Første Hoffuitstycke vdi vor Tro/ om Skabningen:
Oc den Første Trois Artickel liuder saa:

S. Peder.

Jeg troer paa Gud Fader/ Alsommectiste/ Himmelens oc Jordens Skabere.

Vdi denne Første Artickel haffue wi sex Stycke at acte.

Dette Første ord/ Jeg: Det haffuer en krafftig oc fast Lærdom met sig/ At huer maa icke vndskylde sig/ oc sige: Jeg haffuer en Bisp/ Prouist/ Præst/ Klerck eller Degn/ de maa see sig om/ huad Troen oc Religionen er anrørendis. Item/ Fader oc Moder maa bekumre sig der met/ huad kommer mig det Aandelige ved. Jeg: Det er huert Menniske som sind oc forstand haffuer/ oc er kommen til myndige Aar/ skal skelne/ oc dømme om sig selff/ vden all vndskylding/ vere sig Keyser eller Konge/ Fri eller Wfri/ Vnge oc Gamle/ Borgere oc Bønder/ de skulle haffue oc bekiende deris egen Tro/ huer for sin egen
Matth. Person/ som Christus spurde Disciplene at: Huem siger
16. Folckit mig at vere? De sagde: Nogle sige/ At du est den Døbere Johannes/ De andre/ du est Elias/ Nogle du est Jeremias/ eller en aff Propheterne. Da sagde JEsus til dennem: Huem sige i mig da at vere? Da suarede Simon

mon Petrus/ oc sagde: Du est Christus den Leffuendis Guds Søn. Jesus sagde til hannem: Salig est du Simon Jonas Søn/ thi Kiød oc Blod haffuer icke aabenbarit dig det/ men min Fader vdi Himmelen. Lige som Christus vilde icke lade sig nøye/ at høre andre deris bekiendelse om sig: Men oc tilfulde vilde vide/ huad Apostlene vilde bekiende om hannem/ oc S. Peder for sig/ oc de andre Apostle opregnede sin Tro. Paulus siger oc/ at hand altid tackede Gud/ oc altid vdi sin Bøn tenckte paa Philemon/ der hand hørde om hans Kierlighed oc Tro/ som hand haffde til JEsum. Saa skal oc huer som er en Christen/ met hierte oc mund/ bekiende sin Tro/ som Propheten siger: See/ den som er haardnackit/ hand skal ingen ro haffue i sit Hierte/ thi den Retferdige leffuer aff sin Tro. Saa siger oc Apostelen: Den Retferdige skal leffue aff Troen/ Men huo som viger/ til hañem skal min Siæl icke haffue Behagelighed. Oc wi ere icke aff dem/ som vige oc bliffue fordømde/ men aff dem som tro oc redde deris Siæle. Saa taler oc Paulus til de Galater/ oc siger icke at Abraham bleff salig ved andre som Trode/ men ved Abrahams egen tro/ thi hand siger: Abraham trode Gud/ oc det regnedis hañem til Retferdighed: Saa kiende i io nu/ at de som ere aff Troen/ de ere Abrahams Børn. Saa lærer dette ord/ Jeg/ at huert Menniske for sig selff skal Tro.

Phile-mon. *Abac. 2.* *Heb. 10.* *Galat. 3.*

Det Andit ord i denne Første Artickel: Troer.

Dette ord/ **Troer**/ er icke saadan Tro/ som mand bruger

bruger i handel oc vandel/ naar de sige huer anden Tro
oc loffue til. Ey heller er det en Historiske Tro/ som troer
at det er vist oc fast / huad der skriffuis om Gud oc hans
Iacob. 2. Ord/ som Jacob Apostel siger: Du Troer / at der er en
Eniste Gud/ du giør vel der vdi/ Diefflene tro det ocsaa/
oc beffue. At Dieffuelen haffuer Tro/ kunde wi oc see aff
de to som vaare besette met Dieffuelskaff / som raabte oc
Matth. sagde: Ah JEsu du Dauids Søn/ huad haffue wi met
8. dig at giøre? Est du kommen hid at pine oss/ før end det er
tid. Men Dieffuelen haffuer dog ingen forhaabelse i sin
Tro / fordi hannem er ingen Foriettelse aff Gud tilsagt/
om nogen Naade/ der hand kand feste sin Tro paa. Den-
ne Tro om huilcken her talis / Det er en fast wtuilactig
kundskaff/ paa Gud oc hans ord/ oc om alt det som skriff-
ten indeholder/ om hans Retferdige vrede imod synden/
oc om hans Naade oc Barmhiertighed/ Syndernis for-
ladelse/ oc det euige Liff/ ved Jesu fortieniste/ som Aposte-
Heb. 11. len lærer: Troen er en viss Tillid/ til det som mand haa-
bis/ oc icke tuile paa det/ mand icke seer. Som Apostelen
vdi samme Capitel/ opregner mange hellige Mennisker/
oc store vnderlige Miradel / som er skeet formedelst den
Tro/ som de haffue set til Gud. Wi finde vel mange der
Tro/ oc dog icke bliffue salige/ fordi de icke bliffue bestan-
Luc. 8. dige/ som Christus affmaler hos Euangelisten/ Om den
Tit. 1. Sædemand oc sæd. Oc til Titum siger Paulus: De si-
ge at de kiende Gud/ men de necte det met deris gierning.
Exem-

Exempel haffue wi vdi Cain / som vel haffde Troen til Gene. 4.
Gud / men hun vaar død i hannem / fordi hand leffde icke der effter i gierningen / oc bleff io fordi borte vdi mishaab oc mistrøst / som Saul / Judas / oc mange andre flere. Oc som disse haffue fortuilit / saa haffue de Gudfryctige forlat sig paa Gud / oc faait Syndernis forladelse: Som Adam / Noa / Patriarckerne / Moses / de gudfryctige Konger / oc Propheter. Item / Paulus / Petrus / oc mange andre / som vel saae deris skrøbelighed oc synd / men trøstede sig i den tilkomende sædis Christi fortieniste / at de haffde en naadig oc gunstig Gud. Som deñem er vederfarit / saa vederfaris alle / oc huer som tro paa Christum / som Paulus lærer / at Skrifften siger: Huo som troer paa Rom. 10.
Christum / skal icke bliffue beskemit. Effterdi som hand oc lærer i samë Capitel / at den Leffuendis oc liffactige Tro / kommer aff hørelsen / oc hørelsen aff Guds Ord / oc den hellig Aands krafft. Da er det raadeligt alle Menniske / at de beflite sig met all gudfryctighed / at høre Guds ord / oc bede Gud om hielp oc Naade / at Troen i dennem kand voxe oc bliffue stadig oc fast / om mand end skulde komme i Fristelse / som Sidrach / Mesach / oc Abednego / der icke lo- Dani. 3.
de sig forskrecke for Nabogodonosors Tiranni / met den gloende Oen / Oc om mand end skulde lide Verdsens forfølgelse / met de hellige Propheter oc Apostle / skal mand dog bliffue fast ved Troen / fordi Christus selff siger: Huo Luc. 9.
som vil følge mig / hand skal forsage sig selff / oc tage sit
 kaarss

kaars paa sig daglige/ oc følge mig effter. Thi huo som vil beholde sit Liff / hand skal myste det: Oc huo som myster sit Liff/ for min skyld/ hand skal beholde det.

Det Tredie ord i denne Første Artickel: Paa Gud.

Dette ord skal oc høyelig actis/ at wi kunde vide/ huem wi skulle tro paa. Mange Menniske som nu leffue/ acte icke andit *datum*, end deris Bug/ hand er deris Gud/ men vaare wi end skønt Hedninge/ da maatte wi alligeuel tencke/ at der er en Gud til/ som vil vere ærit oc dyrckit/ som
Psalm. 19. Dauid siger: Himlene opregne Guds ære/ oc Befestningen forkynder hans Henders gierninger. Wi maa io met Dauid bekiende/ huilcken mectig Gud det er/ som icke haffuer set Planeterne eller Stiernene paa Støtter / oc ey sammen knyttet dennem met Liner eller Jernlencker/ som ere dog store Himelske *Corpora*, saa forordinerede aff Guds viisdom oc mectighed/ At de haffue deris gang oc verelse/ lige som Fiskene i Haffuit/ Fulene i Lucten/ oc alle andre Creatur/ huer effter sin Art. Der haffuer altid verit tuist oc trætte i Verden/ oc er endnu/ Huo den rette Gud er: Hedninge haffue hafft deris Guder besynderlige oc atskillige/ huert Rige/ Land/ By/ oc huer Person for sig. Tyrcker haffue oc i høy act en Gud/ Himmelens oc Jordens Skabere at vere/ oc den tiene oc dyrcke de/ met allerstørste oc helligste flit/ men de ville icke Tro met oss/ i Guddommen at vere trende Personer. Oc lige som wi Christne haffue vor tilfluct til Christum vdi vor Bøn oc

vor

vor Salighedsſag / oc holde hannom for vor Meglere til Gud. Saa haffuer Tyrcken deris Patron Machomet/ſom de holde for deris Meglere. Papiſterne bekiende oc met oſſ/Gud den hellige Trefoldighed/ men de haffue giort/ oc giøre ſig ſaa mange vſigelige andre Guder/ ſom de meſt ville : At mand ſkal tilbede oc paakalde Englene / Helgen/ Mend oc Quinder/ ſom hos oſſ i gamle dage: Naar Skaane Land kom i fare/da ſkulde S. Lauritz i Lund hielpe: S. Lambert i Ribere Stict/oc alt ſaa huert Land ſin Patron/oc vaare Byerne fulde aff ſmaa Affguder : Diſſ imellom huo ſom vilde kalde paa Gud/ hand ſkulde bruge S. Peder/S. Pouel/eller aff de andre Helgen til Meglere. De paakaldede S. Antonium for Suine lycke / S. Dioniſium for Queg / S. Apolonia for Tandverck. Saa leffue de endnu i Pawedømit vdi ſtor vildfarelſe. De haffue trættit om den rette Gud vdi det gamle Teſtamente/ ſom wi læſe vdi Hiſtorier / huor Kongerne haffue førd Krij der om: Senacherib Kongen 2. Reg.
aff Aſſyrien / talede beſpaattelige imod Gud / oc Kong 18. oc 19.
Ezechiam / oc trwede / at ville trenge Ezechiam oc hans Vnderſaatte/ at de ſkulde æde deris egit møg/oc dricke deris egit piſſ/oc ſkreff Ezechiæ Konge til/ oc ſende hannem beſpottelige ord/ſigendis: Du forlader dig paa din Gud/ at hand ſkal frelſe dig/ 2c. Da raabte Kong Ezechias til den ſande Gud/ oc ſagde: HERRE Iſraels Gud/ſom ſidder offuer Cherubim / du eſt allene Gud / iblant alle

Kongeriger paa Jorden/ du giorde Him̃elen oc Jorden:
HERRE/ bøy dine Øern oc hør / lad op dine Øyen oc
see/ oc hør Senacheribs ord/ som hand sende hid / at be-
spaatte dig/ den leffuendis Gud met. Da sende Gud aff
Himmelen i den samme Nat en Engel vd/ oc ihielslo i de
Assyriers Leyr/ hundrede tusind/ oc fem oc firesindstiue
tusinde/oc der de stode Aarle op om Morgenen/See/da
laa der alleuegne fult met Døde Kroppe: Saa vigede
Kong Sennacherib oc drog bort. Historier i den hellige
Skrifft lære/at Israels Gud/er den rette Gud/som skab-
Gene. 2. te alting Adam oc Euam/ omgicks oc talede met den̄em.
oc Oc der Men̄iskens synd bleff for graaff paa Jorden/ da
6. aabenbarede Gud sig for Noa/oc bad hannem bygge en
7. Arck/ oc tage aff alle Creatur/ par oc par/ i Arcken met
8. sig/ oc der vdi frelste Noa selff ottende Menniske / Men
den vgudelige Verden forsenckte hand/ oc som en mectig
Gud/beuiste sig imod dennem/som han̄em oc hans bud
12. foractede. Denne samme Gud aabenbarede sig siden for
Abraham/ oc loffuede/ at hand vilde velsigne alle Slec-
oc ter paa Jorden vdi han̄em/oc tilsagde hannem det Land
17. Canaan:Oc atter aabenbarede sig igen for hannem/oc
sagde: Jeg er den Allmectige Gud / vandre for mig / oc
ver from / Jeg vil giøre min Pact imellom mig oc dig.
26. Sammeledis aabenbarede den samme Gud sig for J-
saac: Disligiste aabenbarede Gud sig for Jacob/oc sag-
28. de: Jeg er din Faders Abrahams Gud/oc Isaacs Gud/
dette

dette Land vil ieg giffue dig oc din sæd. Der denne Guds
Naffn oc kundskaff/ bleff nogen tid lang vndertryckt/da
aabenbarede hand sig for Mose/oc atter *repeterede*, igen-
tog oc fornyede sin kundskaff/oc sagde: Jeg er Abrahams *Exod.3.*
Isaacs oc Jacobs Gud. Befol saa Mose / at gaa til
Kong Pharaonem/ oc sige hannem/at hand skulde lade
disse Abrahams/Isaacs oc Jacobs Slecter oc Affkom̃e
gaa i det foriette Land. Da suarede Moses: Naar ieg
kom̃er til Israels Børn/oc siger: Eders Forfædris Gud
haffuer sendt mig til eder/ oc de sige da til mig: Huad he-
der hans Naffn? Huad skal ieg da suare dem? Gud sag-
de til Mosen: Jeg skal vere/ den Jeg skal vere/ oc sagde/
saa skalt du sige til Israels børn: Jeg skal vere/hand haff-
uer sendt mig til eder. Huorledis Gud vilde lade sig kien-
de/en sand Gud at vere/ Det giffue de ord tilkiende/der
hand sagde til Mosen/at hand skulde sige Pharaoni: du 7.
skalt faa at vide/ at min lige er icke til paa Jorden / Thi
ieg vil vdrecke min Haand/oc sla dig oc dit Folck met Pe-
stilentze/at du skalt affslettis aff Jorden/oc sandelige/der-
faare haffuer ieg opuact dig/ At Jeg vil beuise min mact
paa dig/at mit Naffn skal kundgiøris offuer all Verden.
Saa sende GUD de Ti Plager paa Pharao/ oc hans
Folck/Land/Vand/Vær oc Queg. Dernest lod hannem
druckne met alt sit Folck oc Seilskaff vdi det Røde Haff/ 17.
Halp ocsaa dette Israels Folck imod Amalech / Oc gaff
dem siden Jericho/ Ai/ oc mange woffueruindelige Ste- *Iosue.6.*
der

8. der oc Byer/oc der de nu komme til Rolighed oc finge det
forjette Land / som Gud haffde loffuit deris Fædre / A-
braham/Isaac oc Jacob/saa bygde de den mectige Jeru-
salems Stad oc Tempel: Oc all Verden/ som hørde aff
disse Folck/ sende dennem Skat oc Skenck/ Som oc den
1. Reg. 10. Rige Droñing aff Arabia/oc andre flere/styrckede den-
nem/ met Guld/Sølff/oc andre kaastelige Vare/ saa de
vaare i act oc ære offuer all Verden/saa lenge de fryctede
denne Gud. Her aff/oc aff andre Historier kunde wi vel
mercke/at denne Gud er den rette oc sande Gud/ Oc om
denne Gud tale alle Propheter/ huilcken wi Christne æ-
re/ tiene oc paakalde: Effter denne Apostoliske Tro/ i den
maade/som Gud selff haffuer sig for oss aabenbarit/huil-
Joha. 4. cken Christus kalder en Aand/oc de hannem tilbede/skul-
le tilbede hannem i Aanden oc vdi sandhed. Denne sam-
1. Tim. 1. me Gud kalder Paulus ocsaa euig/wforgengelig/wsiun-
Esa. 54. lig/oc allene vijs/ oc kaldis hos Esaiam/oc anden steds/
Zebaoth/ oc met andre flere Naffn.

Det Fierde ord i denne Første Artickel: er Fader.

Dette ord / **Fader**/ haffue icke heller Apostlene set til forgæffuis/ men kaldit Gud en Fader/ anseendis/ At hand haffuer en Søn / oc det synderlige imod Jødernis vantro/som paa den tid sette sig op imod Jesum/oc Apostlenis Lærdom om Jesu / huilcken de foractede oc bespaattede paa det høyeste/oc vilde icke kiende hannem en Guds Søn at vere/om huilcken Guds Søn wi ville tale oc forhandle i den anden Artickel i denne Tro.

Det Femte ord i denne Første Artickel: er **Allmectig.**

Verdens Herrer/Keysere/Konger oc Førster/skriffue sig mange Titeler til/oc kalde sig woffueruindelige/som dog auderledis befindis ved atskillige indfald oc hændelser/at de aff deris Fiender/aff Siugdom oc Døden/kunde offueruindis/ saa slaer den Titel dem feyl/ som Historier oc Exemple lære: *Artaxerxes, Cyrus,* oc mange flere/førde vel mange Tusinde Folck vdi Marcken/men deris mact er dog intet at regne/ eller at ligne / met denne Guds Allmectighed. Saa maa saadane oc andre Konger/vel kaldis Stormectige oc Veldige Konger: men denne Titel/ **Allmectig**/ kand ingen bequemme/ vden denne ene Gud/som er alle ting mectig/ oc kand giøre sine bistand oc trøst/naar de den behøffue/effter sit ord oc løffte. Som Anna Samuels Moder/bekiender om deñe Gud: *1. Sam. 2.*
Der er ingen Hellig som HERREN/ vden dig er ingen/ oc der er ingen Frelsere/som vor Gud er/hand slaer ihiel/ oc giffuer Liff/nedfører til Helffuede/oc vd igen. Om denne sam̃e siger oc Job: Hand giør saar oc forbinder/ hand *Iob. 5.*
knuser/oc hans Haand læger. Denne sam̃me Titel giffuer Gud sig oc selff/ der hand sagde til Abraham: Jeg er *Gen. 17.*
den Allmectige Gud. Jacob giffuer oc Gud denne ære oc *43.*
Titel/oc kalder hannem den Allmectige Gud. Gud sagde oc til Mosen: Jeg er HERREN/oc haffuer aabenba- *Exod. 6.*
rit mig for Abraham/Isaac oc Jacob/ at Jeg vilde vere deris Allmectige Gud. Saa siger oc Moses: HERRE/

huor er din lige/der er ingen saa mectig/som du est. Saa
Iere. 32. taler oc Propheten Jeremias: Der er ingen ting vmue-
lig for dig/ du som est stor aff Raad/ oc Mectig aff gier-
Luc. 1. ning. Det vidner oc Engelen for Maria: Hos Gud er
Marc. ingen ting vmuelig. Oc Christus hos Marcum bekien-
14. der: Alting er dig muelig/O Fader. Saa haffue Apost-
lene fundit den rette Titel/ at wi maa met dem bekiende/
hans Allmectighed/oc hans Naffn at vere HErre/som
Exod. Moses siger: Det er saadan/som ingen kand staa imod.
15.

Det Siette ord i denne Første Artickel: er Himmelens oc Jordens Skabere.

Apostilene giffue Gud sin ære i disse ord/at hand aff
sin Allmectighed/haffuer skabt Himmel oc Jord/met all
Gene. 1. deris Herlighed/aff intet/som Skabelsens Bog tilkiende
oc 2. giffuer. Her om taler Dauid: Du grundfeste Jorden til-
Psalm. forn/oc Himlene ere dine Henders gierninger. Item/ du
102. som grundfester Jorden paa sin grunduol / at hun bliff-
104. uer altid oc euindelig. Der om taler oc Gud hos Esaiam:
Esa. 66. Himmelen er min Stoel/oc Jorden er min Fodskammel/
oc min Haand giorde det altsammen. Oc atter hos Iere-
Iere. 23. miam bekiender hand: er ieg icke den som opfylder Himme-
len oc Jorden. Det samme bekiender oc Jeremias i sin
Bog/ sigendis: Ah HERRE/HERRE/ See/du giorde
Himmelen oc Jorden ved din Mact / oc ved din vdracte
Arm/oc der er ingen ting vmuelig for dig. Oc til de He-
breer:

breer: Du HERRE/grundfeste Jorden aff begyndelsen/ Hebr. 1.
oc Himlene ere dine Henders gierninger. Her skulle wi
icke heller forstaa den bare Himel oc Jord alleniste/ men
all den Herlighed / som met følger / siunlig oc wsiunlig/
Aander/Engle/ Stierner/Jld/Vand/Vær/Fiske/Fule/
oc alle Creatur/met all Himmelens oc Jordens dyrebar-
hed. Saa lærer S. Pouel: Formedelst hannem er al- Coloss. 1.
ting skabt/ det som er vdi Himmelen oc paa Jorden / det
siunlige oc wsiunlige / baade Throner oc Herredømme/
oc Førstedømme/ oc Offrighed. Saa beslutte wi met A-
postlene/ oc stadfeste denne Første Artickel/ at wi Tro oc
Haabe/ oc dristelig sette vor lid oc loffue paa denne Gud
Fader/ Allmectigste/ Himmelens oc Jordens Skabere/
som hand er den ære oc Titel værd / der ingen lige haff-
uer/som hand bekiender sig hos Esaiam: Jeg er den Før- Esa. 44.
ste/ oc Jeg er den Sidste/ etc. oc 45.

Den Anden Part i vor Tro:

Om Igenløsningen.

OC paa JEsum CHristum hans eniste Søn vor HERRE. Som er vndfangen aff den hellig-Aand/ Født aff Jomfru Maria. Pint vnder Pontio Pilato/ Kaarsfest / Død oc Begraffuit. Nederfoer til Helffuede/ Tredie Dag opstod fra de Døde. Opfoer til Himmels/ Sidder hos Gud Faders Allmectigis høyre Haand. Dæden er hand igenkommendis/ at dømme Leffuendis oc Døde.

Vdi denne Anden Part / bekiende de hellige Apostle JEsum Christum / at vere en sand Gud oc Menske / som haffuer igenløst oss / ved sine gierninger / som her opregnis.

S. Andreas.

Oc er den Anden Artickel vdi Troen:

OC paa JEsum Christum hans eniste Søn vor HERRE.

Vdi denne Artickel haffue wi fire Stycke at mercke.

Det Første Stycke: **Oc paa Jesum.**

Lige som wi hørde vdi den Første Artickel / at wi skulle tro paa Gud Fader: Saa haffue wi oc at acte vdi denne Anden Part / oc anden Artickel: At wi skulle forlade oc fortrøste oss paa denne som kaldis Jesus / huilckit Naffn der giffuer oss vor Saliggiøreris Embede tilkiende. Der haffue vel mange i det gamle Testamente hafft dette naffn som Josua / det er det samme som Jesus / som Zacharias
Zacha. 3. Prophete taler / om den Offuerste Præst Josua. Wi læse oc om Jesus / Sirachs Søn / som haffuer skreffuit den skøne Bog / met de mange herlige oc nyttige Lærdomme. Der vaar oc den Jesus / Ananiæ Søn / som løb om vdi Hierusalems By / i Bestoldingen / oc mange flere haffue hafft dette Naffn: Men denne Jesus er fraskilt fra de andre.

dre. Først/ fordi det Naffn er beskickit hannom aff høye- I.
ste Himle/ oc befalit ved Engelen/ at giffuis hannem/ før Luc. 11.
hand bleff vndfangen i Moders Liff. Derneſt/ for hans Matt. 1.
Embede/ som er betyet ved dette Naffn: Thi dette Naffn II.
Jesus / er it Hebraiske ord / som vdleggis paa *Latine*
SALVATOR, det er paa danske Frelsere. Deñe Frelsel-
se er icke Legomlig/ som Gud frelste Israel ved den Krigs
øffuerste Josuam: Men Aandelig/ som er den euige sa- *Iosu.* 10.
lighed anlangende/ huilckit forstaais aff de ord som En-
gelen talede til Joseph: Denne Jesus skal frelse sit Folck Matt. 1.
fra deris Synder. For det Tredie/ for dette Naffns vær- III.
dighed oc hellighed / som S. Peder taler vdi Apostlenis *Acto.* 4.
gierninger/ oc siger: Der er intet Naffn giffuit Menni-
skene/ i huilcket wi kunde bliffue salige/ vden i Jesu Naffn.
Om denne samme JEsu taler oc Paulus / oc siger: At *Phil.* 2.
Gud haffuer ophøyet hañem/ oc giffuit hañem it Naffn/
offuer alle Naffn/ at i Jesu Naffn/ skulle deris Knæ som
er i Himmelen/ oc paa Jorden/ oc [illegible]nder Jorden bøye sig/
oc alle Tunger skulle bekiende / at JEsus Christus er en
HERRE til Gud Faders ære. Guds Søn Jesus giff-
uer selff tilkiende/ sit Naffns dyrebarhed/ i det hand siger
til sine Apostle: Sandelig/ sandelig / Jeg siger eder/ der *Ioha.* 16.
som i bede Faderen om nogit vdi mit Naffn/ da skal hand
giffue eder det. Saa haffue Apostlene viist oss til dette
Naffn/ at wi ved det skulle bliffue salige / oc haffue trøst
aff dette Naffn / imod all mistuil / offuer vore Synders
mang-

mangfoldighed / imod Dieffuelen oc hans matt / imod
Guds vrede oc euige fordømmelse. Lige som Guds børn
bruge oc paakalde dette Naffn til deris salighed/saa mis-
bruge oc de Vgudelige det / naar de icke øffue sig i dette
Naffns paakaldelse/Men det foracte oc forsmaa/oc mis-
bruge det/ til forfengelige Eeder/ Troldom/ oc anden v-
gudelighed.

Det Andit at acte i denne Anden Artickel: Christum.

Det ord Christus / er it Grædsk ord / kaldis paa
Hebraiske *MESSIAS*, paa Danske vdlagt Smurd
eller Saluit. J det gamle Testamente Salucde de try
slags Folck. Først Propheter: Dernest Konger: For det
Tredie Prester. Saa er Christus Saluit oc Smurd en
Prophet/ Konge oc Prest/ for oss/ met den hellig Aand/
Esai. 61. som Gud taler ved Propheten/vdi Christi Person: Den
HERRIS HERRENS Aand er offuer mig/ derfor
1. *Sam.* haffuer HERREN Saluit mig. Om denne Saluen
10. læse wi/ huorledis Samuel tog it Glas met Olie/oc lod
paa Sauls Hoffuit/oc sagde: HERREN haffuer Sal-
16. uit dig til en Første. Siden befol GVD Samuel/ at
Salue Dauid. Saa er Christus oc en Prophete/For-
Gene. 3. di hand Propheterede vdi Paradis om sig selff: Den
Quindis Sæd/ etc. Hand er oc den Prophete som vaar
spaad om/at skulle komme til Verden/som Gud loffuede
Deut. 8. hos Mosen: HERREN din Gud skal opuecke dig en
Prophete aff dig/oc dine Brødre/lige som mig/hannem
skulle

skulle i høre/ som Menigheden bekiende der de saae hans Guddomelige mact/ at hand aff fem Bygbrød oc to Fiske spisede 5000. Mend/ at de bleffue mette/ oc lod opsancke *Ioha. 6.*
12. Kurffue leffninger: Da sagde de: denne er vissel ig den Prophete som skal komme til Verden. Saa er Christus oc født til en euig Konge at vere/ som Engelen sagde til Mariam: Hand skal sidde i sin Faders Dauids stol/ oc *Luc. 2.*
regere i Jacobs Hus euindelige/ oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige. Christi gensuar til Pilati spørs- *Ioha.18.*
maal/ giffuer hans Kongerige nocksom tilkiende: Der hand sagde/ mit Kongerige er icke aff denne Verden: Jeg er en Konge. Oc Dauid i sin Psalme/ siger: Jeg vil ind- *Psal. 2.*
sette min Konge paa mit hellige Bierg Zion. Det er som Propheten Zacharias spaade/ oc sagde: Glæd dig megit *Zacha.*
du Daatter Zion/ Oc du Jerusalems Daatter/ fryd dig: *9.*
See/ din Konge kommer til dig/ etc. Summa/ Christus er/ som Paulus siger: Den euige oc vforgengelige Kon- *1. Tim. 1.*
ge. For det Tredie/ er Christus en Præst: At lige som Præsternis embede vaar/ at Lære/ Bede oc Offre: Saa haffuer Christus lærd sit Ord/ oc offrit sig selff for oss *Rom. 4.*
paa Kaarsit/ oc bedit for oss til sin Himmelske Fader/ der hand sagde: Forlad dem/ thi de vide icke huad de giøre. *Luc. 23.*

Det Tredie at acte vdi denne Anden Artickel:

Guds Eniste Søn.

Her haffuer Jøderne/ Hedninger oc Tyrcker/ oc de offuerbleffne ny Jøder/ suaarlige stødt sig paa/ oc holde

 oss

oss Christne end i denne dag for en vedersiyggelighed/ for-
di at wi bekiende Jesum Christum/ at vere Guds Søn.
Men til denne Apostoliske Trois Artickel at stadfeste/
haffue wi sand beuisning/ at Christus er GVds Søn/
Psal. 2. som Dauid i sin anden Psalme siger: Du est min Søn/
J dag fødde Jeg dig. Oc i samme Psalme: Kysser Søn-
nen/ at hand bliffuer icke vred/ oc i omkomme paa veyen.
Derfor lige som Gud er euig/ saa er hans Søn euig met
hannem/ født aff Euighed. At Christus er Guds Søn/
Matt. 3. vidner oc Gud selff aff Himmelen: Denne er min Elske-
Marc. 1. lige Søn/ huilcken mig er velbehagelig/ hører hannem:
Luc. 1. Som de tre Euangelister beskriffue. Der om lærer S.
2. Pet. 1. Peder: Wi haffue selff seet hans Herlighed/ der hand fick
ære oc priis aff Gud Fader/ formedelst en Røst/ som ske-
de til hannem aff den store Herlighed / vdi saa maade:
Denne er min Elskelige Søn/ i huilcken Jeg haffuer be-
Matth. hagelighed. Oc wi hørde denne Røst komme aff Himme-
17. len / Der wi vaare met hannem paa det hellige Bierg.
oc Saa bekiender oc Peder Jesum at vere Guds Leffuende
16. Søn. Oc atter der Jesus spurde de tolff/ om de vilde gaa
Joha. 6. fra hannem: Suarede S. Peder paa Apostlenis vegne/
HERRE/ huort skulle wi gaa hen/ du haffuer det euige
Liffs ord/ oc wi trode oc forstode/ at du est Christus/ den
1. Leffuendis Guds Søn. Johañes Euangelista lærer oss
oc/ at CHristus er Guds Søn/ met skøne oc herlige Ar-
gumenter. Nathanael kalder hannem oc i samme Ca-
pitel/

pitel/en Guds Søn/oc Konge aff Jsrael. Saa lærer oc
Christus om sig selff: Saa elskte Gud Verden/ at hand 3.
gaff sin Enbaarne Søn/ paa det/ at alle de som tro paa
hannem/ icke skulde fortabis/ Men haffue det euige Liff.
Johannes oc aff Christi Gierninger beuiser/ At JEsus 20.
Christus er Guds Søn. Oc i sin Apostoliske skrifft læ- 1. *Ioh*. 4.
rer hand: Der vdi er Guds kierlighed aabenbarit mod
oss/ At Gud sende sin Enbaarne Søn til Verden/ at wi
skulde leffue formedelst hannem. Saa bekiender Chri-
stus om sig selff/ oc siger: Jeg er Guds Søn/ giør ieg icke
min Faders gierninger/ da troer mig icke. Met saadan
aabenbare tale / haffuer JEsus bekiendt sig / at vere en
sand GUds Søn / som her er forlangt alle at opregne.
Oc der til met haffuer oc de onde Aander oc Dieffle be-
kiendt Jesum en Guds Søn at vere/ som hos Lucam/ der *Luc*. 8.
Dieffuelen raabte i det Menniske/ som vaar besæt: O du
Jesu/ du Allerhøyeste Guds Søn/ Jeg beder dig/ at du
icke vilt pine mig. Oc hos Matthæum/ Løbe to besætte *Matth*.
Menniske mod Jesum/ som komme aff de Dødis Graff- 8.
uer/ Oc de vaare saare grumme/ at der kunde ingen van-
dre den samme vey. Oc see/ de raabte/ oc sagde: Ah Jesu
du Guds Søn/ huad haffue wi met dig at giøre/ Est du
kommen hid at pine oss før end det er tid. Disligiste vaar *Marc*. 5.
oc it Menniske besæt/ som raabte: Huad haffuer ieg met
dig at giøre/ O JEsu du Allerhøyeste Guds Søn/ Jeg
besuer dig ved Gud/ at du icke piner mig. Saa lære wi

at Christus er Guds Søn: Lad Tyrcker/ Jøder oc Hedninge/ sige huad de ville.

Det Fierde at acte vdi denne Anden Artickel:

Vor HERRE.

Dette ord trøster oss/ at wi tro oc forlade oss paa Christum Guds Søn/ som vor egen HErre oc Hoffuit. Der
Ioha. 20. Thomas følde Christi Henders oc Siders saar/ raabte hand: Min HERRE oc min Gud/ som Thomas vilde sige: Jeg haffde icke troit dig Christe/ at vere Opstanden/ vor HERRE oc Frelsere/ haffde ieg icke seet det met mine Legomlige øyen/ oc følt dine Saar met mine Legomlige Hender. Saa bør oss at tro disse ord/ at Christus er vor HERRE/ som Jesus sagde til Thomam: Salig ere de
Psalm. som icke see/ oc dog tro. Saa trøster Dauid sig mange-
71. steds vdi sine Psalmer / oc besynderlige der hand siger: HERRE/ Jeg forlader mig paa dig/ lad mig aldrig bliffue beskemmit/ du som haffuer loffuit at hielpe mig/ Thi du est min Klippe oc mit Slot. Saa trøster hand sig oc/ der
23. hand siger: HERREN er min Hyrde/ oc mig skal intet fattis: Oc om ieg end vandrede vdi Mørckhedsens dal/ fryeter ieg ingen wlycke: Oc ieg skal bliffue i HERRENS
Gen. 45. Hus altid oc euindelig. Som Joseph sagde til sine Brødre/ Bekymrer eder icke/ oc tencker icke at ieg er vred/ at i solde mig hid. Saa skulle wi oc trøste oss/ paa denne vor HERRE/ om der end er synd oc forseelse hos oss/ saa er hand dog vor HERRE/ oc vil icke vere oss vred euindelig.

S. Jacob den store.

Den Tredie Artickel i den Anden
Part vdi vor Tro.

SOm er vndfangen aff den hellig-
Aand/ Født aff Jomfru Maria.

Vdi denne Tredie Artickel haffue wi fire
Stycke at acte.

Det Første: Vndfangen aff den helligAand.

Denne Artickel stadfester oss JEsu vndfangelse/ om huilcken Engelen talede til Mariam/ oc sagde: Du skalt vndfange vdi Liffuit/ oc føde en Søn/ Oc der Maria sagde til Engelen: Huorledis skal det gaa til/ Effterdi ieg veed aff ingen Mand. Da vnderuiste Engelen hende/ oc sagde: Den helligAand skal komme offuer dig/ oc den Høyestis krafft skal offuer skygge dig: Derfor oc det Hellige/ som skal fødis aff dig/ skal kaldis Guds Søn. Lige som Moses saa der brende en gloende Lue i Busken/ oc Busken bleff dog icke fortærit: Saa er Christi vndfangelse skeed ved den helligAands Ild/ oc Guddommelige krafft oc ære. Huilcken Christi vndfangelse er vor trøst/ at wi som ere vndfangne oc fødde aff den Adamiske onde oc forkrenckede Natur/ Helliggiøris oc Saliggiøris/ ved denne Hellige oc dyrebare Christi vndfangelse.

Luc. 1. *Exod. 3.* *Acto. 7.*

Det Andit at acte vdi denne Tredie Artickel:

Er dette ord: **Født.**

Christi Fødsel er funderit aff Gud i det gamle Testa-
Gene. 3 mente: Lige fordi som Gud sagde: Quindens Sæd skal
12. sønderknuse Slangens Hoffuit. Oc til Abraham: J dig
26. skulle velsignis Alle Slecter paa Jorden: Oc til Jsaac
28. oc Jacob: J din Sæd skulle Alle Slecter paa Jorden
Esai. 9. velsignis. Oc lige som Gud sagde ved Propheten: Oss er
født it Barn/ en Søn er oss giffuen/ hues Herredømme
er paa hans Skuldre/ oc hand kaldis Vnderlig/ Raad/
Krafft/ Kempe/ euig Fader/ Fredsens Første. Der Ti-
Gala. 4. den bleff nu fuldkommen/ som Paulus siger: Da vdsende
Gud sin Søn/ født aff en Quinde. Saa haffuer Christi
Matt. 1. Fødsel tildragit sig/ som Matthæus oc Lucas Euange-
Luc. 2. lista beskriffuer/ J den Rommerske Keysers Augusti tid/
der Cyrenius vaar Landsherre vdi Syrien/ som vaar
ved det 700. Aar/ effter Rom vaar bygt: Oc fra Ver-
dens skabelse 3963. Aar/ som nogle regne/ som er fra
den tid Christus føddis til dette Aars tal 1593. da kom
Joseph oc Maria aff Galilea/ til Dauids Stad Beth-
lehem/ aff den aarsag/ At alle Jsraels slecter skulde skriff-
uis til skat/ Oc effterdi Joseph oc Maria vaare aff Da-
uids Slect/ maatte de reyse til Bethlehem/ Oc der Ma-
ria vaar der/ da kom Tiden at hun skulde føde/ effter En-
gelens budskaff/ da fødde hun der sin Søn. Men Ma-
ria vaar fattig/ oc laa met sin Søn/ oc Joseph sin tro-
loffue-

loffuede Festemand/ vdi en Asen Krubbe oc Staald/ faa vaar der ingen som gaff act paa denne Fødsel / for deris Armod skyld: Derfor sende Gud en Engel aff Himmelen/ til nogle Hyrder/ som om Natten vaagede offuer deris Hiord: Denne Engel kundgiorde dem om Christo/ oc sagde: See/ Jeg forkynder eder en stor glæde/ som skal vederfaris alt Folckit / Thi eder er i dag en Frelsere født/ som er den HERRE Christus i Dauids Stad/ Oc forvisde disse Hyrder til Bethlehem/ oc til Krubben/ oc til de Klude/ som hand vaar svøbt vdi. Oc strax bleff der hos Engelen/ en Himmelske Hærskaris mangfoldighed/ som loffuede Gud / oc sagde : Ære vere Gud i det Høye / oc Fred paa Jorden / oc Menniskene en velbehagelighed. Men effterdi deñe Fødsel kom icke fra de mectige til Hoffne/ oc hørdis icke iblant de Høylærde / oc Rige / Jøder/ Mestere/ oc Skrifftklaage. Saa bleff deñe Christi Fødsel/ oc Engelske vidnisbyrd/ for intet andit actit / end løs Fabel oc vnyttige Hyrde snack/ som intet haffde paa sig/ oc lode det saa gaa hen / lige som en anden slet Fattig Barnefødsel/ indtil de Vise komme aff Østerland til Jerusalem/ til Kong Herodem/ oc sagde: Huor er den Nyfødde Jødernis Konge: Vi haffue seet hans Stierne i Østerland/ oc wi ere komne at tilbede hannem. Da bleff Kong Herodes forfærdit/ oc gantske Jerusalem. Oc Herodes hos de Skrifftklaage oc yperste Præster lod forfare/ huor Christus skulde fødis. Oc de berette Herodi/ at Matth. 2.

hand

Mich. 5. hand skulde fødis i Bethlehem: Effter Micheæ Prophe-
tis spaadom/ som sagde: Oc du Bethlehem Ephrata/ du
som est liden iblant Tusinde i Juda / Vdaff dig skal mig
komme/ den som skal vere HERRE i Israel/ Hues vd-
gang haffuer verit fra begyndelsen/ oc fra euig tid. Saa
vijste Herodes dennem til Bethlehem: Der de kōme did/
fulde de ned/ oc tilbade den HERRE Jesum: Oc offrede
hannem deris Lands dyrebare gaffuer/ kaastelig Guld/
Røgelse/ oc Mirrha. Der vaar vel tilforne hos de gud-
fryctige stor attraa/ effter dette Barns Fødsel: Som wi
Gene. 4. læse/ der Eua fødde sin søn Cain / raabte hun strax paa
Adam/ oc vilde trøste hannem/ oc sig/ imod deris Fald/
oc sagde: Jeg haffuer faait HERRENS Mand: Men
det vaar icke den rette. Saadan attraa haffde Israels
Folck om denne tilkommende JEsu. Om huilcken Chri-
Luc. 10. stus sagde til Apostlene: Mange Propheter oc Konger
vilde see det i see/ oc haffue det icke seet/ oc høre det i høre/
oc haffue det icke hørt. Wi læse it Exempel/ om en gam-
mel Mand/ som hed Simeon: At HERREN forlengde
hans Alder/ for den gudfryctige attraa oc trofaste Bøn/
hand giorde til Gud/ Oc bad Gud/ at hand icke maatte
2. dø/ før hand saae Christum. Oc Lucas siger/ at hand fick
suar aff den hellig Aand/ At hand skulde icke see Døden/
før end hand fick HERRENS Christ at see: Oc der
hand saae Christum/ begierede hand strax at hand maat-
te dø / effterdi hand haffde seet sin Saliggiørere. Den

same attraa haffde Dauid i sig/der hand bad: O HER- Psalm.
RE/bøy dine Himle/oc far her ned. Saa tale Apostlene 144.
om Christi Fødsel/ i den maade som Apostelen til de He-
breer siger: Effter at Gud vdi fordum tid talede mange Hebr.1.
gonge / oc i mange maade til Fædrene / formedelst Pro-
pheterne/ Da talede hand paa det sidste vdi disse dage til
oss/ formedelst Sønnen / Huilcken hand sette til en Arff-
uing offuer alle ting.

Det Tredie at acte vdi denne Tredie Artickel: er/ at Apost-
lene næffne: **Mariam.**

Her met ville Apostlene vise oss / aff huad Affkom
Christus er født: Som Bebudelsens Historie/ dissligist
Christi Fødsels Historie det tilkiende giffue/ at Maria Matth.
vaar aff Dauids Rod oc Slect / som Phariseerne sua- 22.
rede Christo/ oc kallede hannem Dauids søn/ oc der met
bekiende at hand vaar aff Dauids slect/ som oc Paulus Rom. 1.
vidner/at hand er født aff Dauids sæd effter Kiødit/ det
er/at Maria vaar aff Dauids Blod: Oc kraffteligे be-
uist at vere Guds Søn effter Aanden. At Christus skul-
de fødis aff Dauids slect/ haffuer Gud aabenbarlige ta-
lit oc sagt til Dauid: Naar din tid er fuldkommen/at du 2. Sam.
ligger oc soffuer met dine Fædre / Da vil ieg opuecke din 7.
Sæd effter dig/ som skal komme aff dit Liff/ Hannem vil
ieg stadfeste sit Rige. Saa haffuer oc Esaias spaait om Esai. 11.
Christi Affkom/ sigendis: Der skal opgaa it Rijs aff
Jesse Slect / oc en Quist aff hans Rod skal bære Fruct/

paa huilcken HERRENS Aand skal huilis/ etc. At
Luc.2. Maria fødde den tid/ den Rommerske Keyser Augustus
oc Cyrenius/ haffde Jøderne vnder deris Regimente/
vil Euangelisten der met giøre oss visse paa/ at Tiden
vaar nu ret forhaanden/ paa huilcken Christus skulde
fødis/ effter Jacobs Prophetie oc spaadom: Den Kon-
Gen.49. gelige Spijr skal icke tagis fra Juda/ før end den Ster-
cke kommer.

Det Fierde vdi denne Tredie Trois Artickel at acte: er/ at Apostlene kalde Mariam en Jomfru.

Her haffue Apostlene seet hen/ icke alleniste til Histo-
rien vdi sig selff/ at Maria vaar en Jomfru/ som hun be-
Luc.1. kiende for Engelen/ oc sagde: Huorledis skal det gaa til/
Efftherdi ieg veed aff ingen Mand? Men at Gud her
haffuer fuldkommit de ord/ som hand sagde ved Prophe-
Esai.7. ten Esaiam i det gamle Testamente: See/ En Jomfru
er Fructsommelig oc skal føde en Søn. Denne Artickel
offuergaar all Menniskelig forstand: Thi Gud haffuer
giort det saa/ at aff Mands oc Quindis omgengelse skal
Børn fødis: Men aldrig haffuer mand hørt/ at en Jom-
fru haffuer Født/ oc bleffuit en Jomfru vden denne Ma-
ria. De gamle Fædre haffue giort en Lignelse der om:
Lige som Solen ganger igennem it Glar/ oc det vorder
intet at skade: Saa er Maria en Jomfru klar/ vdaff den
hellig Aands Naade. Oc lige som en Bij/ vddrager dyre-
bar Honnig aff de skøniste Blomster/ Blomsteret vskadt:
Saa

Saa haffuer den hellig Aand ved sin Guddomelige viis-dom oc mact/ tagit JEsu Liff aff Jomfru Mariæ Jom-fruelige Kiød oc Blod / dog saa at hun vaar en Jomfru for Vndfangelsen/i Fødselen/oc effter Fødselen. Huilcket altsammen er skeet/ At Jesus ved denne sin dyrebare Vnd-fangelse oc Fødsel/vilde rense oc hellige vor Adamiske/on-de oc forkrenckede vndfangelse oc fødsel/Wi som ere fødde Psalm.
aff den syndige Sæd/ oc wi vdi Moders Liff ere syndige 51.
vndfangne.

S. Johan. Euang.

Den Fierde Artickel i den Anden Part vdi vor Tro.

PInt vnder Pontio Pilato/Kaarsfest Død oc Begraffuit.

Vdi denne Fierde Artickel haffue wi fem Stycke at acte.

Det Første: Om hans Pine.

Her beskriffue Apostlene JEsu Chri-sti Pine oc kaars/som hand leed for al-le Menniskis salighed / som Paulus si-ger: Hand er giffuen der hen for vore Rom. 4.
Synder skyld. Saa lære Apostlene/ huor Tyranniske Aandelig oc Verdslig Offrighed / oc den gantske Menighed i Jerusalem/haffuer handlit imod denne wskyldige Jesum/ at de vden all Ret oc Naade / haffue Pinit oc tagit han-nem aff dage. Saa bør oss Christne/ icke alleniste at be-

tencke denne sidste hans Pine/ men oc huad hand tilforn
Phili. 2. haffuer giort oc lidt for oss. Først/ som Paulus siger: Alligeuel at Jesus Christus vaar i Guddommelig skickelse/ da holt hand det icke for it Roff at vere Gud lig/ Men hand fornædrede sig selff/ oc tog en Tieneris skickelse paa/ oc bleff lige som it andet Menniske/ oc befunden som it Menniske i sin skickelse. Dernæst/ haffuer hans begyn-
Luc. 2. delse verit met Armod oc Fattigdom vdi Asen Krubbe/ strax i sin barndom bleff hand Landsflyctig/ for den blodhund Herode/ oc vaar siden sine Forældre vnderdanig/
Matt. 3. indtil sit XXX. Aar/ der hand lod sig døbe/ oc bleff vdraabt en Guds Søn/ oc der effter i Ørcken vdi fyrretiue Dage oc Nætter/ met Faste oc Bøn/ bøtte Adams Eble bid/ oc bleff fristet aff Dieffuelen / Lige som hand haffde verit forlat aff Gud oc Menniske. Saa opuatte Dieffuelen de vantro oc wgudelige Phariseer oc Jøder imod
Iohan. 8. hannem/ som altid bespaattede oc foractede hannem / oc vilde stene hannem ihiel/ oc sagde/ At hand haffde Dieff-
Luc. 11. uelen met at fare / Oc hulde hannem for en Syndere oc
15. Dranckere / oc tit vaare i Raad at omkomme hannem. Men der hans tid vaar nu kommen / gaff hand sig veluillige til denne sidste Pine: Hues Historie oplæsis Langfredag om Aarit/ oc er her forlangt at indføre/ huorledis hand haffuer der met fuldkommit Moysi oc Propheternis skrifft oc Guds vilie. Nu skulle wi Christne betencke hans Pine oc Kaarsfestelse/ at hand icke det leed alleniste

aff

aff disse Jøders had oc mact/ men kunde vel affuende det
haffde hand villet: Thi lige som hand beuiste sig vdi Vr- *Ioha*.18.
tegaarden/ der hand gick mod dennem/ oc de forfærdedis
aff hans gensuar/ der hand sagde: Det er Jeg/ oc vigede
tilbage/ oc fulde paa Jorden. Saa kunde Christus vel
met it ord befalit/ oc oplat Jorden/ oc ladet dennem siun-
cke i Helffuede: Som det gick Corah/ Dathan oc Abi- *Nume*.
ron/ at Jorden oplod sin Mund/ oc opsløg dennom met 16.
deris Hus/ oc alle de Menniske/ som vaare hos Corach/
der de fore Leffuendis ned i Helffuede/ met alt det de haff-
de/ oc Jorden betacte dennem. Wi skulle oc betencke/ at
Jøderne icke Pinte hannem met saadant it Hierte/ at de
vilde bliffue salige ved hannem/ men aff deris vantro oc
had som hand haffde verit en Bedragere/ oc giort sig selff
til Guds Søn. Wi skulle oc see oc acte huor vskyldig Je- 27.
sus lider/ at hans egen Forrædere Judas bær vidnisbyrd
om hannem/ der hand gick til Skriffte met sin samuittig-
hed/ oc sagde til de ypperste Prester oc Eldste: Jeg giorde
ilde/ at ieg forraadde vskyldigt Blod. Pilatus mangfol-
dige oc offte giorde Jesu vndskylding: Pilati Hustru kal-
der hannem it Retferdigt Menniske/ oc raadde Pilato/
at hand icke skulde fordømme hannem. Den ene Røffue-
re paa Kaarsit/ bekiende sig at lide Retferdelige for sine
Synder/ men JEsum at lide vskyldelige. Her skulle vi
lære/ hui Christus saa elendige/ met Taalmodighed leed
saadan Pine. Første aarsag er Adams/ oc alle Menni- 1.
 skis

skis synd oc ondskaff/ for huilcke Christus er kommen vdi
Esa. 53. saadan smerte oc pine / som Esaias Prophete tilforn der
om haffuer spaait: Sandelig hand bar vor siugdom/ oc
tog vor pine paa sig/ men wi actede hannem for den som
vaar plagit oc slagit aff Gud/ oc pint: Men hand er saar
giort for vore misgierninger/ oc knusit for vore Synders
skyld. Straffen ligger paa hannem/ paa det at wi skulde
Rom. 4. haffue fred. Paulus bekiender: Hand er hen giffuen for
5. vore Synder. Item/ Christus døde for oss Wgudelige/
der wi vaare end skrøbelige effter Tidens leylighed. Oc
Iohan. 1. Johannes Christi Døbefader sagde om Jesu: See / det
II. er Guds Lam som bær Verdens Synder. Den Anden
aarsag til Christi Pine/ vaar Guds Retferdige vrede oc
Gene. 3. straff for Adams Synd/ Thi lige som hand syndede met
Krop oc Siæl / saa maatte Christus betale det. Først/
paa sin Siæl/ at hand skalff oc beffuede / oc sagde til A-
Marc. postlene : Min Siæl er bedrøffuit indtil Døden/ oc der
14. offuer suettis Blodige taare. Dernest paa Legomit leed
hand offuermaade plage / at hand der met Randzonede
1. Pet. 1. oss/ som S. Peder siger: Wi ere icke igenkøbte ved Sølff
eller Guld/ men ved Christi dyrebare Blod/ som it wskyl-
Coloss. 2. digt oc wbesmittit Lams. Oc S. Pouel siger: Hand for-
lod oss alle Synder/ oc vdslette den Handskrifft som vaar
imod oss/ huilcken der bleff ved skickelser/ oc vaar oss imod/
III. Oc hand tog hende bort / oc slo hende til Kaarsit. Den
Tredie sag til Christi Pine/ er Guds kierlighed til Men-
niske-

niskene/som Christus sagde til Nicodemum: Saa elskte *Iohan.3.*
Gud Verden/ at hand gaff sin Enbaarne Søn/ paa det
at Alle de som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ men
haffue det euige Liff. Fierde aarsag til Christi Pine/ vaar *IIII.*
hans egen kierlighed til Menniskens Kiøn. Som hand
oc siger: Jngen haffuer hørt større kierlighed/ end denne/ *Ioha.15.*
at hand lader sit Liff for sine Venner/ oc i ere mine Venner/
der som i giøre huad Jeg biuder eder. Det lærer oc
Apostelen: Der paa kiende wi hans kierlighed/ At hand *1. Ioha.3.*
lod sit Liff for oss. Femte aarsag/ at hand met sin Pine *V.*
vilde til intet giøre Dieffuelen/ som Johannes siger i dette
neste forneffnde Capit: Der til er Guds Søn aabenbarit/
at hand skulde forstyrre Dieffuelens gierninger.
Oc CHristus siger selff: Verdens Første er dømt. Oc *Ioha.16.*
Paulus til de Ephes: J vandrede nogen stund effter denne *Ephe.2.*
Verdens løb/ oc effter den Første som regnerer i Lucten/
som er effter Aanden/ der vdi denne tid/ haffuer sin
gierning i vantroens Børn/ iblant huilcke wi oc alle/ nogen
stund haffde vor omgengelse/ vdi vort Kiøds lyst/ oc
giorde Kiødsens oc Fornufftens villie.

Det Andit: Vnder Pontio Pilato.

Hui næffnis Pontius Pilatus? Apostlene vilde ved
Pilati naffn lære oss for det Første/ at wi skulle acte Tiden/ *I.*
i det/ denne womskaarne Hedning Pontius Pilatus/
vaar set en Dommere offuer Jøderne/ aff den Rommerske
Keyserlige mact/ som før er sagt/ at Jødernis Re- *Gen.49.*
gimen-

gimente haffde ende/ J det de haffde fremmit Herskaff oc
Dommere / i den sted de ellers tilforne haffde Konger oc
Dommere/ aff deris egne Indfødde Slect effter GVds
II. foriette. For det Andet/ vilde Apostlene paaminde Jø-
derne / at CHristus vnder Pilato vdi deris tid / haffde
giort oc fuldkommit alt det som den rette Meßias burde
at giøre/effter Propheternis Skrifft/ at de der aff skulde
lære at kiende deris vantro / som endnu foruente en an-
Matth. den Christum / at skulle komme: Huilckit Christus paa-
24. minder/ Jøderne oc oss/ at wi icke skulle lade oss bedrage:
Der som nogen siger/ See her er Christus/eller der/ da
skulle i icke tro/ Thi der skulle opstaa falske Christi oc fal-
ske Propheter/ oc giøre store Tegen oc vnderlige gierni-
ger/at de Vdualde skulle ocsaa forførris (der som det vaa-
re mueligt) i vildfarelse: See / Jeg haffuer nu tilforne
sagt eder det. Derfaare naar de sige til eder: See/hand
er i Ørcken/ da gaar icke hen vd: See/ hand er i Herbe-
III. rit/da troer icke. For det Tredie/at Apostlene vilde at wi
skulde holde fast ved denne sande Jesu Christi bekiendelse/
som JEsus selff bekiende for Pontio Pilato/ Til huilckit
1.Tim.6. Paulus oc formaner Timotheum. For det Fierde/ sette
IIII. de Pilati naffn for Historiens vißhed skyld. Det Femte
V. aarsag/ at alle Dommere som høre Pilati naffn / skulle
betencke sig aff hans Exempel/at tage sig vare/oc icke en-
ten aff deris Offuerøffrigheds fryct oc rædzel / eller for
vild oc gunst/ dømme nogen wskyldig/ som Pilatus giorde.

Det

Det Tredie: At hand er Kaarsfest.

Hui bleff Christus icke Stenit/ men Kaarsfest?

Jøderne toge tit Stene op/ oc vilde stenit hannem i-hiel/ dog aff sin Guddommelige mact vnduigede hand/ oc bleff dem wsiunlig: men til deñe Kaarssens død gick hand veluillige/ som hand sagde til Nicodemum: Lige som Moses ophøyede en Hugorm vdi Orcken: Saa skal oc Menniskens Søn ophøyes/ paa det at Alle som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/ men haffue det Euige Liff. Saa talede hand oc om sin Kaarsfestelse/ hos Matthe-um/ oc anden steds/ vilde hand fuldkomme sine ord/ oc er fordi Kaarsfest effter den Verdslige Jødiske Ret/ som staar hos Mosen: Forbandit er den aff Gud/ som bliff-ner hengt paa it Træ. Huilckit Paul: til de Galat: vdleg-ger oss: Christus bleff en Forbandelse for oss/ oc forløste oss aff Lowens formaledidelse (thi der staar skreffuit: for-bandit er huer den som henger paa it Træ) paa det at A-brahams velsignelse skal komme iblant Hedningene vdi Christo Jesu/ oc wi saa skulle faa den foriette Aand for-medelst Troen.

Ioha. 8. *Nume. 21.* *Matth. 20.* *Deu. 21.* *Gala. 3.*

Det Fierde: At hand er Død.

Vaar det icke nock at Christus leed saadan Pine/ Hui er hand Død?

At Christus er bleffuen død/ maatte skee endelig for det ord Gud tilsagde Adam i Paradis/ om hand offuer- *Gene. 3.*

traadde GUds Bud/ da skulde hand visselige dø: Som
1. Cor. 15. Paulus lærer: Christus er død for vore Synder/ effter
Skrifften. Lige som Kalffue/ Quier/ Duer/ Lam/ oc andit
saadant skulle dræbis oc dø: saa skulde oc Christus dø for
1. Pet. 3. alle/ som S. Peder siger: Den Retferdige for de Uretferdige/ paa det at hand skulde offre Gud oss/ oc hand er
død giort effter Kiødit/ Men leffuende giort efter Aanden. Saa er Christus død/ at hand met sin død kunde
Hose. 13. dræbe den euige død/ som Propheten siger: Jeg vil frelse
dem aff Helffuede/ oc rædde dem fra Døden: O du Død
ieg vil vere dig en Forgifft/ O Helffuede ieg vil vere dig
1. Cor. 15. en Pestilentz. Der om taler oc Paulus/ oc siger: Hand
skal Regnere/ indtil hand haffuer lagt alle sine Fiender
vnder sine Fødder. Den sidste Fiende som skal borttagis/ er Døden: Thi hand lagde hannem alting vnder
hans Fødder/ etc.

Det Femte: oc Begraffuen.

De Christne/ oc Gudfryctige Fædre oc Konger/ oc
erlig Menighed i det gamle Testamente/ haffue ladit deris erlige Menniskis Lijg/ oc deris affdøde gode Venner/
Gen. 23. metære oc stor bekaastning Begraffuis/ som wi læse om
25. Saræ oc Abrahams begraffuelse. Oc Jacob begroff sin
35. Hustru Rachel/ oc rette it Tegen op offuer hendis graff.
Deu. 34. Oc wi læse/ at Gud selff Jordede Mosen vdi en dal vdi
Moabiternis Land/ etc. Lige saa haffuer oc verit skick vdi
Ioha. 11. det Ny Testamente/ Som wi læse om Lazaro/ som vaar
begraff-

begraffuen. Som oc den Encke aff Nain/met en stor skare vilde begraffuit sin Søn. Oc Christus taler om den Rige Mands begraffuelse. Men Christus som haffde i sit Liff giort vel mod alle Siuge/Døffue/Malløse/rensede de Spedalske / opuacte de Døde / husualede de Bedrøffuede: Nu kom der icke en/ som haffde Miskundhed/ eller torde driste sig til/at ære oc tiene hans Legome/ vndertagen Joseph oc Nicodemus/ som lagde hannom vdi en Vrtegaard / i en Ny Graff/ vdi huilcken der vaar aldrig nogen lagt/huilcken Graff Joseph haffde ladit hugge vdi en Steen/ som Historien lærer. Oc der hand nu vaar lagt i Graffuen/ kunde Jøderne icke end da offuergiffue deris had mod hannom. Saa komme de ypperste Præster oc Phariseer/ endrettelige til Pilatum/oc sagde: Herre wi komme ihu/at denne bedragere sagde/der hand end leffuede: Jeg vil effter tre dage opstaa. Befal derfor at mand foruarer Graffuen indtil den Tredie dag / paa det at hans Disciple skulle icke komme/oc stiæle hannem bort/ oc sige til Folckit: Hand er opstanden fra de Døde/oc det sidste bedrægeri skal bliffue verre end det første. Pilatus sagde til dem/der haffue i Vectere/ gaar hen/oc foruarer/som i vide. De ginge hen/oc foruarede Graffuen met Vectere/ oc Beseglede stenen. Saa haffuer den gode oc milde JEsus liggit vdi Graffuen i fyrretiue Timer/ som er skeet: Først/ at hand vilde der met beuise sig at vere sandelige død/ som Pilatus haffde ladet forfare.

Luc. 7. 16. *Matth.* 27. *Mar.* 15. *Ioha.* 19. *Matth.* 27. *I.*

II. Derneſt / vilde hand fuldkom̃e Kong Dauids Prophe-
Psal. 3. tie om ſig/ſom ſiger: Jeg ligger oc ſoffuer. Item/Jeg ſkal
118. icke dø / men leffue / oc kundgiøre HERRENS giernin-
III. ger. For det Tredie/lige ſom Jonas vaar i Fiſkens Bug
paa Tredie dag: Saa ſkulde oc Chriſtus vere vdi Graff-
uen/ indtil Tredie dag. Her ſkulle wi Chriſtne lære/ vdi
huad heder de hellige Fædre haffue huldit deris Begraff-
uelſis ſkick/ met de Gudfrychtige dødis Legome/baade vdi
det Gamle oc Ny Teſtamente. Oc ihuor wgudelige/had-
ſke oc onde de haffue verit imod Jeſum/ ſaa haffue de dog
tilſtedt hañom en ærlig begraffuelſe. Saa bør oſſ Chriſt-
ne/ met ærlig Begraffuelſe / at tiene vore gode Affdøde
I. Venner. Førſt / fordi de ere vore Forældre / Brødre /
Børn/ Nabo/Slect eller gode Venner : Eller om de end
vaare aller Armiſte/oc dig fremmede fra/aff Landſkaff/
ſaa ere de dog Chriſtne eller oc Menniſke / ſkabte aff den
Gud/ ſom dig haffuer ſkabt / oc er en Miſkundheds gier-
ning / oc ſidſte tieniſte / der mand kand giøre ſin Ven oc
Jeffnchriſten. Huor trolige Tobias haffuer tient ſin Ne-
Tob. 2. ſte/ met ſaadan miſkundheds gierning/ kunde wi læſe vdi
hans Hiſtorie/At hand haffuer begraffuit de døde imod
Kongelig befalning/ oc icke actit ſit Liff oc Gods/ der for
at ſette i Veyſkaalen/ i det hand giorde gudelige. For det
II. Andit/ ſkal mand begraffue Chriſtne Meñiſkis døde Le-
gome/fordi at de ere metarffuinge til det euige Liff. Saa
ſkal mand her vdi Verden begynde/at tiene ſine Brødre
oc

oc Søstre/ Himmerigis Metarffuinge/ vdi denne sidste gierning/ saa vel som i Lifsuit. For det Tredie/ skulle wi III.
ære de dødis Legome met hederlig Begraffuelse/ for den ærefulde Opstandelse/ som wi haabis oc foruente. Thi wi icke henlegge dennem som Aadzel oc Beester/ men wi met dennem/ oc de met oss/ haabis paa den yderste Dommedag/ at skulle opstaa/ til ære oc glæde/ met vor Frelsere JEsu Christo: Om huilckit wi faa at høre/ vdi Christi Opstandelsis Historie/ oc vdi den Artickel om Legomens Opstandelse. For det Fierde/ aff Nødtørfftig- IIII.
hed/ naar Siælen er faren aff Legomit/ da haffuer Legomit best skiul oc Jord behoff. Huilcken aarsag lærer oss/ at begræde vor dødelige vsle Natur/ at wi aff andre døde Mennisker/ som leggis i Jorden til raadnelse/ skulle tencke oc lære/ at wi oc ere dødelige. Oc Apostelen til de
Hebreer lærer/ At det er skickit/ at alle Menniske skulle Hebre.
dø. Oc Syrach lærer/ At det er met oss/ som grøne 9.
Blad/ paa it deyligt Træ/ Nogle falde aff/ nogle voxe Syrach
igen: Saa gaar det oc met Folckene/ Nogle dø/ nogle 14.
fødis. Derfaare setter Dauid fem Lignelser om Men- Psalm.
niskens Leffnit vdi sin Psalme/ Oc der met vil paamin- 90.
de oss om vor dødelighed. Thi er det raadeligt/ at wi bede met Mose oc Dauid/ vdi samme Psalme: Lær oss at betencke at wi skulle dø/ at wi mue bliffue forstandige.

S. Philippus.

Den Femte Artickel i den Anden
Part vdi vor Tro.

NEderfoer til Helffuede/ Tredie Dag opstod fra de Døde.

Vdi denne Artickel haffue wi tuende Stycke at acte.

Det Første: Nederfoer til Helffuede.

Psalm. 16. 40. Dauid taler vdi Christi Person: Du lader icke min Siæl bliffue i Helffuede. Oc en anden sted: Gud skal frelse min Siæl aff Helffuedis vold. Oc Paulus

Colos. 2. til de Colosser taler om Christo: Hand røffuede Førstedøme oc de Veldige / oc baar dennom aabenbarlige til siune/ oc giorde en Seyer

Ephe. 4. aff dennem/formedelst sig selff. Item/hand førde Fengselit fangit. Disse ord oc mange steder flere/indeholde oss om Christi nedfarelse til Helffuede/om huilcke Apostlene lære i denne Artickel/ Huilcken wi aff Menniskelig fornufft ingelunde kunde begrunde eller forstaa / Oc derfaare haffue mange hafft atskillige meninger her om: En part haffue meent/at denne Christi Helffuedis færd/ haffuer icke verit andit/ end Christi yderste Pine oc Pla-

Matth. 27. ge/ oc synderlig/ der hand hengde saa elendig paa Kaarsit/oc raabte: Min Gud/min Gud/Hui haffuer du forlat

lat mig? Oc der hand laa død vdi Graffuen/oc vaar saa plat vndertryckt/at der ey vaar haab om hannem/Der hand da ret haffde fornummit Guds vrede imod sig/for alle Verdens synder. Somme meene/der hans Legome laa i Graffuen / da skulde hans Siæl farit ned i Helffuede/oc der lidt for alle Meñiskis Siæle: Oc andre meene/ at Siælen foer til Helffuede/oc haffuer dog slet intet lidt der. Mange meene/at Christus met Siæl oc Krop/ foer ned til Helffuede/der hand stod op aff Døde/der det store Jordskel skede / som Matthæus taler om/ oc lod sig see/ en Seyeruindere offuer den euige Død/Helffuede oc Dieffuelen. Nogle haffuer villit slet wdeluct denne Artickel: Der ere oc mange andre meninger der om. Men wi haffue icke behoff at sla saa mange meninger an / naar Christus foer til Helffuede/ eller huorledis hand nedfoer til Helffuede / saadant er intet fornøden at randsage der effter: Men det er nock / at wi som ere Christne / tro oc bekiende/at JEsus Christus nedfoer til Helffuede/ at befri oc frelse alle Mennisker/ fra Dieffuelen/ Helffuede/ oc den euige Død/saa mange som forlade sig paa hannem: Som Propheten Hoseas taler vdi Christi Person: Jeg *Hose.13.* vil frelse dennom aff Helffuede/oc rædde deñom fra Døden: O Død ieg vil vere dig en Forgifft / O Helffuede ieg vil vere dig en Pestilentze.

Det Andit vdi denne Artickel: Tredie dag opstod fra de Døde.

Som

Som Christi Pine oc Døds Historie/ er oss ynckelig
at ansee: Saa glædelig oc trøstelig er JEsu Christi ære-
fulde Opstandelsis Historie. Thi den haffuer euig gaffn
Rom, 10. met sig/ som S. Pouel lærer: Der som du bekiender Je-
sum met din Mund/ at hand er en HErre/ oc Troer i dit
Hierte/ at Gud opuacte hannom fra de Døde/ da bliff-
uer du salig. Dog denne Artickel/ strider gantske imod
1. Cor. 1. Menniskelig forstand oc fornufft/ som Paulus taler:
Jøderne elske tegen/ oc Greckerne spørge effter vijsdom:
Men wi Predicke den Kaarsfeste Jesum/ som er Jøder-
ne en forargelse/ oc Greckerne en daarlighed/ Men dem
som ere kallede/ baade Jøder oc Grecker/ Predicke wi
Christum/ guddommelig krafft oc guddomelig Vijsdom.
Thi den Guddommelige daarlighed er visere end Men-
niskene ere: Oc den Guddomelige skrøbelighed er stercke-
re end Menniskene ere. Seer til eders Kald/ der er icke
mange vise paa Legomens vegne/ icke mange Veldige/
icke mange Fribaarne kallede/ Men huad som daarligt
er for Verden/ det vdualde Gud/ at hand vilde beskemme
de Vise. Oc Gud vdualde det som skrøbeligt er for Ver-
den/ at hand vilde beskemme det Stercke/ oc Gud vdual-
de Wædelt for Verden/ oc det forattede/ oc det som intet
er/ At hand vilde til intet giøre/ det som nogit er/ paa det
at intet Kiød skal rose sig for hannom. Til denne Artickel
1. at stadfeste/ bør oss at acte: Først/ vidnisbyrd for Opstan-
2. delsen/ baade i vdtryckte Ord oc Figurer. Derneſt/ Te-
gen/

gen/oc aabenbare mundelig bekiendelse/strax vdi Christi
Opstandelse. For det Tredie/ vidnisbyrd/ effter hand er 3.
opfaren til Himmelen/at det visselige saa er skeet/met sin
Lærdom/ gaffn oc trøst. Det Første / Saa taler Gud : I.
Quindens Sæd skal sønderknuse Slangens Hoffuit: oc Gene. 3.
Gud sagde til Abraham : J dig skulle alle Slecter paa 12.
Jorden velsignis: Denne Slangis Hoffuit traad / oc 22.
denne Velsignelse / kunde icke ske vdi andre maade / end
ved denne Christi Opstandelse aff Døde: Saa staar
hand op som en Seyeruindings HERRE / oc aaben-
bare lader sig see Leffuendis / At hand haffuer stillit
Guds vrede/oc offueruundit Synden/Døden oc Dieff-
uelen. Det læris vdi det gamle Testamente / ved Figu-
rer : Abraham bant sin Søn/ oc lagde hannem paa it
Baal/at brendis/Gud til it behageligt Offer:Oc der A-
braham greb Suerdit oc vilde slacte hannem: Da raab-
te GVds Engel aff Himmelen til hannom/ Abraham/
Abraham/ Legg icke din Haand paa Drengen / oc giør
hannom intet: Jeg veed nu at du frycter Gud/oc haffuer
icke sparit din eniste Søn for min skyld. Det vaar en syn-
derlig Figur/at Christus Guds eniste Søn skulle bindis
oc føris til Døden/oc dog skulde komme til Liffuit/ved sin
herlige Opstandelse. Joseph bleff forraad oc soldt aff si- 39.
ne Brødre/ oc kom i fremede Land/ oc for sin hellige kysk-
hed/ bleff kast i Fengsel/til Døden/ oc kom fra Fengsel oc
Død til Kongelig bestilling : Det vaar oc en Figur / til

Iudic. Christi død oc opstandelse. Samson den Nazareer/met
14. sin Styrcke/sønderreff Løwen: Oc der hand vaar forua-
16. rit i Staden Gaza / Stod hand op aff sin søffn/ oc tog
baade delene aff Stads Porten/met begge Stolpene/oc
løffte dennom op met Stengerne / oc lagde dennom paa
sine Skuldre/ oc baar dem hen op/ øffuerst paa Biergit
Hebron: Oc hand nedryckte det Hus met de to Stytter/
oc slo ihiel alle de Philisters Førster/ oc sig selff met : Det
Matth. vaar icke andit end en Figur/at denne rette Kempe Jesus
11. aff Nazareth/skulde dræbe den Løwe Dieffuelen/oc søn-
16. derbryde Helffuedis Porte / som JEsus selff siger / at de
Ionæ 1. icke skulle skade den Christelige Kircke. Jonas bleff oc kast
2. vdi Haffuit / ellers haffde de forgaait/ som vaare i Ski-
bit : Saa haffde oc all Verden forgaait/ haffde icke den
rette Jonas JEsus kommit i Verden til oss. Oc lige som
Jonas vaar vdi Fiskens Bug i tre Nætter oc tre Dage/
oc Gud befol Fisken/ at hand spyde hannem paa Landit:
Saa vaar oc Christus paa tredie Dag i Graffuen/Oc
aff Guddomellg krafft/stod ærefuld op igen. Om Chri-
sti opstandelse/ haffuer oc de hellige Propheter talit/før-
Esai.53. end Christus kom til Verden/ som Esaias siger : Naar
hand haffuer giffuit sit Liff til Skyldoffer/ da skal hand
faa Sæd oc leffue lenge/ oc HERRENS forset skal gaa
frem ved hans Haand/Fordi at hans Siæl haffuer ar-
beidit/skal hand see sin lyst/oc haffue nock/Oc i det mand
kiender hannom/ skal hand min Tienere den Retferdige/
giøre

giøre mange Retferdige / for hand baar deris Synder.
Der om taler oc Daniel/ Hoseas/ oc andre Propheter. Dan. 9.
Dauid siger oc: Hand skal dricke aff Becken paa veyen/ Hose. 6.
Derfaare skal hand opløffte Hoffuedit/ Det er/ lige som Psalm.
hand vaar fornædrit i armod oc død: Saa er hand op- 110.
høyet i opstandelsens ære. Lige som Dauid slo Biørnen 1. Sam.
oc Løwen ihiel / oc tog Faarit aff Munden: Oc slo den 17.
store Kempe Goliath ihiel / oc vaar en Figur til CHri-
stum: Saa haffuer den rette Dauid CHristus/ dræbt
Dieffuelen / oc friet sin Christne Kircke / aff hans vold.
Det andit slags vidnisbyrd effter Opstandelsen / baade II.
met Tegen oc aabenbare mundelig Bekiendelse / beskriff-
uer Matthæus. Først/ at der kom it stort Jordskel/ oc at I.
HERRENS Engel kom ned aff Himmelen/ oc traadde Matth.
hen til/ oc velte Stenen fra Dørren/ oc sette sig der paa/ 28.
oc hans skickelse vaar lige som Liunit/ oc hans Klæde huit
som snee. Derneſt/ at Vecterne som vaagede offuer graff- II.
uen/ som vaar beseglit/ forfæredis aff fryct/ oc bleffue li-
ge som de haffde verit døde. For det Tredie/ tale Euange- III.
listerne/ at Englene haffue Predickit oc vidnit for Quin-
derne/ om Christi opstandelse. Mattheus siger: HER-
RENS Engel sagde til Quinderne / Fryeter eder icke:
Jeg veed at i lede effter Jesum den Kaarsfeste / Hand er
icke her/ Hand er opstanden/ som hand sagde/ Kommer
hid/ oc seer den sted/ som HERREN laa/ oc gaar strax
hen/ oc siger hans Discipler det/ at hand er opstanden fra

de Døde / Oc see / hand skal gaa hen for eder til Galilæ-
Marc. am/der skulle i see hannem. Marcus taler oc om en En-
16. gel/som trøstede Quinderne/ oc vijste deñem hen til Dis-
ciplene/ oc næffner Peder besynderlig/ oc siger : At Chri-
stus skal møde deñem i Galilæa/som hand tilforn haffde
Luc.24. sagt. Lucas skriffuer oc om to Engle/ som stode i Mends
lignelse/ met skinnende Klæder/ som oc kundgiorde JEsu
Ioha.20. Opstandelse. Johannes siger/ at to Engle sade i Graff-
uen vdi huide Klæder/ den ene hos Hoffuedit/ den anden
IIII. hos Fødderne. Det Fierde vidnisbyrd er Tegen/at Jesu
Graff vaar tom/ oc hans Legome fands der icke i/ men
de funde hans Linklæder / oc den Suededug / som vaar
V. bunden om Jesu Hoffuit. For det Femte / Christi egen
I. aabenbaring / som hand lod sig see. Først / aff Maria
Mar.15. Magdalena. Dernæst/ at hand aabenbarede sig for
Ioha.20. Quinderne/ som vaare vnderuiste aff Engelen/at Jesus
II. vaar opstaaen/ oc vilde gaait til Disciplene : Da møtte
Matth. JEsus dennom/ oc aabenbarede sig for dennem / oc bad
28. deñem kundgiøre Brøderne det/ at de skulde gaa til Ga-
III. lilæam / oc der see hannem. Tredie gong aabenbarede
hand sig for Peder: Huilckit alle Apostlene vidne/ for de
IIII. tuende Disciple som komme fra Emaus. Fierde gong for
Luc.24. Cleophas oc hans Stolbroder/ der de ginge til Emaus.
V. Femte gong aabenbarede hand sig for Disciplene/der de
vaare forsamlede vdi Jerusalem / oc disse to aff Emaus
haffde beret dennem/ huorledis Jesus haffde aabenbarit
sig

sig for dennem. Der effter for de Ti Apostle: Summa/ som S. Peder siger i Apostlenis gierninger: Gud opuacte hannem paa tredie Dag/ oc lod hannem aabenbaris/ icke alt Folckit/ Men oss som ere før vdualde vidne aff Gud/ wi som aade oc drucke met hannom/ effter hand er opstanden fra de Døde. Oc ved den Fiske dræt/ aabenbarede hand sig/ oc anden steds. Saa er det io klart nock/ at Christus er visselige opstanden fra de Døde. Det tredie slags vidnisbyrd/ at Christus er visselige opstanden/ ere de som haffue vidnit siden hand er opfaren til Himmelen/ met sin Lærdom/ trøst oc gaffn. Paulus besynderlig taler: Christus er Død for vore synder effter Skrifften/ oc hand bleff begraffuen/ oc hand opstod tredie Dag effter Skrifften/ oc at hand bleff seet aff Cephas/ der effter aff de Tolff / der effter bleff hand seet aff mere end fem hundrede Brødre paa en gong / aff huilcke der endnu mange leffue / men nogle hensoffuede: Der effter bleff hand seet aff Jacobo/ der effter aff alle Apostlene/ paa det sidste effter dem alle / er hand oc seet aff mig / som aff en wtidig Fødsel. Saa haffuer Paulus mange skøne Argumenter om Christi Opstandelse vdi samme Capitel/ der hand oc siger: Der som Christus icke opstod/ da er vor Predicken forgæffuis: Saa er eders Tro forgæffuis/ Oc wi bliffue befundne Guds falske vidne/ Da ere i endnu vdi eders synder / Saa ere oc de fortabte som ere hensoffuede i Christo. Haabe wi alleniste paa Christum

Act. 10. *Ioha. 21.* *1. Cor. 15.*

 i det-

i dette Liff / da ere wi de elendigste iblant alle Menniske.
Rom. 14. Item / aff Christi Opstandelse trøster oss : Huad heller
wi leffue eller wi dø / da høre wi HERREN til / Thi der
til er Christus død oc opstanden / oc er bleffuen Leffuen-
dis igen / at hand skulde vere HERRE offuer Døde oc
Acto. 13. Leffuendis : Oc siger / at effter hand vaar død / Lagde de
hannem i Graffuen / Men Gud opuacte hannem fra de
Døde / oc hand aabenbaredis mange dage for dem / som
ginge met hannem op aff Galilæa til Jerusalem / huilcke
som ere vidne til Folckit. S. Peder siger / at Gud opuacte
26. hañem paa tredie Dag. Oc Paulus for Kong Agrippa
oc Festo bekiende / oc sagde : Jeg vidner baade for store oc
smaa / oc siger intet andit / end det som Propheterne oc
Moses haffue sagt / At det skulde ske / at Christus skulde
lide / oc vere den første aff Opstandelsen fra de Døde / oc
forkynde Folckit oc Hedningene it Lius. Oc til de Rom-
Rom. 4. mere : Hand er giffuen hen for vore synder / men opuact
2. Tim. 1. for vor Retferdighed. Item / Christus tog macten fra
oc Døden / oc førde Liffuit oc it wforgengeligt væsen til Liu-
2. sit. Item / holt Jesum Christum i hukommelse / som opstod
fra de Døde / aff Dauids sæd. De samme ord brugte oc
Paul: til de Coloss: Item / til de Epheser siger hand / huor-
Coloss. 2. ledis Gud opuacte Christum fra de døde. Saa er Chri-
Ephe. 1. stus visselig opstanden paa Tredie Dag som nu sagt er.
1. Først / at hand vilde fuldkomme Skrifften / som Paulus
1. Cor. 15. siger : Som oc Propheten Hoseas haffuer spaait : Hand
Hose. 6. skal

skal giøre oss leffuende effter to dage / Hand skal oprette
oss den Tredie Dag / at wi skulle leffue for hannem. Oc *Psalm.*
Dauid siger: at hand skal opuaagne/det er sagt om hans *3.*
Opstandelse. For det Andit/ haffuer hand fuldkommit *II.*
Jonæ Figur om sig / som kom aff Fiskens Bug/ paa tre- *Ionæ 2.*
die Dag. For det Tredie/ stod hand op paa tredie Dag/ *III.*
at hand vilde fuldkomme sit Løffte. For det Fierde / for *Mat.20.*
Retferdigheds skyld/som Dauid siger: HERRE/ du til- *IIII.*
steder icke din Hellige at raadne. Det haffde veret wret- *Psalm.*
ferdigt/at det Hellige Legome/ som vaar aff en Jomfru- *16.*
is Liff vden Synd/skulle raadne/ lige som andre syndige
Legome/Oc efterdi som Propheten taler om Christo: at *Esai.53.*
der fands icke suig i hans mund. Oc hand skiuder sig til
sine Fiender: Huo aff eder kand beuise mig nogen Synd *Ioha.8.*
offuer. Summa/ Hand er opstanden/ alle Christne til
trøst/ som S. Peder siger: Loffuit vere Gud vor HER- *1. Pet.1.*
ris JEsu Christi Fader / som haffuer igenfødt oss effter
sin store Barmhiertighed/ til en wforgengelig/ wbesmit-
telig oc wforuisnelig Arff/ som beholdis i Himmelen / til
eder/ J som aff GUds mact bliffue beuarede/ formedelst
Troen. Saa vil CHristus ved denne sin Opstandelse/
trøste oss/ at wi ved hannem faa det euige Liff i Opstan-
delsen/som hand sagde til Martham: Jeg er Opstandel- *Ioha. 11.*
sen oc Liffuit/ huo som troer paa mig/hand skal leffue/al-
ligeuel at hand døer: oc huo som leffuer oc troer paa mig/
hand skal aldrig dø. Derfor/om Christus vaare icke op-
standen/da vaare all Verden forgangen. Den

S. Bartholomeus.

Den Siette Artickel i den Anden Part vdi vor Tro.

OPfoer til Himels/ sidder hos Guds Allmectigis høyre Haand.

Vdi huilcken wi haffue tuende Stycke at acte.

Det Første : Om Christi Himmelsfærd.

Nu begynde Apostlene at tale om Christi glædelige Himmelsfærd/ effter at Christus haffde aabenbarit sig met sit Legome oc met Tegen/ oc haffde ædit oc druckit met dennem / oc giort atskillige Mirakel / oc straffit dennom for deris vantro/ oc haffde nu lærdt dennem/ at de visselige trode/ at hand vaar opstanden. Nu far hand op til Himels som en *Triumphator* oc Seyeruindings HERRE/ icke effter Verdslige Kongers vijs : Men til sit Guddommelige Rige. Saa haffuer Christus met denne sin Himmelsfærd/ affskildt sig fra all Verdens elende/ oc vilde icke mere lade sig Pine eller fordømmis aff Pilato / Icke heller haffuer hand aabenbarit sig for nogit Menniske effter
Acto. 7. den dag/ vndertagit S. Staffen/ oc Pouel : Icke haffue
9. wi heller nogen Skrifft/ at Christus vil aabenbare sig/ før end paa den yderste Domedag. Tiden paa huilcken hand

hand opfoer til Himmelen / vaar fyrretiue Dage effter
hans Opstandelse/som Lucas vdi Apostlenis gierninger *Acto.1.*
skriffuer. Steden der som hand opfoer fra dennem/vaar
Bethania/som Lucas skriffuer/til huilcken hand vdførde *Luc.24.*
dem/ som vaar hos Olie Biergit/Oc vaar nær hos Je- *Acto.1.*
rusalem/en Sabbaths vey der fra. Men huorledis hans
Himmelsfærd er til gangen / skriffuer Marcus: Effter *Mar.16.*
Christus haffde talit met dennem/bleff hand optagen til
Himmelen. Lucas siger: Christus opløffte Henderne oc *Luc.24.*
velsignede dennom/oc det skede/ der hand velsignede den-
nom/skildis hand fra dennom/oc foer op i Himmelen. J
Apostlenis gierninger: Der hand dette sagde/bleff hand *Acto.1.*
opløfft/at de saae der paa/ oc en Sky tog hannom op for
deris Øyen/ oc de saae effter hannem / at hand foer op i
Himmelen. Her høre wi denne trøstelige dyrebare Jesu
Christi Himmelsfærd/ At hand aff sin egen Guddoms
krafft/ ved huilcken hand giorde tilforne alt det hand vil-
de/ Er hand nu met sit Naturlige/siunlige Legeme/opfa-
ren til Himmelen. Til huilcken Himmelfærd/hand haff-
uer kaldit sine Apostle oc Disciple/at vere vidnisbyrd for
all Verden/som hand samme tid bød dennom/at de strax
skulde gaa til Jerusalem/ Der at tøffue effter Faderens *Actor.1.*
løffte/oc sagde: Johannes døbte met Vand/ men i skulle
døbis met den hellig Aand/icke lenge effter disse dage. Oc
i samme Capit: J skulle anamme den hellig Aands krafft/
som skal komme paa eder/ oc i skulle vere mine vidne i Je-
 rusa-

rusalem/oc i ganiske Judæa oc Samaria/ oc indtil Jor-
dens ende. Saa er CHristus opfaren til Himmels/ for
I. første aarsag: Lige som Christus haffuer fuldkommit al-
le de andre Figurlige Historier: Saa vilde hand ved den-
Gene. 5. ne sin Opfarelse fuldkomme Enoch oc Heliæ Figurer/
at lige som Enoch bleff optagen til Himmelen / oc bleff
4. Reg. her icke mere seet. Oc lige som Elias Prophete bleff leff-
2. uendis met Krop oc Siæl optagen til Himmelen/ vdi en
gloendis Vogn/ met gloendis Heste: Saa er oc Christus
II. opfaren til Himmelen. For den Anden sag: At Christus
Psalm. der met vilde fyllist giøre den Prophetiske tale om sig/ som
24. Dauid siger: I Førster oplader eders Porte/ at den sto-
re Konge kand indgaa. Huem er den store Konge/ vden
denne JEsus/ en ny gæst kommen til Himmelen/ som al-
drig saadan før haffuer verit i Himmelen/ icke heller kom-
mer i euighed/ vden denne Jesus/ som nu indgaar i Him-
III. melen/ som er en sand Gud oc Menniske. Den Tredie
aarsag/ for Menniskens euige gaffn oc velfært skyld/ som
I. er først/ at hand er opfaren som en Seyeruindere offuer
alle sine Fiender/ at hand nu sidder som en HERRE/
Ephe. 4. som Paulus siger: Hand førde Fengselit fangit/ oc foer
op offuer alle Himle/ at hand vilde opfylde altingist.
II. Det Andit gaffn/ at hand som vort rette Hoffuit oc
HERRE/ vilde vise oss veyen til Himmelen/ som hand si-
ger: I min Faders Hus ere mange Bolige/ der som det
Ioha. 14. icke saa vaare/ da vilde ieg sige til eder: Jeg gaar bort at
berede

berede eder steden / Saa vil ieg dog komme igen / oc tage
eder til mig / paa det i skulle vere der som ieg er / oc huort
ieg gaar hen / det vide i / oc veyen vide i oc saa. Oc en an-
den steds: Fader ieg vil / at de som du haffuer giffuit mig / 17.
skulle vere hos mig / Huor som ieg er / at de skulle see min
Herlighed / som du haffuer giffuit mig. Tredie gaffn / at III.
hand vilde drage vore Hierter til sig / som hand siger: I
skulle icke samle eder Liggendefæ paa Jorden / som Møll Matth.
oc Rust æder / oc det som Tyffue graffue effter / oc Stiæ- 6.
le: Men samler eder Liggendefæ vdi Himmelen / der som
huercken Møll eller Rust æder dennom / oc der som Tyff-
ue icke graffue oc stiæle. Thi huor eders Liggendefæ er /
der er eders Hierte. Det Fierde gaffn / At Christus aff IIII.
Himmelen vilde giffue sine Børn gode gaffuer / oc gode
Lærere / som Apostelen siger: Hand gaff Menniskerne go- Ephe. 4.
ge gaffuer / Hand sette nogle til Apostle / oc nogle til Pro-
pheter / nogle til Euangelister / nogle til Hyrder oc Lære-
re / At de Hellige skulde bliffue beredde til Embedens gier-
ning. Femte gaffn / At hand i Himmelen vilde vere vor V.
Aduocat oc Talsmand / som Johannes siger: Der som no- 1. Joha. 2.
gen synder / da haffue wi en Talsmand hos Faderen Je-
sum Christum / som er Retferdig. Siette gaffn / opfoer VI.
Christus / at hand fra Himmelen effter sin Foriettelse / vil-
de sende den hellig Aand offuer Apostlene / i det hand haff- Acto. 2.
uer fuldkommit sit løffte / oc aabenbarlig fra Himmelen
sendt den hellig Aand offuer Apostlene: Saa tro wi at

 hand

VII. hand er nu i Himmelen. Siuende gaffn / lige som Adam
vdelucte sig oc alle Menniske fra Himmelen / ved sin v-
lydighed: Saa haffuer Christus oplat oss de Himmelske
Ioha.10. Porte oc dørre. Oc som hand selff kalder sig: Jeg er Dør-
ren / der som nogen gaar ind ved mig / hand skal bliffue
14. salig. Oc atter siger Christus: Jeg er Veyen / Sandhed
Matth. oc Liffuit. Wi læse hos Matthæum / der Christus vaar
27. død / lode Graffuerne sig op / oc der stode mange Helgens
Legome op / som soffue / Oc ginge aff Graffuerne / effter
hans Opstandelse / oc komme i den hellige Stad / oc aa-
benbaredis for mange. Nu er det vel troligt / at de haffue
icke gaait vdi Graffuerne igen / men vden all tuil ere op-
tagne met vor HErre Jesu Christo / vdi denne vnderlige
oc skøne Himmelfærd / efterdi der intet vijdere talis om
VIII. dennem. Ottende gaffn / at hand i Himelen er sin Chri-
stelige Kirckis Gubernator / Skytsherre oc Hoffuit / eff-
28. ter sit løffte: Jeg er hos eder alle dage / indtil Verdens en-
de. Oc endog hand icke vduortis oc siunlig er hos oss / saa
er hand dog tilstede ved sin Guddommelige krafft. Her
met ville wi nu beslutte Christi Himelsfærd / met de ord /
Hebre. som Apostelen siger: Efterdi wi da haffue den ypperste
5. Præst / som er stor / Jesum Guds søn / som opfoer til Him-
melen / da lader oss holde ved bekiendelsen. Thi wi haffue
icke den ypperste Præst / som icke kand haffue metlidelse
met vor skrøbelighed / men den som er forsøgt i alle maa-
de / lige som wi / dog vden synd. Derfaare lader oss traade
frem

frem met frimodighed til Naadestolen/ paa det wi kunde faa Barmhiertighed/ oc finde Naade paa den tid/ som oss giøris hielp behoff.

Det Andit vdi denne Siette Artickel: Sidder hos

Guds Allmectigis høyre Haand.

Vdi denne Artickel bekiende Apostlene Jesum Christum/ at sidde hos GVds høyre Haand/ det er/ at de bekiende lige som Guds høyre Haand/ det er GVds ære/ Maiestet/ krafft/ mact oc velde/ som Dauid siger: HERRENS høyre Haand er ophøyet/ HERRENS høyre Haand beholder Seyer. Saa er det at forstaa/ at Jesus Christus sidder hos Guds høyre Haand/ det er/ hand er lig Gud vdi all ære oc Guddommelig Herredømme/ som Christus selff siger: Mig er giffuen all mact i Himelen oc paa Jorden. Oc Dauid siger: Du lagde alting vnder hans Fødder. Der om taler Apostelen oc siger: Gud opuacte Christum fra de Døde/ oc sette hannem hos sin høyre Haand i Himmelen/ offuer alle Førstedømme/ Vold/ Mact/ Herredømme/ oc alt det som kand næffnis/ icke alleniste i denne Verden/ men ocsaa i den tilkommende: Oc hand lagde alting vnder hans Fødder/ oc hand sette hannem til Menighedens Hoffuit offuer alting/ huilcken der er hans Legome/ som er hans opfyldelse/ der opfylder alting i alle. Oc til de Coloss: Ere i nu opstandne met Christo/ da søger det som er offuen til/ der som Christus er/ siddendis hos Guds høyre Haand/ tracter effter det som er

Psalm. 118. *Matth. 28.* *Psal. 8.* *Ephe. 1.* *Coloß. 3.*

 offuen

offuen til/icke effter det som er paa Jorden/ thi at i ere dø-
de/ oc eders Legome ere skiulte met Christo vdi Gud. Pe-
1. Pet. 3. trus lærer oss/ at Christus er opfaren i Himmelen/ til
Guds høyre Haand/ oc Englene oc de Veldige/ oc Kraff-
Mar. 16. terne/ ere hannem vnderdanige. Marcus siger: Hand
bleff optagen til Himmelen/ oc siger fremdelis: Hand sid-
der hos Guds høyre Haand/ det er/ Summa: At hand er
met Gud Fader/ oc Gud den hellig Aand/ lig i Maiestet/
krafft oc Herlighed/ i Himmelen oc paa Jorden/ Alting
at giøre effter sin villie.

S. Thomas.

Den Siuende Artickel i den Anden Part vdi vor Tro.

Daden skal hand igenkomme/ at dømme Leffuendis oc Døde.

Apostlene lære oss/ at Christus visse-
Acto. 1. lige skal komme fra Himmelen/ en Dom-
mere offuer Leffnendis oc Døde. Lucas
vdi Apostlenis Gierninger siger/ der de
stode oc saae/ at Christus foer op i Him-
melen: See/ da stode to Mend hos dem
vdi hui de Klæder/ huilcke der sagde: I
Mend aff Galilæa/ Hui staa i oc see til
Himmelen: Denne Jesus som er opta-
gen fra eder til Himmelen/ skal komme/
lige som i haffue seet hannom fare til Himmelen. Disse

Engel-

Engelske vidnisbyrd/stadfeste oss Jesu igenkomelse. Der om taler S. Peder: Christus bød oss at Predicke for Folckit/ oc vidne/ at hand er beskickit aff Gud/ de Leffuendis oc de Dødis Domere. Saa lærer oc Paulus/ der til er CHristus død oc opstanden/ oc bleffuen leffuendis igen/ at hand skulde vere HERRE offuer Døde oc Leffuendis: Oc siger/ wi skulle alle skickis for Christi Domstoel. Dog ere der mange i Verden/ som ringe acte om denne Tilkommelse/ oc end mere/ at de foractelige tale der om/ som S. Peder siger: Der skulle komme i de sidste dage/ bespaattere/ som vandre effter deris egen lyst/ oc sige: huor er hans Tilkommelsis løffte? Oc Folck leffue hen/ som i Vijsheds Bog beskriffuis: Kommer nu hid/ oc lader oss vel leffue/ den stund det er paa færde/ oc bruge vort Liff i Vnddommen/ wi ville fylde oss met den beste Vijn oc Salffue/ Lader oss icke forsømme Maymaanedis blomster/ lader oss bære Krantze aff vnge Rosen/ før end de bliffue visne/ lader ingen aff oss forsømme sig at Braske/ at mand kand alleuegne spøre/ huorledis wi haffue verit glade/ wi haffue dog der icke mere aff/ end det samme. Christus tit oc offte taler om sin Tilkommelse/ som hand ligner ved en Hyrde/ som skil Faar fra Geder. Oc om de ti Jomfruer. Oc om Klinten/ oc den gode Sæd/ oc mange andre flere steder: Skulde icke Dommedag komme/ da vaare Gud wretferdig/ thi her i Verden gaar det mesten de gudfryctige ilde/ oc de wgudelige vel/ som Syrach siger: Den Rige gløر

Act. 10. *Roman. 14.* *2. Pet. 3.* *Sapi. 2.* *Matth. 25. 13.* *Syrach 13.*

ge giør wret / oc tradzer end der til / Men den Fattige
maa lide oc tacke der til. Oc saadant maa alt ske GVds
Børn her / som Christus siger til sine Apostle : I skulle
Joha. 16. græde oc hyle / men Verden skal glæde sig / dog skal eders
bedrøffuelse omuendis til glæde. Saa skal paa den dag
Luc. 16. omskiffis igen / som det gick met Lazaro oc den Rige
Mands vilkaar oc lycke. Saa skulle GVds Børn der-
I. faare trøste sig ved Jesu Christi Tilkomelse / oc acte: Først
huad Tegen der skal ske / for Christi Tilkommelse oc Ver-
II. dens ende. Det Andit / huorfor Christus opregner disse
III. Tegen. Det Tredie / huad wi skulle sky mod Dommen / oc
IIII. huad wi skulle giøre. Det Fierde / Huor det skal gaa til
naar Dommen skal holdis.

I. Det første Tegen til hans Tilkommelse / lærer Chri-
stus: Der skulle komme mange i mit Naffn / oc sige: Jeg
Matth. er Christus / oc de skulle bedrage mange : Der som nogen
24. da siger til eder / See / her er Christus / eller der / da skulle
Marc. i det icke tro / Thi der skulle opstaa falske Christi / oc falske
13. Propheter / oc giøre store Tegen oc vnderlige gierninger /
at de Vdualde skulle ocsaa forførts (der som det er mue-
ligt) i vildfarelse / See / Jeg haffuer nu tilforn sagt eder
det / Derfor naar de sige til eder / See / hand er i Ørcken /
da gaar icke vd / see / hand er i Herbergit / da troer det icke.

II. Det andit Tegen / I skulle høre strid / oc rycte om strid
oc oprør / thi at it Folck skal sette sig op offuer det andit / oc
it Kongerige offuer det andit.

Tredie

Tredie Tegen / der skal vere Pestilentze. III.
Fierde Tegen / Dyr tid. IIII.
Femte Tegen / Jordskel alle vegne. V.
Siette Tegen / Guds ords Tieneris oc Guds børns forfølgelse / som Christus siger: De skulle føre eder i genuordighed / oc sla eder ihiel / oc i skulle hadis aff alle Folck for mit Naffns skyld / De skulle antuorde eder hen til Raadhus oc Skoler / oc i skulle Hudstrygis / oc i skulle føris for Førsterne oc Konger for min skyld / til it vidnisbyrd offuer dennom. VI.

Siuende Tegen / Der skulle mange forargis oc forraade / oc hade huer andre indbyrdis / Oc mange skulle lade sig forføre aff falske Propheter: Der skal en Broder antuorde den anden til Døden / oc Faderen Sønnen / oc Børnene skulle sette sig op imod Faderen / oc de skulle hielpe til at sla dem ihiel. VII.

Ottende Tegen / vretferdighed skal faa offuerhaand. VIII.
Niende Tegen / Kierlighed skal bliffue kaald i mange. IX.
Tiende Tegen / Euangelium om Rigit skal Predickis i den gantske Verden / til it vidnisbyrd offuer alle Folck. X.
Elluffte Tegen / Soel oc Maane skulle myste deris skin / oc der skal ske Tegen i dem. XI.
Tolffte Tegen / Stiernerne skulle falde aff Himmelen. XII.
Trettende tegen / Haffuit oc Vandbølgerne skulle bruse. XIII.
Fiortende Tegen / Himmelens Kraffter skulle røre sig. XIIII.
Femtende tegen / Menniskene skulle forsmectis for ræd- XV.

zel/ oc for de Tingistis foruentelse/ som skulle komme paa
Jorden.
XVI. Sextende Tegen / er Tryghed hos Menniskene mod
Dommen / lige som de vaare i de dage for Syndfloden/
de ode/ de drucke/ de toge til Ecte/ oc lode sig tage til Ecte/
indtil den dag der Noe gick ind vdi Arcken/ oc de actede det
icke/ indtil Syndfloden kom/ oc tog dem alle bort.

Det Andit / For huad aarsag Christus opregner disse Tegen.

1. Den første/ at wi skulle lære/ at saadant skeer icke til for-
gæffuis eller aff slompe lycke/ men aff den euige Guds for-
Dani. 9. siun/ oc oss til paamindelse/ Lige som Daniel mange Aar
tilforn spaade Jøderne / ved huad Tegen de skulde kiende
Matth. deris sidste Ødeleggelse/ som Christus talede til sine Dis-
24. ciple/ sigendis: Naar i nu see Ødeleggelsens vederstygge-
2. lighed/ etc. Den Anden aarsag/ at wi aff disse Tegen skul-
le lære/ At denne Verden skal icke bliffue euig varendis/
som mange mene/ oc derfor skulle wi icke stole paa hende/
eller sla vor lijd til hende/ men tencke at hun er som Jis at
gaa paa/ thi som wi staa alle/ saa ligger Verden i hul met
3. oss. Den Tredie aarsag/ opregner Christus disse Tegen/
sine vdualde Børn til trøst / som hand siger: Naar dette
begynder at ske/ da seer op/ oc opløffter eders Hoffuit/ for-
di at eders forløsning stunder til/ oc sagde: seer til Figen
træit/ oc alle Træ/ naar de faa nu Knopper/ da see i paa
dem/ oc mercke at Sommeren er nu nær: J lige saa/ naar
som i see alt dette begyndis/ da vider at Guds rige er nær.

Fierde aarsag/at Christus endelige vil/ at baade de gode 4.
oc de onde / skulle paamindis aff disse Tegen / at giøre en
sand Penitentz/oc berede sig mod hans tilkommelse oc dom.

Det Tredie/ Huad wi skulle sky oc giøre mod Dommen.

Det første som Christus siger/ at sky/ er Fraadzeri: 1.
som vaar den første slemme Synd der Adam bedreff vdi *Luc.* 21.
Paradis/ som haffde all Verdens herlighed/ oc vilde icke
nøyes/ vden hand fick det Eble bid met/som vaar hannem
forbudit/ huilcken Adams fraadzeri/ Jesus maatte faste *Matth.*
igen i fyrretiue Dage oc Nætter i Ørcken: Der ere man- 4.
ge som Paulus taler om/ at deris Bug er deris Gud/ oc *Phil.* 3.
siger/ at deris ære skal bliffue til skendsel/ som haffue Jor-
diske sind. De ere saadane som Christus affmaler hos
Lucam vdi det Rige Menniske/ der sagde: Kiere Siæl du *Luc.* 12.
haffuer it stort forraad i mange Aar / haff nu rolighed/
æd/drick/ etc. Oc maatte dog dø den samme Nat. At æde
oc dricke til ærlig Nødtørfftighed/ er icke forbudit / Som
Christus taler/ alt det som indgaar i Munden/besmitter *Mat.* 15.
icke Mennisken. Oc Paulus taler om vor Christelige fri- *Coloss.* 2.
hed/sigendis: Lader ingen giøre eder samuittighed i mad
eller dricke. Oc til de Romere/ Guds Rige er icke i mad oc *Rom.* 24.
dricke. Men fraadzeri i leckerhed/ som den Rige Mands *Luc.* 16.
skinnende Retter/ oc den Bug fylde/ som S. Peder taler 1. *Pet.* 4.
om/ forbiudis. Det er en kaastelig ting/ at holde sig i aff-
hold oc faste / naar mand icke giør Affguderi / eller roser
sig der aff / som Phariseeren sagde : Jeg faster to gonge *Luc.* 18.

om Vgen: At holde oss vdi Edruhed/ er megit nyttigt/
2. Cor. 6. som Paulus opregner: Lader oss beuise oss i alle ting som
Guds Tienere/ i stor taalmodighed/ i bedrøffuelse/ i nød/
i angist/ i slag/ i fengsel/ i oprør/ i arbeyde oc faste. En ret
faste er en sand Penitentzis tegen/ som Guds Børn/ syn-
1. derlige øffue sig vdi/ oc er nyttig: Først/ at mand kand dø-
2. de Kiødit/ oc Kiødelige begiering i oss. Dernæst/ at Aan-
delige oc Gudfryctige tancker kunde opueckis i oss/ til gode
gierninger at giøre/ thi vdi oss strider Kiødit imod Aan-
Gala. 5. den/ oc Aanden imod Kiødit/ som Paulus siger: Wi seer
huor behagelig den Gudfryctige faste vaar for Gud/ vdi
Niniue stad/ der Kongen lod vdraabe/ at huercken Men-
niske eller Diur/ Oxe eller Faar/ skulde smage nogit/ oc
mand skulde icke føde dennom/ oc ey heller lade dennom
dricke Vand/ oc de skulde suøbe Sæcke om dennem/ baade
Menniske oc Diur/ oc raabe til Gud sterckelig. Som wi
oc læse hos Danielem/ Judith/ Esther/ oc andre flere/ at
en ret Gudfryctig faste haffuer verit Gud megit behage-
II. lig. Det Andit wi skulle sky oc fly/ mod hans igenkommel-
Luc. 21. se/ er druckenskaff: Vden tuil for den aarsag/ at drucken-
skaff icke skal actis synd at vere imod Verdens ende/ men
en stor ære/ Oc er dog en skadelig oc forderffuelig last/ oc
Prouer. fører megen wlempe met sig. Salomon siger: Vijn giør
20. wnyttige Folck/ oc sterck drick giør Galne/ Oc huo som
Esai. 5. haffuer lyst der til/ hand bliffuer aldrig vijs. Propheten
siger/ vee dem som ere Kemper til at dricke Vijn/ oc stridz-
mend

mend til at fylde sig. Oc atter/Horeri/Vijn oc most giør Hose.4.
galne. Sirach siger/ Druckenskaff giør en galen Gæck/ Syrach
end galnere/ at hand tradzer oc pucker/ indtil hand bliff- 32.
uer vel banckit/ lemslagen oc saargiort. Paulus forma- Galat.5.
ner oc: Dricker eder icke druckne aff Vijn/aff huilckit der 1.Cor.6.
følger it wskickeligt væsen. Oc til de Rommere: Lader oss Ephe.5.
vandre ærlige/som om dagen/ icke i fraadzeri oc drucken- Rom.13.
skaff/icke i Kammer oc wtuct. Sirach lærer: Ver icke en Syrach
Dranckere/oc ven dig icke til Slemmeri/paa det du skalt 19.
icke bliffue en Tryglere. Huad skade Druckenskaff fører
met sig/kunde wi acte vdi Noa/ der hand laa drucken/oc Gene.9.
vognede aff sin Vijn/oc fornam/huad hans yngste Søn
haffde giort hannem/da forbandede hand hannem. Loth 19.
falt oc vdi Blodskam ved sin druckenskaff/oc viste icke om
Morgenen huad hand haffde giort oc bedreffuit. Kong Dan.5.
Balthasar bleff oc straffit i sin druckenskaff/som wi maa
læse. Kong Benhadad i Assyrien / haffde 32. Kongers 1.Reg.
Mact/ met Heste oc Vogne/ oc belagde Samariam/ oc 20.
drack sig drucken/ oc tabte Krigen. Holophernes Kong Iudith
Nabogodonosors Øffuerste/drack sig drucken/oc der off- 12.
uer myste sit Liff / oc forsaa sin Herris Skandze. Der- 1.Pet.4.
faare formaner S.Peder oc S.Pouel oss til vaagenhed 1.Theß.
oc ædruhed. Ja vilde saadane Druckne bolter betracte oc 5.
offuerueye den beeske drick som Jesus drack paa Kaarsit/ Ioha.19.
da skulde de vel nogit sky oc fly druckenskaff. Det Tredie 3.
som JEsus forbiuder at sky mod sin Tilkommelse/er sorg Luc.21.
Ff iij for

for næring. Her forbiuder Christus all den forfengelighed/ som gerige Menniske tage sig for/ der riffue oc slide/ oc gaa til verck/lige som wi icke haffde en Gud i Himme-
Matth. len/der haffde omsorg for oss. Dog Christus siger: eders
6. Himmelske Fader veed at i haffue alt dette behoff. Hand haffuer icke forbudit Christelig omsorg/oc forstandig for-
Gen.41. sium: Som Joseph i de siu gode Aar raadde Pharao/ at hand skulde skicke Befalings Mend offuer Landit / oc tage den Femte deel i Egypti Land/ vdi de siu rige Aar/ oc samle allehaande spisning/ vdi de gode tilkommendis Aar/ at de kunde samle Korn ind i Pharaos Korn huss/til forraad i Stederne/oc foruare det/at mand kunde finde beskickit spisning for Landit/ vdi de siu dyre Aar/ som skulde komme offuer Egypti Land/ at Landit icke forderffuedis aff hunger. Gud haffuer selff befalit huer Christen omsorge oc arbeide at skulle tage sig til / vdi sit rette Kald oc
Gene.3. Embede/derfor sagde hand til Adam: J dit Ansictis sued skalt du æde dit Brød. Oc Jesus viiste Peder icke til Tyff-
Luc.5. ueri/falskhed eller snedighed/men befol hannem/at drage vd oc Fiske / som er it ærligt Handuerck / som haffuer sin møye oc arbeid met sig/oc gaff hannem der hos velsignel-
Matth. se. Oc atter der de trengde til Skat/ oc der vaar intet til
17. forraad/ da befalede Christus Peder at kaste Kraagen i Vandit/oc sagde/ J den første Fiskis mund/ skalt du finde en Stater sølff/til at vdgiffue: Saa velsigner Gud huer
Psalm. vdi sit rette Kald. Oc Dauid siger : Kast din omhu paa
55. HER-

HERREN/ hand skal forsørge dig. Oc S. Peder lærer: *1. Pet. 5.*
Kaster all eders sorg paa Gud/ thi hand sørger for eder.
For det Andit/ huad wi skulle giøre mod hans Tilkommel-
se: Det formaner Christus oss/ at wi skulle altid vaage/ *Luc. 21.*
det er en Aandelige vect oc forventelse/ effter denne Aan-
delige Brudgom/ huilcken forventelse hand affmaler i de *Matth.*
ti Jomfruer/ Fem aff dem vaare daarlige/ oc Fem vaare *25.*
klaage/ de Fem klaage Jomfruer voctede paa Brudgom-
mens Tilkommelse/ der det skrijg kom om Midnat. Oc
Christus hos Lucam siger: Lader eders Lender vere om- *Luc. 12.*
giordede/ oc eders Lius brende/ oc verer lige som de Men-
niske/ der tøffue effter deris Herre/ naar hand skal komme
fra Bryll uppit/ Paa det naar hand kommer oc bancker
paa/ de skulle strax lade op/ Sallige ere de Suenne/ som
Herren finder vaagne naar hand kommer. Saa raader
Christus oss/ at wi icke skulle findis soffuendis/ om Her- *Marc.*
ren kommer/ om Afftenen/ eller ved Midnat/ eller naar *13.*
Hanen gal/ eller om Morgenen/ Paa det hand skal icke
komme hastelige/ oc finde eder soffuendis/ Huad som ieg
siger eder/ det siger ieg alle/ vaager. Paulus lærer oc/ si- *1. Theß.*
gendis: Lader oss icke soffue/ som de andre/ Men lader oss *5.*
vaage oc vere ædrue. Hos denne vaagenhed/ befal oc Chri-
stus oss/ at wi skulle bede: Huor om wi ville forhandle vdi
Fader vor/ som efterfølger.

Det Fierde/ huorledis skal det gaa til naar Dommen
skal holdis:

Først/ effter alle disse tegen ere fremgangne/ som Chri- *1.*
stus

Matth. stus siger/ Da skal Menniskens Søns Tegen aabenba-
24. ris i Himmelen/ oc da skulle alle Slecter paa Jorden græ-
de. Dette Menniskens Søns Tegen/ som Christus her
næffner/ Mene mange/ at før end Christus lader sig see
vdi Skyerne/ i sin Ære/ Majestet oc Herlighed/ da skal
hand før aabenbare lade sig see vdi Lufften/ met sine Hen-
ders/ sin Sidis / oc sine Føddersaar/ som hand hengde
blodig paa Kaarsit/ Oc denne forklaring haffue de styrckit
Zach. 12. aff Propheten Zachariæ ord / som siger : De skulle see till
II. mig/ huilcken de haffue igennem stungit. For det Andit/
Luc. 21. skulle de see Menniskens Søn komme i Himmelens skyer/
III. met stor Krafft oc Herlighed. For det Tredie/ skal hand
Matth. vdsende sine Engle/ met en klar liudendis Basun/ at de
24. skulle forsamle hans Vdualde / aff de fire Vær / fra den
IIII. ene ende paa Himmelen til den anden. For det Fierde/
skal der skickis sæder for Christo oc Apostlene/ som hand
19. sagde : Sandelige/ siger ieg eder / At i som haffue effter-
fuldt mig/ I skulle vdi genfødelsen/ naar Menniskens søn
Apocal. skal sidde paa sin Herligheds stol/ oc saa sidde paa Tolff
20. stole/ oc dømme de Tolff Israels Slecter. Johannes vdi
sin Aabenbaring taler oc her om/ oc siger: Jeg saa Sto-
le/ at de sette sig der paa. Oc i samme Capit: Oc ieg saa
Matth. en stor huid Stol. Item/ hos Mattheum: Hand skal sid-
20. de paa sin Herligheds stol. Daniel siger ocsaa: dette saa
Dan. 7. ieg/ indtil der bleffue sette Stole/ oc den Gamle sette sig/
hues Klæder vaare sne huide/ oc Haarit paa hans Hoff-
uit/

uit/som reen Vld/ Hans Stol vaar som idel Ildlwe/ oc
Hiulene der paa brende met Ild/ oc der gick en lang Ild-
straale fra hannem. For det Femte/ skal CHristus selff V.
kalde alle Menniske til Dom/ som hand selff siger: Den
Time skal komme/ i huilcken alle de som ere i Graffuerne/ Iohan.5.
skulle høre hans Røst/ oc de skulle gaa frem. For det siet- VI.
te/ lærer S. Pouel til de Corinth: Jeg siger eder en hem- 1. Cor.15.
melig ting/ Wi skulle icke alle soffue/ men skulle alle for-
uendis/ oc det skal ske hastelige i it Øyeblick/ vdi den sidste
Basunis tid/ Thi Basunen skal liude/ oc de Døde skulle
opstaa wforkrenckelige. Oc til de Thessal: Dette sige wi 1. Thess.
eder som HERRENS ord/ at wi som leffue oc offuer- 4.
bliffue i HERRENS Tilkommelse/ wi skulle icke komme
før/ end de der soffue/ Thi HERREN selff skal komme
ned aff Himmelen/ met it anskrig oc offuer Engels røst/
oc met GVds Basune/ oc de Døde i Christo skulle først
opstaa/ der efter skulle wi som leffue oc offuerbliffue/ ryc-
kis tillige bort met i Skyerne/ mod HERREN i Luc-
ten. For det siuende/ skulle alle Menniske komme for Chri- VII.
sti dom/ som Paulus siger: De skulle alle skickis for Chri- Rom.14.
sti Domstol/ effter som skreffuit staar: Saa vist som Jeg
leffuer/ siger HERREN/ skulle alle Knæ bøyis for mig/
oc alle Tunger skulle bekiende Gud. Oc CHristus siger/
at Menniskene skulle giøre Regenskaff paa den yderste Matth.
Dommedag/ for huert wnytteligt ord/ som de haffue ta- 12.
lit/ Aff dine ord skalt du bliffue retferdig/ oc aff dine ord

Apocal. skalt du fordømmis. Saa taler oc S. Hans/oc siger: Jeg
7. saa en stor skare/ huilcken ingen kunde telle/ aff alle Hed-
20. ninge/ som stode for Stolen oc Lam̃it. Oc en anden sted
taler hand/ huorledis Bøgerne bleffue opladne/ oc døm-
Dan. 7. dis effter den atskillighed/ som der vdi forklaris. Oc Da-
niel opregner it vist tal for it vuist/ oc siger: Tusinde gon-
ge Tusinde tiente hannem/ oc ti hundrede gonge Tusinde
stode for hañem: Dom̃en bleff holden/ oc Bøgerne bleff-
VIII. ue opladne. For det ottende/ skal Jesus selff affsige Dom-
men/ endog huo som hen døer vdi sin vgudelighed/ hand
haffuer sin Dom met sig/ Oc den som forlader sig paa
Iohan. 3. Christum lige saa/ som Christus siger: Huo som troer
paa mig/ hand skal icke døm̃is/ Men huo som icke troer/
hand er allerede dømt/ thi hand trode icke paa Guds en-
Eccl. 11. baarne Søns Naffn. Oc Salomons Predickere siger/
Naar Træit falder / det falder mod Synden eller Nor-
den/ paa huilcken sted det falder/ der skal det ligge. Saa
skal Christus selff affkyndige Dommen/ som hand lærer
hos Johañem: Faderen dømmer ingen/ men hand haff-
Matth. uer giffuit Sønnen all Dommen. Oc den dom vil vere
25. kaart befattit i disse tu ord/ gaar/ oc kommer. Der om ta-
Dan. 7. ler oc Propheten/ oc siger: Der kom en i Himmelens sky-
er/ lige som it Meñiskis Søn/ indtil den Gamle/ oc hand
bleff ledt til hannem/ hand gaff hañom mact/ ære oc Ri-
git/ at alle Folck/ Almue oc Tungemaal/ skulde tiene han-
nem/ Hans mact er euig som icke forgaar/ oc hans Kon-
gerige

gerige haffuer ingen ende. Da vil det gaa for sig/ som
Christus siger: De skulle icke alle som sige til mig/ HER- Matth.
RE/ HERRE/ komme i Himmerigis Rige/ men de der 7.
giøre min Faders villie i Himmelen. Der skulle mange
sige til mig paa den dag/ HERRE/ HERRE/ haffue wi
icke spaad i dit Naffn/ Haffue wi icke vddreffuit Dieffle i
dit Naffn/ Haffue wi icke giort mange krafftige gierninger i dit Naffn: Da vil ieg bekiende for dem/ Jeg kiende
eder end aldrig/ Viger alle fra mig i Misdedere. Det
samme lærer Christus oc hos Lucam/ at hand skal sige: Luc. 13.
Jeg kiender eder icke huæden i ere/ Viger alle fra mig i
Misdedere. Der skal vere graad oc Tendgnidsel/ naar
som i faa at see Abraham/ Isaac oc Jacob/ oc alle Propheter/ vdi Guds Rige/ at i ere vdstøtte: Om huilckit oc Psal. 6.
Dauid taler. For det Niende/ paa samme tid skal Him- IX.
mel oc Jord brende oc foruandlis/ oc bliffue ny Himmel
oc ny Jord igen. Om huilcke Propheten taler: See/ Jeg Esa. 65.
vil skabe ny Himmel oc ny Jord/ at mand skal icke komme
den første ihu/ eller legge paa Hierte. S. Peder siger: 2. Pet. 3.
Himlene skulle forgaa ved Ild/ Oc Elementerne smeltis
aff hede/ Men wi vente en ny Himel oc en ny Jord/ effter
hans Foriættelse/ i huilcke Retferdighed boer. S. Hans
siger oc: Jeg saa en ny Himel oc en ny Jord/ thi den første Apoc. 21.
Himmel/ Oc den første Jord forginge/ oc Haffuit er icke
mere. Det bestyrcker Christus selff: Himmel oc Jord for- Luc. 21.
gaa/ Men mine Ord forgaa icke. Da skal de Vgudeligis

Esa.66. plage gaa an/ at deris Orm skal icke dø/ oc deris Jld skal
icke vdslyckis: Oc da skal hand affstryge graad fra Guds
25. Børns Ansicter / Oc hand skal borttage sit Folckis for-
smædelse vdi alle Land. Saa skal den glæde gaa an/som
64. Propheten/oc Paulus siger: At intet Oye haffuer seet/
1.Cor.2. oc intet Ore haffuer hørt/ oc det er icke kommit vdi nogit
Menniskis hierte/som Gud haffuer beredt dem/der han-
Ioha.16. nem elske. Saa skal Guds børns bedrøffuelse omuendis
til glæde/oc ingē skal tage den fra deñom. Christus lærer
oss ocsaa ved tuende Lignelser/huor hastig oc wuiss/denne
Matth. hans igenkom̄else skal bliffue. Den første Lignelse: Lige
24. som en Tyff hand kommer naar mand mindst tencker der
paa/viste Hosbonden naar Tyffuen vilde kom̄e/ da skul-
de hand vel vaage / oc icke lade bryde ind vdi hans Hus.
Saa formaner Christus oss/at wi skal derfor vere rede/
Thi Menniskens Søn skal komme paa den stund som i
1.Theß. icke acte. S. Pouel formaner ocsaa Christne oc Guds
5. Børn/ at leffue saa/ at den dag skal icke gribe oss som en
Tyff. Den anden Lignelse: om Christi hastige oc wuisse
Matth. igenkommelsis tid/ ligner Christus ved en Liunild/ som
24. vdgaar aff Osten / oc skinner i Vesten / Saa hastig skal
Meñiskens søns Tilkom̄else vere. Wi skulle derfaare vere
forstandige/som Orne/der vocte paa Aadzel/som er altid
paa den sted Aadzelet falder/ en dag eller fire før/oc voc-
te paa Aadzelens tilkom̄else: Saa skulle wi Christne va-
re paa Christi tilkommelse/ At lige som Orne spisis aff
Aadzel/

Aadzel/ At wi oc kunde til Liff oc Siæl/ vederquegis oc Leffue aff Christo.

Den Tredie Part vdi vor Tro: Om Helliggiørelsen/ liuder saa.

JEg troer paa den hellig Aand. En hellig Christelig Kircke at vere/som er Hellige Menniskis samfund. Syndernis forladelse. Legomens Opstandelse. Oc det euige Liff.

Denne Tredie Hoffuit Lærdom vdi vor Tro/om Helliggiørelsen/ indeholder de fem sidste Troens Artickle.

S. Mattheus.

Den Ottende Artickel i den Tredie Part vdi vor Tro.

JEg troer paa den hellig Aand.

Vdi denne Artickel haffue wi fem Stycke at acte.

Første/ huad den hellig Aand er. 1.

Derneſt/at den hellig Aand er en fraskild Person/ fra Faderen/ oc Sønnen. 2.

For det Tredie/ huad hans Embede oc gierning haffuer verit/vdi det gamle oc ny Testamente. 3.

For det Fierde ved huem hand giffuis. 4.

Det Femte/ huo hand skenckis oc giffuis. 5.

Det Første/ Huad er den helligAand.

1. Den helligAand er en Guddommelig Aandelig værelse/ glæde oc kierlighed/ mellom Gud Fader/ oc GVds Søn/ oc er den tredie Person i Guddommen/ frasküd fra Faderen oc Sønnen/ som vdgaar fra Faderen oc Sønnen/ oc sendis den Christelige Kircke/ at opholde det hellige Predicke embede/ som oc boer i de gudfryctige Menniskis Hierter/ igenføder oc opuecker dennom til sandhed oc hellighed/ oc ifører dem ny Guddommelig krafft oc gierninger. Lige fordi som wi skulle bekiende Gud aff gantske Hierte/ oc hans eniste Søn Jesum Christum: Saa skulle wi oc bekiende den værdige helligAand/ den tredie Person i Guddommen. At lige som Faderen i denne vor tro/ bekiendis vor oc alle Creaturis Skabere / beskermere oc opholdere/ ved sine velgierninger: Oc lige som wi vdi den anden Part/ tilregne Guds Søn Jesu Christo/ Genløsningen/ ved hans Vndfangelse/ Fødsel/ Død oc Opstandelse: Saa tilregne wi den værdige helligAand/ vor Helliggiørelse/ at naar wi met gudfryctige Øern høre Guds Ord/ saa opuecker hand trøst oc husualelse vdi vore Hierter/ imod synd/ sorrig/ modgang/ oc alle vore Fiender/ død oc wlycke. At den helligAand er en Gud/ giffuer S. Peder nocksom tilkiende/ der hand sagde til Ananiam: Du
Acto. 5. haffuer icke løyet for Menniskene/ men for Gud: Oc sagde til Saphiram Ananiæ Hustru: Hui ere i da bleffne samdrectige/ at friste HERRENS Aand. Oc Moses

taler vdi Skabelsens Bog/ oc siger: Guds Aand sueffue- Gene. 1.
de offuer Vandene. Oc Dauid bekiender Guds Almec-
tigheds Aand/ i det hand siger: HERRE/ huor skal ieg Psalm.
gaa hen for din Aand/ Huor skal ieg fly bort for dit An- 139.
sict? Far ieg til Himmelen/ da est du der/ giør ieg min seng
i Helffuede/ See/ da est du der/ tager ieg Morgen Stier-
nens vinge/ oc bliffuer hos det yderste Haff/ saa skulde dog
din Haand føre mig der/ oc din høyre Haand holde mig.
Oc i Viisdoms Bog: Verdsens Kreds er fuld aff HER- Sapie. 1.
RENS Aand/ det er/ at den hellig Aand/ met Gud Fa-
der oc Søn/ styrer/ regerer/ beuarer/ oc opholder alting/
baade i Himmelen oc paa Jorden. Som oc Job bekien- Iob. 33.
der: Guds Aand haffuer giort mig/ oc den Almectigstis
Aand/ haffuer giffuit mig Liffuit. Her aff kunde wi vel
forstaa/ at den hellig Aand er en Gud.

Det Andit om den hellig Aand/ at hand er den tre- II.
die Person i Guddommen/ haffue wi ingen bedre forkla-
ring/ end den som er skeed i Jesu Christi Daab/ der Gud Matth.
Fader talede aff Skyen/ JEsus lod sig døbe/ den hellig- 3.
Aand lod sig see/ vdi en Dwe lignelse/ som Johañes Dø-
bere/ siger hos Johannem: Jeg saa at Aanden foer ned/ Iohan. 1.
som en Dwe aff Himmelen/ oc bleff paa JEsum/ oc ieg
kiende hannem icke/ Men den som sende mig at døbe met
Vand/ hand sagde til mig/ Paa huilcken du seer Aanden
fare ned/ oc bliffue paa hannom/ Den samme er den/ som
døber met den hellig Aand. Oc at den hellig Aand haffuer
verit/

verit/oc er saadan en fraskild Person/dog lig i Guddom-
men / met Faderen oc Sønnen / det lære wi aff Christi
Matth. ord/ der hand sagde til sine Disciple : Gaar oc døber/ I
28. Naffn Faders/ oc Søns/ oc hellig Aands. Hos Johan-
Ioha.14. nem taler oc Christus: Jeg vil bede Faderen/at hand skal
giffue eder en anden Trøstere/som skal bliffue hos eder e-
uindelig / sandhedsens Aand/ huilcken Verden icke kand
anname/thi hun seer hañem icke/oc kiender hannem icke/
15. dißligiste siger oc Christus : Naar Trøsteren kom̃er/huil-
cken ieg skal sende eder fra Faderen / sandhedsens Aand/
som vdgaar fra Faderen/ hand skal vidne om mig.

III. Det Tredie om den hellig Aand/huad hans Embede
oc vdretning i det gamle oc ny Testamente haffuer verit/
oc endnu er : Vdi det gamle Testamente haffuer den hel-
lig Aand altid verit krafftig / Oc synderlige talit ved den
Kongelige Prophete Dauid / Oc de andre store oc smaa
Propheter / Straffit Verden/ Konger/ Riger oc Land/
Steder oc Byer/ oc vdret store ting/ baade ved mørcke oc
aabenbarlig tale/ved lignelser oc sprock: Oc Propheterne
haffue alle endrectelige ved samme Aand spaait/om den-
ne Aandelige Konge JEsu Christo / oc hans Aandelige
Regimente. Oc i det ny Testamente/ om wi see til Chri-
Luc. 1. sti Vndfangelse / da haffuer den hellig Aand der til verit
en gierningsmand/som oc i alle Christi gierninger. Vil-
le wi see til Apostlene/ huor dristige/ vijse oc klaage/ hand
haffuer giort dem/ vdi ord oc gierning/ der hand siunlige
haffuer

haffuer aabenbarit sig i dem/ da kunde wi det vel mercke vdi Apostlenis gierninger oc skrifft. Den hellig Aand opfylte Zachariam/ Elisabeth/ Mariam/ Joseph/ Simeonem/ Stephanum/ oc mange andre hellige Mēniske/ met vijsdom oc krafft. Christus taler oc om den hellig Aands gierning vdi vor Genløsselse/ oc siger: Vden saa er/ at nogen bliffuer født aff Vand oc Aanden/ da kand hand icke komme i Guds Rige. *Iohan.3.* Den hellig Aand er den Christelige Kirckis Lærere/ styrere oc beuarere/ ved tro Predickere/ som Christus siger: Trøsteren den hellig Aand/ huilcken min Fader skal sende eder vdi mit Naffn/ den samme skal lære eder det altsammen/ oc vidne om alt det ieg sagde eder. 14. Saa kalder oc Christus hannom Trøsteren oc sandhedsens Aand/ oc siger: Hand skal met Apostlene bære vidne om Christo. 15. Item/ Hand skal straffe Verden for Synd/ Retferdighed/ oc for Dom. 16. Oc Christus trøster de vlærde Apostle/ oc siger: Sørger icke/ huorledis eller huad i skulle tale/ Thi det skal giffuis eder samme stund/ huad i skulle tale/ thi i ere icke de som tale/ men det er eders Faders Aand/ som taler ved eder. *Matth. 10. Mar.13.* Den hellig Aand er oc krafftig vdi Predicke Embedit/ at forlade Synden/ som Christus sagde: Anammer den hellig Aand/ huilcke i forlade Synderne/ dem ere de forladne/ oc huilcke i beholde dem/ dem ere de beholdne. *Ioha.20.* Den hellig Aand opuecker oc Menniskene til aluorlige Bøner/ som Christus lærer: De sande Tilbedere/ skulle tilbede Faderen i Aanden oc 4.

vdi Sandhed/ Thi Faderen vil oc haffue dem som hannem saa tilbede.

IIII. Det Fierde/ ved huem den hellig Aand giffuis: Den hellig Aand giffuis aff Faderen/ ved Christum/ Det for-
16. staais aff Christi ord/ hos Johañem: Gaar ieg icke bort/ da kommer Trøsteren icke til eder/ Men gaar ieg bort/ da vil ieg sende hannom til eder. S. Jacob siger: At alle go-
Iacob. 1. de gaffuer/ oc alle fuldkomne gaffuer / komme offuen neder aff Liusens Fader. Saa giffuis oc den hellig Aand/ oc hans krafft/ aff Gud Fader/ ved JEsum Christum.

V. Det Femte/ huem giffuis den hellig Aand? Først lære
I. re wi / der S. Peder Predickede Guds Ord/ da falt den
Acto. 10. hellig Aand/ paa alle dem som hørde Ordit / baade paa Hedninge/ saa vel som paa de omskaarne. Saa taler oc
Ioha. 14. Christus/ at hand met sin Fader/ oc den hellig Aand/ vil giøre sin bolig hos alle dem som høre oc beuare hans ord.
II. Derneſt/ giffuis den hellig Aand alle dem/ som trolige oc
Luc. 11. rettelige bede/ som Christus lærer hos Lucam: Effterdi at i som ere onde/ kunde giffue eders Børn gode gaffuer/ megit mere skal Faderen vdi Himmelen/ giffue den hellig-
III. Aand dem/ som hannem bede. For det Tredie/ giffuis oc den hellig Aand/ alle dem/ som giøre en sand oc aluorlig Penitentz/ oc lade sig døbe paa Christum. Den beskeed gaff S. Peder alle dennom/ som aff Hiertit angrede oc fortrøde/ at de haffde verit met at Kaarsfeste/ forfølge oc bespaatte den HERRE JEsum Christum/ der de aff it

Christe-

Christeligt forset/ sagde til S. Peder / Oc bekiende deris synder: Huad skulle wi giøre? Da suarede Peder deñom/ *Acto. 2.*
giører Penitentz/ oc huer lade sig døbe vdi JEsu Christi Naffn/ til Synndernis forladelse: Saa skulle i anname den hellig Aands gaffue.

S. Jac: den mindre.

Den Niende Artickel i den Tredie Part vdi vor Tro.

EN hellig Christelig Kircke / Som er Hellige Menniskis samfund.

Vdi desne Artickel ville wi acte.

1. Huad den Christelige Kircke er. *I.*
2. Hendis naffn. *II.*
3. At hun er blandit. *III.*
4. At hun er synd oc vildfarelse vndergiffuen. *IIII.*
5. Den Christelige Kirckis rette Tegen/ oc den falske Kirckis Tegen. *V.*

Det Første / Huad er den Christelige Kircke?

Dette ord Kircke/ betyder oc mercker icke de Hus oc Bygning / som Jerusalems Tempel/ oc andre Kircker oc Bygninger/ aff Kalck/ Steen/ Tømmer/ oc andit/ vdi huilcke Menniskene sig forsamle/ at høre Guds ord. Men dette ord betyder Christne Menniskis forsamling / Lige som Israels Folck forsamlede sig i deris Skoler oc Jerusalems Kircke/ eller oc wi besøge vore el-

re eller andre Sogne Kircker/til vor Salighed. Saa bekiende de hellige Apostle i denne Artickel/ En hellig Christelig Kircke at vere/ vdspredt offuer den gantske Verden/ vdi alle Riger oc Land / som dog haabe oc holde sig til en HERRE/en Tro/en Daab/Sacramenters rette brug: Huilcken forsamling Christus helliger oc styrcker/met sin
Matth. næruerelse/som hand selff sagde: Huor to eller tre ere for-
18. samlede i mit Naffn/der er ieg mit iblant dem. Som wi see Exempel/ der Cleophas oc hans stolbroder talede om
Luc.24. Jesu. Dißligiste oc Apostlene/til huilcke Jesus kom. Hues hand icke nu saa Legomlig oc Siunlig er hos oß/ Da er
Matth. hand Aandelig / som hand loffuer hos Mattheum: Jeg
28. er hos eder alle dage/ indtil Verdens ende/ det er/met sin Guddommelige krafft oc mact / oc hellige Englis beskyttelse oc beskermelse.

Det Andit/ Huad naffn den Christelige Kircke haffuer.

Christus er en Regerendis Herre/offuer sin Christe-
I. lige Kircke: Oc derfor første kaldis hun hellig aff hanom/ Fordi hun er hellig giort ved hans dyrebare Blod / som
Ephe.5. Paulus kalder Menigheden/Fordi hand gaff sig selff for hende/paa det hand skulde hellige hende/ oc hand rensede hende/ formedelst Vandbadit i Ordit/paa det hand skulde beskicke sig selff hende en Menighed/ som er hellig/ som icke haffuer nogen besmittelse eller ryncke/eller nogit saa-
II. dant/men at hun skulde vere wstraffelig. Dernest/kaldis hun *Catholica*, det er/ almindelig / Fordi hun er icke vdi it

Rige/

Rige/eller Land/bunden vnder Pawens Regimente/eller til nogit andit Rige/ eller Matt/ Men er almindelig spredt/ oc findis offuer den gantske Verden/vdi Tyrckiet/ Persien/Armenia/Rytzland/oc huor mand far/der som Guds Ord læris/oc mand aff den hellig Aand bekiender Jesum/oc troer paa hannem. Dog den er atskillig vdi vduortis skick oc aardning/oc i atskillige Riger/huer ved sin Lands vijs oc maade: De ere/oc kaldis Christi Kircke oc Folck/ som Paulus taler om GUds Menighed i Corintho: De helligede i Christo Jesu/de kallede Helgen/met alle dem som paakalde vor HErris Jesu Christi Naffn/ i alle deris/ oc vore Stæder. Oc til de Epheser: J ere icke nu mere gester oc fremede/men Borgere/met de Hellige/ oc GUds Indbyggere/ opbygde paa Apostlenis oc Propheternis grunduol/ der som Jesus Christus er Hiørnesteen/paa huilcken den gantske Bygning er tilhobeset/oc voxer til it helligt Tempel vdi HERREN/ paa huilcken i bliffue opbygde/ til Guds bolig i Aanden. For det Tredie/haffuer oc Christus lignit den Christelige Kircke/ved en Vijngaard: Som den er dyrebar/ ypperlig oc skiøn/ saa er oc den Christelige Kircke dyrebar i Guds Aasiun. Esaias aff den hellig Aand/ haffuer oc kaldit det Jsraelitiske Guds Folck/en Vijngaard / som oc den hellige Dauid taler om. For det Fierde/ kaldis hun oc Himerigs rige/ Fordi at Gud boer oc haffuer hiemme vdi hende/som Paulus siger: Du skalt vide huorledis du skalt vandre i

1. Cor. 1. *Ephe. 2.* *III.* *Matth. 20.* *Esai. 5.* *Psal. 80.* *IIII.* *1. Tim. 3.*

Guds hus/som er den leffuende Guds Menighed/sandheds Pillere oc grunduol. De hellige Propheter/Apostle/oc Christus/haffuer giffuit den christelige Kircke mange atskillige naffn/fordi Guds sandhed er allene i hende.

Det Tredie.

At den Christelige Kircke vdi Legomlig omgengelse er blandit met de onde/ oc vil saa bliffue indtil Verdens ende/det vil icke andit vorde/det lære wi aff Christo/vdi den
Matth. 13. Parabel om Klinten / som bleff saait aff den Wuen/ der Tienerne ginge til Hosbonden/oc vilde luge dem op/Da sagde Hosbonden/ Ney / paa det i skulle icke tillige rycke Hueden op met/der som i luge Klinten aff/Lader dennom baade voxe tilsam̃en indtil Høsten: Saa vil de ondis oc godis omgengelse bliffue til den rette Mønstrings dag/
Matth. 22. som Christus lærer i den Parabel/om deñom som budne vaare til Bryllup/ oc den som icke haffde Bryllups Klæder paa/ bleff vdkast i det vduortis mørck oc tandgnidsel. Det haffuer oc altid saa verit aff Verdens begyndelse/ Abel oc Cain/ Jacob oc Esau / Judas den Forræder/ iblant de gode Apostle/Oc endnu findis onde oc gode/dog flere onde/end gode/Som mand offte maa vdi Legomlig omgengelse/ see igennom Fingre met Oyenskalcke oc Wgudelige falske Christne / oc lide de Wgudeligis mact oc velde/som regere i Verden/til Jesu Christi dag. Om saa-
Ioha. 2. dane falske Christne taler oc Johannes/De ere vdgangne fra oss/ men de vaare icke aff oss.

Det Fierde / At den Christelige Kircke/ er synd/ vild-
farelse oc brøst vndergiffuen.

Det giffuer Salomon tilkiende/ der hand siger vd- Prouer.
tryckelig/Den Retferdige falder siu gonge/oc staar op i- 24.
gen/ Men de Vgudelige siuncke ned i vlycke. S. Peder
syndede oc/ i det hand hycklede met Jøderne/ som S. Po- Galat. 2.
uel straffede hanom der for. Saa haffuer oc den Jødiske
Kircke hafft sin brøst aff Lowens nidkierhed/de som bleff- Acto. 21.
ue Christne iblant Hedninge/haffue icke heller aff begyn-
delsen verit fuldkōne i deris forsamling/ men oc saa hafft
deris brøst oc breck. Saa haffue oc de Galater/ de Co-
rinther/ hafft mange vildfarelser oc forseelser/ Saa fin-
de wi endnu megen vildfarelse hos den Christne Kircke/
baade vdi almindelighed/oc i besynderlighed/ oc kand saa
icke aldelis rettis vdi alting.

Det Femte.

Huad Tegen wi skulle kiende den Christelige Kircke
oc den falske Kircke paa. Tuende slags tegen haffuer den
Christelige Kircke at kiendis paa. Det Første er induor- I.
tis/at den Christelige Kircke skal haffue sine vdspring aff
Gud / som Johannes siger : Saa mange som hannem Iohan. 1.
anamede/dennem gaff hand mact at bliffue Guds børn/
de som tro paa hans Naffn/ huilcke som icke ere fødde aff
Blod / oc ey heller aff Kiøds vilie / ey heller aff Mands
vilie/men aff Gud. Som oc Paulus giør forskel imellom
Agars fructsommelighed effter Kiødit : Oc Saræ bene- Gala. 4.
dildelse

didelse effter Aanden oc Løfftet/ som hand kalder den hellige Jerusalem. Saa rosede Jøderne sig aff deris Fødzel oc Forældris Gudfryctighed / at vere det rette Vdualde
Iohan.8. Guds Folck/ der de sagde: Wi ere Abrahams sæd/ imod huilcke Christus haffuer høylige *disputerit* oc offuerbeuist deñom/icke at vere den rette Abrahams sæd oc rette Kircke/ men Dieffuelens Børn. Lige saa opsette de sig imod Johannem Døbere/fordi hand lastede deris vildfarelse/
Matth. oc vnderuiste deñom den rette Penitentzis fruct/ oc sagde:
3. Tencker to icke at i ville sige ved eder selff/wi haffue Abraham til Fader: Jeg siger eder/ Gud kand opuecke Abra-
II. hams børn aff disse Stene. Det Andit induortis tegen/ huor paa den rette Christelige Kircke skal kiendis/er/ At
Rom. 8. hun skal regeris aff Guds Aand/ som Paulus lærer: J ere icke Kiødelige/ men Aandelige/ saa fremt som Guds Aand boer vdi eder: Oc huo som icke haffuer Christi Aand/ hand hører hannem icke til. Item: Dræbe i Kiødsens gierninger formedelst Aanden/ da skulle i leffue: Thi huilcke Guds Aand driffuer/de ere Guds børn.
III. Det Tredie Tegen/er det/som Paulus taler om/ at vere
Ephe. 3. sterck i Aanden/ i det induortis Menniske/ at Christus kand bo formedelst Troen i eders Hierter/ oc bliffue rodfest oc grundfest formedelst Kierlighed. Her skiller Paulus den rette Kircke fra den falske. Lige som den falske Kircke/ haffuer Christum paa Tungen alleniste/ oc vdi vduortis *Ceremonier*: Saa haffuer den rette Christelige

Kircke/

Kircke/Christum vdi Troen oc Hiertit. Dernest haffuer
oc den Christne Kircke vduortis tegen: Første Tegen/ er I.
den sande/ rene oc wforfalskede Lærdom/ som Moses/
Propheterne/ CHristus/ oc de hellige Apostle/ haffuer
lært: Som er/ at mand eniste kiender JEsum for sit ret-
te Fundamente/ som Paulus lærer: Der kand ingen leg- 2. Cor. 3.
ge en anden Grunduol/ end den som lagt er/ som er Jesus
Christus: Som oc er den rette Klippe/ huilcken Paulus 10.
taler om/ oc Christus selff siger om Petri bekiendelse: paa
denne Klippe vil ieg bygge min Menighed: Naar mand Matth.
Ordit flittelig hører oc beuarer/ som Dauid lærer: salig 16.
er den/ som haffuer lyst til HERRens Low/ oc taler om Psal. 1.
HERrens Low dag oc nat. Saa randsagede oc de Thes-
salonikér skrifften/ om det haffde sig saa som Paulus pre- Acto. 17.
dickede. Det Andit Tegen/ er Sacramenternis rette II.
brug/ vdi den Christelige Kircke/ effter Christi egen be-
falning oc indskickelse. Det Tredie vduortis Tegen/ At III.
den Christelige Kircke er icke tilbunden/ vnder besynderli-
ge Personer/ Land eller Riger/ som Jøderne til Jerusa-
lem/ der de raabte som Propheten siger: Her er HER- Iere. 7.
RENS Tempel/ Her er HERRENS Tempel/ Her er
HERRENS Tempel/ oc forfengelige hoffmodede sig der
aff. Icke heller at vere bunden vnder Paffuens mact som
hand met Tiranni oc Falskhed sig tiltager. Men som
Paulus siger: Her er ingen Jøde eller Grecker/ her er in- Gala. 3.
gen Tienere eller Fri/ her er ingen Mand eller Quinde/

thi i ere allesammen it vdi Christo Jesu: Saa ere wi da
fri Christne / oc ingen tilbundne vden Christo. Det
IIII. Fierde/ huor der findis en ret Christelig Broderlig kier-
Joha.17. lighed/ om huilcken Christus taler hos Johannem: Oc
1. kiendis her paa: Først/naar mand aff it gaat Hierte/oc
gudfryctighed/hielper oc trøster de bedrøffuede oc fattige.
2. 2. Naar mand met taalmodighed/fredsommelige leffuer
3. met alle/saa megit som mueligt er. 3. Naar mand øffuer
4. sig vdi alle andre Christelige gierninger. 4. Naar mand
V. skyer oc flyer all synd oc last. Det Femte vduortis tegen/
Naar den Christelige Kircke forfølgis/ oc maa lide hun-
ger oc jam̃er/ fattigdom oc foract/ driffuis aff en Stad/
Heb.11. Land oc Rige/til it andit/som Apostelen taler om: Nogle
lidde Bespaattelse oc Hudstrygelse/der til met Baand oc
Fengsel: de ere stenede/sønderreffne/forsøgte/dræbte met
Suerd: de ginge omkring i Skindkiortle oc Gede skind/
met fattigdom/ met drøffuelse/ met wmag/ huilcke Ver-
den icke vaar værd/oc de ginge i elendighed vdi Orcken/
paa Bierge/ i Jordens kløffter oc hul. Saadane trøster
Matth. Jesus: Salige ere de som lide forfølgelse/ for Retferdig-
5. heds skyld/thi Him̃erigis rige er deris: Salige ere i/naar
Meñiskene bespaatte oc forfølge eder for min skyld/oc ta-
le allehaande ont paa eder/om de liue det/Glæder oc fry-
der eder/ det skal vel betalis eder i Him̃elen/ thi de haffue
saa forfuldt Propheterne for eder. Aff disse induortis oc
vduortis tegen / som opregnede ere / skulle wi kiende den
Christe-

Christelige Kircke / oc giff nu act paa de Tegen / som her er tuert imod / Da kand du vel kiende / huilcken den falske Kircke er / Dog Gud haffuer vel affmerckt sin Christelige Kircke / oc den beuarit / Oc vil daglige met sin Miskundheds Øyen haffue opsiun til hende : Saa haffde hand opsiun i Eliæ tid / Der Elias meente / ingen at vere som fryctede Gud / Oc Kong Achab oc Dronning Jesa- *1. Reg.*
bel oc alle Jsraels børn / haffde forlat Guds Ord / oc ihiel- *19.*
slagit alle HERRENS Propheter met Suerd / Elia vndertagen : Da sagde Gud / Jeg lod mig offuerbliffue / siu Tusinde Mend / som icke haffue bøyet Knæ for Baal / oc deris Mund haffuer icke kysßit hannom.

S. Simon.

Den Tiende Artickel vdi vor Tro.

Syndernis forladelse.

Vdi denne Artickel lære wi / At vor Synd forladis oss / aff den værdige helligAands Naade oc bistand : Oc er en saare nyttig Lærdom / Fordi / der er io ingen Menniske paa Jorden / som io er en syndere / Ja end oc de nyfødde børn /
som Dauid siger / oc Menniskens gant- *Psalm.*
ske væsen er synd / som Johannes vnder- *51.*
uiser oss: Der som wi sige / at wi haffue *1. Ioha. 1.*
ingen Synd / da forføre wi oss selff / Oc
sandhed er icke i oss. Oc Paulus siger: *Ephe. 2.*

Wi ere aff Naturen vredens Børn: De gode Engle behøffue icke Syndernis forladelse/ oc de onde Engle haffue ingen tilsagn eller trøst imod deris fald/ Men wi som ere faldne ved Adam vnder GVds vrede/ for Synden/ Haffue dyrebar trøst oc husualelse aff denne Artickel/ imod dette fald oc vore Synder. Oc efterdi wi kunde icke aff oss selff betale vore Synder/saa offuerhenger oss io timelig oc euig straff oc fordømmelse/Men de som faa for-
Psalm. ladelse aff Synden/ bekomme trøst oc glæde/ som Dauid
32. siger: Salig er den/ som offuertrædelser ere forladne/oc den Synden er skiult: Saligt er det Menniske/som HERren icke tilregner misgierningen. Oc efterdi denne Lærdom er gantske nyttig til vor Salighed/ da ville wi acte:

1. Først/ huad Synden er/oc huor mangfoldig den er.
2. Derneſt/ huo der forlader Synden.
3. For det Tredie/huem Synden skal forladis.
4. For det Fierde/ ved huad middel Synden forladis.
5. Det Femte/ ved huad vilkaar Synden forladis.
6. For det Siette/ om alle Synder forladis oss?

Det Første/ Huad er Synden/oc huor mangfoldig er den?

Synden er all wlydighed imod Gud/ vere sig tancker/ tale eller gierning/som er imod Guds Bud/ord oc villie/ oc er der synderlige tuende slags Synd. Den ene den wi ere vndfangne/oc fødde til Verden vdi/aff Moders Liff/ som kaldis en oprindelig synd. Den anden Synd/kaldis en giørlig Synd/ den wi selff tale/handle/giøre/eller bedriffue.

driffue. Om huilcken Gud taler: Menniskens ondskaff er Gene.6.
stor paa Jorden/oc alle deris tancker er ond aff vngdom- 8.
men. Oc Dauid siger: De ere alle affuigede/oc allesam- Psal.14.
men vduelige/der er ingen som giør gaat/oc icke en. De
samme ord taler oc S. Pouel lige saa. Oc atter en anden Rom. 3.
sted: G V D besluttede alle vnder vantro/paa det hand 11.
vilde forbarme sig offuer alle.

Det Andit/ Huo forlader Synden.

Synderne forladis aff ingen/ vden aff Gud allenisste/
som Gud selff taler hos Propheten/ sigendis: Jeg/Jeg/ Esa.43.
affsletter dine Synder/ for min skyld/ Oc ieg vil icke ihu
komme dine misgierninger. Der Jesus sagde til den Verck- Matth.
brudne: Dine Synder ere dig forladne: Begynte strax 9.
Phariseerne at *disputere* imod Jesum/oc meente/at ingen
kunde eller burde at forlade Synden/vden Gud/Oc der
som Christus haffde icke verit en sand Gud/ met sin Fa-
der/oc den hellig Aand/ Da haffde Phariseerne hafft en
fast grund at staa paa: Derfor beuiste Christus sig strax
at vere Gud: Først/ i det hand saa deris Hierters tan-
cker/ huilckit ingen kand giøre vden Gud. Derneft/ at
Christus met Guddommelige ord sagde til den Verckbrud-
ne/ Stat op/ tag din Seng/ oc gack: Oc det skede strax.
Saa forlod oc JEsus den Quinde sin synd: Oc Phari- Luc. 7.
seerne sagde ved sig selff/ Huo er denne/ som oc forlader
Synderne: Som de vilde sige/Der bør ingen at forlade
Synderne/vden Gud. Her maatte nogen sige/Forlader

icke Bisper oc Prester/Menniskene deris synder? Bisper
oc Prester forlade Synden/oc igenholde Synden/baade
de onde oc gode Menniske/ men icke aff sig selff/men som
GVds fuldmyndige Mend / som Paulus siger: Huer
1.Cor.4. Mand skal holde oss for Christi Tienere oc Husholdere/
offuer Guds hemelige ting. Derneſt forlade de oc Syn-
den/oc igenholde den icke effter deris egen villie/ men eff-
ter Guds ord/som Jesus sagde til sine Disciple: Huilcke
Ioha.20. i forlade Synden/dem ere de forladne/oc huilcke i behol-
de dem/dennom ere de beholdne. Lige som Faderen vdsen-
de mig/saa sender ieg eder. Saadan fuldkommelig mact
er giffuen dem aff Christo: At de icke aff sig selff/men aff
GVds krafft forlade oc igenholde Synden / paa deris
Embedis vegne/ som dennem vdi Guds ord er befalit.

Det Tredie/ Huilcke skal Synden forladis.

Iohan.3. Christus sagde til Nicodemum: Saa elskte Gud Ver-
den/at hand gaff sin Enbaarne Søn/ paa det at alle de
som tro paa hannem/ icke skulle fortabis/men haffue det
euige Liff. Her giffuer CHristus tilkiende/ at de som tro
skulle icke fordømmis for deris Synders skyld/men haff-
ue det euige Liff. Huilcken tro befattis oc lader sig mercke
1. vdi disse try Stycke. Først/it angerfult Hierte/som Gud
Esa.66. ved Esaiam siger: Jeg seer til den Fattige/ oc til den som
haffuer en sønderknusit Aand/oc som fryeter sig for mine
Psal.51. Ord. Oc som Dauid siger: En angerfuld Aand/ er det
offer som Gud behager/ Gud forsmaaer icke it sorgefult

oc angerfult Hierte. Det andit vdi huilckit Troen befat- II.
tis/ er en sand oc fast tillid / til GVds Naade oc Barm-
hiertighed/ som Apostelen til de Hebreer siger: Troen er *Heb.* 11.
en viss tillid/til det som mand haabis/oc icke tuil paa det/
som mand icke seer. Der om formaner Paulus/oc siger: 1.*Cor.*16.
Staar i Troen/verer Mandelige/oc verer stercke. Der-
for indfører S. Peder Esaie ord/oc siger: See/ieg legger 1.*Pet.*2.
en vdualdkaastelig Hiørnesteen i Sion/ oc huo som tro-
er paa hañem/ hand skal icke beskemmis. Det tredie som III.
hører til Troen / er it Christeligt gaat forset / at affstaa
Synden/ oc leffue Christelig effter Guds Ord/ vdi gode
gierninger. Saadane bør mand at forlade Synderne/
som anger/tro/oc Christeligt Leffnit følger/men dennem
som leffue tuert imod/skal mand igenholde Synden/ind-
til de sig rette oc omuendis.

Det Fierde/ ved huad middel Synden forladis?

Der er ingen anden tilbørlige middel / ved huilckit
Synden forladis/vden alleniste JEsus Christus. Der
om taler Petrus i Apostlenis Gierninger: At alle Pro- *Actc.*10.
pheter vidne om Christo/at alle de som tro paa hannem/
skulle ved hans Naffn haffue Syndernis forladelse. Oc
hos Johannem: Der som nogen synder/ da haffue wi en 1.*Ioh.*2.
Talsmand hos Faderen/ Jesum Christum/ som er Ret-
ferdig/oc den samme er forligelsen for vore Synder/dog
icke alleniste for vore/men ocsaa for den gantske Verdens.
Oc i samme Capitel siger hand: Jeg skriffuer eder til/ at
eders

eders synder skulle forladis eder/formedelst hans Naffn.
1.*Tim.*2. Oc til Timotheum lærer Paulus: Der er en Gud/oc en
Meglere/imellom Gud oc Menniskene/som er det Men-
niske JEsus Christus/som gaff sig selff for alle til forløs-
*Coloß.*1. ning. Paulus oc til de Coloss: taler om Christo/vdi huil-
cken wi haffue Forløsning formedelst hans Blod/som er
Syndernis forladelse. De samme Ord taler hand til de
*Ephe.*1. Epheser / oc de Rommere: Hand er hen giffuen for vor
Rom. 4. synd. Saa lære wi/ at Christus er eniste det rette middel
som wi skulle bruge ved Troen/til Syndernis forladelse/
1.*Ioha.*1. Oc er den sande værdskyld / som Johannes siger: JEsu
Blod renser oss aff alle vore Synder.

Det Femte/ ved huad vilkaar Synden forladis.

I. Det første lærer Johannes Baptista/at det skal ske
Matth. ved en sand Penitentz/ der hand siger: Bereder HER-
3. RENS vey/oc giører hans Sti rette. Saa begynte oc
Christus vdi sin første Predicken de samme ord/oc sagde:
4. Bedrer eder/ Himerigis rige er nær. Denne Penitentz
skal icke vere hycklerske Penitentz/men ret oc reen aff hier-
tit/ Oc der til skal den Penitentz vere varig oc stadig/ som
*Iohan.*5. Christus sagde til det Menniske hos Johannem: Synd
icke ydermere/at dig skal icke nogit verre vederfaris. Der-
II. nest/ om wi vide/ at wi met wret eller vold / haffue faait
nogit fra vor Neste/ det skulle wi giffue igen/ eller veder-
Luc. 19. legge: Saa giorde Zachæus vdi sin Penitentz/ oc sagde:
Halffdelen aff mit Gods giffuer ieg Fattige/ Oc der som
ieg

ieg haffuer Bedragit nogen/det giffuer ieg firefold igen.
Saa lærer oc Christus/der som du vilt offre din Gaffue *Matth.*
paa Alterit/ oc du kom̃er ihu/ at din Broder haffuer no- 5.
git imod dig/ saa lad bliffue din Gaffue der for Alterit/
oc gack tilforn hen / oc forlig dig met din Broder/oc kom
siden/oc offre din Gaffue. Forlig dig snart met din mod-
standere/den stund du est hos hañem paa veyen/ paa det
at din modstandere/skal icke en gong antuorde Domme-
ren dig/oc Dommeren skal antuorde Tienerne dig/oc du
skalt kastis i Fengsel: Sandelig siger ieg dig/du skalt icke
komme der vd/før du betaler det sidste Skerff. Tredie vil- *III.*
kaar/at Synden kand forladis oss/Skulle wi forlade oc 18.
tilgiffue dennom/som oss haffue fortørnit/oc det aff Hier-
tit/som Christus lærer: At wi met reent Hierte kunde be-
de: Forlad oss vor skyld/som wi forlade vore Skyldener.

For det Siette/ Om alle Synder forladis.

Lige som der er icke tuil paa/at den milde oc gode Gud
io vil forlade alle Mennisker deris Synder/som Paulus *1.Tim,1.*
siger: JEsus Christus er kommen til Verden/ Syndere
salig at giøre. Oc Christus selff raaber/oc siger: Kom̃er *Matth.*
hid til mig alle/som arbeide oc ere besuarede. Saa vil oc 11.
Gud visselig forlade Menniskene alle synder/ som Chri-
stus lærer oss/ at Herren forlod sin Tienere all sin skyld/ 18.
der hand bad hannem/saa bleff ingen synd igen hos han-
nem. Oc Johannes siger: See det Guds Lam/som bær *Iohan.* 1.
Verdens synder. Men at Christus taler hos Matthæ-

Matth. 12. um/ oc siger: Huo som taler nogit mod den hellig Aand/ hannem skal det icke forladis/ huercken i denne/ ey heller i
Marc. 3. den anden Verden. Disligiste hos Marcum: Huo som bespaatter den hellig Aand/ hand haffuer ingen forladelse euindelig/ men er skyldig til den euige dom. Item/ hos
Luc. 12. Lucam: Huo som bespaatter den hellig Aand/ hañem skal
1. Ioha. 5. det icke forladis. Oc Johannes siger: Der er en synd til Døden/ for denne siger ieg/ icke at nogen skal bede. Det skulle wi forstaa aff Phariseernis oc de Skrifftklaagis Exempel/ som haffue verit Aarsag til denne Christi tale: De haffue aabenbarlige/ imod all ret oc skel/ foractit oc bespaattit JEsum Guds Søn/ oc sagde/ at hand haffde Dieffuelen met at fare: Det vaar io en stor synd at foracte Guds Søn/ som dog met ord/ gierning oc leffnit/ beuiste sig nocksom den at vere. Saa er det oc Synd imod den hellig Aand/ Naar nogen aff ondskaff oc fortredelighed/ veed Guds ord oc sandhed/ oc leffuer vdi all synd oc last/ oc der hos bespaatter Gud/ hans ære/ oc de hellige Sacramenter/ oc forsmaar oc foracter det/ som hører til Gud oc sin salighed/ oc aldrig giør nogen sand anger/ eller ret Penitentze/ men synder hemmelig oc aabenbarlig mod Gud oc sin Neste/ imod sin skellige forstand/ fornufft oc samuittighed/ oc der vdi bliffuer varactig til enden. Deñe synd kalder Christus synd mod den hellig Aand/ icke at det skal saa forstaais/ at den hellig Aand er mere end GUD Fader/ oc Guds Søn: Huilcke Personer/ Gud Fader/

Gud

Gud Søn/ oc Gud den hellig Aand/ ere eens i Guddommelig verelse oc hellighed/ Men derfaare kalder Christus hende en Synd imod den hellig Aand/ Fordi at Jøderne haffde aldelis vdeluct oc forskut all den hellig Aands naade/ gaffue oc opliuselse/ som den hellig Aand haffde giort oc vnderuist dennem om Christo. Dog kunde wi icke effter vor Menniskelige forstand/ fordømme nogit Menniske/ Saa lenge som Guds Miskundheds dør/ oc hans Naadis tilbiudelse vdi denne Verden/ staar it Menniske aabit for: Oc wi skulle see til/ at wi icke nogit daarligt dømme/ imod Guds vnderlige Naadis domme.

S. Judas Thadeus.

Den Elluffte Artickel vdi vor Tro.

LEgemens Opstandelse.

Effterdi denne Artickel stedse oc altid forklaris vdi de døde Meñiskis begraffuelse/ oc ieg tilforn haffuer talit her om/ vdi den femte Trois Artickel/ om Christi Opstandelse: Sameledis vdi den siuende/ at Menniskene skulle opstaa/ onde oc gode: Siuntis mig icke her nu i denne Artickel/ at giøris behoff det at *repetere*, Men dog nogit til denne Trois Artickel at forklare/ Vil ieg enfoldelige tale her om. Saducæerne lærde falskelige her imod/ at der vaar ingen Opstandelse til/ Acto.23.

Matth. oc hulde *disputatz* imod Jesum/ oc besynderlige indførde it
22. Exempel om en Quinde/ som effter Mosi Low/ haffde siu
Deu.25. Brødre til Ecte effter huer andre/ at opuecke deris Bro-
der sæd/ oc effter de vaare døde/ døde oc Quinden. Saa
spurde de/ Hues Hustru aff disse siu skal hun da vere.
I. Men Christus straffede dennem/ for det Første/ oc sag-
de: I fare vild oc vide icke Skrifften/ disligist oc ey heller
II. vide GVds krafft: Dernest/ offueruant hand dennom
met Guds egen tale. Gud er de leffuendis Gud/ hand er
Exod.3. Abrahams/ Isaacs/ oc Jacobs Gud. Derfor leffuer A-
braham/ Isaac/ oc Jacob endnu/ icke paa Legomens veg-
ne/ hues Graffuer i kiende/ Men alle deris Siæle leffue
hos Gud til Domedag/ at Legomene da skulle opreysis.
III. For det Tredie lærde hand dem/ oc sagde: I Opstandel-
sen skulle de huercken tage til Ecte/ oc ey lade sig tage til
Ecte/ Men de skulle vere lige som Guds Engle i Himme-
len. Aff huilckit Christus haffuer besluttit/ deris *Argu-
ment* at vere daarligt/ oc at saadan Ecteskaffs brug/ Bør-
nefødsel/ venighed/ eller huad denne Verden haffuer met
sig/ er icke da at foruente/ oc deris Lærdom fordi at vere
falsk oc forfengelig. Vort Kiød oc Blod er vel svagt til at
begribe oc forstaa dene trois Artickel/ huorledis it Men-
niske som døer/ raadner/ oc bliffuer til muld/ eller brendis
i Aske/ eller druckner/ oc opædis aff vilde Diur/ eller Fiske/
oc i andre maade omkommer: Huorledis Siælen oc Le-
gomit som skillies at/ skulle forsamlis igen: Men de som
ere

ere aff den hellig Aand oc Guds salige Ord oplærde/tro
det saa at vere / som Martha bekiende / oc sagde til JE- Ioha. 11.
sum/ om sin Broder Lazaro: Jeg veed vel / at hand skal
opstaa i Opstandelsen/paa den yderste dag. Det er den
rette mening paa denne Artickel/ som Job ocsaa bekien- Iob. 19.
der: Jeg veed at min Frelsere leffuer/oc hand skal her eff-
ter opuecke mig aff Jorden: Oc jeg skal her effter omgiff-
uis met denne min Hud/ oc ieg skal see Gud/ i mit Kiød:
Den samme skal ieg see for mig/oc mine Øyen skulle skue
hannem/ oc ingen Fremmit. Denne Artickel haffue Apost-
lene indset/ alle vankundige oc Hedninge til Lærdom/ oc
oss Christne til trøst oc husualelse/ for vore affdøde Ven-
ner/ Oc for oss selff/ naar wi skulle dø/ at wi kunde trøste
oss/at Siælen far til Gud/ som hende gaff/ oc Støffuen Eccl. 12.
skal komme til Jorden igen/ som Salomon siger: Oc at- Sapie. 3.
ter vdi Vijsdommens Bog/trøster oss/ Naar de Gudfryc-
tigis Siæle fare aff Legomit/saa fare de hen vdi GVds
Haand/ oc der skal ingen Pine røre ved dem: Oc Lazari
den gudfryctigis Siæl / bleff førdt vdi Abrahams skød. Luc. 16.
Oc Jesus sagde til den ene Røffuere/som begierede Naa-
de: J dag skalt du vere met mig i Paradis. Jesus oc selff/ 23.
der hand skulde dø paa Kaarsit/ Befol sin Siæl i Guds
Haand. Saa skulle wi lære/ at de Gudfryctigis Siæle
fare til Gud/oc til den ærested/som dennom er beredt. Oc
derfaare skulle wi lære aff Jesu/ oc den hellige S. Staf-
fens Exempel/naar wi see vore/eller vore Venners død/

 at

at wi da befale Siælen i Guds Haand/som hende haff-
uer skabt/ Oc haffue trøst om Legomit/ at det paa den y-
derste Dommedag igen skal opstaa / til den euige ære oc
Phili. 3. glæde/som Paulus trøster alle Christne: wi vente Jesum
Christum fra Himmelen/huilcken som skal forklare vort
ringe Legome/ At det skal vorde lig ved hans Forklarede
Legome/ effter den krafft/ som hand oc kand giøre sig alle
Dan. 12. ting vnderdanige. Daniel siger: mange aff dem som lig-
ge vnder Jorden oc soffue/skulle opuogne: Somme til det
euige Liff/ oc somme til euig skam oc skendsel. Som oc Jo-
Iohan. 5. hannes lærer: De som haffue giort gaat/skulle opstaa til
Liffsens opstandelse/oc de som haffue giort ont/til Dom-
2. Reg. sens opstandelse. Gud haffuer end i det gamle Testamen-
4. te/ ladit oss forstaa Opstandelsen/ visselige at skulle bliff-
ue/ J det at Elisæus opuacte den vnge Dreng/ved hans
Bøn oc Guds krafft. Oc i det ny Testamente læse wi/en
Acto. 9. Quinde at haffue verit/ som hed Tabita/ fuld aff Almis-
se oc gode Gierninger: Oc der hun vaar død/lode de hen-
te S. Peder did / som giorde Bøn for hende til Gud/ oc
opuacte hende igen. Der vaar oc en Dreng hed Euti-
20. chus/ som hørde paa Pauli Predicken/ oc sad vdi it Vin-
due/oc falt i en dyb søffn/oc falt vd/at de toge hañem død
op igen / Strax giorde Paulus Liff i hannem. Disse oc
andre Exempel/lære oss Opstandelsen at vere sand. Gud
haffuer oc affmalit Opstandelsen/vdi den Figurlige siun
Ezech. hos Propheten / om de mange Døde Folcke Been / som
37. hand

hand saa Aarer oc Kiød oc Hud paa vorte/ oc bleffue leffuendis igen/ reysde dem op paa deris Føder. Saa ligger der nu allerhøyest mact paa / Effterdi at Opstandelsen visselige skal ske/ baade met onde oc gode/ At wi saa skicke vort Liff oc Leffnit / at wi kunde opstaa til ære oc glæde/ met vor HERRE Christo/ oc alle Guds Børn/ oc betencke som Apostelen siger: Huad som it Meñiske saaer/ *Gala. 6.* det skal hand Høste/ Huo som saaer i Kiødit/ hand skal Høste forderffuelsen aff Kiødit/ Men huo som saaer vdi Aanden/ hand skal Høste det euige Liff aff Aanden.

Den Tolffte Artickel vdi vor Tro.

S. Matthias.

OC det Euige Liff.

Der er icke dyrebarligere Creatur paa Jorden/ end Menniskene / dog icke wslere vaare til paa Jorden vnder Solen / Vaare icke dette haab/ som trøster oss/ om det euige Liff. Saa maa wi alle falde til Gud / oc bede hannom om sin Naade/ oc stille saa vor Sag vdi hans Haand / Naar all Verdens sorg haffuer ende / at wi io maatte bekomme det euige Liff. Saa trøstede Paulus sig: *Phili. 1.* Christus er mit Liff/ oc min vinding at dø/ oc begerede at affskillis fra Verden/ sigendis: Jeg haffuer lyst til at skillis bort/ oc at vere hos

Christum. Saa tackede oc Simon aff/der hand saa sin
Luc. 2. Saliggiørere/oc stundede til Fred vdi det euige Liff. Lige
fordi som Gud er euig / saa haffuer hand oc beskickit sine
Vdualde it euigt Liff/verelse oc bolig/met sin Himmelske
Hær oc Engle: Om dette Liff ville wi handle.

1. Først/ huad det euige Liff er.
2. Derneſt/ huor dette Liff er.
3. For det Tredie/ huo der skal haffue dette euige Liff.
4. Det Fierde/ huad gaffn det euige Liff fører met sig.

For det Første/ Huad er det Euige Liff?

Det euige Liff er en stat oc verelse efter dette Liff/som
er beskickit GVds Vdualde / vdi huilckit de skulle haffue
fuldkommelig ære oc glæde/met Gud i Euighed/ oc fuld-
kommelige kiende Gud: Der skal icke vere synd/sorrig el-
ler død/ fraast eller hunger/ trældom eller anden elende/
men at leffue vdi wdødelighed/ glæde/ fred/ oc euig ro:
Oc siunge den dyrebare sang/ met Guds hellige Engle:
Esai. 6. Hellig/Hellig/ Hellig/ est du HERRE Zebaoth/ Alle
Land ere fulde aff din ære. Da vil den sande fuldkom-
25. menhed begynde/ som Propheten siger: Den HERRE
Zebaoth/ skal giøre alle Folck it fet Gestebud / paa dette
Bierg/it Gestebud aff klar Viin/aff fedme/aff Marff oc
Viin/ i huilcken ingen Berme er / Oc hand skal borttage
Jordeklædit paa dette Bierg/ som alle Folck ere suøbte i/
oc Teckit/som alle Hedninge ere tiltackte met/ Thi hand
skal opsluge Døden euindelige: Oc den HErre/HErre/
skal

skal affstryge graaden fra alle Ansicter/oc hand skal bort-
tage sit Folckis forsmædelse i alle Land/thi HERREN
sagde det.

Det Andit / Huor det euige Liff er.

Den hellige Skrifft lærer oss/ at det skal vere i Himme-
len/ til huilcket Christus viser alle dem som ere Gudfryc-
tige/ Sactmodige/ Fredsommelige/ oc de som lide Forføl-
gelse for Retferdigheds skyld/ oc de som paa liuis / oc si-
ger: Glæder oc fryder eder/det skal vel betalis eder i Him- *Matth.*
melen. Paulus viser oss oc op til Himmelen/der hand siger: 5.
Wi vide oc/ der som dette vort Tabernakels Jordiske hus *2. Cor.* 5.
bliffuer sønderbrudit/ At wi haffue en Bygning opbygd
aff Gud/it Hus som icke er giort met Hender/huilckit der
er euigt i Himmelen/ oc offuer det samme sucke wi ocsaa/
effter vor bolig/som er aff Himmelen/Oc oss forlængis/
at wi kunde der met bliffue offuerklædde/Dog saa om wi
findis klædde/oc icke nøgne. Thi den stund wi ere i Taber-
nakelen/ sucke wi/ oc ere besuaarede/ efftersi wi vilde hel-
ler icke affklædis/ men offuerklædis/ Paa det at det døde-
lige kunde opslugis aff Liffuit. Men den som beredde oss
til det samme/Hand er Gud/som gaff oss Aanden til pant.
Christus steffnede Røffueren til Paradis/det haffuer icke *Luc.* 23.
verit andensteds/end den Himmelske Paradis. Om huil-
ckit Paulus taler: Vor omgengelse er i Himmelen/huæ- *Phil.* 3.
den wi oc vente Frelseren Jesum Christum vor HErre.
Christus oc hos Johannem siger: I min Faders Hus ere *Ioha.* 14.

mange Bolige. Summa/ Skrifften viser oss til Himel-
ske steder/ som ere euig beredde/ alle GUds Børn. Der
Matth. Christus forundrede sig offuer den trofaste Hedning/ oc
8. sagde sig icke at haffue fundit saadan Tro i Israel/ da si-
ger hand/at saadane Troendis skulle komme aff Øster oc
Vester/det er/aff all Verdens kredz skulle samlis/oc sidde
met Abraham/Isaac/oc Jacob/ vdi Himmerigis Rige.
Her vdtrycker JEsus nocksom den rette sted/ som wi skul-
le haffue det euige Liff.

Det Tredie/ Huo skal haffue det euige Liff?

Heb. 11. Apostelen til de Hebreer lærer: Vden Troen er det v-
mueligt/at behagis Gud/Thi huo som vil kome til Gud/
hand skal tro/at hand er/oc at hand vil vere deris betale-
re/som hannem søge. Christus siger hos Johañem: Det
Ioha. 6. er hans villie som mig vdsende/at huo som seer Sønnen/
oc troer paa hannom/hand skal haffue det euige Liff/Oc
teg skal opuecke hannom paa den yderste dag. Item/ san-
5. delige/sandelige/siger teg eder/ Huo som hører mit Ord/
oc troer den som mig vdsende/hand haffuer det euige Liff.
3. Dissligiste/huo som troer paa hannem/skal icke fortabis/
men haffue det euige Liff. Oc i samme Capitel: Huo som
troer paa Søñen/hand haffuer det euige Liff. Summa/
Matth. Det euige Liff giffuis icke alle som raabe HErre / HEr-
7. re: Men de som giøre Gud Faders villie i Himmelen.

Det Fierde/ Huad gaffn fører det euige Liff met sig.

Endog ingen Menniskelig forstand kand det begribe/
som

som Paulus siger: Jntet Oye haffuer seet/ oc intet Ore 1. *Cor.* 2.
haffuer hørt / oc det er icke kommit vdi nogit Menniskis
Hierte/ som Gud haffuer beredt dem/ der hannem elske:
Dog setter Skrifften nogit der om: Først siger Christus/ I.
at de skulle haffue euig glæde/som ingen skal tage fra dem. *Ioha.* 16.
Derneſt/ Helgens skare/ samkom oc selskaff/at vere vdi/ II.
som Christus siger hos Lucam/de som bliffue vdstøtte til *Luc.* 13.
graad oc tendgnidsel / skulle see Abraham/ Jsaac/ oc Ja-
cob/oc alle Propheter i Guds Rige. Det Tredie/de skul- III.
le effter Opstandelsen bliffue Guds Engle lige/som Chri- *Mat.* 22.
stus lærer. Det Fierde/ de skulle vere hos CHristum/oc IIII.
see hans Ære oc Maiestatis Herlighed/som hannem er *Ioha.* 17.
giffuen. For det Femte/skulle de vere i klarhed oc skin/saa V.
skulle de Retferdige skinne som Solen i deris Faders Ri- *Matt.* 13.
ge. For det Siette/skulle de vere Hellige som Gud er/som VI.
Johannes lærer: Wi ere alle GUds Børn/oc det er icke 1. *Ioh.* 3.
endnu aabenbarit/huad wi skulle vere/ Oc wi vide naar
det bliffuer aabenbarit/at wi skulle vere hannem lige/thi
wi skulle see hannem/lige som hand er. Da skulle wi klæ-
dis i de Helgens huide klædebon som Johañes taler om: *Apoc.* 3.
De skulle vandre met mig i huide Klæder/thi de ere vær-
dige der til/om huilcken Klædebon Johañes oc taler sam-
mested i det Siette/ Siuende oc Nittende Capit. Det er
den rette Brud / som Paulus taler om / som icke haffuer *Ephe.* 5.
nogen besmittelse eller ryncke/ eller nogit saadant/ Men
hun skal vere wstraffelig/oc en Menighed som er herlig.

VII. For det Siuende/skal der icke vere død/ sorg eller pine/ oc
Apoc.21. skal Dieffuelen ingen matt haffue vijdere / met alle sine
1.Cor.15. gierninger/ som S. Hans lærer: Den gamle Hugorm
Apoc.12. som kaldis Dieffuelen oc Satanas / som forfører den
gantske Verden / Hand bleff kast paa Jorden / Oc hans
20. Engle bleffue oc kaste der hen. Item/den gamle Drage oc
Hugorm/ som er Dieffuelen oc Satanas/ bleffue bund-
Rom.16. ne oc kaste i Affgrunden. Det samme lærer oc Paulus:
Fredsens Gud skal inden en stackit tid/træde Satan ned
1.Cor.15. vnder eders Fødder. Huilckit hand oc lærer til de Corin-
VIII. ther: Døden er opslugen i Seyer. For det Ottende/skul-
Phili.3. le de bliffue Christo lige/som Apostelen lærer: Hand skal
forklare vort ringe legome/at det skal vorde lige ved hans
1.Cor.15. forklarede Legome. Saa skulle de der haffue de Himmel-
ske Legome oc Aandelige Liff/som Paulus lærer. Her aff
kunde wi see oc mercke/ det euige Liffs gaffn.

Nu ville wi her met Beslutte denne Tro.

Wi haffue nu hørt disse Tolff Artickle met deris Forklaring/oc der vdi lært om Gud Fader/oc om Guds søn/ oc om Gud den hellig Aand/ trende fraskilde Personer at vere. Saa bør oss at haffue grandgiffuelig act der paa/ At wi nu icke der om skulle haffue nogen vrang mening/ oc tencke/at der ere tre atskillige oc affskilde Guder/Men lære aff den hellige Skrifft/at der er aleniste en GVD/ dog trende atskillige Personer/ som oss bør at bekiende oc tro/ effter den maade oc vijs / som Gud selff haffuer aa-

benba-

benbarit sig vdi sit Ord/som effter Fornufften at *dispute-re*, er daarskaff: Men at kiende oc rettelige dyrcke Gud/ som hand sig haffuer aabenbarit/giffuer euigt Liff oc saligheđ. At Gud er en eniste Gud/ beuisis nocksom: I det gamle Testamente siger Moses til Israel: Hør Israel/ HERREN din Gud er en eniste Gud. Saa bekiender oc Dauid: Huo er en Gud oc Frelsere/ vden vor Gud. Oc hos Esaiam: For mig er ingen Gud giort/ Oc effter mig skal ingen vere/ Jeg/ Jeg/ er HERREN/ oc der er ingen Frelsere vden Jeg. Oc i det ny Testamente skriffuer Paulus: Der er ingen anden Gud/ vden den eniste. Oc alligeuel at der ere nogle som kaldis Guder/ vere sig i Himmelen eller paa Jorden (effterdi der ere mange Guder oc mange Herrer) Saa haffue wi dog icke vden en Gud. Item/der er en Gud: Men huo denne Gud er/finder mand vijdere beuisning der om i det første Budord: Disligiste i den første Trois Artickel: Denne Gud haffuer oc offte ladit sig mercke/flere Personer at vere i Guddommen/ end en. Oc lige som disse Apostlis Artickle/ lære oss trende Personer at vere i Guddommen / Gud Fader/Gud Søn/oc Gud den hellig Aand: Saa befinde wi det at vere: Wi læse i Skabelsens Bog / at Gud sagde: Lader oss giøre Menrnisken/ it Billede/som oss er ligt/der talis om flere Personer i Guddomen/end en. Der Menniskene toge sig for/ oc sagde: Lader oss bygge en Stad oc Taarn/som kand recke op til Himmelen: Da sagde Gud:

Deut. 6. *Psalm.* 18. *Esa.* 43. 1. *Cor.* 8. 1. *Tim.* 2. *Gene.* 1. 11.

 Lader

Lader oss fare ned/ oc forstyrre dette Folck / at de maatte
lade aff at bygge. J de ord forstaais oc/ at Gud taler der
vdi flere Personer/ end en. Den Engelske Loffsang hos
Esai. 6. Propheten Esaiam: Oc hos S. Hans vdi sin Aabenba-
Apoc. 4. ring/ met huilcken de prisede oc ærede GVD/ Giffuer oc
nocksom tilkiende tre Personer at vere/ J det de tre gonge
sige: Hellig/ Hellig/ Hellig/ oc i det de sige/ er den HErre
Zebaoth: Giffue de tilkiende/ at de dyrcke en Gud. J det
gamle Testamente/ haffuer den første Person mangfol-
delige talit: Om sin Søn Christo/ ved Mosen/ Dauid/
oc Propheterne/ Christus haffuer oc mangfoldelige talit
om Faderen / oc den hellig Aand. Den hellig Aand ved
Apostlene/ haffuer oc offte talit om Gud Fader/ oc den
Matth. HERRE Christo. Denne Gud at vere tre Personer/
3. oc 17. læse wi hos Euangelisterne/ baade vdi Christi Daab/ oc
Marc. 1. vdi hans Forklaring paa Thabor Bierg: Thi der talede
Luc. 3. Gud Fader selff aff Himmelen/ oc sagde: Denne er min
2. Pet. 1. elskelige Søn. Dernest aabenbaredis Christus i Daa-
ben/ oc den hellig Aand lod sig see i en Duve lignelse. Paa
disse tre Personer befaler oc stadfester Jesus vor Daab/
Matth. der hand sagde til sine Disciple: Gaar vd oc Predicker
28. Euangelium/ oc døber i Naffn Faders/ Søns/ oc hellig-
Aands. Saa dyrcker oc paakalder den christelige Kircke
Gud den hellige Treforldighed/ i samme trende Personer/
sigendis: Ære vere Gud Fader/ ære vere Guds Søn/
ære vere Gud den hellig Aand/ Oc bekiender/ at disse tre
Perso-

Personer ere en Guddommelig verelse/ oc dog tre atskillige Personer/ oc ere dog lige Euige/ lige Almectige/ oc vdi alle ting Endrectige/ oc bør fordi at dyrckis oc tienis aff Menniskene/ effter Guds egen aabenbaring. Wi skulle oc paamindis/ at Tro alt dette saa fuldkommelige/ som nu vdi disse Trois Artickle forhandlit er/ Oc giffue act/ huad skade oc forderffuelse vantro haffuer paaført mange Meñiske/ som Gud for vantro oc wgudelighed/ ødelagde den hele Verden/ aff sin Retferdige dom/ met Vandflod: *Gene.7.*
Disligiste Sodoma oc Gomorrha / met Ild oc Suoffl. *19.*
Moses der selff talede met Gud/ oc saa mange Guddommelige Gierninger / Oc giorde saa mange Mirakel ved *Num.11.*
GVds krafft / Fick til straff for sin vantro / at hand icke maatte komme vdi det Foriette Land/ som Gud loffuede *Deut.3.*
Abraham/ Isaac/ oc Jacob / Huilckit Gud paa Biergit viiste hannom / Oc maatte dog icke gaa offuer Jordan/ men beskicke sig til Døden/ Dog hand bad Gud nocksom *24.*
at hand maatte komme der ind. Loths Hustru/ som icke trode GVds Engel/ bleff strax straffit/ oc forvent til en *Gen.19.*
Salt støtte. Saa haffuer oc Gud straffit Jerusalem/ for sin vantro oc wlydighed / som JEsus sagde / At de *Luc.19.*
icke vilde betencke / huad der hørde til deris Fred. Saa straffede Gud Zachariæ vantro met Stumhed/ oc andre *Luc.1.*
flere. Thomas stod en høy fare paa sin Salighed/ haffde JEsus selff icke hulpit hannom til Troen. Derfor er *Ioha.20.*
det raadeligt/ at wi bekiende vor skyld oc brøde mod Gud

oc vor Neste / som Budordenis forklaring viser oss / Oc
effter disse Trois Artickle / stadelige tro oc indfly til Gud /
oc begiere Naade oc Salighed / vdi vor Frelsere oc Guds
Søn JEsu Christo / at wi icke met de vantro skulle straf-
Ephe. 5. fis timelig eller euig. Thi som Paulus siger: Guds vre-
de kommer for den skyld offuer vantroens Børn. Thi
er fornøden / at wi skicke oss som rette Christne oc GUds
Rom. 13. Børn / som Paulus lærer oc formaner / at wi skulle aff-
legge Mørckhedsens gierninger / oc tage Liusens vaaben
paa oss / oc vandre ærlige / som om dagen / icke i Fraadzeri
oc Druckenskaff / icke i Kammer oc wtuct / icke i kiff oc aff-
uind / Men fører eder i vor HERRE Jesum Christum /
oc beuarer Legomit / dog saa at det icke bliffuer løsactigt /
15. oc betencke det som Paulus siger en anden sted / at alt det
som skreffuit er / er skreffuit oss til Lærdom / At wi skulle
haffue Haab / formedelst Taalmodighed / oc Skrifftens
trøst: Der met ville wi beslutte den Apostoliske Chri-
Acto. 15. stelige Tro / met de ord som S. Peder sagde:

Wi Tro oc bliffue salige ved vor
HERRIS JEsu Christi
Naade.

Det

Det Tredie Hoffuit-
stycke vdi vor Catechismi Lærdom/ Er Christi Bøn: som Euangelisterne/ *Matth.* 6. *Luc.* 11. beskriffuer/ Oc lyder saa:

VOr Fader i Himmelen. Helligt vorde dit Naffn. Tilkomme dit Rige. Vorde din vilie paa Jorden/ som i Himelen. Giff oss i dag vort daglige Brød. Oc forlad oss vor skyld/ som wi forlade vore Skyldener. Oc leed oss icke i Fristelse. Men frels oss fra ont. Thi Rigit er dit/ oc Krafft/ oc Herlighed/ vdi Euighed/ AMEN.

Den Vise oc Almectige Gud veed vel huad wi behøffue/ langt bedre/ end wi kunde bede: Dog vil hand/ at wi skulle forstaa/ huad oss feil eller brøster. Oc at wi icke al-

 leniste

leniste skulle bede met Tancker/men oc met Munden/ Oc
ved naffn vdsige det Legomlige met det Aandelige/ At wi
kunde opueckis til Gudelige øffuelser oc idighed. Men at
vor Bøn kand vere stadig oc nyttig/ oc icke nogen mund-
klamer eller Hedenske forfengelig raab: Men at wi kun-
de bede aardentlig oc skickelig/ haffuer JEsus selff tilhaa-
be set/ deñe dyrebare Bøn: Fader vor/ etc. som ere faa ord/
oc dog indeholde all Menniskelig nødtørfft / til Guds æ-
re oc Menniskens timelige oc euige gaffn. Moses/ Da-
uid/ Propheterne/ oc mange Helgen/ haffue i deris nød/
giort deris aluorlige oc flitige Bøner / saa ere de dog icke
saa krafftige/ som denne Bøn er. Thi hun er at ligne ved
Solen paa Himmelen/ huilcken met sin krafft/ klarhed oc
dyrebarhed/ offuergaar alle de andre Planeter oc Stier-
ner: Saa offuergaar denne Jesu Bøn/ alle de andre hel-
lige Bøner. Det volder at denne Christus / som hende
haffuer sammen set / er den beste *Theologus* oc Himmelske
Doctor, som best forstaar Guds hierte oc Menniskelig w-
selhed oc nød. Men før end ieg gaar til denne Bøns for-
klaring/ da vil ieg i denne Tredie Part lære: Først/ huad
rette omstendighed der hører til en ret Christen oc aluor-
lig Bøn. Dernest/ vil ieg forhandle denne Christi Bøn/
met sin Forklaring oc Lærdom.

Til de rette omstandige vilkaar at acte/ er:

1. Først/ Huad en ret Christen Bøn er.
2. Dernest/ Huor mangfoldig den er.

Det

Det Første/ Huad er en Christen Bøn?

Bønen er it Christet Menniskis samtale met Gud/ 1.
i huilcken hand affbeder den fortiente straff/ fremdrager sin nød oc trang/ oc tilbeder sig hielp oc redning/ oc tacker Gud for beuiste velgierninger. Oc staar denne Bøn icke i Munden allene / men mere i Hiertens inderlige raab.
Mosi Exempel giffuer det tilkiende/ der hand vaar stedt i *Exod.*
nød met Israels Folck / oc haffde det Røde Haff for sig/ 24.
Klipper paa begge sider / Oc deris Konge Pharao rycte effter dennom/ met Rytter oc Knecte/ Da saa hand op i Himmelen vdi sin banghed/ da sagde Gud: Mose/ Hui
raaber du til mig. Maria Magdalena raabte icke/ men *Luc.* 7.
græd / oc vædte Christi Fødder met sin graad / oc tiurde deñom met sit Hoffuit haar/ oc kyste hans Fødder/ oc salffuede dem met salffue.

II. Det Andit/ Huor mangfoldig er Bønen.

1.Tim.2. Paulus til Timotheum/ setter fire slags Bøner: Det
1. Første kalder hand affbedelse/naar it Menniske affbeder
2. det onde/som er/synd oc vselhed. Det anden slags Bøn
kalder hand tilbedelse/ at mand beder Gud om Siælens
3. oc Legomens nødtørfftighed. Det tredie slags Bøn kal-
der hand Forbedelse/ det er/ naar wi bede for andre/ som
ere enten forstockede oc forblindede/eller Arme/Siuge oc
Gen.19. Elendige: Som Abraham bad for de Sodomiter: Oc
Exo.17. Moses bad for Israels Folck: Oc den Cananeiske Quin-
de for sin Daatter: Centurio for sin Tienere/ etc. Det
4. fierde slags Bøn / kalder hand Tacksigelsens Bøn / den
skeer/ naar wi tacke oc loffue den gode Gud for sine vel-
gierninger/ bistand oc hielp/ som wi haffue faait.

III. Det Tredie/ Huorfor skulle wi bede?

1. Den første sag som skal opuecke oss til Bøn/er Guds
Psal.50. egen mandat/der hand siger ved Dauid: Kald paa mig.
Ioha.16. Oc Christus biuder oss/ at wi skulle bede i hans Naffn:
Oc offte raader oss til at bede/ved mange vdtrycte ord oc
Luc.11. Parabel/som hand siger: Beder/saa skal eder giffuis: Le-
der/saa skulle i finde: Bancker paa/saa skal eder opladis:
18. Oc taler om den wretferdige Dommere/oc den Encke: Oc
mange andre steder lærer oss/ at wi skulle vaage oc bede.
1.Tim.2. Oc Paulus formaner oss/at wi for alting skulle bede. Oc
Rom.12. til de Romere: Holder hart ved at bede. Den anden sag/
2. At Gud er mild at høre alle som hannom paakalde/som
hand

hand oc siger i forbenæffnde Psalme: Jeg vil frelse dig. *Psal.50*
Item/ HERREN er nær/at hielpe dem som hañem paa-
kalde vdi sandhed. Saa trøster oc Propheten: Huo som *Ioel.2.*
paakalder HERRENS Naffn / hand skal bliffue frelst.
Oc Johannes lærer: Der som wi bede om nogit/da vide *1.Ioha.5.*
wi/at wi haffue den Bøn/som wi bade hannem om. Oc
til de Romere: De haffue alle en HERRE/som er rig *Rom.10.*
offuer alle dennom/som paakalde hannom. Den tredie 3.
sag/ som skal beuege oss til at bede: Effterdi Christus sid- *Rom.8.*
der hos Guds høyre Haand/oc traader frem for oss. Oc
som Apostelen siger: Hand kand altid giøre dem salige/ *Heb.7.*
som komme til Gud/formedelst hannem/ oc hand leffuer
altid/oc beder for deñem. Oc Paulus siger: I haffue icke *Rom.8.*
annamit en trældoms Aand/ at i skulle atter frycte eder:
Men i haffue annamit en sønlig Aand/ formedelst huil-
cken wi raabe/Abba/kiere Fader. Oc til de Galat: Eff- *Gala.4.*
terdi i ere da Børn/da sende Gud sin Søns Aand vdi e-
ders hierter/som raaber/Abba/kiere Fader. For det fier- 4.
de/Effterdi wi ere beskickede aff Christo/at vere Præster/
som S. Hans siger: Hand tode oss met sit Blod/oc gior- *Apoc.1.*
de oss til Konger oc Præster / for Gud oc sin Fader. Oc *oc 5.*
Petrus siger: I ere det Kongelige Præstedøme/ det helli- *1.Pet.2.*
ge Folck. Derfaare / lige som Presterne haffue bedit oc
offrit i Templen/saa bør oss/som Christne/stedse oc altid
at giøre vor Bøn til Gud. For det Femte/skal vor nød oc 5.
trang/ paaminde oss at bede/ som Paulus siger: Beder *Ephe.6.*

stedse vdi all nødtørfftighed/met Bøn oc Formanelse vdi
Aanden. Det er fornøden at bede/ Thi der leffuer intet
Meñiske paa Jorden/der io haffuer sin modgang oc gen⸗
uordighed/oc derfor behøffuer trøst aff Gud. Derfaare
1. Theß. beder S. Pouel oß/at wi skulle bede vden affladelse. Oc
5. til de Romere: Hielper mig at stride met eders Bøn for
Rom. 15. mig til Gud/at ieg kand bliffue frelst fra de vantro i Ju⸗
dæa/oc at min Tieniste som ieg giør vdi Jerusalem/kand
bliffue de Hellige behagelig/ Paa det ieg kand komme til
eder met glæde/formedelst Guds vilie/oc vederquege mig
met eder. Wi haffue oc storlige fornøden / at bede imod
1. Pet. 5. Dieffuelen/som S. Peder siger: vor modstandere Dieff⸗
uelen gaar omkring/ lige som en brølende Løwe/ oc søger
Iacob. 1. effter den hand kand opsluge. S. Jacobus haffuer seet til
Menniskens brøst/ oc lærer / at wi skulle bede Gud/ som
giffuer huer Mand enfoldelig/ oc breyer det ingen. Oc i
samme Capit. Alle gode gaffuer/oc alle fuldkomne gaff⸗
4. uer/komme offuen ned aff Liusens Fader. Item/ J haffue
intet/ fordi at i icke bede: J bede oc faa intet/fordi at i be⸗
de ilde. Saa lære wi at wi vdi vor nød oc trang skulle be⸗
6. de til Gud. Det Siette er Helgens Exempel/som oc lære
Luc. 22. oß at bede: Christus bad til sin Fader i Vrtegaarden/vdi
sin høyeste angist. Daniel i Løwe kulen/Moses/Dauid/
Dani. 6. Josaphat/ vdi all deris nød/ raabte stedse til Gud/ oc de
hellige Fædre/Propheter oc andre Gudfryctige/ere altid
ved Bønen til Gud/ reddede aff nød: saa skulle wi aff de⸗
ris Exemple lære at bede.

Det

Det Fierde/ Huem mand skal tilbede. IIII.

Der Satan fristede Christum/ visde hand hannem *Matth.*
alle Verdens Riger oc Herlighed/ oc sagde: Alt dette vil 4.
ieg giffue dig/om du vilt falde ned oc tilbede mig. Da sua-
rede Jesus/oc sagde: Du skalt tilbede Gud din HERRE/
oc tiene hannem allene. Her lærer Jesus/at all vor paa-
kaldelse oc dyrckelse hører HERREN til/ som Dauid si-
ger: Paakald mig i din Nøds dag/ Jeg vil frelse dig/saa *Psalm.*
du skalt tacke mig. Derfaare lærer Jesus i denne Bøn/ 50.
at wi i vor nød skulle søge Gud vor Fader/ som er i Him-
melen/hand haffuer oc ved sin Almectighed oc sin Barm-
hiertighed/ mact oc vilie til at hielpe oc trøste oss/ oc haff-
uer beskickit de Christnis oc Elendigis Bøn oc Raab/ at
komme til hannem/som Engelen sagde til Tobiam: Der *Tob.* 12.
du grædst oc badst saa bitterlige/ stodst op fra Maaltid/
oc iordede de Døde/ hente hemelige Liig i dit Hus/oc ior-
dede deñem om Natten/ da førde ieg din Bøn for HER-
REN. Hand veed oc best huor vijt hand til gaffns kand
hielpe oss/ som hand siger hos Propheten: Jeg er Gud/ *Esa.* 45.
som frelser eder/oc ingen anden. Oc lige som wi icke skulle
sette vor tro eller fortrøstning til nogen Engel eller Hel-
gen / Saa bør oss ey heller met Bøn oc Paakaldelse / at
søge hielp hos dennem: Men hos Gud allene/som Pau-
lus fortrøster oss: Huo som paakalder HERRENS *Rom.* 10.
Naffn/hand skal bliffue salig. Oc der Johannes vilde til-
bede Engelen/ da forbød Engelen hannem det/ oc sagde: *Apoc.* 19.

Sie

See til/giør det icke/ Jeg er din Mettienere/ oc dine Brø-
dris/ oc deris som haffue Jesu vidnisbyrd/ tilbed Gud.

V. Det Femte/ Naar skulle wi bede.

Efftterdi Bønen skal icke vere i Munden alleniste/ men
hiertit skal vere i munden: Saa er Christne ingen tid for-
skreffuen til at bede / det lærer sig vel selff / naar wi skulle
quæde eller græde/ at hede Taare falde aff øynene: Eller
naar wi ville æde eller dricke/ saadant paaminder sig selff
1. Theß. effter leyligheden. Men Paulus lærer oss Christne/ at wi
5. altid skulle bede vden affladelse. De Hellige haffue vel al-
tid bedit/ Men dog besynderlige tagit sig tid for at bede i.
Dani. 6. Som Daniel falt paa sine Knæ/ oc aluorlige bad/ loff-
uede oc tackede sin Gud/ huer dag tre gonge. Dauid oc
andre flere/ effter deris tid: Endog wi haffue aarsag altid
at bede/ dog er det sømmeligt / at huer Christen vdueller
sig tid oc sted/ aluorlig at bede.

VI. Det Siette/ Paa huad sted skulle wi bede.

Exod. Gud loffuer i det gamle Testamente/ at ville giffue sin
25. Kircke suar oc trøst/ aff Naadestolen i Jerusalems Tem-
2. Para. pel/ Derfaare sagde Kong Josaphat i sin Bøn/ de haff-
20. ue bygt dig en Helligdom til dit Naffn/ oc sagt: Naar no-
gen wlycke/ Suerd/ straff/ Pestilentze eller Dyr tid/ kom-
mer offuer oss/ Da skulle wi staa i dette Hus for dig (thi
dit Naffn er i dette Hus) oc raabe til dig i vor nød/ saa
Matth. vilt du høre oc hielpe. Christus siger oc selff/ om Jerusa-
22. lems Tempel: Mit Hus er it Bede Hus / men i haffue
giort

giort en Røffuere kule der aff. Oc der hand saa den van- oc
brug hos de Øyenskalcke/som i Skolerne/ paa Hiørnene 6.
oc paa Gaderne/fulde paa Knæ oc bade/at de kunde sees
aff folckit: siger hand/de haffue deris løn borte. Oc lærer
der hos/paa huad sted mand skal bede/oc siger: Naar du
beder/ da gack ind i dit Kam̃er/oc luck Dørren til/oc bed
din Fader i løndom/ oc din Fader som seer det i løndom/
skal betale dig det aabenbare. Paulus lærer: Jeg vil/ at *1.Tim.2.*
Mendene skulle bede i alle Steder. Oc Christus sagde til
den Quinde aff Samaria: Tro mig den tid kommer/at i *Ioha. 4.*
huercken skulle tilbede Faderen paa dette Bierg/oc ey vdi
Jerusalem. Aff huilckit wi skulle acte oc lære/at wi christ-
ne ere icke bundne til nogen sted at bede / enten i Jerusa-
lem/eller Rom/Men i vore Sogne Kircker/oc vden for/
til Land oc Vand/ oc huor wi ere/ i all vor nød oc trang.
Saa bad Daniel vdi Løwe kulen/ oc bleff frelst aff deris *Dan. 6.*
grumhed. Jonas bad i sin store fare vdi Fiskens Bug. *Ionæ 2.*
Kong Ezechias paa sin Sotteseng / Vende sit Ansict til *4. Reg.*
Veggen / bad oc græd/ oc bleff Bønhørt. Apostlene til *20.*
Søs/vdi Skibit/raabte til JEsum: HERRE/ wi for- *Matth.*
gaa/ oc hand stillede Storm oc Vær. *8.*

Det Siuende/ Huordan skal Personen vere beskickit. *VII.*

For det Første/skal hand som bede vil/bekiende sin synd *I.*
oc wuærdighed for Guds Aasiun/som den Toldere/ der *Luc. 18.*
icke torde løffte sine Øyen op / men slo sig paa sit Bryst/
oc sagde: Gud ver mig Syndere Naadig. For det andit/ *II.*

Ephe.2. Skal hand øffue sig vdi gode gierninger/som Paulus læ-
rer: Wi ere i Christo JEsu skabte/til gode gierninger/ til
huilcke Gud tilforn beredde oss/ at wi skulle vandre der i.
Dog skulle wi see oss vel for/naar wi giøre gode giernin-
ger/ at wi icke Hoffmode oss der aff/ at ville haffue værd-
skyld oc løn der faare / som Phariseerne/ der rosede oc be-
III. rømede sig aff deris gode gierninger. For det Tredie/skal
Matth. hand haffue en fast tro til Gud/ som Christus lærer: Alt
21. det i bede om vdi eders Bøn/ der som i tro/da skulle i faa
Jacob.1. det. Oc Jacobus siger: Huo som skal bede/hand skal bede
i Troen/oc icke tuile/Thi huo som tuiler/hand er lige som
Hafssens Bølger / som røris oc bort driffuis aff Værit.
IIII. For det Fierde/ lærer oc S. Peder: At de som ville bede/
1.Pet.4. Først skulle de vere skickelige/ Dernest ædrue / Oc for det
Tredie/ at de for alting skulle haffue en brendende kierlig-
hed indbyrdis. Wi læse oc om atskillige Tegen oc Facter
paa dennom/ som bedit haffue: Some haffue faldit paa
Dan.6. Knæ/som Daniel/oc den HErre Jesus i Vrtegaarden.
Luc.22. Saa taler oc Paulus om sin Knæbøyelse/for vor HER-
Ephe.3. ris JEsu CHristi Fader / Huilckit oc kand forstaais om
Pauli hiertis knæ/som Manasses giorde/ der bleff ført
2.Para. fangen til Babylon/vdi Lencker oc Jernbolte: Der hand
33. raabte til Gud/oc sagde: Jeg bøyer mine Hiertens knæ/
Exo.17. oc beder dig HERRE om Naade. Oc Moses i sin Bøn/
1.Reg.8. opløffte sine Hender. Disligiste ocsaa Kong Salomon/
Mat.26. vdbredde sine Hender mod Himmelen/oc bad. Jesus falt
ned

ned paa sit Ansict vdi Bønen. Kongen i Niniue Stad/ Ionæ 3.
drog aff sit Purpur / oc suøbte en Sæck om sig / oc sette
sig vdi Aske/ oc bad. Den Konge i Samaria/ reff sine 2. Reg.
Klæder/aff den jammer oc elende/som hand hørde vdi Be- 6.
stoldingen/at de aff hungers nød aade deris egne Børn/
da saa alt Folckit/at hand haffde en Sæck/inden til paa
Legomit. Saa haffue de brugit atskillige Facte at bede
met: Huo som vil bede / oc vere Bønhørt / hand skal icke
eniste met Hender/Knæ/ oc alle Lemmer/ vduortis bøye
sig for Gud/ Men oc vdi Aanden raabe/ som Dauid si- Psalm.
ger; Til dig HERRE opløffter ieg min Siæl. 25.

Det Ottende/ Huad kand forhindre vor Bøn. VIII.

Endog alle Synder oc it vgudelig væsen/ forhindrer
vor Bøn/ Dog næffuer den hellige Skrifft nogle besyn-
derlige Synder/ for huilcke Gud icke vil høre oss. Den
første synd som forhindrer vor Bøn/ er den/ om huilcken 1.
S Peder taler: Gud staar de Hoffmodige imod/ men de 1. Pet. 5.
ydmyge giffuer hand naade. Den anden synd er vbarm- II.
hiertighed oc vmildhed/som wi beuise vor Neste/som Ja-
cobus siger: Dom vden all Barmhiertighed skal gaa off- Iacob. 2.
uer dennom/som icke beuise Barmhiertighed. Salomon Prouer.
siger: Huo som stopper sine øern til for den fattigis raab/ 20.
Hand skal raabe/ oc icke Bønhøris. Den tredie synd er III.
Tyranni/ om huilcken Propheten taler: Om i end megit Esai. 1.
bede/ hører Jeg eder dog icke/Thi eders Hender ere fulde
met Blod. Det er det vold oc Tyranni/ som mand bru-

ger imod sin Neste/ At mand vdsuer sin Nestis Sued oc
IIII. Blod. Den Fierde synd er affuind oc vrede/ naar mand
Matth. aff Hiertit icke vil forlade sin Broder hans brøst / som
18. Christus lærer hos Mattheum. Der om taler oc Pau-
1. Tim. 2. lus oc siger: At wi skulle bede met opløffte hellige hender/
vden vrede. Saa skulle wi vide/ at disse oc andre Synder
vdi Menniskene/ ere aarsag/ at wi icke bliffue Bønhør-
de hos G V D.

IX. Det Niende/ Om Gud icke strax hører vor Bøn/ huor met wi da skulle trøste oss.

Om Gud icke strax hielper / saa kommer hand dog i
rette tid/ effter sin vise Guddoms raad. Exempel haffue
Luc. 1. wi vdi Zacharia oc Elisabeth / de bade i deris vnge dage
om Børn/ oc det veder for dennom icke: Men der de vaa-
re gamle/ oc tenckte intet vijdere der paa/ Da kom Guds
Engel til Zachariam/ oc sagde: Din Bøn er hørt/ oc din
Hustru Elisabeth skal føde dig en Søn/ oc du skalt haffue
glæde oc fryd aff hannem. Saa vil Gud icke strax giffue
oss hues wi begiere/ eller i den maade som wi det begiere/
Dog giffuer hand oss enten det wi bede / eller det som be-
I. dre er end wi kunde begiere: Oc giør det først/ at wi skul-
le kunde skønne/ at hielpen kommer icke aff oss selff/ men aff
den som alting haffuer i vold. Som Israels Folck fick icke
strax det Foriette Land/ der de komme aff Egypten/ men
II. omleddis vdi 40. Aar i Ørcken. For det Andit/ der som
Ioha. 2. wi altid strax finge hues wi bade om / da bleffue wi for

Hoff-

Hoffmodige oc sickere. For det tredie/at Troen/Haabit/ III.
Taalmodighed oc Bønen/ som wi skulle øffue oss i / kand
voxe vdi oss / naar wi bliffue fast ved at bede/ som Pau-
lus opregner de deylige Frucker/som komme aff langua- Rom. 5.
rende Kaars/ oc siger: Drøffuelse giør Taalmodighed/
Taalmodighed giør forfarenhed/forfarenhed giør Haa-
bit/men Haabit lader icke beskemmis. For det fierde/vil IIII.
Gud icke strax Bønhøre oss / før end wi kunde kiende oc
forstaa/at hielpen kom̃er aff hannem/ som Dauid sagde 1. Sam.
til Goliath: J dag skal HErren giffue dig i min Haand/ 17.
at ieg skal sla dig/oc tage dit Hoffuit fra dig/oc giffue Phi-
listernis Herris Krop/i dag Fulene vnder Himmelen/oc
Diurene paa Jorden/At alle Land skulle vide/at Jsrael
haffuer en Gud: Oc all denne Menighed skal faa at vi-
de/at HERREN icke hielper ved Suerd eller Spiud/thi
dette er HERRENS strid. For det Femte/forhaler oc V.
Gud sin hielp / Paa det at lige som wi see oss at vere vdi
trang oc nød/saa skulle wi oc altid tencke paa miskundhed
mod vor Neste/ oc giøre Barmhiertigheds gierninger
mod Nødtørfftige Lazari Brødre oc Systre/ huilckit er
Gud teckeligt. Som wi læse/huorledis Gud haffuer bøn-
hørt dennom/ som haffue bedit/oc der hos giort Almisse/
som Guds Engel kom til Cornelium/oc sagde: Din bøn Acto.10.
oc din Almisse ere komne op i hukom̃else for Gud. Saa
forhaler Gud offte bønhørelsen/ at wi skulle tøffue hans
tid/som Christus sagde til sin Moder: Min Time er icke Iohan.2.
endnu kommen.

 Det

Det Tiende/ Huad skulle wi bede om.

X. Naar wi skulle bede/ da skulle wi intet andit bede/ end det som hør til Guds ære/ oc til vor Salighed/ oc det som kand vere oss nytteligt / oc ingen til skade oc forderffuelse. Huilckit altsammen besluttis vdi denne Bøn : Fader vor. Oc huer som er vnder Kaars/ forfølgelse oc elende/ hand skal vel lære huad hand skal bede.

Det Ellufte / Ved huem wi skulle bede.

XI. Christus siger selff hos Johannem : Sandelige/ san-
Ioha. 16. delige/ Jeg siger eder/ Der som i bede Faderen om nogit i mit Naffn/ da skal hand giffue eder det. Oc som Johannes
1. Ioh. 2. lærer oss / At vore Synder skulle forladis oss formedelst hans Naffn. Saa haffue wi ingen middel/ Naffn eller fortieniste/ i huilckit wi bliffue bønhørde/ vden ved denne Meglere Jesum/ som før er lærd/ vdi den Tiende Artickel vdi vor Christelige Tro / Oc at hand er en Meglere for oss til GVD / etc.

Det Tolffte/ Om wi bliffue Bønhørde.

XII. Vdi en Sum at beslutte: Naar wi saa bede/ da er der icke tuil paa/ at Gud io naadelig vil høre oss/ som hand si-
Esa. 65. ger hos Propheten : Det skal ske før end de raabe/ da vil ieg suare/ Naar de endnu tale/ vil ieg høre. Paa huilckit wi oc haffue mange skøne Exempel / baade i det gamle oc
Iacob. 5. ny Testamente. Om huilckit Jacobus lærer: Den Retferdigis Bøn formaa megit/ naar hun er aluorlig. Helias vaar it Mennisfe lige som wi / oc hand bad at det icke

skulle Regne/ oc det Regnede icke paa Jorden / i try Aar oc sex Maanede: Oc hand bad atter igen/ oc Himmelen gaff Regn/ oc Jorden bar sin fruct. Soel oc Maane sto- *Iosu. 10.*
de stille aff Josua Bøn oc befalning/ til saa lenge at Folckit haffde hæffnit dennom offuer deris Fiender. Oc findis vdi Mose/ Dauid/ Helizeo/ S. Peder/ oc S. Pouel/ den Cananeiske quinde/ de Spedalske/ oc andre/ som paakaldede G V D vdi deris nød oc trang/ oc bleffue Bønhørde. Saa vil oc Gud Bønhøre oss/ naar wi trolige oc
rettelige giøre vor Bøn vdi ydmyghed oc sandhed/ oc vdi *Ioha. 16.*
JESV Naffn.

Den Anden Part om Christi Bøn : Fader vor.

Denne Bøn Fader vor/ er sammenset i try Stycke. Det første er Fortalen til deñe Bøn. Det andit er Bønnen i sig selff. Det tredie er beslutningen paa deñe Bøn.

Fortalen lyder saa :

Vor Fader/ du som est i Himmelen.

Denne Fortale lærer oss try Stycke:

Vdi det Første.

Kalder Christus Gud/ en Fader/ lige som wi hørde vdi den Apostoliske Tro/ at Gud aff Apostilene kaldis en Fader/ fordi hand haffuer en Søn : saa kalder Christus
hannom her en Fader. Først/ fordi hand haffuer alting i *I.*
vold oc mact/ oc det styrer/ regerer oc opholder: saa kalder
oc Propheten hañom/ sigendis: Du est dog vor Fader/ thi *Esai. 63.*
Abra-

Abraham veed intet aff oss/oc Israel kiender oss icke: men
du HERRE est vor Fader oc Frelsere/det haffuer verit
dit Naffn aff gammel tid. Oc vdi same Capit. HERRE
du est vor Fader/wi ere Leer/oc du est vor Pottemagere/
Deute. oc wi ere dine Henders gierninger. Her om haffuer Mo-
32. ses talit til Israels Folck/oc sagt: Tacker du saa HER-
REN din Gud/ Du galne oc daarlige Folck? Er hand
ey din Fader oc HErre? Er hand ey den som dig skabte oc
Ierem.3. beredde. Item/Gud ved Propheten tilsiger Israel/du skalt
kalde mig kiere Fader/oc icke vige fra mig. Christus kal-
Matt.6. der hannem en Fader/ oc siger: Eders Fader veed huad i
23. haffue behoff/før end i bede. Item/ En er eders Fader i
Gala.4. Hiñelen. Saa kalder oc Apostelen Paulus hannem til
Ephe.3. de Galater/ oc til de Epheser. For den Anden sag kalder
II. Christus hañem en Fader: Først/at hand spiser sine Vd-
ualde met sit salige Ord oc Sacramenter. Dernest/ at
hand spiser oc opholder alle Meñiske oc alle Creatur/paa
Psalm. Legomens vegne/som Dauid siger: Alle øyen vocte paa
145. dig HERRE/ oc du giffuer dem deris Spisning i sin tid.
Du oplader din Haand / oc opfylder alt det som leffuer
III. met behagelighed. For den Tredie Aarsag kalder Chri-
stus hannem en Fader/ aff den Faderlige medynck/ som
Psalm. hand haffuer offuer alle Meñiske/ som Dauid lærer: Li-
103. ge som en Fader forbarmer sig offuer sine Børn: Saa
forbarmer HERREN sig offuer dem som hañem frycte.
Om saadant it Faderligt oc Moderligt hierte/taler Pro-
pheten/

pheten/oc siger: Kand oc en Quinde forglemme sit Barn/ *Esa.49.*
at hun ey forbarmer sig offuer sit Liffuis søn/ oc om hun
end forglemde hannem/ da vil ieg dog icke forglemme dig.
Saadan Faderlig hiertis affect/Affmaler Christus vdi *Luc.15.*
den Fader som haffde medynck offuer den forlorne søn/rc.
Fierde aarsag kaldis hand oc en Fader/aff Faderlig arff- *IIII.*
uedeel oc det euige Liff/ som hand haffuer beredt sine Vd-
ualde vdi Himelen For det Femte/ fordi at wi bliffue *V.*
Guds børn/oc faa Himmerige oc det euige Liff/saa mange
som tro paa hannom/ som Johannes lærer: At saa man- *Iohan.1.*
ge som hannom annamme/ dennom gaff hand macht at
bliffue GVds Børn.

Det Andit i denne Christi Fortale/ er dette ord **Vor.**

Dette ord/ **Vor Fader**/ er gantske trøsteligt/Thi *I.*
det vdelucker ingen Mennisle fra dette Faderskaff eller
Sønlighed. Christus siger icke/min Fader/som it Men-
niskis Fader: Men siger/vor Fader/ for wi ere hannom
alle lige vel komne/ oc lige elskelige/ behagelige/ oc kiere
Børn/ om wi forlade oss paa hannom. Derneſt er dette
ord **Vor** / saare trøsteligt / for alle som ere forladne oc *II.*
fortrengde aff Dieffuelen oc Verden: Hand er deris Fa-
der/saa vel den allerringiste oc armiste/som den ypperste
oc mectigste. Giør end Verden forskel paa Folck/saa giør
dog icke Gud/ men er allis vor fællis Fader/ Oc er dette
ord **Vor**/ de Christnis trøst/som Hengis/Brendis/ oc

Affliffuis/at de haffue deris Gud oc Fader i Himmelen/
oc vide sig at skulle reyse her fra / til deris rette Fæderne
Heb.13. Land/ oc fra denne Elende/ som Apostelen til de Hebreer
siger: wi haffue her ingen bliffuende stæd/men wi søge eff-
Acto.7. ter det tilkomende. Den trøst haffde S. Staffen i sit sid-
sie aff den hellig Aand / der hand saa op i Himmelen/ oc
saa GUds Herlighed/ oc JEsum staa hos GUds høyre
Haand/oc sagde: Jeg seer Himlene aabne/oc Meñiskens
III. Søn staa hos Guds høyre Haand. For det tredie/paa-
minder dette ord **Vor**/ Alle Mectige/ Ypperlige oc Ri-
ge/at den fattige oc armiste/er deris Broder/saa vel som
andre/der ere deris lige vdi Rigdom oc Mact. Huor aff
de Rige oc Mectige/ skulle oc tencke/ at beskerme/trøste oc
hielpe deris Fattige Brødre oc Søstre / om de ville vere
Guds børn. Christus giorde ingen forskel paa den christ-
Ioha.20. ne Brøderskaff. Der hand sagde til Mariam/gack bort
til mine Brødre/ oc sig deñom/ Jeg far op til min Fader/
oc til eders Fader/ Til min Gud/oc til eders Gud.

Det Tredie Stycke i denne Fortale: Du som est i Himmelen.

Lige som Gud er vdi alting/ oc giør sig alting vnder-
1.Cor.15. danig/oc skal vere alting i alle/som Paulus lærer: Saa
paaminder disse ord oss/at hans Stoel oc sæde er i Him-
Ephe.3. melen / Oc Jorden er hans Fodskammel/ som Apostelen
Psalm. lærer. Oc Dauid beuiser/ sigendis: Vor Gud er i Him-
115. melen/hand kand giøre huad hand vil. Saa viser Chri-
stus

stus oss til Himmelen/til den som er allis vor Gud oc Fa-
der/som icke forlader oss vdi vor nød/ oc kand oc vil hiel-
pe oss imod Dieffuelen/ huilcken wi aff oss selff icke kunde
imodstaa/for hans veldighed oc mectighed: Oc giffuer oss
alt det wi behøffue/Aandelig oc Legomlig/ som Jacobus
lærer: Alle gode gaffuer/ oc alle fuldkomne gaffuer kom- *Iacob.* 1.
me offuen ned aff Liusens Fader. Som hand vilde sige:
Forældre oc Venner kunde vel giffue Rigdom/ Gods oc
Velde/Men de ere vfuldkomne gaffuer/som snart kunde
forsuinde/oc met sorrig forgaa. Men de gaffuer som skul-
le vere gladelige oc bestandige/maa komme fra Himmelen/
som Jesus siger: efftcrdi i som ere onde/ kunde giffue eders *Luc.* xi.
Børn gode gaffuer: Megit mere skal Faderen i Himme-
len/ giffue den hellig Aand / dennom som hannem bede.
Lige som alting kommer fra Himmelen/ Soelskin/ Dugg oc
Regn/oc alle Jordens oc Haffsens gaffuer/Vijn/Most/
Olie/Fule/Fiske/oc alle Creatur/haffue deris krafft/ Liff
oc ophold/aff Himmelen. Saa kommer oc Guds vredis
straff oc Naadis tegen/ fra Himmelen/ som Exempel oc
Historier lære. Det vaar io en stor Guds vredis straff/ *Gene.* 7.
at Gud icke alleniste lod opbryste alle Kilder/ i den store
Affgrund/men oc lod Himmelens Vindue op/met Regn
vdi fyrretiue dage oc nætter/ At Gud ødelagde alt Kiød/
som krøb oc rørdis paa Jorden/Fule/Queg/Diur/oc al-
le Menniske/At alt det som haffde Liff oc Aande i sig/dø-
de. Gud sette oc Menniskene strax it Naadis Tegen/sin *oc* 9.

Regnbue/paa Himmelen/til trøst/ At naar hand førde
Skyerne offuer Jorden/ vilde hand lade see den i Skyer-
ne/ oc loffuede der hos/ At hand vilde da tencke paa sin
Naade/oc icke mere ødelegge Verden/met saadan Vand-
plage oc Syndflod. Huorfor naar wi see saadane Regn-
buer/skulle wi met største ydmyghed/indfly til Gud/oc be-
de/ at hand vilde tencke paa sin Naadis Pact/ som hand
19. haffuer loffuit. Det vaar oc it forfærligt vredis Tegen/
at hand lod Ild oc Suoffl regne aff Himelen/ oc der met
2.Reg.1. ødelagde Sodoma oc Gomorrha. Saa bad oc Elias Ild
falde ned aff Himmelen/ oc opsluge Høffuitzmanden/ oc
hans halfftrediesinds tiue Mend. Men hans høyeste
Iohan.3. Naadis tegen fra Himmelen/ er: At hand haffuer sendt
oss sin Søn JEsum Christum/ at wi ved hannem skulle
Acto.2. bliffue salige. Dissligiste/at hand haffuer sendt sin hellig-
Aand oc gaffuer/ oc selff vdraabt/ Naade oc Barmhier-
Matth. tighed aff Himmelen/vdi samme sin Søn Jesu Christo.
3. Thi viser Christus oss i deñe Bøn til Himmelen/ til den
rette Stormectigste HERRE/at paakalde/som ingen li-
ge haffuer / Wi kunde aldrig optencke eller bede nogit/
som hand oss io giffue kand. Saa vil Christus met dette
ord **Himmelen**/ paaminde oss/ J huad wi tencke/ tale
eller giøre/at wi skulle see til Himmelen/oc saa leffue paa
Jorden / at wi paa sidste kunde komme til det Himmelske
Collegium oc euige Bolig/met Gud oc Guds børn/oc ten-
cke at wi ere fremmede oc elendige her vdi dette Liff: Thi
skal

skal all vor tancke vere til Himmelen / som Paulus formaner oss til de Philippenser 3.

Den Anden Part vdi Fader vor: Er Bønerne i sig selff / som ere Siu.

De første tre Bøner høre til Guds ære / oc vor Siæls nytte: De andre fire Bøner / høre til Siælens oc Legomens nød oc behoff: Huilcke wi nu ville forklare.

Det Første Bøn: Helligt vorde dit Naffn.

Vdi disse ord lærer Christus oss / at bede for GVds Naffns forfremmelse / som er offuer alle Himle / oc Himmelske Aandelige Herrer oc Engle / oc offuer alle Keysere / Konger / oc alle Menniske / en euig HERRE. Da er det tilbørligt / at hans Naffn maa høris / prisis oc æris / for alle andris Naffn.

Huad heder Gud ved sit Naffn? Effterdi wi skulle bede det Helligt?

Der om bespurde Moyses sig met Gud / huad Gud heed / oc sagde: Huad heder dit Naffn / huad skal ieg suare Israels børn: Da sagde Gud / Jeg skal vere / den Jeg skal vere / Saa skalt du sige til Israels Børn: Jeg skal vere / Haffuer sendt mig til eder. Saa vide wi intet Naffn at giffue Gud / vden hues hand selff haffuer aabenbarit oss: der hand vdgaff sine X. Budord / sagde hand: Jeg er HErren din Gud. Oc haffuer altid ladit sig kalde hos Kongerne oc Propheterne / Fædrenis Gud / det er / den som haffuer talit oc omgaait met Adam / Noa / Abraham / Dauid /
Exod. 3.
20.

Dauid/ Salomon/ oc de andre Fædre. Der Moses
34. vaar paa Biergit hos HErren/ da gaff Moses HER-
REN disse Titeler/ oc sagde: O HERRE/ HERRE/
Barmhiertige GVD/ Naadig oc Taalmodig/ oc megit
Miskundelig oc Trofast/ Du som beuiser Naade til tusin-
de Led/ oc forlader ondskaffuen/ Offuertrædelsen oc Syn-
den. Oc for huilcken ingen er vskyldig/ Du som hiemsø-
ger Fædrenis ondskaff/ paa Børn oc Børne børn/ indtil
tredie oc fierde Led. Lige som Moses her næffner hañom/
saa kaldis hand Zebaoth/ Almectig/ Euig/ Retferdig/ v-
begribelig/ vsinnlig/ vijs/ sandru/ oc aff sine Gierninger
oc Natur Hiertens prøffuere/ oc mange andre naffn/ som
her vaare forlangt at opregne/ som alle ere dyrebare oc
vittige. Thi er det tilbørligt/ at bede om hans Naffns for-
I. fremmelse. Først/ efftterdi hans Naffn er dyrebar oc hel-
ligt i sig selff aff hans Guddommelige natur. Saa bede
wi/ at det oc kunde beuaris vdi Hellighed/ effter hans ord
II. oc ville/ hos oss/ oc alle Menniske. For det Andit/ skulle wi
bede/ at hans Naffn maatte Helligis/ det er: At wi som
aff vor skrøbelige natur/ effter Adams fald/ intet vide aff
Gud/ eller hans Vilie at sige/ vi/dere end som hand selff
vil aabenbare oss. Saa bede wi vdi denne Bøn/ at hand
vilde lære oss rettelige at kiende sig/ Paa det hand aff oss
Psalm. kunde prisis oc loffuis/ som Dauid siger: Lige som dit
48. Naffn er/ saa er oc din priis indtil Verdens ende. For det
III. Tredie/ skulle wi bede/ at wi altid oc for alting/ atte oc ære
Gud/

Gud/oc hans Naffn/mere end oss selff/som Dauid siger:
Icke oss HERRE/icke oss/ Men giff dit Naffn ære/for 115.
din Naade oc Sandhed. For det Fierde/ bede wi Guds IIII.
Naffns forfremmelse/naar wi bede om Guds rene ords
oc Lærdoms forfremelse/ om gode Guds ords tro Tiene-
re/ om gudfryctig Verdslig Offrighed/ oc Menighedens
salighed forfremelse: Prise oc loffue Gud for sin Naa-
de i Christo/ oc prise hans Almectighed/ Vijsdom/Mis-
kundhed oc Retferdighed/oc andit mere saadant. For det
Femte/forfremis Guds Naffn/naar Christne oc Guds V.
Børn/ere taalmodige met Job/ oc forlade sig paa Gud/
oc befale deris Liff oc Siel/met all deris velfært/ i Guds
Haand/huad heller det gaar dennom met/eller imod/at
de nøyes effter hans villie. For det Siette/ fremmis oc VI.
Guds Naffn/naar Konger oc Adel/Præster/Borgere/
Bønder/Forældre oc Børn/oc huert Menniske/ leffuer
vdi Tro oc Retferdighed/ huer vdi sit kald/ mod Gud oc
sin Neste. Dislijgiste/affbede wi oc vdi deñe Bøn. Først/ I.
all Menniskelig blindhed oc vgudeligt væsen/ som Gud
klagede hos Propheten/ offuer Jsraels Folck: En Oxe Esai. 1.
kiender sin Herre/ oc en Asen sin Herris Krubbe/ Men
Jsrael kiender det icke/oc mit Folck forstaar det icke. Der- II.
nest/ skulle wi affbede all kætteri/vildfarelse/oc falske Læ-
reris forgifftige oc onde Lærdom/ Tyranners oc vgude-
lige Meñiskis onde opset/som kand forhindre Guds ære/
oc affbede all Guds foract/oc Menniskens vanartige v-
tack-

tacknemmelighed. Summa/wi ville beslutte denne første
1.Sam.2. Bøn/met de ord oc den Regel/som Gud sagde: Huilcken
mig ærer/den vil ieg ære/ oc huo mig foracter/den vil ieg
foracte. Ville wi fordi vere ærede oc actede hos Gud/ da
skulle wi ære oc acte hannem: Vanære wi hannem / oc
hans Naffn oc Ord/ her i Verden/ saa vil hand forlade
oss vdi all forsmædelse oc plage/ timelig oc euig.

Den Anden Bøn: Tilkomme dit Rige.

Menniskene ere her i Verden icke andit/ end lige som
de der ere fangne i fremmede Land/som Hiertelige lengis
til deris egit rette hiem: Eller lige som en Ful/ der sidder
fangen vdi it Bur / hand aldrig pleyes oc ryctis saa vel/
at hans Fiere oc Krop kand haffue sin rette natur: Saa
lider GUds Børn aldrig saa vel her i Verden / at de io
haffde bedre vdi Guds oc vor HErris JEsu Christi Ri-
ge. Saa vil Christus i denne Bøn/ at wi skulle bede om
hans Rigis forfremmelse.

Huad er da denne Verden?

Riger oc Regimenter/oc alt vort Leffnit/ er icke an-
dit end blandit met sorrig oc kummer / Oc endis met den
jammerlige død. Huorfaare wi maa vel bede met Aposte-
Phlip.1. len: Jeg haffuer lyst til at skillies bort/oc at vere hos Chri-
Luc. 2. stum. Oc raabe met Simeone: HERRE/ Lad nu din
Tienere fare i Fred/ effter dit ord oc løffte / oc bede Gud/
at wi maatte komme til vort rette Fæderne land/som oss
2.Pet.3. er beskickit / den ny Jord/ oc den ny Himmel/ ved JEsum
Chri-

Christum paa den yderste Dommedag at anname/oc si-
den fryde oss met Gud oc alle hans Børn i evighed. Saa
ville wi her see: Først/ huad Verdsens Riger ere. Der-
nest/huad Satans Rige er. For det Tredie/huad Guds
oc JEsu Christi Rige er.

Det Første.

Denne Verden met sin anseelse/ er vel kaastelig/men
hun haffuer saa megit fryct oc fare/wlycke oc forfengelig-
hed. Keysere/Konger oc Herrer haffue vel stor ære oc an-
seelse/der henger dog stor fare hos/at regere oc styre / Oc
de maa fryete sig for Oprør/Krig/ Forræderi/ oc haffue
langt større oc mere omsorg end nogen *priuat* Person: Oc
bliffue vndertiden offueruundne/fagne/oc deris lycke vn-
derlige kand foruendis/Oc der som de icke staa deris kald
oc embede rettelige faare/ bliffuer det deñom dyrt at sua-
re oc vndgielde paa den yderste dag. Saadane Verdsli-
ge embede foruandle sig: stundum en god Joseph/oc stun-
dum en ond Pharao: I dag Saul/i morgen Dauid/saa
kommer den mordiske Absolon/met sin falske Achitophel.
Summa/ Kongeriger oc Regimente/viger fra en Slect
oc til en anden/oc vendis deris Regimente op oc ned/Oc
hos de meste Vndersaatte er trældom/armod/nød oc elen-
de/saa at all Verdens Regimente er slet intet andit/ end
forfengelighed oc møye.

Det Andit Rige/ som wi kalde Satans Rige.

Er det/ vdi huilckit Satan er en Konge/ oc *Dommerer*
oc haffuer Herredøme vdi/ Oc met de andre Engle/ som

 bleffue

Luc. 10. bleffue nedkaste aff Himelen/ Huilckit Rige hand holder
2. Pet. 2. ved matt/ met Kætteri oc Tyranni / eller løgn oc mord/
Luc. 11. som Christus taler om/ Huorledis hand haffuer skamfe-
Matth. rit det arme Menniske/ oc giort hañem dum oc blind/ aff
12. huilckit Menniske JEsus vddreff hannom/ oc giorde der
om *Argumenter*: Naar en sterck beuebnit beuarer sit Pal-
latz/ da bliffuer det hand haffuer met fred. Met dette oc
flere beuis/ giør Christus skilsmisse / imellom Satans/
Matt. 8. oc sit Rige. Huor elendigt oc jammerligt Satans Ri-
Luc. 8. ge er / kand mand oc mercke paa andre Historier / som
Marc. 9. Jesus haffuer vddreffuit Dieffuelskaff. Saa er Sata-
Ephe. 2. nas mectig/ som Paulus kalder hannom : En Verdsens
Første/ som regerer i Lufften/ huilcken der haffuer sin gier-
ning vdi vantroens Børn/ det er/ at hand driffuer den-
nom/ til alt det som ont er/ at tro oc giøre. Som wi maa
Gene. 4. see i Cain / som hadede sin Broder Abel / oc opuactis aff
Dieffuelen/ at sla hañom ihiel. Lige saa holt hand sig til
Ioha. 12. Judam / som vaar en Tyff / oc haffde Pungen at raade
Matth. for/ oc stod effter Peñinge oc Herre hyldist/ saa foer hand
26. aabenbare i hannem/ oc aldrig forlod hannom/ før end
Luc. 22. hand forraadde Jesum/ oc førde hannem til fordømelsen.
Dette Rige begynte Satanas vdi Paradis/ met løgn oc
mord / oc holder det veldigt ved lige / oc lader icke aff før
Verdens ende: Oc haffuer mange Menniske hemmelig i
sit Garn/ som hand haffuer Aandelig beset/ huilcke hand
driffuer til hemmelige Synder oc laster/ huilcke dog paa
sidste/

sidste/som Christus siger/ Skal kiendis paa deris fruct/ *Matth.*
hand forsømmer sig intet/ Men løber om som Petrus si- 7.
ger/ oc søger effter den hand kand opsluge. Oc Christus *1. Pet.* 5.
kalder hannom en Vlff / At hand icke gaar skinbarlig til *Ioha.* 10.
oss/ men met snedighed oc falskhed bedrager oss/ om hand
finder aarsage der til naar wi altid leffue syndelige. Men
dette Satans Rige / faar aldelis en ond ende / at hand
met sine Engle oc Vndersaatte/ som Christus kalder de
forbandede/ skal gaa bort til den euige Jld. *Mat.* 25.

Det Tredie Rige/ er Guds Rige.

Om huilckit Dauid taler: Dit Rige er it euigt Rige/ *Psalm.*
oc dit Herredøme varer stedse oc altid. Det er saadant it 145.
Rige/som Dieffuelen met all sin mact oc krafft/icke kand
imodstaa/ som Gud met Meñiskene begynder her i Ver-
den/vdi Naade hos Gud/ved Troen til Christum/Daa-
bens oc Naduerens Sacramenter/ Haabit oc Taalmo-
dighed/ Dog at Guds børn megit her i Verden maa lide
vnder Satans Rige/ men faa dog paa det sidste it euigt
roligt Rige/ Vdi huilckit der skal vere ære/glæde oc salig-
hed/vden all sorg oc møye/ved deris HERRE oc Frelsere
Jesum: saa begynte Abraham/Simeon/oc andre Guds
Rige her i Verden/men haffde megen Anfectning oc for-
følgelse: Nu haffue de Siælens glæde/oc Legomens rolig-
hed/oc skulle bekomme paa den yderste dag/Siæls oc Le-
goms euige fuldkomne glæde met alle Guds børn. Huor-
dant dette GVds oc JEsu Christi æris Rige skal bliffue *Matth.*

Marc. 9. Guds børn/ Haffuer Christus vdi nogen maade Figure-
Luc. 9. rit paa Biergit/ Der hans Ansict skinde som Solen/ oc
hans Klæder bleffue klare som it Liws / oc saa huide som
Sne/ som Lucas siger: huide oc skiñende. Der saa Peder
Mosen oc Eliam/ oc kiende dennom/ som hand aldrig før
haffde seet / Oc den Herlighed befalt Peder saa vel/ at
hand begierede strax at bliffue hos CHristum oc Eliam:
Oc siuntis at haffue saa fuldkommen glæde oc salighed/
at hand nu icke mere ære oc glæde begierede. Efftersdi Pe-
der saa vilde lade sig nøye met den ære oc herlighed/ som
hand saa/ da skulle wi her aff betencke oc offuerueye/ huil-
cken større oc fuldkomeligere glæde Guds Børn er beski-
ckit effter denne Verden. Saa er fordi denne Bøn gan-
I. tske nødtørfftig/ At wi tilbede oss: Først/ at Gud vilde be-
uare oc styrcke sin Christne Menighed oc vdualde Børn
i denne Verden/ i sit Naadis Rige/ den stund wi her skul-
II. le leffue. Derneſt/ at Guds oc Christi rige maa forøgis
Luc. 15. oc forbedris: Huilckit skeer som Christus lærer/ Naar it
Meñiske aluorlig omuender sig fra sin onde vey/ oc giør
en sand oc aluorlig Penitentz / Oc GUds Engle i Him-
III. melen glæde sig der offuer. For det Tredie bede wi / at
Rom. 14. GUds Rige maa bliffue i oss/ om huilckit Paulus taler:
Guds Rige er icke i mad oc dricke/ men Retferdighed/ fred
oc glæde/ vdi den hellig Aand. Huo som tiener Christo der
vdi/ hand er Gud behagelig/ oc Menniskene tæckelig. For
IIII. det Fierde/ Tilbede wi at Gud vilde beuare sit Rige met
gode

gode Aandelige oc Legomlige Offrighed: At Vndersaattene vnder deris Regimente kunde fryde sig i Guds Naadis Rige/ oc forbedris/ icke i ord alleniste/ som Paul: siger: 1. Cor. 4.
men vdi krafft. Vdi denne Bøn affbede wi: Først/ Sa- I.
tans rige oc Regimente/ oc det onde/ som hand kand paaføre Guds Børn i deñe Verden. For det Andit/ at Sa- II.
tans Rige maatte nedstødis/ met Tyrcken/ Paffuen/ oc alle vgudelige Meñiske/ at de icke skulle haffue deris mact saa fri/ at mange skulle sig der offuer forarge. For det tre- III.
die/ at Gud vilde affuende alle falske Lærdomme oc falske Propheter/ ved huilcke Guds Rige formindskis/ oc Satans Rige forøgis. Gud Naadelig affuende/ alt det som kand forhindre oss Guds Naade oc det euige Liff/ oc beuare oss fra Satans mact/ rige oc Regimente: Om wi end i denne Verden skulle lide met Christo oc Guds Børn/ at wi dog met hañom oc kunde komme til ære oc euig glæde.

Den Tredie Bøn: Vorde din villie paa Jorden som i Himmelen.

Guds villie kand vel ske foruden vor Bøn/ som Gud siger hos Propheten: Mine anslag staa fast/ oc ieg giør Esa. 46.
alt det som mig behager. Jeg kalder en Fugl aff Osten/ oc en Mand aff it Land langt borte/ som skal giøre mine anslag. Huad ieg siger/ det lader ieg komme/ Huad ieg tencker/ det giør ieg ocsaa. Saa haffuer Gud skabt alting met sin Krafft oc Mact/ Oc styrer endnu oc raader som hand

hand vil. Men Christus vil lære oss i denne Bøn at be-
de/at vort Leffnit kunde saa vere/at wi giøre Guds villie
som er i Himelen/oc icke leffue effter Kiøds oc Blods vil-
lie oc indskiudelse/ som er imod hans hellige Bud / Men
1. Thess. leffue effter hans villie/som Paulus lærer: GVds villie
4. er eders Helliggiørelse : At i skulle fly Horeri / oc huer i-
blant eder skal vide at beholde sit Kar i Helliggiørelse oc
ære/icke vdi begierlig attra/som Hedningene/der icke vide
Ioha. 6. aff Gud. Oc Christus siger hos Johañem om Guds vil-
lie : Det er Faderens villie som mig vdsende/At huo som
seer Sønnen/oc troer paa hannem/skal haffue det euige
Liff/oc ieg skal opuecke hannem paa den yderste dag. Der
de sagde til Christum : See/din Moder oc dine Brødre
Marc. 3. spøre effter dig/suarede hand: Huo er min Moder oc mi-
ne Brødre? Oc hand saa trint omkring sig paa Disciple-
ne/som sadde hos hañem/oc sagde: See/det er min Mo-
der oc mine Brødre/Thi huo som giør Guds villie/hand
er min Broder/min Søster/oc min Moder. Meñiskens
villie er altid genstridig imod Guds villie. Derfaare læ-
Psalm. rer Dauid: Verer icke som Heste eller Mule/som ere icke
32. forstandige paa huilcke mand skal legge Tøme oc Bidzel
naar de ville icke til dig. Oc wi befinde mange moduillige
2. Tim. 3. som Paulus spaade / at der skulle komme i de sidste dage
Meñiske/som skulle holde aff sig selff/gerige/stortalende/
hofferdige/bespaattere/Forældrene wlydige/wtackneme-
lige/waandelige/wkierlige/wforligelige/skendere/wkyske/
vilde/

vild:/vanartige/ forrædere/ fortredelige/ opblæsde/ som
mere elske vellyst end Gud/ som haffue it gudeligt væsens
anseelse / Men de necte krafften. Saa lærer S. Peder/ 1. Pet. 2.
huad Guds villie er/det er Guds villie/at i skulle met vel-
gierninger tilstoppe de daarlige Meñiskis vanuittighed.
Paulus lærer oss/At det er gaat oc behageligt for Gud/ 1. Tim. 2.
at alle Menniske skulle hielpis oc komme til sandheds be-
kiendelse. Saa bede wi om GUds villies forfremmelse.
Først/naar wi bede om hielp/ bistand/ oc opliuselse/til at I.
giøre hans vilies velbehagelighed / som hand oss vdi sine
Ti Budord/i Prophetiske oc Apostoliske Lærdom/befalit
haffuer/som staar i disse tu Bud: At elske Gud oc sin Ne- Luc. 10.
ste. For det Andit bede wi Guds villies forfremelse/naar II.
wi bede Gud/ om en god taalmodighed vnder Kaars oc
Bedrøffuelse/huad heller wi lide for ret eller wret/At wi
da taallige bære det met Christo/ oc ere hañem hørige oc
lydige/ som hand selff siger: Huo som vil følge mig/ hand 9.
skal forsage sig selff/oc tage sit Kaars paa sig daglige/ oc
følge mig effter. De Christne giøre det oc gierne/Thi de
vide aff Christi ord/at icke en Spurre kand falde til Jor- Matth.
den/vden Guds villie. Oc hos Johannem: Huilcken ieg 10.
elsker/ den straffet oc tucter ieg. Oc Apostelen: Huer den Apoc. 3.
Søn der hand annamer/ den hudstryger hand. For det Heb. 12.
Tredie/bede wi Guds villies fremgang paa Jorden/som III.
i Himmelen/naar wi bede/ at wi kunde bliffue varactige
i hans villie her paa Jorden/ Oc vdi en stadig tro/ reent

Hier-

Hierte oc gudeligt Leffnit/fremdrage vor tid her paa Jorden/at wi en gong maatte forwinde vor nød/oc vdi det tilkommendis Liff/fuldkommelige giøre hans villie.

I. Saa skulle wi i denne Bøn affbede: Først/ all Menniskelig wfornumstighed/blindhed/daarlighed oc genstridighed/som kand forhindre Guds villie vdi oss.

II. For det Andit/at Gud vilde omuende alle onde oc forargelige Mennisker/ som met deris onde Exempel/ kunde drage oss fra Guds ord oc villie. Om huilckit S. Pouel

Rom.12. taler/ oc siger : Skicker eder icke lige som denne Verden/ men omuender eder formedelst eders sinds fornyelse.

III. For det Tredie/ at vor HERRE vilde beuare oss fra all wtaalmodighed / genstridighed / oc alle onde gierninger/som kunde vere imod hans ord oc villie/ At wi kunde vandre her vdi Verden / som hans kiere Børn / oc siden bliffue met hannem euindelig.

IIII. For det Fierde / om Pinen/ Kaars oc Nød/ gaar oss hart paa/oss siunis at wi det icke kunde taale/ da maa wi vel affbede det/met sligt vilkaar/ som Christus selff bad i Vrtegaarden/der hand saa den haarde Død oc Kaars sig at faarestaa: Bad hand/Abba min Fader/alting er dig muelig/ Tag denne Kalck fra mig/ dog icke huad ieg vil/ men huad du vilt. Saa skulle wi oc stille vor sag til GUD/ oc lade hannem handle met oss effter sin Guddoms vilie/ Som dog vil alle Menniskis Salighed oc beste.

Den Fierde Bøn: Giff oss i dag vort dagslige Brød.

Som wi haffue nu bedit Guds æris Rigis oc villies
forfremelse/vdi disse tre første Bøner/ som høre til Gud
oc vor Siæl: Saa lærer Christus oss i deñe fierde Bøn/
huorledis wi skulle bede til Legomens ophold/at Legomit
som er Siælens hus oc bolig/kand faa sin nødtørfft/ en-
dog Gud vel forsiuner oss foruden vor Bøn/som en Gud
oc Fader/Saa vil dog Jesus/at wi skulle bede om disse ti-
melige ting/ oc der met lære oss/ for det Første: At Gud 1.
Almectigste/ er alle Menniskis oc Creaturis Fader/ op-
holdere oc forsørgere: Som wi maa see/ huor vnderlige
oc rundelige Gud forsiuner Menniskene vdi Moders
Liff/ oc før end de komme til Verden/ bereder Føde vdi
Moders Bryst: Som Gud sagde om Jeremia: Jeg kien- *Ierem.1.*
de dig/før end ieg beredde dig vdi Moders Liff/oc Jeg aff-
skilde dig/ før end du vost født aff Moder/ oc skickede dig
til en Prophete iblant Folckit. Saa forsørger GUD oc
Creaturene/som Dauid siger: HERREN betecker Him- *Psalm.*
melen met Skyer/ oc giffuer Regn paa Jorden/ oc lader 147.
Græs voxe paa Biergene: Den som giffuer Queg deris
Føde/de vnge Raffne som raabe til hañem. Hand skicker
somme Fule at æde Staal oc Jern/somme Fiske/ somme
leffue aff atskillige slags Orme/ some aff atskillige slags
Sæd/ oc der met forsiunis aff deris Skabere/ som Da-
uid siger: Fiskene store oc smaa/Diur oc Hualfiske/de vocte alle 104.

te alle paa dig/ oc du skalt giffue dennom mad vdi sin tid.
Christus fremdrager oss skøne Exempel oc Argumenter
aff Fule/aff Lilier/ oc andre Lignelser/ Som wi læse hos
Matt.6. Mattheum/oc vil der met trøste sine Apostle/oc alle sine
Børn/at Gud icke skal forlade nogen vdi Hungers nød/
som forlader sig paa hannom. Oc setter oss en Regel for/
1. at wi for alting skulle først atspøre GVds Rige oc hans
Retferdighed/saa skal oss tilfalde all nødtørfft/som wi behøffue/oc
siger: Sørger derfor icke for den anden Morgen
/ thi den dag i Morgen skal sørge for sig selff: Det er
nock/at huer dag haffuer sin egen plage. Christus forsinnede
17. en Stater sølff i Fiskens mund/som Peder i Capernaum
skulde giffue til skat/for Christo oc sig: Som Christus
saa forsørgede dem skat aff Haffsens bond/ Oc som
Matt.2. hand forsørgede Mariæ / Joseph / oc CHristo / til tære
Penninge / Guld/ Røgelse oc Myrrham/ ved de Vise:
Saa vil hand oc forsørge alle dem deris nødtørfftighed/
end offte vnderlige/som forlade sig paa hannom/som andre
Exempel oc Skrifftens Sententzer lære oss. For det
11. Andit / vil Christus lære oss det samme som Moses sagde
til Israels Folck: Menniskene leffue icke allene ved Brød/
Deut.8. men ved alt det som gaar aff HERRENS mund. Oc i
samme Capitel: Dine Klæder bleffue icke slidne aff alder
paa dig/ oc dine Fødder bleffue icke hoffne i disse fyrretiue
Aar: Saa kant du nu kiende i dit Hierte/ at HERREN
din Gud haffuer optuctit dig/lige som en Mand optucter
sin

sin Søn: Saa maa wi oc vel tilbørlige sige met Kong
Dauid: Vden HERREN bygger Husit/ da arbeyde de *Psalm.*
forgæffuis som bygge der paa. Vden HERREN beua- 127.
rer Staden/da vaage Væcterne forgæffuis. Det er for-
gæffuis/at i staa Aarle op/oc der effter lenge sidde/oc æ-
de eders Brød met sorg/thi hand giffuer sine Venner det
naar de soffue. For det Tredie/vil Christus i denne Bøn *III.*
lære oss/ at all Verdens forraad/ forsiun/ oc Brødsens
mangfoldighed/ kand intet hielpe oss/ om HERREN vil
tage benedidelsen der fra/som hand siger til Jsraels folck:
Jeg vil forderffue eders Brøds forraad/saa at ti Quin- *Leuit.*
der skulle bage eders Brød i en Oen/ oc mand skal veye e- 26.
ders Brød vd met Vect/ oc naar i æde/da skulle i icke bliff-
ue mætte/om i icke ville lyde mig. Item/hos Propheten:
Den HERRE Zebaoth skal bort tage aff Jerusalem oc *Esai.3.*
Juda/ allehaande forraad/ all Brødens forraad/oc all
Vandens forraad. Det samme siger Haggæus: Saa si- *Hag.1.*
ger den HERRE Zebaoth/ Seer til/ huorledis det gaar
eder: J saa megit/ oc føre lidet ind: J æde/ oc bliffue dog
icke mætte: J dricke/ oc bliffue dog icke druckne: J Klæde
eder/ oc kunde dog icke værmis/ Oc huilcken som fortien
Penninge/ hand legger dem vdi en brøden Pung. Men
naar Gud vil velsigne Menniskens Sæd oc Brød/ da
giffuer hand Krafft/oc hand formerer sit Laan/met for-
undring/ som wi læse: Huorledis Gud lod ved sin Engel
spise Propheten Eliam/ Oc gaff hannem alleniste stegt *1. Reg.*
 Brød/ 19.

Brød/ oc en Kande met Vand / Der gaff Gud saadan krafft vdi/ at Elias vandrede der effter i fyrretiue Dage oc Nætter/ oc icke aad eller drack i de fyrretiue dage/ men bleff opholden ved Guds velsignelse. Saa læse wi/ Huor-
Ioha. 6. ledis GVDs Søn velsignede fem Bygbrød / oc to Fiske/ som en Dreng haffde / Oc spisede der met fem Tusinde Mend/ at de bleffue mætte/ Oc end da opsanckede Tolff Kurffue leffninger. Huilcke Exempel/ oc andre flere/ lærer oss/ At Gud kand oc vil giffue oss vort daglige Brød/ at oss intet skal fattis/ om wi ville fryete oc paakalde han-
IIII. nem. For det Fierde/ viser Christus oss til sin Fader/ At wi icke ved wtilbørlige middel oc maade/ Skulle søge vor klæde oc føde/ som mange (diss verr) giøre/ som met gerighed/ oc Hiertens wrolighed/ tracte der effter. Huilcken ge-
Luc. 12. righed Christus forbinder/ sigendis: Vocter eder for Gerighed / Thi ingen leffuer der aff / at hand haffuer megit
1. Tim. 6. Gods. Oc Paulus kalder Gerighed en Rod til alt ont/ Til huilcken nogle haffue lyst/ oc fare vild/ fra Troen/ oc giøre sig selff megen Pine. Dette ord **vort** / giffuer tilkiende/ at wi icke skulle søge det Brød eller Gods/ som andre haffue fortient met deris Ansictis sued / som mange giøre/ der Røffue oc stiæle andris Gods/ oc bruge falske Practicker/ foruende Ret oc Retferdighed/ oc bruge falskhed vdi Sal oc Kiøb/ met Vect/ Maal/ falske Vare: men vort Brød / er det som wi met ære oc Retferdighed/ vdi Guds fryct/ oc vdi vort rette Kald oc Embede bekomme.

For

For det Femte / lærer Christus oss at bede om Brød/ V.
met huilckit Ord hand vil stille vor leckerhed oc kelenhed: Thi Brød er Hossuitstolen/ om der icke mere er forhaanden / saa skulle wi der met lade oss nøye. Naar GUD oc Christus haffuer spisit Folck/ da talis der icke om mange Retter/ men alleniste Brød oc Fiske. Daniel begierede met sine Stolbrødre / At hand icke skulde besuæris met Dani. 1.
Kongens Mad oc Vijn til sin føde/ Men alleniste at æde Mos/ oc dricke Vand/ oc der aff siuntis hand megit deyligere met sine Stolbrødre/ end de andre/ som føddis met Kongelig Mad oc Vijn. For det Siette/ paaminder den- VI.
ne Christi Bøn oss/ At wi skulle vare oc gieme det Brød/ Rigdom oc Gods/ som Gud giffuer oss/ Oc icke kaste det bort/ met Slags maal/ Horeri/ Dobbel oc Drick/ oc vdi andre mange maade / Oc naar det da icke recker til/ saa skal Gud haffue skyld/ at hand icke giffuer oss vort dagli-
ge Brød. For det Siuende/ Efsterdi Brødit oc all Nød- VII.
tørfft giffuis aff Gud/ som Gud sagde til Adam oc Eua: Gene. 1.
Jeg haffuer giffuit eder alle Vrter/ at de skulle giffue sæd aff dem offuer all Jorden/ etc. Oc benedidelsen kommer fra hannem/ saa vil Christus vdi denne Bøn paaminde oss: Naar wi ville bruge hans Gaffuer / at wi det giøre met tacksigelse oc Guds paakaldelse/ som hand selff hos Mar- Marc. 8.
cum/ tog sin Brød/ tackede/ oc brød dennom. Oc hos Jo- Ioha. 6.
hannem/ tog Brødit/ oc tackede/ oc brød det/ oc fick Disciplene: oc vdi Emaus lige saa. Saa lærer oc Paulus oss/ Luc. 24.

1. Tim. 4 At Maden velsignis ved Ordit oc Bønen. For det Ot-
VIII. tende/paaminder Christus oss i denne Bøn/at wi skulle
søge vort Liffs brød oc næring/met Retferdighed oc guds-
fryctighed: Siunis oss at det icke recker til/eller er saa me-
git som wi behøffue til Hustru oc Børn/Skat oc Tynge
oc anden Nødtørfftighed / Da forlad dig alleniste paa
Guds Allmectighed oc Barmhiertighed / at hand kand
oc vil hielpe dig/ at dig intet skal fattis / Thi som Dauid
Psalm. siger: HERRENS øye seer paa dem som hañom fryctе/
33. oc haabe paa hans Miskundhed. Oc salig er den Mand
128. som frycter HERren/ oc gaar paa hans veye: Du skalt
nære dig aff dine Henders arbeyde/ salig est du/det gaar
dig vel. Oc om HERren end lader oss stundum lide hun-
gers nød/saa skulle wi dog icke tuile paa/At hand io visse-
Abac. 2. lig kommer met vndsetning/ som Propheten siger: Om
HERren end tøffuer/da skal hand visselig komme/oc icke
Psal. 55. fortøffue. Oc som Dauid siger: Kast all din omhu paa
I. HERREN/ hand skal forsørge dig. Saa skulle wi i den-
ne Bøn bede/At Gud vil aff sin miskundhed haffue om-
sorg for oss/oc hielpe oss til vort daglige Brød/det er mad
oc dricke/En erlig oc gudfryctig Hosbonde eller Hustru/
lydige Børn/roligt Regimente/oc all anden nødtørfftig-
II. hed som wi behøffue. For det Andit/at Gud vilde beua-
re oss met sundhed oc karskhed/ oc Christelig forstand vdi
III. vort Embede/ at søge vort Brød oc ophold. For det Tre-
die/ At Gud vilde giffue sin velsignelse oc benedidelse der
hos:

hos: Thi der ere vel mange/som haffue baade indkom oc
Rente at leffue aff/oc mange Hus oc Kister fulde/det re-
cker dog icke til/for Guds benedidelse er der icke hos. For
det Fierde/ skulle wi bede/ At wi kunde vere Taalmodige IIII.
Christne/ vdi Hungers nød oc vdi Armod/ naar alting
er icke som wi vilde/ oc da trøste oss met S. Pouels ord/
som lærer: Naar wi haffue Næring oc Klæder/saa skul- 1.Tim.6.
le wi lade oss nøye. Fordi/at de som ville bliffue Rige/de
falde vdi fristelser oc snarer/oc i mange daarlige oc skade-
lige begerelser / huilcke som nedsiuncke Menniskene i for-
derffuelse oc fordømmelse. For det Femte/skulle wi tilbede V.
oss Guds Naade/at wi rettelige kunde bruge hans gaff-
uer/ til Guds æris oc Ords forfremmelse/ til Aandelig
oc Verdslig Offrigheds ophold/til vort egit/vor Hustru-
is oc Børns gaffn/ oc til de rette Fattigis trøst oc husua-
lelse. For det Siette/ skulle wi altid met ydmyghed bede/ VI.
for all Jordens oc Haffsens grøde oc gaffuer/at GVD
deñom met alle Creatur/vilde fremdrage til Meñiskens
ophold. Saa skulle wi oc aff bede met denne Bøn: Første/ I.
Hunger oc Dyr tid/ som ere en straff for vor synd oc off-
uerflødighed/at Gud vilde den formilde. Derneſt/at siug- II.
dom oc Kranckhed/affsindighed oc anden elende/maatte
borttagis/som tit oc offte forhindre Meñiskene/ at de icke
for saadan aarsag kunde søge deris føde/som dem burde.
For det Tredie/at Gud vilde beuare oss fra Gerighed/v- III.
forsiunlighed/ ladhed/ leckerhed/ vtacknemmelighed/ oc
alle

alle andre laster/ at wi met ære oc Guds frycht kunde an-
IIII. name oc bruge vort Liffs klæde oc føde. For det Fierde/
affbede de Orme oc skadelige Beester / som æde Roden
aff Fructen/ Græshopper/ Oldenborrer/ Kaal orme/ oc
andre skadelige Creatur / som forderffue GVds gaffuer
Ioel. 1. for oss/ som Joel/ oc de andre Propheter omtale.

Den Femte Bøn: Forlad oss vor skyld/ som wi forlade vore Skyldener.

Efftherdi der er tilforn lært om Synden/ vdi den Tiende Trois Artickel/ saa giøris icke behoff her det samme at opregne oc indføre igen/ men det Christus siger: Wi skulle bede om Syndernis forladelse/ met de vilkaar/ som wi forlade vore Skyldener/ saa skal oss forladis. Huor met Christus vil skille de onde Verdens oc Satans børn fra Guds Børn: At lige som Guds børn gierne forlade oc tilgiffue deris Skyldener/ som dennom haffue fortørnit/ oc giort wret/ oc Taalmodelige saadant offuerdrage/ oc kiendis der paa at vere Guds Børn/ at de ere milde/ sactmodige oc spagferdige: saa kiendis oc Satans børn her paa / At de aff Satans art ere mordiske / hæffngerige/ vredurdene/ oc som de met deris wgudelige offuerord tilkiende giffue/ sigendis: Før end ieg det skal forlade/ da skal ieg før brende vdi Helffuede/ men Gud haffuer en Dag. Item / Jeg vil vel forlade hannom sin forseelse/ men ieg skal aldrig forgiette det: Seer/ ieg hans Vogn hælde/ da

skal

skal ieg skiude effter. Jmod saadan wgudelighed/ lærer Christus oss i denne Bøn: At lige som wi behøffue Guds Naade oc Syndernis forladelse: Saa skulle wi oc saa dele Naade met vor Neste oc modstandere. Ville wi oc icke vere Naadige oc milde til forladelse/ saa skal oss oc saa vederfaris det samme hos Gud: Dog taler Christus icke i deñe Bøn om Aandelige oc Verdslige Offrighed / Skolemestere/ Forældre/ oc andre/ som bør at straffe haardnackedhed/ wgudelighed oc synd/ som skeer imod GVds Ord. Men hand taler alleniste om den *priuat* Broderlig omgengelse / i huilcken wi snart kunde fortørne huer andre. Wi skulle oc offuerueye/ huor ringe vor Nestis forseelse er/ oc huor høyelig wi fortørne den Almectigste Gud met vore graaffue forseelser/ vold/ wret/ falsk oc suig/ som wi beuise imod vor Neste. Saa vil Christus/ at wi skulle vere venlige til forladelse/ som hand lærer hos Marcum:
Naar i staa oc bede/ da forlader/ Der som i haffue nogit *Marc.11.*
imod nogen/ Paa det eders Fader i Himelen skal oc forlade eder eders brøst. Der om taler Paulus: Bliffuer *Ephe.4.*
vrede/ oc Synder icke/ lader Solen icke gaa ned offuer eders vrede. Oc i samme Capit: Forlader den ene den anden/ lige som Gud haffuer forladit eder vdi Christo. Om denne Broderlige forladelse lærer oc Christus oss/ sigen- *Luc.17.*
dis: Der som din Broder synder imod dig/ da straffe hannem/ Oc der som hand bedrer sig/ da giff hannem til/ Oc der som hand syndede siu gonge imod dig om Dagen/ oc
 komme

komme siu gonge til dig om dagen/ oc sagde: Det fortry-
Matth. der mig/ da skalt du giffue hannem til. Item/ synder din
18. Broder imod dig/ da gack hen oc straffe hannom mellom
dig oc hannom allene/ Hører hand dig/ da haffuer du
baat din Broder/ hører hand dig icke/ Da tag en eller to
met dig/ paa det at all sagen skal bliffue fast/ i tu eller try
vidnis munde/ Hører hand dig icke/ da sig det Menighe-
den/ Hører hand icke Menigheden/ da holt hannem for
Syrach. en Hedning oc Toldere. Her om lærer Syrach: Huo sig
28. hæffner/ paa den skal HERREN hæffne sig igen/ oc hand
skal oc saa beholde hannom hans synder. Forlad din Ne-
ste/ huad hand haffuer giort dig imod/ oc bed der effter/
saa skulle oc dine Synder forladis dig. Læs videre i sam-
me Capit: etc. Derfor skulle wi gierne oc altid forlade vor
I. Broder sin brøst. Først/ for Guds oc Christi befalnings
Matth. skyld/ som Christus suarede Peder/ der hannom syntis
18. nogit tungt at vere/ at forlade sin Broder sin skyld oc for-
seelse siu gonge. Oc Christus sagde: Jeg siger dig icke siu
gonge/ men halffierdesinds tiue gonge siu gonge/ det er/
490. gonge. Met huilcken tale Christus lærer oss: Saa
tit som vor Broder aff Menniskelig skrøbelighed forseer
sig imod oss/ da skulle wi forlade hannom sin brøst: Men
hues som gielder paa Guds ære/ paa vort Liff oc Gods/
oc andre saadane victige sager/ som icke kunde saa lætte-
lige forladis/ skal mand vden had oc vrede/ giffue sig vn-
II. der Offrigheds dom oc mact. For det Andit/ skulle wi for-
lade

lade vor Broder sin brøst / effter GVds Exempel / som Oc
Christus lærer i den Parabel/At lige som Herren forlod 18.
sin Tienere de Ti tusinde Pund : Saa skulle wi oc forla-
de vor Neste de hundrede Penninge/ det er/ sin ringe for-
seelse imod oss/ om wi ville vere Guds Børn. Derfaare
raader Christus oss hos Lucam : Verer Barmhiertige/ Luc. 6.
lige som eders Fader oc er Barmhiertig. Oc hos Mat-
thæum : Salige ere de fredsommelige/ thi de skulle kaldis Matt. 5.
Guds børn. Oc bør oss megit heller aff Christi oc Ste- Luc. 23.
phani Exempel/at bede for vore Fiender oc wuenner/end Acto. 7.
at wi skulde hade dennom. Saa siger oc Syrach : At Syrach
det er teckeligt oc behageligt for Gud / naar Brødre ere 25.
endrectige. Oc Dauid: See/huor deyligt oc lystigt det er Psalm,
at Brødre bo endrectelige tilsammen. For det Tredie/ er 133.
det fornøden for straffens skyld/At lige som denne wmil- III.
de Tienere bleff kast i Fengsel/ saa skulle wi gierne tilgiff-
ue oc forlade vor broder sin brøst/ at Gud skal icke vredis
offuer oss/ oc antuorde oss til Helffuedis Pine oc Fengsel.
Naar wi fordi bede deñe Bøn/oc haffue had i vore Hier-
ter/da bede wi imod oss selff/lige som wi saa vilde sige: O
Gud/ Effterdi ieg vil icke forlade min Neste sin synd/saa
vil ieg icke heller haffue Syndernis forladelse hos dig:
Saa beder mand en jam̃erlig oc elendig Bøn offuer sig
selff. Wi skulle oc tage oss vare at wi icke giffue vor Neste
Aarsag til nogen tuedract eller had/ Men omdrage vor
Nestis brøst met taalmodighed. Saa tilbede wi oss i den-

I. ne Bøn. Først/ Guds Naade oc venskaff/imod vor ond-
skaff oc skyld/ som wi haffue bedreffuit/ at GVD aff sin
Retferdighed icke vilde straffe oss/ som wi det vel fortient
Psalm. haffue. Som Dauid beder: HERRE/ der som du vilt
130. tilregne Synden/huo kand da bliffue bestandig/Thi hos
dig er forladelse/ At mand skal frycte dig. Oc en anden
103. sted: Hand handler icke met oss efter vore Synder. For
II. det Andit bede wi/ At Gud vilde giffue oss sin Naade/ at
vore Hierter maatte smeltis oc røris til endrectighed/ven-
III. lighed oc forligelse/mod vor Neste. For det tredie/at Gud
vilde beuare oss fra alt Syndefald/ ved huilckit wi kunde
IIII. fortørne Gud oc vor Neste. For det Fierde bede wi Gud/
At wi kunde vandre oc leffue her vdi Verden i hans ven-
skaff/ oc sky trætte oc had: Lige som Abraham sagde til
Gene.13. Loth: Kiere/ lad icke vere trætte imellom dig oc mig/ oc i-
mellom dine oc mine Hyrder/ fordi wi ere Brødre.

I. Saa affbede wi i denne Bøn: Først/ all den straff som oss kand offuerhenge for vor Synd skyld/ som Gud met rette kunde oc burde at straffe oss/ Om hand vilde strenge met oss.

II. For det Andit/at Gud vilde beuare oss fra all blindhed/Kiødelig trygghed/Menniskelig suaghed/ oc alle andre aarsager/som kunde føre oss til synd/haardnackedhed eller genstridighed/ imod vor Neste.

III. For det Tredie/ at Gud vilde affuende oc omuende/ alle vmilde Menniskis Hierter/ som ere vforligelige oc van-

vanartige vdi had oc fiendskaff / At de kunde mildis til Fred oc Rolighed.

For det Fierde/at Gud vilde giffue sin hellig Aand i IIII.
vore Hierter/ at vdrydde had oc affuind/ At wi derfaare icke skulde straffis her oc i Euighed.

Den Siette Bøn: Led oss icke i Fristelse.

Vor HERRE Jesus Christus haffuer seet vel dybt ind i Menniskens elendighed / før end hand haffuer stic-tet denne Bøn om Fristelse / sorrig oc møye / som offuer-henger Mēniskene/ oc haffuer fordi lært oss at bede imod saadane Fristelse oc Anfectinger/ som Paulus taler om/ Ephe.6.
sigendis: Wi haffue icke at stride met Kiød oc Blod/men met Førster oc Veldige/som ere met Verdens Herrer/som regere i denne Verdens mørck / met de onde Aander vn-der Himelen: For den skyld/ da tager Guds Harnisk paa/ paa det i kunde staa imod/naar den onde stund kommer/ oc vdrette alting vel/oc beholde Marcken. Saa staar nu omgiordede om eders Lænder met sandhed/ oc iførde met Retferdigheds Kræfft/oc haffuer Støffle paa Benene/ som de der ere færdige/ til at driffue Fredsens Euangeli-um/met huilckit i ere beredde: Men for alting tager Tro-ens skiold / met huilcken i kunde vdslycke all den forgiffti-ge Fiendis gloende Pile / oc tager salighedens Hielm/ oc Aandens suerd/som er Guds ord. For saadane oc andre Anfectinger oc sørgelige indfald/er dēne siette Bøn gant-ske nyttelig/at wi fly til Gud/oc bede hannom/ihuad Fri-

 stelse

stelse/ wlycke oc sorg/ nød eller død/ oss kunde hendis eller
paakomme / at hand io vilde giøre oss bistand/ at wi icke
skulde vndergaa met mistrøstelse. Saa er det høyelige tid
1.Cor.10. at bede/ som Paulus siger : Huo som lader sig tycke / at
hand staar/ hand see sig vel til/ at hand icke falder. Eder
er endnu ingen Fristelse paakommen/ vden Menniskelig/
men Gud er trofast/ som lader eder icke friste offuer eders
formue/ men hand giør saadan ende paa Fristelsen/ at i
det kunde taale. Men effterdi at Fristelsen er io at for-
mode/ da ville wi see huæden Fristelse kommer/ oc trøst der
I. hos. For det første/ kommer Fristelsen aff Gud/ at hand
der met vil prøffue Menniskens tro/ taalmodighed oc ly-
Gen.22. dighed. Saa befol Gud Abraham/ at slacte sin Søn J-
saac/ Abraham bygde strax it Altere/ oc lagde Veden der
paa/ oc bant samme sin Søn/ oc lagde hannom paa Al-
terit/ offuen paa Veden/ oc racte sin Haand vd/ oc greb
Suerdit/ at hand vilde slacte sin Søn/ da raabte HER-
RENS Engel aff Himmelen/ oc sagde : Abraham/ Abra-
ham/ oc hand suarede/ her er ieg : Hand sagde/ Legg icke
din Haand paa Drengen/ oc giør hannom intet/ thi ieg
veed nu at du frycter Gud / oc haffuer icke sparit din eni-
ste Søn for min skyld. Saa skriffuer oc Moses/ at Gud
Deut.13. siger: HERREN eders Gud frister eder/ at hand vil for-
fare/ om i elske hannem aff gantske Hierte/ oc gantske Siel/
Thi i skulle efterfølge HERREN eders Gud/ oc frycter
hannom/ oc holder hans Bud/ oc lyder hans Røst/ oc tie-
ner

ner hannem/ oc henger hart ved hannem. Saa fristede Matth.
oc den HERRE Jesus/ den Cananeiske Quinde/ at alle 15.
Christne skulle haffue Trøst oc Taalmodigheds Exempel
aff hende. S. Peder trøster oc alle dennem/som ere igen- 1.Pet.1.
løste ved Jesum/sigendis: J skulle glæde eder/i som nu en
liden tid (om det end skal vere) ere bedrøffuede i mange-
haande Fristelser/ paa det at eders Tro skal befindis ret-
sindig oc megit kaasteligere / end det forgengelige Guld/
som prøffuis i Jlden. Saa siger oc S. Pouel/ oc der wi 1.Thes.3.
vaare hos eder/ da sagde wi eder det tilforn / at wi skulle
haffue drøffuelse/som oc er skeet/oc i vide. Derneſt/kom- H.
mer Fristelsen aff Dieffuelen/som hand begynte i Para-
dis/met sin løgn oc falskhed/oc førde Adam oc Euam vdi
saadan fare oc nød/ at de met alle deris Effterkommere/
haffde verit Dieffuelens fanger vdi Euighed/ haffde icke
Gud miskundit sig offuer Adam oc Euam/oc giffuit den-
nom oc alle Meñiske/ den glædelige Euangeliske fortrøst-
ning: At Quindens Sæd skulle søndertræde Slangens Gene.3.
Hoffuit. Hand beuiste oc sin dristighed/oc førde sine Ar-
gumenter frem for JEsu / at hand met sin fundighed oc Matt.4.
tredskhed/ vilde føre Jesum i Fristelse / oc der met paa ny
igen kuldkaste Meñiskens euige velfærd. Saa begierede
oc Satanas forloff aff Gud / at hand maatte plage oc
friste Job/som vaar enfoldig/ retferdig/ gudfryctig/som Iob.1.
skyde det onde: Oc HERREN samtyckte Satanæ begie-
ring offuer alt det som Job eyede. Saa brugte hand sit
Tyran-

Tyranni imod Job/at hand met stor møye/kom fra den-
Acto.5. ne Satans fristelse. Saa taler oc S. Peder om Sa-
tans gierning vdi Anania / oc sagde : Huorfor haffuer
Satan opfylt dit Hierte/at du vilde liue imod den hellig-
III. Aand. For det Tredie / kommer Fristelsen aff Satans
Lemmer/som hand bruger her i Verden/ oc frister oc for-
fører mange ved falsk Lærdom: Troldfolck oc andre vtil-
børlige middel/ at Menniskene skulle forderffuis her/ oc i
IIII. Euighed. For det Fierde / fristis Menniskene aff deris
Iacob.1. egen lyst oc behagelighed/ som S. Jacob siger: Huer fri-
stis/ naar hand dragis oc lockis til aff sin egen lyst / oc
naar lysten haffuer vndfangit/ da føder hun synd/ Men
naar Synden er fuldkommen/da føder hun Døden. For
V. det Femte/ere andre mange indfald/baade Rigdom/Ar-
mod/Siugdom/Venner oc Wuenner/som oc føre Men-
niskene tit oc offte vdi fare/nød oc vlycke. Huer som er en
Christen/skal deñe fristelse vel forneme. Saa viser Chri-
stus oss i denne Bøn/til den Almectigste Gud/ at wi hos
hannom skulle søge trøst/hielp oc redning/at wi skulle icke
omkomme i Fristelsen/ naar den paakommer/ Thi det er
icke nock at forlade sig paa Gud/ vdi velmact/ men bliff-
ue fremturende vdi Bedrøffuelsen / som Christus siger :
Matth. Salig er den/ som bliffuer varactig indtil enden. Saa
10. skulle wi naar wi bede denne Bøn / trøste oss aff GVds
2.Pet.2. hellige oc salige Ord/ som S. Peder siger: HERREN
veed at frelse de Gudelige aff Fristelse. Saa vnderuiser
oc

oc Moses Israels Folck/at de skulde haabe oc forlade sig
paa Gud/der hand sagde: Du saast met dine Øyen/oc Deut. 7.
ved Tegen oc vnderlige Gierninger/huorledis HERren
din GUD vdførde dig met en veldig Haand oc vdract
Arm: Lige som Gud saa halp Israel/ oc haffuer hulpit
sin Christne Kircke/oc sine kiere Børn i det gamle oc ny
Testamente / saa vil hand oc hielpe oss aff alle vore Fri-
stelser oc nød/dog skulle wi altid vare paa Fristelsen/som
Syrach lærer: Mit Barn/vilt du vere Guds tienere/da Syrac. 2.
skicke dig til Fristelse/ bliff fast/ oc slid din tid/oc tuil icke/
naar mand locker dig der fra. Holt dig til Gud / oc vig
icke/paa det du skalt altid bliffue sterckere. Alt det som dig
vederfaris/skalt du lide/oc ver taalmodig vdi allehaande
drøffuelse. Saa tilbede wi i denne Bøn: Først/ at Gud I.
vilde giøre oss bistand/trøst oc hielp/ i all modgang/ sorg
oc nød/at wi kunde offueruinde det onde/oc staa den ari-
ge Dieffuel/ Kiød oc Blod/ oc onde Menniske/oc all an-
den Fristelse imod/som oss kand paakomme. Det Andit/ II.
Effterdi wi haffue nogen tro oc haab til Gud/saa tilbede
wi oss forøgelse i Troen/ Haabit oc Taalmodighed/ som
Jesus bad/der hand sagde til Peder oc de andre Disciple: Luc. 22.
Simon/ Simon/ Satanas begierede/ at hand maatte
siete eder lige som Hvede/ men ieg bad for dig/ at din tro
skulde icke afflade/ oc naar du omuender dig en gong/saa
styrcke dine Brødre. Saa bad oc raabte den grædende Marc. 9.
oc sorgefulde Fader for sin Søn: HERre/ieg troer/men
 hielp

III. hielp min vantro. For det Tredie tilbede wi oss/ At Gud
vilde giffue oss taalmodighed / til at offueruinde all Fri-
stelse/ oc at wi ved Guds ord/ de hellige Sacramenter/ oc
hans hielp oc styrcke/ kunde trøste oss/ at faa en glædelig
I. Seyeruinding. Først/ affbede wi all mistrøstighed/ mis-
feyl oc forargelse vdi Kaars/ Fristelse oc Modgang/ ved
huilcke wi kunde falde fra Troen/ oc vndergaa i Fristelse.
II. Dernest/ affbede wi alle onde wstadige Kiødelige tancker
III. oc mundhaab/ som kand forføre oss. For det Tredie/ aff-
bede wi/ at Gud vilde icke lade Fristelsen bliffue forhaard
oc forstreng / eller formegen / at wi den io kunde bære oc
taale / at Dieffuelen oc Verden/ met all deris Anfectin-
ger/ skal icke offuerraske oss/ oc vinde Seyer. Oc huad wi
skulle lide paa Legomit/ Gods/ Børn oc Venner/ at Gud
dog vilde affuende Siælens forderffuelse.

Den Siuende Bøn: **Men frels oss fra ont.**

Endog den euige Gud tit oc offte hielper oss aff sorg/
siugdom oc fristelse / saa falde wi dog strax i synden igen/
oc samle megit ont paa oss / om Gud skulde straffe effter
I. sin Retferdighed. Saa lærer Christus oss: Først/ at wi
altid skulle bede imod det daglige onde oc wlycke/ som huer
dag offuerhenger Menniskene/ oc komer saa hastelige oc
wforuarendis / At mand det icke selff kand vide/ huæden
det kommer: Som Vsa/ der hand vdracte sin Haand/ at
holde Arcken/ da bleff HErrens vrede grum offuer Vsa/
1. Par. 4. oc slo hannom / for hand vdracte sin Haand til Arcken/

at

at hand døde der strax for Gud. Saa læse wi oc i Apost-
lenis gierninger: Huorledis en dreng som hed Eutichus/ *Act.20.*
sad vdi it Vindue/oc falt vdi en dyb søffn/den stund Pau-
lus Predickede/ oc bleff besuaarit aff søffn/oc falt ned aff
det tredie Lofft/oc bleff død optagen. Paulus taler oc om
sit onde/der hand siger/ huorledis hannem vaar giffuen *2. Cor.12.*
en Pæl i Kiødit/som vaar Satans Engel/som skulde sla
hannom met næffue/at hand icke skulde ophøye sig/ oc si-
ger/ hand formanede HERREN/oc fick dette gensuar:
Lad dig nøye Paule/met min Naade/ Thi min krafft er
mettig i de Skrøbelige. Oc den som nu i dag icke haffuer
nogit ont/hand kand icke vide huad ont hannem kand ve-
derfaris / før end hand døer. For det Andit lærer Chri- *II.*
stus oss/ at det onde som paakomer Guds børn/kommer
icke aff slompelycke/ som Jesus er oss selff der i Exempel/
met sin Pine oc Død/som vaar forsiunit aff Gud. Jobs
Historie / oc Apostlenis forfølgelse / oc andre Exempel/
giffue oss det samme tilkiende. For det Tredie/vil oc Chri- *III.*
stus paaminde oss/ naar saadant ont oc wlycke paakom-
mer/ at det er en Retferdig straff/ aff GVds Retferdige
dom/thi som Syrach siger: Lycke oc Wlycke/Liff oc Død/ *Syra.11.*
Armod oc Rigdom/komer aff Gud. Oc Amos Prophe- *Amos 3.*
te: Er der oc en wlycke vdi Staden/ som HERREN icke
giør? For det fierde/vil Christus lære oss/at wi met taal- *IIII.*
modighed skulle lide saadant ont/som hand selff/oc de hel-
lige Fædre haffue lidt for oss/oc at wi icke skulle søge hielp

 hos

hos Dieffuelen eller Troldfolck/men haabe alleniste paa
j. Gud. Saa tilbede wi vdi denne Bøn: Først/at Gud vil-
de beuare oss vdi it helligt Leffnit/ at wi icke met vor synd
oc ondskaff/ skulle giffue GUD aarsag/ at lade det onde
II. komme offuer oss. For det Andit/Efftersdi wi ere Synde-
re aff Naturen/Bede wi/at Gud vilde styrcke oss met sin
Naade/ oc hellig Aands hielp/ At wi met taalmodighed
III. kunde lide det onde. For det Tredie/bede wi/At Gud vil-
de formilde det onde/som wi vel fortiene/oc giøre det saa/
IIII. at wi det kunde vdstaa. For det Fierde/bede wi Gud/At
hand vilde beuare oss/met sundhed oc karskhed/met Liff oc
Gods/Fred oc ro/ oc met sine Ord oc Naade/ at der som
wi end skulle bære det onde met Lazaro oc vore Fædre/at
wi der effter maa faa euig glæde. Saa affbede wi i den-
j. ne Bøn: Først/ all wrolighed oc wtaalmodighed vnder
det onde/om Gud endelige effter sin villie oc retferdighed
II. vil/ at wi skulle lide nogit. For det Andit/ At Gud vilde
affuende det onde fra oss/ som er/ Pestilentze/Hunger oc
Dyr tid/ Krig oc Oprør/ Forfølgelse oc all anden wi-
III. lycke. For det Tredie/at Gud vilde beuare oss fra Dieff-
uelen oc hans Lemer/som tracte oc søge vor forderffuelse
IIII. Nat oc Dag. For det Fierde/ at Gud icke alleniste/ men
wi leffue i denne Verden/ vilde beuare oss/ Men synder-
lige/ at hand vilde hielpe oss vdi vor yderste Affgang fra
denne Verden/ ocsaa fra den euige Død/ Dieffuelens
vold/ Helffuedis grumhed/ oc det euige onde.

Den

Den Tredie oc sidste Part/ som wi haffue vdi Fader vor at acte/ er Beslutningen til disse Bøner.

Lucas beskriffuer oss icke deñe Beslutning/men Mattheus Euangelista allene. Som wi haffue nu hørt om denne Fortale paa denne Christi Bøn/ Oc de siu Bøner met derts Forklaring: Saa beskriffuer Matthæus oss deñe Beslutning paa disse bøner/huilcken der indeholder oss fem Stycke/som wi oc ville forhandle/ oc lyde de saa.

Thi Rigit er dit/ oc Krafft/ oc Herlighed i Euighed/ AMEN.

Denne Beslutning stemmer offuer eens met Kong Dauids Tacksigelsis Bøn/ der hand saa siger: Loffuit *1. Para.*
vere du HERRE Israels vore Fædris Gud euindelige/ 30.
dig bør Maiestet oc Mact/Herlighed/Seyer oc tack/thi alt det som er i Hiñelen oc paa Jorden/ det er dit/ Oc du est ophøyet offuer alle/til øffuerste. Denne Beslutning kommer oc offuer eens met Josaphats Bøn: HERRE *2. Para.*
vore Fædris Gud/est du ey Gud i Himmelen/ oc regerer 20.
vdi alle Hedningers Kongeriger? Oc vdi din Haand er Krafft oc Mact/oc der er ingen som kand staa imod dig. Saa beslutter oc Christus denne sin Bøn/efftersi at alting hører hannem til/oc er vdi hans villie/met Mact oc Krafft/ saa kand hand giffue oss/alt det wi begiere/effter sin villie/ som hannem kand vere til ære/ oc oss til gaffn.
Til det første vdi denne Beslutning/ siger Christus saa: I.

Rigit er dit/ det er/ endog Satanas er en veldig Første/ oc met sine Aander i Verden/ haffuer stor mact. Diszligiste ere mange Keyserlige oc Kongelige Herredømme oc Riger vdi Verden: Men de ere icke alle tilhaabe saa mectige/ at de kunde staa denne Gud/ eller hans allerrin-
2. Reg. gište Rigis mact imod. Wi læse/ huorledis Guds Engel
19. en Nat slo ihiel i Sennacheribs Kongens aff Assyriens Leyr/ hundrede Tusinde/ oc firesindstiue tusinde Mend.
Matth. Oc der S. Peder greb til Suerd/ oc vilde ficte imod Jø-
26. derne/ for Jesu sin HErre/ da affstillede oc straffede Jesus hannem/ oc sagde: Meent du/ at ieg kunde icke bede min Fader/ at hand skulde sende mig meer end Tolff skock
Luc. 1. Engle. Oc Engelen Gabriel sagde til Mariam: Hos GVD er ingen ting wmuelig. Er Gud saa mectig/ oc hans Engle/ som Historier lære/ at ingen kand staa deris mact imod/ oc ingen ting er Gud wmuelig: Da maa wi i denne Bøns besluttelse vel sige/ at ingen Rigis Herlighed oc Mectighed/ kand lignis ved dette Guds Rige/ huilckit er it Rige/ der offuergaar alle Riger oc Herredømme.
II. Det Andit i denne Beslutning/ er dette ord Krafft: De Himmelske Creatur haffuer stor krafft/ som dennem er giff-
2. Sam. uen aff Gud. Somme Menniske for andre haffue oc stor
23. Krafft/ som Samson/ Goliath/ oc synderlige de tre Dauids Kemper/ Jesabeam/ som met sit Spiud paa en gong slo otte hundrede ihiel. Eleasar oc Samma/ oc andre saadane flere/ men det er intet at regne mod Guds krafft/

Thi naar hand begynder/da maa Himmel oc Jord beffue/ oc Menniskene met alle Creatur/ som wi see/huor fryctactige Menniskene ere for it ringe Tordens bulder oc Liunild eller andre Elementers krafft. Huad ville wi da sige om hans høyeste Krafft? Salomon siger: Kongens hierte er i HERRENS Haand som Vandbecke/oc hand bøyer det huort hand vil. Lige som hand styrer oc forhindrer deris oc alle Menniskis forset oc mact som hand vil: Saa er hans Krafft offuer alt det som er i Himmelen oc Jorden/ som wi maa bekiende. Det Tredie i denne Besslutning/ er dette ord **Herlighed**: Der maa io vist vere en stor Herlighed oc ære/hos den som er vdi de høyeste Himle / En Aandelig oc Almectig euig HERre oc Gud/ som er offuer alting. Christus priser Salomons ære oc Herlighed: Som wi læse / at den Rige Dronning aff Arabia drog hen at beskue / oc see hans Klæder / Hus oc Vijsdom/ oc bekiende om hannom/oc sagde: Du haffuer mere Rigdom oc Gods/end røctit er som ieg hørde. Assuerus som vaar en Herre offuer 127. Land / giorde alle sine Førster oc Suenne/oc de mectige aff Persien oc Meden/LandsFogder oc Offuerste i sine Land/it Gestebud/ At hand vilde lade dennom see / sine Kongerigis herlige Rigdom / oc sin Maiestatis kaastelige pral vdi 180. dage/ som oc megit beskriffuis om den pral oc herlighed/men den herlighed/er dog icke at regne mod Guds Herlighed/ som haffuer Himmelen til sit Sæde/ oc Jorden til sin Fodskam-

Prouer. 21. *III.* *Matt.6.* *1. Reg. 10.* *Hest. 1.* *Esa.66.*

skammel. Mand kand end paa Englenis Herligheds skin
Luc. 2. oc dyrebarhed acte: GVds Herlighed/ som Lucas taler
om HERRENS klarhed oc skin/ som fulde Engelen/ oc
den Himmelske Hærskaris mangfoldighed. Oc Matthe-
Matth. us taler om Engelens Herlighed i Christi Opstandelse/
28. at hans skickelse vaar lige som Liunild. Oc i Apostlenis
Gierninger: Den Engel som tog S. Peder aff Fengsel/
Acto. 12. lod sig see met it klart Lius oc skin. Ere GVds Engle oc
Tienere saadane i deris klarhed/ oc der til mectige oc vel-
dige: Da skal den Almectigste GVds ære oc Herlighed/
io vere dyrebarligere/ som oc Stephanus aff den hellig-
7. Aands aabenbaring siger/ at hand saa Guds Herlighed
i Himmelen/ oc JEsum staa hos GVds høyre Haand.
Naar wi bede/ da er det oss en stor trøst i vore Hierter/ at
Gud er saa mectig oc herlig/ huilcken wi paakalde. Den
IIII. fierde Part i denne Beslutning/ er dette ord/ **Udi Euig-
hed.** Met dette ord **Euighed**/ affskil Christus Guds
Rige/ Mact oc Krafft oc Herlighed/ fra alle Menniskis
oc Creaturis væsen/ Thi lige som Gud er euig/ saa be-
quemmer ingen at kaldis euig/ vden den rette Gud. Ellers
Eccle. 1. ere Menniskene/ oc alt det vnder Solen er/ forgengelige/
1. Pet. 1. som Salomon siger. Oc S. Peder i lige maade taler:
Alt Kiød er lige som Græs/ Oc all Menniskens Herlig-
hed lige som it Blomster/ Græsßit visnede/ oc Blomsterit
falt aff/ men HERRENS ord bliffuer euindelig. Prophe-
Dan. 7. ten Daniel lærer oc trøster alle Guds børn/ At de skulle
besidde

besidde Rigit altid oc euindelig. Oc i same Capit: Hans Rige er euigt. Naar wi fordi læse dette ord Euig: Da skulle wi trøste oss imod den timelige oc euige Død/at all denne timelige Døds væsen skal forgaa / Oc wi som tro paa Christum / skulle bo oc bliffue hos denne Mectige oc Euige Gud i Euighed. Det Femte vdi denne Beslut- *V.*
ning er dette ord Amen: Dette ord er it Hebraisk ord/ som bemercker fasthed oc sandhed/som Christus vilde saa sige: Alt huad i met Hierte oc Mund haffue trolige / ret oc gudfryctelige bedit i denne Bøn/ der maa i visselig sla eders lid til/at Gud kand oc vil giffue eder det. Troer paa mit løffte/som ieg haffuer sagt eder: Sandelige/sandeli- *Ioha.16.*
ge/ siger ieg eder: Huad i bede Faderen om i mit Naffn/ det skal hand giffue eder. Item/Himmel oc Jord skal for- *Luc. 21.*
gaa/men mine Ord forgaa icke. Efftersi Christus er en sand Gud oc vor Saliggiørere/ oc er icke funden suig vdi hans mund/ som Propheten siger: Da skulle wi tro det- *Esai. 53.*
te ord naar wi sige Amen/ at vere Ja/Ja/oc sandhed/ at Gud gierne vil høre oss/oc wi skulle bliffue Bønhørde/ oc oss skal fuldkomis Dauids ord/som hand siger: Naar *Psalm.*
de Retferdige raabe/da hører HERREN/oc hielper den- *34.*
nom aff all deris Nød. Der om vnderuiser oc Syrach trøstelige oc siger: I som fryete HERREN/forlader eder *Syrach.*
paa hannem/ thi det skal icke feile eder. Seer til de gam- *2.*
lis Exempel/ oc mercker dem: Huo er nogen tid bleffuen
 beskem-

beskemmit/som sette Haab til hannem? Huo er nogen tid forladen/ som bleff i Guds fryct? Eller huo er nogen tid forsmaait aff hañem/ som paakalde hañem? Thi HERREN er Naadig oc Barmhiertig/ oc forlader Synderne/oc hielper i nød. Gud hielpe oss oc alle Mennisske naadelige/ vdi all vor Fristelse oc nød/ for Jesu Christi skyld/ AMEN.

En Fortale til den Fierde oc Femte Part/ i denne Bog/ vdi vor Catechismi Lærdom/ om begge Sacramenter.

NV følger her effter den Fierde oc Femte Part/ vdi denne Catechismi Lærdom/ som er om vor Daab/ oc HERRens Naduere/ huilcke tuende Parter indeholde/ en fasthed oc beseglit trøst/ paa all vor Saligheds Lærdom/ den wi nu her til hørt haffue/om Skabningen/oc Genløsningen/oc Helliggiørelsen: Oc huorledis wi i nød oc velmact skulle kalde paa Gud/ met den Bøn Fader vor: Saa er i deñe Lærdom om Sacramenterne/ intet andit/ end en stadig Pact oc Forbund/imellom Gud oc Meñisskene/som wi vdi Daaben/ disligiste ved HERRENS Naduere/ bestyrckis oc bekræfftis/ at bliffue GVds rette oc vdualde Børn ved
2.Pet.1. Troen/ oc it Christeligt Leffnit/ som S. Peder raader oc lærer oss/sigendis: Giører diss mere flid at stadfeste eders kald oc vduellelse/Thi at giøre i det/da skulle i icke snuble/

oc

oc eder skal saa rigelige giffuis/den indgang til vor HEr-
ris oc Frelseris Jesu Christi euige Rige. Oc i samme Ca-
pitel trøster S. Peder oss: At wi haffue it fast Prophete-
ligt ord/oc i giøre vel at i giffue act der paa/lige som paa
it Lius/ der skinner vdi en mørck sted/ ꝛc. Det haffuer al-
tid verit Guds vijs fra Verdens begyndelse/ naar hand
haffuer kundgiort Meñiskene sit Ord/Da haffuer hand
sett vduortis Tegen oc Sacramenter der hos/at Menni-
skene skulle vduortis lære/ det samme som GUds ord ly-
der. Der Gud haffde skabt Adam/ befol hand hannom
all Verdens ære oc Herlighed/ til at æde aff allehaande Gene. 1.
Træ vdi Haffuen/ men aff det Træ som giffuer forstand
paa gaat oc ont/skulde hand icke æde: Oc sagde der hos/
Paa huad Dag du æder der aff / da skalt du visselige dø. 2.
Der Adam oc Eua syndelig forsaa sig her imod/ oc vaa-
re Hiertelig bange/ oc stode nøgne oc skamede sig/ da trø-
stede Gud dennom igen/met en glædelig Fortættelse/ At
Quindens sæd skulde søndertræde Slangens Hoffuit/oc 3.
der met bøde oc betale deris fald. Paa huilcken Foriæt-
telse Gud befol mange oc atskillige vduortis tegen/Offer
oc GUds tieniste/ som visse Sacramenter/ som trøstede
oc lærde Adams efterkommere/om denne Quindis sæd/
som vaar Christus. Der Gud haffde ødelagt Verden
met Vandflod / strax sette hand Noa oc hans efterkom- 9.
mere / en Regnbue paa Himmelen / til it Naadis tegen/
som tilforn er omtalit. Saa giorde oc Gud met Abra- 12.
 ham/

ham/ hand befol hannem at leffue gudfryctelig / oc loff-
uede/ at hand vilde vere hans HERRE oc Gud/ oc hans
affkoms Gud: Men at Abraham oc hans Affkom/ skul-
de kiendis aff all Verden / at vere it besynderligt vduald
17. Folck/ Befol hand Abraham oc hans Affkomme/ at set-
te it Tegen paa sig/ oc alle Mandkiøn som føddis aff han-
nem/ oc sagde: Holt min Pact/ du oc din Sæd effter dig/
hos deris Efterkommere: Dette er min Pact/ i skulle om-
skære Forhuden/ paa eders Kiød/ huert Drenge Barn/
naar det er otte dage gammilt. Derfor naar nød oc trang/
sorg oc modgang/ offuergick dette Folck/ da forlode de sig
paa Gud/ oc trøstede sig i deris nød/ oc imod deris Fien-
der/ at de vaare Guds omskaarne oc beseglede Folck/ som
1. Sam. Jonatas aff samme Guds Pact bleff frimodig/ oc trø-
14. stede sig imod Philisterne/ oc sagde til sin Vaabendrage-
re / Kom lad oss gaa hen til disse womskaarnis Leyr / det
kand vel ske/ at HERREN vdretter nogit ved oss/ Thi det
er HERREN icke suaart / at hielpe ved mange eller faa:
Saa ginge de frem paa HERRENS oc Omskærelsens
trøst/ oc finge lycke aff Gud/ oc dræbte oc sloe mange aff
Philisterne ihiel / oc sloge den hele Krigs Hær paa flucte.
Saa fortrød oc Dauid den womskaarne Goliath / at
17. hand bespaattede den Leffuendis Gud/ oc fortrøstede sig
paa samme Omskærelsens Pact/ met Gud/ oc gaff sig i-
mod Goliath/ oc slo hannem ihiel: Men effterdi Omskæ-
relsen vaar Guds Folck det synderligste Sacramente / i
det

det gamle Testamente / Vil ieg nogit synderligt røre her om. Denne omskærelse haffuer Gud saa strengelige i det gamle Testamente / indskickit oc befalit / At huo der icke bleff omskaaren paa sit Kiøds forhud / hans Siæl skulde vdslettis fra hans Folck. Dette omskærelsens bud / vilde
Gud haffue i saa høy act oc ære holdit / at den tid Moses *Exod.*
icke haffde omskaarit sin Søn / da vilde HERREN slagit 4.
hannem ihiel / Da tog Zephora en steen / oc omskaar forhuden paa sin Søn / oc sagde / du est mig en blodig Brudgom / da lod hand hañom vere / men hun sagde en blodig Brudgom / for omskærelsens skyld. At denne Omskærelse haffuer hafft en suaar Pine met sig / kand mand forfare aff Historierne: Som wi læse besynderlig / huorledis He-
mor oc hans søn Sichem / haffde giort Pact met Jacob / *Gen. 34.*
oc met den gantske Stad Salem / at lade sig omskære / at Sichem skulde der met haffue Dinam til Ecte / som hand haffde voldtagit / Paa den tredie dag / effter de vaare omskaarne / haffde de stor vee oc sprecke / da toge de to Jacobs sønner / Simeon oc Leui / Dinæ Brødre / huer sit Suerd / oc ginge dristelige i Staden / oc sloe alle Mandkiøn ihiel / oc de sloe ocsaa Hemor oc hans Søn Sichem ihiel / oc toge Dinam deris Søster / Jacobs Daatter der vd / oc indtoge oc røffuede den gantske By / met alt det der vaar / Dog det vaar deris Fader imod / Oc hand derfor *degraderede*
dennom i sit Testamente / for deris hastighed / at de gior- 49.
de det imod Jacobs Pact. Denne omskærelse bleff ophol-
 den

den vdi de fyrretiue Aar/vdi Israels vandring/oc findis
ingen aabenbare befalning aff Gud/ for huilcken hun er
tilbage holden/Dog er icke tuil paa/at Gud io i besynder-
lighed/haffuer befalit Mose saadant Sacramentis Te-
gen at opholde/ for den daglige reisen/ vrolighed oc krig/
som de haffde. Huilcken omskærelse Gud vilde icke effter-
lade Israels Folck/oc de icke maatte komme i det Foriette
Land/før end alt Mandkiøn maatte omskæris/oc derfor
Iosu. 5. befol Gud Josua/oc sagde: Giør dig Kniffue aff steen/oc
omskær Israels børn anden gong/da giorde Josua Sten-
kniffue/ oc omskaar Israels børn/paa den høy Araloth/
Thi de haffde Forhud/ oc icke vaare omskaarne paa Ve-
yen. Met denne Omskærelse/ haffuer Gud icke alleniste
seet til dette Omskærelsis tegen/ som hand haffuer befa-
lit Abraham oc hans Efterkommere/men vilde der met
I. Først vdkræffue/ en vnderdanig lydighed aff Abraham
oc hans Effterkommere/ at det skulde vere en euig Pactis
Gen. 17. Tegen/som Gud siger/imellom sig oc Abraham oc hans
Sæd. Oc da vaar Abraham Ni oc halffemtesinds tiue
Aar gammel/der hand omskaar Forhuden i sit Kiød/ oc
lod omskære sin Søn Ismael/ som vaar Tretten Aar
gammel/ oc alle Mand kiøn/ som vaare i Abrahams
II. Hus/hiemfødde oc kiøbte aff Fremmede. For den Anden
sag vilde Gud der met giøre it skel oc skilsmisse paa sit egit
Folck/ at skille disse Omskaarne fra Hedninge. For
dette Pactis Tegen/ som Jøderne baare paa deris Lego-
me/

me/ Da actede de Vomskaarne icke anderledis/ end som foractelige Hunde/ imod deñom at regne/ som de der icke kiende den rette Gud oc HErre. For det tredie/ vilde Gud III.
met denne Omskærelse betegne / at de oc alle Menniske/ afflede aff Adam / ere aff en forkrenckit Natur oc onde/ som Propheten siger om dette Folck: O vee det syndige Esai. 1.
Folck / det Folck aff stor Ondskaff / Den onde Sæd / de skadelige Børn. Den oprindelige Synd finder huer vdi sig/ met Ondskaffs attra oc begering/ som Dauid siger/ Psal. 51.
at wi ere vndfangne oc fødde vdi. For det Fierde/ vilde IIII.
Gud met dette Tegen trøste Jsraels Folck oc alle Menniskens Kiøn/ At en aff Abrahams Slect oc Affkomme Gene. 3.
skulde fødis oc omskæris/ som vaar den foriette Quindis Sæd Christus/ som skulde sønderknuse Slangens Hoffuit/ hand skulde føre oss en ny Jgenfødelse / ved huilcken wi skulde bliffue Guds børn/ vdi hans Blods vdgydelse/ som i denne Omskærelse/ Slactoffer oc Ceremonier i det gamle Testament stedse bleff Figurerit: Paa huilckit vor Daab oc Nadverens Sacramenter ere oss indskickede oc forordnede. Oc efftersdi Jsraels Folck vaar it besynderligt vdkaarit Folck/ hos Gud oc for all Verden/ som Gud selff kallede dennom den første Grøde/ oc sin første fødde Exo. 4.
Søn: Saa brugte de denne Omskærelse/ oc der vdi forlode sig paa Gud. Oc trode Syndernis forladelse/ Retferdighed/ oc det euige Liff: Lige som wi oc trøste oss vdi vore Sacramenters rette Brug. For den Femte Aar- V.
sag/

sag/haffuer Gud befalit denne Omskærelse/icke alleniste
at skulde vere it vduortis Tegen/ men ocsaa en Aandelig
Omskærelse vdi deris Hierter/oc vduortis hellige Seder
oc Gudfryctighed. Om huilcken Aandelige Omskærelse
Gud haffuer talit ved Mosen/ Propheterne oc Apostle-
Deute. ne. Ved Mosen haffuer Gud talit til dette Folck: Om-
10. skærer eders Hierters Forhud/bliffuer icke lenger haard-
nackede / thi HERREN eders Gud er en Gud offuer
alle Guder/en HERRE offuer alle Herrer/en stor Gud/
Mectig oc Forfærlig / som acter ingen Person. Item:
30. HERREN din Gud skal omskære dit Hierte / oc din
Sæds Hierte / At du skalt elske HERREN din Gud aff
gantske Hierte / oc aff gantske Siæl / oc du maat leffue.
Iere. 4. Jeremias siger: Omskærer eder for HERREN / oc
borttager eders Hierters Forhud / i Mend aff Juda / oc
i Folck vdi Jerusalem/paa det at min Vrede skal icke vd-
fare som Ild / oc brende saa at ingen kand vdslucke den
for eders Ondskaffs skyld. Item: Alle Hedninge haffue
9. vomskaarne Forhud / men alt Jsraels Hus haffuer v-
omskaarne Hierter. Ezechiel lige saa: J indlede vdi min
Ezech. Helligdom fremmede Folck / met it vomskaarit Hierte/
43. oc it vomskaarit Kiød / met huilckit i vanhellige mit
Hus/naar i offre mit Brød/Fet oc Blod. Den hellige
Acto. 7. Staffen straffede Jøderne haardelig/oc sagde: J haard-
nackede oc Vomskaarne i Hierte oc Øern / J imodstaa
altid den hellig Aand / som eders Fædre / saa ocsaa i.
Den-

Denne Legomlige Omskærelse haffue de hellige Apostle aldelis afflagt/ hos alle som tro paa JEsum Christum/ aff det besluttede hellig Aands Raad/ som de skreffue de- 15.
ris Sendebreff/ met Paulo oc Barnaba/ til Antiochi-
am/ Syriam oc Ciliciam/ oc haffue der hos lært oss/ at den vduortis Omskærelse/ duer intet til vor Salighed/ men at den Aandelige Omskærelse hører oss Christne til/ som Paulus lærer til de Galater/ sigendis: I Christo Galat. 5.
gielder huercken omskærelse eller forhud/ men it nyt Cre- oc
atur. Disse Ord kant du klarligere forstaa/ om du vilt 6.
læse Pauli Argumenter vdi forskreffne steder. Disligiste
hos de Rommere. Guds Søn JEsus Christus/ vdi det Rom. 3.
Ny Testamente/ Befaler alle Menniske vdi all Verden disse tuende Sacramenter/ som ere/ Daabsens oc Nadverens Sacramenter/ at holde i ære oc Christelige brug effter Ordens lydelse/ som ere oss sande besegling/ paa alt hues JEsus haffuer giort oc loffuit oss/ vdi sit hellige oc salige Ord. Om huilcke tuende Sacramenter wi ville nu forhandle.

Det Fierde Hoffuit-

stycke vdi vor Catechismi Lærdom/ er Daa-
ben/ Oc er det første Sacramente i det ny Testa-
mente/ som Mattheus oc Marcus skriffuer/
oc lyder Ordene saa:

Mat. 28.
Mar. 16.

IEsus sagde til sine Disciple/ Mig er giffuen all Mact vdi Himmelen oc paa Jorden: Gaar fordi hen oc lærer alle Folck/ Oc døber dem i Naffn Faders/ oc Søns/ oc den hellig Aands. Oc lærer dennom at holde/ alt det ieg haffuer befalit Eder: Huo som troer oc bliffuer Døbt/ hand bliffuer salig/ men huo som icke troer/ hand skal bliffue fordømt.

Vdi disse ord haffue wi fem Stycke at acte.

I. I. Huad Christus i disse ord taler om sig selff.

2. Derneſt/ met huad myndighed Chriſtus vdſender ſine Diſciple. II.
3. Huordane Perſoner hand vdſender. III.
4. Met huad vilkaar de vdſendis. IIII.
5. Daabſens ord oc indſkickelſe met ſit gaffn oc nytte. V.

Det Førſte/ Huad Jeſus taler om ſig ſelff.

Mig er giffuen all Mact i Himmelen oc paa Jorden.

Vdi diſſe ord taler Chriſtus icke ſom it blot Menniſke/ I.
ſom Jøderne mente hañom at vere/ der de ſagde: Er den-
ne icke Jeſus Joſephs ſøn/ hues Fader oc Moder wi kien- *Iohan.6.*
de/ Huorledis ſiger hand da/ hand kom fra Himelen/ en- *Matth.*
dog hand vaar født aff Dauids ſlect/ it Meñiſke/ ſaa ta- 22.
ler hand dog icke alleniſte Meñiſkelige oc Verdſlige eller
Kongelige ord/ Men ſaadane krafftige Autoritetiſke ord
aff ſin Allmectighed/ ſom en Gud oc Mand / ſom hand
oc ſtrax effter hand talede Ordene/ opfoer til Himmelen/
til Maieſtatens Throne oc Sæde / hos GVds høyre
Haand ſiddendis / Oc taler fordi diſſe Ord ſom en ſand
Meſsias/ Menniſkens Saliggiørere / Der nu haffuer
fuldkommit ſit Embede paa Jorden: Effterdi hand ſiger/
Mig er giffuen Mact oc Krafft i Himelen oc Jorden/ vil
hand der met lade oſſ forſtaa/ at hand nu haffuer fuld-
komit ſit Genløſnings embede/ oc lidt ſin død oc forfølgel-
ſe/ oc vil nu/ oc bør icke mere at lide/ effterdi hand nu haff-
uer forløſt Menniſkene/ icke met forfengeligt Sølff eller *1. Pet. 1.*

Guld/ men met sit vskyldige oc dyrebare Blod/ som Petrus siger: Saa taler Jesus disse ord/ som den der allerede sidder i sin Ære oc Maiestat/ met sin Fader oc hellig Aand/ haffuer stillit Guds vrede/ oc vndertraad Dieffuelen oc Helffuede/ met deris Regimente/ oc flyet Menniskene som forlade sig paa hañom/ it euigt venskaff/ Oc vil Jesus met disse ord aff sin Mactis myndighed/trøste alle sine Vdualde/ at hand kand oc vil frelse dennom fra Guds vrede/denne Verdens elende/fra Helffuede oc den euige Død/oc vil lade deñe vgudelige Verden/ som hannom/ hans Ord oc Sacramenter foracte/ her met forstaa/ at hand kand oc vil met sin Mact straffe dennom/ oc kaste dennom vnder timelig oc euig straff.

II. Det Andit at acte/ met huad myndighed Christus vdsender sine Disciple.

Gaar fordi hen oc lærer alle Folck/oc døber dennom/ oc lærer dennom at holde/alt det ieg haffuer befalit eder: Met disse ord giffuer Christus sine Apostle en fuldmyndig mact oc befalning/at lære oc omgaais met det hellige Ord oc Sacramenter. At lige som hand er nu i Himmelen oc paa Jorden/ en mectig Meßias/ at giøre Naade oc Miskundhed/ met deñom som ville annamme Ordit oc Daaben/oc haffuer mact at fordømme de vantro/Saa sender hand deñem vd som fuldmyndige Legater oc Sendebud/ huilcken fuldmyndighed hand ocsaa gaff dennem
Joha.20. hos Johannem/sigendis: Lige som Faderen vdsende mig/ saa

saa vdsender ieg eder/ Paa denne fulde mact oc myndighed beraaber sig S. Pouel oc S. Peder oc Apostlene vdi deris skrifft. Oc S. Pouel lærer: At huer mand skal holde Apostlene for CHristi Tienere oc Husholdere/ offuer Guds hemmelige ting: Saa kalder oc Johannes sig en Predickeris røst i Orcken/ effter Esaie ord/ Thi bør alle Menniske at lyde/ høre oc anname dennom/ som Christus aabenbare siger: Huo eder annamer/ hand annamer mig/ Oc huo mig annamer/ hand annamer den som mig vdsende: Huo som annamer en Prophete i en Prophetis naffn/ hand skal faa en Prophetis løn/ Oc huo som annamer en Retferdig i en Retferdigis naffn/ hand skal faa en Retferdigis løn/ oc huo som giffuer en aff disse mindste ickon it Begere kalt Vand at dricke/ i en Discipels naffn/ Sandelige siger ieg eder/ det skal icke bliffue hannom vbelønt. Der om lærer Syrach/ sigendis: Elsk den aff din krafft/ som dig haffuer giort/ Oc forlad icke hans Tienere. Saadane Guds ords Tienere ere Menniskene gaffnlige/ thi de føre met sig den leffuendis Guds Ord/ som er dennom til salighed/ som Tro der paa/ som Paulus lærer: Huilckit ord Dauid kalder vore Fødders Lycte oc Lius. Dog Predickerne maa vel i sted klage offuer de Vgudeligis blindhed/ som foracte baade Tienerne oc Ordit/ oc sige met Propheten: Huo troer nu vore Ord oc Predicken?

Roma. 1. 1. Pet. 1. 1. Cor. 4. Iohan. 1. Esa. 40. Matth. 10. Syra. 7. Roma. 1. Esai. 53.

Det Tredie at acte/ huordane Personer Christus vdsender. III.

Her befaler CHristus sit Ord oc Daab/ til Peder

Fiskere/oc de andre groffue oc vlærde Folck/som icke vaare opdragne met de Vise vdi Athenis/eller Jødiske Rabbiner oc Loukiøne/ey heller met de vise Greker/eller mectige Rommerske Herrer/eller andre skarpsindige Verdens vise oc klaage Folck/ Oc icke heller viste at omgaais met falsk oc suig/mē vaare simpel oc enfoldige/til at tale huad sandhed anrørendis vaar/sō hand fordi sagde til dennom/
Matth. 10. Sørger icke huorledis eller huad i skulle tale/ thi det skal giffuis eder samme stund huad i skulle tale/thi i ere icke de som tale/ men det er eders Faders Aand som taler ved eder / som hand oc aabenbare der til gaff dennom den hel-
Acto. 2. lig Aand/ met frimodighed/ dristighed oc forstand at tale det sande Guds Ord/ som de haffde hørt oc lært aff hannom/ oc der hos seet hans skiøne/ mectige oc dyrbare Mirakel/Pine/Død/Opstandelse oc Himelsfærd/at Menniskene skulde faa sandhed at vide til deris salighed: Ved
1. Cor. 1. disse enfoldige Folck/som Paulus siger: Huad som daarligt vaar for Verden/det vdualde Gud/at hand vilde beskemme de Vise: Saadan viis haffuer oc Gud brugit vdi det gamle Testamente/oc offte vdualt ringe Personer/til
Exod. 3. mectige oc høye kald/som Moses/der vaar sin Suogers Faarehyrde/oc en stam Mand/dog haffde Gud behagelighed til hannem/ oc kallede hannem til at ledsage Isra-
1. Sam. 9. els Folck aff Egypten. Saul vaar oc en ringe Person/ som lete effter sin Faders Aseninder/huilcken Gud befol
10. sin Prophete Samuel/at hand skulde vdkaare oc Salue han-

hannom til en Konge. Dauid vaar oc en Faarehyrde/ 17.
oc den ringiste iblant sine Brødre / Oc de vaare Krigs-
mend: Alligeuel gaff GVD Dauid dristighed/ at sla
Goliath/oc vdualde hannom til en Konge. Elizeus bleff
kaldit oc tagit fra Plowen / at vere en Guds Prophe- 3. Reg.
te. Amos lige saa / bleff kaldit aff GVD til en Pro- 19.
phete/at spaa imod Israels Folck/ som hand selff bekien- Amos 7.
de / oc sagde til Amasia / Jeg er ingen Prophete / ey
heller nogen Prophetis Søn/ Men ieg er en Fæhyrde/
som sancker Morbær/men HERREN tog mig fra Hior-
den/oc sagde til mig: Gack bort oc spaa mit Folck Israel.
Lige saa tog oc Christus disse plompe oc graaffue Apost-
le an/Thi bør ingen Christen at see til deris Person/som
ere vdi Predicke embedit / i huor ringe de kunde actis for
Verden/ men holde dennom i ære oc act/ for denne Gud
oc HErris skyld/som deñom haffuer vdkaarit/oc til saa-
dant høyt kald beskickit/oc skal huer Mand Øffrighed oc
Vndersaatte betencke sig/oc icke falde vdi deris embede oc
kalds myndighed / at de der offuer icke skulle bliffue straf-
fede. Som wi læse/huorledis Kong Vsia hoffmodede sig 2. Para.
aff sin Kongelige velde oc matt/oc gick ind i Jerusalems 26.
Tempel/ oc forgreb sig/ Hand meente sig at vere værdig
til/ at giffue Røgelse paa Røg Alterit/ fordi hand vaar
en Konge / Men Asaria oc Firesinds tiue HERRENS
Prester met hannom/ginge effter hannom/oc stode imod
Kong Vsia/oc sagde til hañom: Vsia dig bør icke at giff-
ue.

ue HERrens Røgelse/ men Presterne Aarons Børn/
som ere Hellig giorde/ til at giffue Røgelse: Gack vd aff
Helligdommen/thi du forgriber dig/oc det bliffuer dig in-
gen ære for Gud HErren: Men Vsia bleff vred/oc haff-
de it Røgelse kar i Haanden/Oc der hand knurrede mod
Presterne/da vdfoer der Spedalsk vdi hans Pande/ for
Presterne i HErrens Hus/for Røg Alterit: Oc Asaria
den Øffuerste Prest/vende Hoffuedit til hannom/ oc alle
Prester/oc see/da vaar hand spedalsk i hans Pande/oc de
støtte hañom der fra/hand skyndede sig oc selff at gaa vd/
thi hans plage vaar aff HErren: Saa bleff Kong Vsia
Nume. Spedalsk indtil hans død. Lige saa straffede oc Gud Co-
16. rah Dathan oc Abiram/oc lod Jorden reffne vnder dem
at de fulde ned i Helffuede oc deris anhengere/ de tu hun-
drede oc halfftrediesinds tiue Mend/ som offrede Røgel-
se/de ypperste vdi Menigheden/Raadsherrer oc Naffn-
kundige Mend/ bleffue fortærede met Ild aff Himelen/
fordi de oc i lige maade icke vilde høre oc lyde deñe Guds
Mand Mose/men selff vilde falde vdi Mose kald. Saa
gick det oc Jerusalem ilde/ som ihielslo/ Kaarsfeste/ øde-
lagde oc forfulde Propheter oc vise Mend/som bleffue sen-
de til dennom: At deris Hus oc Land forlodis øde/oc bleff
Mat.23. icke en Steen paa den anden/som Historien lærer: Saa
Luc.19. vil oc Gud besøge oss/ oc alle dennom/ som foracte hans
Ord oc Tienere.

IIII. Det Fierde/ met huad vilkaar disse Personer vdsendis.

Mat.10. Christus legger dennom haarde vilkaar for/ oc siger
hos

hos Matthe: Jeg sender eder vd som Faar iblant Vlff-
ue/de skulle hudstryge eder i deris Skoler/oc føre eder for
Herrer oc Førster for min skyld. Item/J skulle hadis aff
huer Mand for mit Naffns skyld: Haffue de kaldit Hos-
bonden Beelzebub/ huor megit mere skulle de kalde hans
Husfolck. Oc Christus siger: De skulle nogle sla aff den-
nom ihiel/oc kaarsfeste nogle/hudstryge oc forfølge dem
fra en Stad oc til en anden. Item/ der effter vdualde
HERREN andre halffierdesinds tiue / oc sende dennom Luc.10.
vd/io to oc to for sig/til alle Steder/som hand vilde kom-
me effter/ sigendis: Jeg sender eder som Lam mit iblant
Vlffue/ dog trøster Christus sine Disciple imod saadan
foract/forfølgelse oc død/oc siger: Frycter icke for dennem Matth.
som ihielsla Legomit/oc kunde icke sla Siælen ihiel/Men 10.
frycter eder megit mere for den / som kand forderffue Le-
gomit oc Siælen vdi Helffuede. Alle eders Hoffuit haar
ere talde/der skal icke it falde aff vden Guds villie. Som
hand oc ligner saadan Guddomelig forsiun oc beskiermel- Luc.12.
se/ ved en Spurre der skal icke falde paa Jorden vden
Gud Faders villie / oc icke er forglemt hos Gud. Item/
Salige ere i naar Menniskene bespaatte oc forfølge eder Matt.5.
for min skyld. Saa skal fordi huer Christen/Guds ords
Tienere/gaa frem vdi sit kald/ til huilckit hand er kaldit/
oc icke see til den foract/forfølgelse oc Verdens forsmædel-
se/som hannom kand ske/ men vide som Gud her til haff-
uer straffit dennom/ som hans ord oc ords Tienere haff-
 ue

ne foractit: Saa bliffue saadane ugudelige vel straffede
i sin tid/ oc de som forfølgelse lide for Retferdigheds skyld
Joha.16. her i Verden/ de skulle trøste sig/ som Christus sagde til si-
ne Disciple/ J skulle græde oc hyle/ men Verden skal glæ-
de sig/ Oc i skulle vere bedrøffuede/ dog skal eders bedrøff-
2.Thes.1. uelse omuendis til glæde/ etc. som oc Paulus lærer: Gud
skal dømme rettelige/ oc at i bliffue værdige til Guds Ri-
ge/ for huilckit i oc lide/ efftersdi det er ret hos Gud/ at be-
tale dem drøffuelse/ som legge eder drøffuelse paa/ Men
eder som lide drøffuelse rolighed met oss/ naar den HER-
RE Jesus bliffuer nu aabenbarit aff Himmelen/ met sin
krafftis Engle/ oc met Jld lue/ at giffue hæffn offuer den-
nom som icke kiende Gud/ oc offuer dem som icke haffue
verit vor HERris Jesu Christi Euangelio lydige.

Det Femte: Daabens ord oc indskickelse met sit nytte oc gaffn/
som befattis vdi disse ord.

Døber dennom i Naffn Faders/ oc Søns/ oc
hellig Aands: Huo som Troer oc bliffuer døbt/ hand
bliffuer salig/ Men huo som icke Troer/ hand skal bliffue
fordømt. Her haffue wi at acte vdi disse ord/ met huad
krafft JEsus CHristus haffuer indskickit oss dette hellige
Daabsens Sacramente/ oc formedelst Vand oc Ordit/
vdi GVds krafft/ forseglit oss rette Christne/ oc GVds
kiere Børn at vere: Oc paa det wi diss bedre det kunde
forstaa/ haffue wi aff disse ord at acte.

1. Huad Daaben er.

2. Derneſt/ at Daaben er funderit aff Gud den hellige Trefoldighed.
3. Huor vdi Daabens krafft ſtaar.
4. Huad gaffn wi haffue aff Chriſti oc vor Daab.

Det Første/ Huad er Daaben. I.

Daaben er det ny Teſtamentis forſegling oc pant/ ſlctet aff denne Chriſti befalning/ ved Vand oc Ord/ oc den hellig Aand: Vdi huilcken Gud giør pact oc forbund met Menniſkene/ at ville vere deris Gud/ HErre oc Beſkiermere/ imod den oprindelige ſynd/ oc alle Menniſkis Aandelige Fiender/ oc Menniſkene forplicte ſig til Gud/ i tro oc tillid/ oc affſige Dieffuelen met ſine gierninger/ oc all Kiødſens ondſkaff: Lige ſom Gud giorde Omſkærelſens Pact vdi det gamle Teſtamente/ met Abraham oc hans efterkom̃ere/ at hand vilde vere deris Gud oc HErre/ oc Abraham oc hans efterkom̃ere/ ſkulde vere hañom hørige oc lydige/ Oc de paa ſaadan Pact/ ſkulde kiendis Guds Folck. Saa beſeglis oc wi vdi denne Daab/ Chriſti oc Guds børn at vere/ affſkilde fra Dieffuelen/ Tyrcker/ Hedninge/ oc alle vgudelige Menniſke.

For det Andit i denne Daab / At den haffuer ſin begyndelſe aff Gud den hellige Trefoldighed. II.

Først / at Daaben er aff Gud den hellige Trefoldighed/ kunde wi klarlige forſtaa aff Hiſtorierne/ i det gamle Teſtamente / ſom haffue Figurerit oc tilkiende giffuit Daaben: Først ſee wi huorledis Gud aff ſin ſtore Naa- I.

Gene. 7. de/ræddede Noa selff ottende vdi Arcken/ at de bleffue be-
uarede fra den grumme Vandflod: Denne Historia haff-
uer verit en Figur til denne Daab/ at Gud ved Daaben
11. vilde beuare oss fra sin vrede oc straff. Derneſt/ lige som
Exod. hand beuarede Israels Folck i det Røde Haff/ oc vdi Jor-
14. dans Flod/ at Israels Folck gick der igennom met tørre
Iosu. 3. Fødder: Saa vaare disse tuende Historier Figurer oc be-
tegnelser/ at Gud ved vor Daab/ oc ved denne vor HER-
ris Jesu Christi Daab/ vilde hielpe oc frelse oss. At Eli-
as tog sin Kaabe/ oc slo paa Jordans Flod/ Huor ved
4. Reg. Vandit atſkilde sig paa baade sider/ at Elias oc Elizeus
2. ginge met tørre Fødder der igennem/ oc der de ginge oc ta-
lede/ kom der en gloende Vogn/ met gloende Heste/ oc skil-
de dem baade fra huer andre/ oc Elias foer saa hen i Væ-
rit til Himmelen. Huilcken Historie lærer oss lige det sam-
me/ at wi ved Daaben skulle plantis til Himmerigis arff-
4. Reg. uinge at vere. Lige saa er Naaman en Figur til vor
5. Daab: At lige som hand bleff rensit i Jordans Flod aff
sin Spedalſkhed/ der hand dyppede sig vdi Vandit effter
Prophetens befalning: Saa rensis oc wi aff vor Aan-
delige arffue Spedalſkhed/ ved Jesu Christi Daab oc vor
Daab/ som skeer effter hans bud oc befalning. At saa-
dane Figurer oc Lignelser i det gamle Testamente/ haff-
ue Figurerit oss vor Daab/ stadfester ocsaa Pauli ord/
1. Cor. 10. som hand siger til de Corinth: Jeg vil icke døllie for eder/
Kiere Brødre/ at vore Fædre vaare vnder Skyen/ oc de

ginge alle igennom Haffuit/oc ere alle døbte vnder Mo-
se/ met Skyen/ oc met Haffuit / oc de ode alle en haande
Aandelig mad/ oc drucke alle en haande Aandelig drick/
oc de drucke aff den Aandelige klippe/som efterfulde dem/
huilcken vaar Christus. Saadane oc mange andre Fi-
gurer oc taler i det gamle Testamente / stemmer alle ind
paa denne Daab til vor Saligheds Sacramente at be-
segle. Dernest/ at Daaben er aff Gud den hellige Tre- *II.*
foldighed : Det forfare wi aff S. Hansis Historie / at
hand fick befalning at Døbe/som wi læse hos Lucam/ oc
icke tog det aff sig selff. Thi saa siger Lucas: J det femten- *Luc. 3.*
de Tyberij Keyserdoms Aar/der Pontius Pilatus vaar
Landsherre i Judea/ oc Herodes Høffding i Galilea/ oc
hans Broder Philippus Høffding vdi Jturea/oc i Tra-
chonitis Egn/ oc Lisanias Høffding i Abilene/der Añas
oc Caiphas vaare de ypperste Prester : Da skede Guds
befalning til Johannem/ Zachariæ Søn/ i Ørcken. Oc
hand kom i all den Egn hos Jordan / oc Predickede Pe-
nitentzis Daab / til Syndernis forladelse / som skreffuit
staar i Esaiæ Prophetis talls Bog/som siger: Der er en *Esa. 40.*
Predickeris røst i Ørcken / bereder HERRENS vey/oc
giører hans Fodsti rette. Derfor kaldis oc S. Hans Dø-
befader/fordi hand vaar den første der begynte Daaben
aff Guds befalning. Mattheus skriffuer/at Jerusalems *Matt. 3.*
Stad gick vd til hannom/oc det gantske Jødiske Land/oc
alle Land hos Jordan/oc lode sig Døbe aff hannom vdi
 Jor-

III. Jordan / oc bekiende deris Synder. For det Tredie/ At Daaben haffuer sin begyndelse aff GVD: Lære wi her aff/ at CHristi Disciple haffue oc begynt denne Daab/
Ioha. 3. som Johannes siger: Der effter kom Jesus oc hans Disciple i det Jødiske Land/oc hand haffde sin verelse der met dem/ oc døbte. Endog at Jesus døbte icke selff/men hans
IIII. Disciple. For det Fierde / at Daaben er aff Gud: Det giffuer oss denne JEsu Christi befalning klarlige at forstaa/at hand som en sand euig Guds Søn/bekiender sig at haffue mact i Himelen oc Jorden. Oc befol Disciplene icke alleniste at Predicke oc lære/men ocsaa at Døbe/
V. som Ordene lyder: Gaar hen/rc. For det femte/at Daaben er aff Gud/det stadfester Christi Daab/at hand selff haffuer ladit sig døbe / oc Gud Fader oc den hellig Aand haffue stadfest den. Men efterdi Christi Daab/ for allis Daab/er synderlig at betencke/ da vil ieg oc nu handle om Christi Daab/ huorledis den haffuer tildragit sig/ oc der hos/hui Christus lod sig døbe. Om Christi Daab
Matt. 3. at handle/er det saa tilgaait: Mattheus skriffuer/at Jesus kom aff Galilea til Jordan/ til Johannem/ at hand
Luc. 3. vilde lade sig døbe aff hañom/som Lucas siger: Der hand vaar i det trediuende Aar. Endog Johañes vaar en hellig Mand/forsaa hand sig/oc nectede Christo Daaben/ aff den aarsag/at hand aff den hellig Aand/ kiende hannem en Guds Søn at vere/ vden synd/ oc meente fordi/ icke at giordis behoff at døbe hannem/der til met saa Jo-

hañes til sin wuærdighed/paa sin Persons vegne. Men Christus lærde hannom/oc sagde: Lad det nu saa bliffue/ oss bør saa at fuldkomẽ all Retferdighed/ som Christus saa vilde sige: Hans/ du skalt betencke / at du icke vdi dit kald skalt see til din Personis wuærdighed/Men see til dit kald/ til huilckit du est kaldit aff Moders Liff/ til at Predicke oc Døbe/See det oc an/at ieg er oc it Menniske/dog vden synd/vskyldig/Men denne min Daab skal vere alle Menniske it Exempel/at de oc lade sig Døbe/oc ieg vil dem her effter befale: Oc huo som lader sig Døbe oc Troer paa mig / skal haffue Syndernis forladelse / vdi min Daab oc Død. Aff huilcken Christi oc Johannis samtale/ wi haffue at lære : Første/ at bekiende JEsum at vere vden synd. Derneſt/skulle Konger oc anden høy Øffrighed/ Aandelig oc Verdslig/ lære aff S. Hans at kiende/ deris wuærdighed oc syndige Natur / Oc icke for Personens wuærdigheds skyld/affstaa det som deris embede oc kald tilholder dennom at giøre. Huilckit Christus lærer Johannem/oc alle/ der hand siger : Oss bør saa at fuldkomme all Retferdighed : Effter saadan vnderuisning døbte Johannes JEsum. 1. Iohan. 8. Esai. 53. 11.

Hui haffuer Christus ladit sig Døbe?

1. Den første aarsag haffuer Christus ved denne Daab villet indgaa / oc begynde sit Saliggiørreris Embede oc Kald/met Predicken/Mirakel oc Død/Oc derfaare nu aabenbare vilde lade sig saaledis hyldis oc vdraabis/ en

Guds

Guds Søn at vere/som Dauid haffuer spaad om. Jeg
Psal. 2. vil indsette min Konge/ paa mit hellige Bierg Zion/Jeg
vil Predicke om saadan en skick/at HErren sagde til mig:
Du est min Søn/J dag fødde ieg dig. Det som nu ellers
lenge haffde liggit i stilhed effter Engelens ord/som hand
sagde til Mariam: Det hellige som skal fødis aff dig/skal
kaldis Guds Søn. Det vilde nu til Liusit/ oc aabenba-
ris ved GUD selff/som kiende hannom/oc vdraabte sin
II. sandhed om hañom. Den anden sag/Christus vilde der
met stadfeste S. Hansis Daab/oc met sit Exempel/vere
Jøderne oc oss it Exempel at effterfølge / oc det som hand
vilde befale Apostlene oc oss / vilde hand selff vndergaa
III. oc giøre. Tredie sag/lod hand sig Døbe/at hand vilde ve-
re vdi vor Daab met oss/at wi altid skulde vere i hañem/
Galat. 3. oc hand vdi oss/ som Paulus siger: Saa mange som ere
døbte aff eder/de haffue iførdt sig Christum/det er/de ny-
IIII. de Naade oc Himerige met Christo. Fierde sag/Lige som
Christus haffuer paa tagit sig Omskærelsens pact effter
Mose Low: Saa haffuer hand oc tagit sig Daabens te-
gen paa/oc met Vand ladit sig Døbe/at hand vilde lade
sig see oc kiendis/ at ville vere vdi det gamle oc ny Testa-
mente/deris oc vor Fader/HErre oc Feldtøffuerste imod
Guds vrede oc Dieffuelen/oc lide for vore Synder/ den
haarde Kaarssens død/oc tage fordi paa sig/deris Testa-
mentis Feldtegen/Omskærelsen i sit Blod/vdi det gamle
Testamente/oc Daabsens tegen/i det ny Testamente/oc
vilde

vilde der met beuise sig deris oc vor Meglere oc Feldther-
re at vere. Den Femte sag/ vilde Christus ved sin Daab V.
nu aldelis tillucke off de Mosaiske Ceremonier oc Kircke
skick/ met deris Offer oc Slactning: Efſterdi Johannes
nu Predickede/ at der gielder icke Forhud/ Offer oc Slact-
ning/ Men Troen til Christum/ oc it helligt Leffnit. Oc
effterdi Lowen oc Propheterne / haffue spaad til Johan- *Matt.11.*
nem/ som Christus selff siger: Saa fuldkommis her Jo-
hannis Euangelistis ord: Lowen er giffuen ved Mosen/
men Naade oc sandhed er bleffuen ved Jesum Christum. *Iohan.1.*

Det Tredie om Daaben / Huor vdi Daabsens Sacra- III.
mente staar.

Denne hellige Daabsens krafft / staar synderlige
vdi try Stycke. Det Første / er Vand. Det Andit/ er
Ord. Det Tredie er Christi indskickelse.

Det Første.

Det er den vduortis Materie/ Vand/ som wi skulle I.
bruge der til/ som icke er andit i sig selff end Vand/ oc icke
heller bliffuer andit i Daaben end Vand/ som dog man-
ge wforstandige anderledis der om mene/ oc synderlige de
forblindede Troldfolck/ som aff deris vantro det misbru-
ge/ oc er dog ligeuel icke andit/ end det bare Vand/ som S.
Hans Døbefader suarede Phariseerne/ der de vaare vd- *Iohan.1.*
sende aff Jøderne/ oc spurde hannom at/ Hui døber du?
men du est icke Christus/ ey Helias/ ey nogen Prophete.
Oc hand sagde: Jeg døber met Vand. Der bekiende Jo-

hannes Vandit intet andit at vere end bart Vand. Men
at hand siger der hos: Men hand traadde mit iblant e-
der/den icke kiende/det er den som skal komme effter mig/
huilcken der haffuer verit for mig/hues Skotuenge ieg er
icke værdig til at opløse. Disse ord taler Johannes om
Christo JEsu. Vandit er icke vden Vand / der ieg døber
met/men denne Daab staar vdi Christi krafft/som er en
Gud / met Faderen oc den hellig Aand / oc vdi Ordit oc
Troen. Naar fordi de følgis at / Ordit oc Vandit / ef-
2. ter CHristi befalning / oc Troen / at de saa tilhaabe for-
mengis oc forsamlis/ Saa er det it fult oc fast Testamen-
tis pact oc forbund/ imellom Gud oc Menniskene/ effter
den hellige Trefoldigheds foraardning / som Paulus si-
Tit. 3. ger: Wi ere aff Jesu Christi Barmhiertighed giorde sali-
ge / formedelst Igenfødelsens Bad/ oc den hellig Aands
fornyelse/huilcken hand haffuer vdgydit Rigelige offuer
oss/ formedelst JEsum CHristum vor Frelsere/ Paa det
at wi formedelst hans Naade skulle vere Retferdige oc
Arffuinge til det euige Liff/ effter Haabit / det er io visse-
lige sant.

II. Det Andit/ vdi huilckit Daabsens Sacramente staar/
er Ordit.

Saa skal mand til denne Daab bruge Guds Ord/
vdi huilckit deñe Daabs Sacramente staar/ oc er ingen
andre ord/ end de rette sande oc same ord / som Christus
mundelige haffuer talit/oc sagt: Døber i Naffn Faders/
oc Søns/oc hellig Aands.

Det

Det Tredie/ Huor vdi Daabsens Sacramente staar. III.

Daabsens krafft staar oc vdi Christi indskickelse/ at hand haffuer giort saadan fundatz/ oc befalit sine Tienere at Predicke oc døbe/ oc Meñiskene at høre oc lyde Christi befalning oc indskickelse / oc der hos trolige met all ydmyghed oc gudfryctighed/ at vere hans skickelse vnderdanig/ oc haabe at mand i Daaben/ bliffuer Guds beseglede Christne oc kiere Børn. Naar en Prest fordi døber i Naffn Faders/ oc Søns/ oc hellig Aands/ det er lige/ som hand vilde sige : Jeg døber dig effter JEsu Christi befalning/ Men Jesus Christus Guds Søn/ er den/ som met sit dyrebare vskyldige Rosens Blod/ afftoer din oprindelige Synd / oc giør dig ved den hellig Aand Arffuing til Hiñerigis Rige/ som Johañes siger: Jesu Christi Blod 1. Joha. 1.
giør oss rene aff alle Synder.

Det Fierde/ Om Daaben. IIII.

Huad gaffn wi haffue aff Christi oc vor Daab: Først/ 1.
haffuer Christi Daab verit Gud i Himelen saa behagelig/ at hand vdi hans Daab/ haffuer aabnit Himelen/
som Marcus skriffuer enfoldelig/ oc siger : Der JEsus Marc. 1.
vaar døbt aff Johanne vdi Jordan / stigede hand op aff
Vandit/ oc Himelen aabnedis. Men Lucas siger vijde- Luc. 3.
re : Der Jesus vaar døbt/ oc bad/ at Himelen aabnedis.
Oc Matthæus siger icke alleniste simpel/ at Himmelen Matt. 3.
aabnedis/ men siger at Himlen aabnedis offuer hañem.
Huilcken Himmels aabnelse/ giffuer oss tilkiende/ oc paaminder

minder oss/ at alle Menniske/ ere for Adams fald skyld v-
delucte fra Himelen/ oc at Himmelen er tilsluttit for alle
dem som ere vnder Adams fald / oc at Himmelen nu for
Christi Daab oc Bøns skyld/ til sin Fader aabnis / icke
alleniste offuer hannom/ men er aabnit offuer oss alle/ at
wi haffue en frij indgang i Himmelen ved hannom/ som
hand selff siger: Jeg er Veyen/ Liffuit oc Sandhed. Item/
Joha.14. Jeg er Dørren/ der som nogen gaar ind ved mig/ Hand
10. skal bliffue salig. Saa er oss deñe Christi Daab oc Bøn
en indgang til Himmelen/ til alt det gode wi skulle haffue
II. met Gud i Himmelen. Det andit gaffn aff Jesu Christi
Daab/ beskriffuer Euangelisterne/ at den værdige hellig-
Aand/ den tredie Person i Guddommen/ er kommen aff
Luc.3. Himmelen offuer hannom/ i en Legomlig skickelse som en
Dwe/ huilckit som før haffuer verit Figurerit / ved den
Gene.8. Dwe som førde it Olie blad i Munden/ som vidnede for
Noah / at hand vaar frelst aff Gud / fra GVds vredis
plage/ oc haffde fundit venskaff : Saa vidner oc den hel-
ligAand/ vdi Jesu Christi Daab/ at alle Menniske/ som
oc døbis paa Christum/ skulle fries oc frelsis fra GVds
vrede/ for den oprindelige synd/ oc skulle haffue Naade oc
Salighed/ vdi samme Christo vor Saliggiørere. Det
III. tredie gaffn aff Jesu Daab/ det bør oc altid at vere i vor
hukommelse/ at Gud Allmectigste aff sin Barmhiertig-
hed/ vdraaber Naade oc Salighed/ ved samme sin Søn
Christum/ offuer alle dennom som høre hannom/ sigen-
dis:

dis: Denne er min Elskelige Søn/etc. Det er oss en stor
glæde vdi vor nød / at den Naadige Allmectige Gud vdi
Himmelen / haffuer behagelighed til oss / for sin Søns
skyld/ som Gud raabte aff Himmelen/ at Jesus er hans
Elskelige Søn: Saa ere wi Guds Børn/ved Christum/
som Paulus siger: Hand beskickede oss til Børns vdkaa- *Ephe.* 1.
relse for sig selff formedelst Jesum Christum/efter sin vil-
lies velbehagelighed/sin herlige Naade til loff/formedelst
huilcken hand giorde oss behagelige i sin Elskelige. Saa
trøster oc Johañes oss/der hand siger: Hand gaff deñom *Iohan.* 1.
mact/saa mange som hañom añamer/oc troer paa hans
Naffn/ at bliffue Guds Børn. Det Fierde gaffn er det- *IIII.*
te/ at Christus haffuer beskickit alle Vand/til Salighed-
sens Bad/oc en rigelig afftoelse aff Synden/ at ihuor it
Menniske døbis met Vand/ i Naffn Faders/ oc Søns/
oc hellig Aands/ Da er det for Gud saa krafftigt/ at det
Menniskis synd er plat oc aldelis affslet for GVds An-
sict/som Augustinus forklarer det/ oc siger: At Synden
aldelis borttagis i Daaben/Icke at den oprindelige synd
io bygger oc boer i Menniskene igen/ som wi maa see vdi
smaa Børn/saa vel som de gamle døbte Menniske/efter
at de ere døbte / ere de dog tilbøyelige aff Naturen / til at
synde/saa vel som ocsaa for Daaben/men den oprindeli-
ge synd regnis oss icke til fordømmelsen/ men tilgiffuis oc
forladis oss i Daaben. Det Femte gaffn oc nytte/ at wi
helligis vdi Christi oc vor Daab/ som Paulus lærer/ si- *V.*

 gendis:

Ephe. 5. gendis: Christus elskte Menigheden/ oc gaff sig selff for
hende/paa det hand skulde hellige hende/ oc hand rensede
hende formedelst Vandbadit i Ordit/ paa det hand skul-
de beskicke sig selff hende en Menighed/som er herlig/som
icke haffuer nogen besmittelse eller ryncke/eller nogit saa-
dant/ men at hun skulde vere hellig oc vstraffelig. Det
VI. Siette gaffn/ lærer S. Peder/ At Daaben giør oss sali-
1. Pet. 3. ge/som betydis der met/ icke den vrenligheds borttagelse
paa Kiødit/men en god Samuittigheds pact met Gud/
formedelst JEsu Christi Opstandelse/ som er opfaren til
Himmelen/ til GVds høyre Haand/ oc Englene/ oc de
Veldige/ oc Kraffterne/ ere hannom vnderdanige. Det
VII. Siuende gaffn / lærer Paulus oss: At alle wi som ere
Rom. 6. døbte vdi JEsum CHristum / wi ere døbte vdi hans
Død. Saa ere wi to begraffne met hannom / forme-
delst Daaben vdi Døden / Paa det / at lige som Chri-
stus er opuact fra de Døde / formedelst Faderens Her-
lighed / saa skulle wi oc vandre vdi it nyt Leffnit. Sum-
ma/ saa mercke wi oc forstaa/at vor Salighed staar vdi
denne hellige Daabs besegling / At naar wi tage denne
Daabs pact paa oss/oc tro den HERRE Christo/ Saa
ere wi ret forseglede Arffuinge til Himmerigis Rige oc
euig Salighed/som Christi egne ord lyde: Huo som Tro-
er oc bliffuer døbt/ hand skal bliffue salig. Lige fordi som
de hellige Fædre Abraham oc hans Efterkom̄ere/ haff-
ue huldit deris Omskærelsis pact met Gud/oc voffuit Liff

oc Gods for Guds Low oc Bud/ oc lidt der offuer stor e-
lende/ som wi læse it ynckeligt Exempel i Machabeernis 2. Macc.
Bøger/ huorledis en Moder icke vilde met siu Sønner/ 7.
æde Suine Kiød/ imod Mosi Low: Saa bør oss som Deuter.
Christne ere/ at holde vor Daab i høyeste ære oc act/ om 14.
wi end vesaa skulde voffue vort Liff oc Leffnit der hos som
de haffue giort/ oc tacke den Leffuendis Guds Søn/ som
ved sin hellige Daab haffuer trøstit oss/ imod all wlycke/
Oc ved dette Sacramente fraskild oss fra Tyrcker/ Jøder
oc Hedninge/ oc alle andre saadane: Oc efftersdi wi kaldis
Christne/ aff det wi ere Christnede/ oc aff vor Feldtøff-
uerste Christo: Saa bør huer Christen at skicke sig saa
vdi Tro/ Haab/ oc christeligt Leffnit oc Gierninger/ at
wi kunde bestaa vort Naffn met ære oc en god
Samuittighed/ baade her/ oc naar wi
skulle besees/ om wi haffue den
rette Bryllups Klæd- Mat. 22.
ning paa.

Det

Det Femte Hoffuitstycke vdi denne Catechismi Forklaring / om Christi Naduerïs Sacramente.

Hose. 2. HOseas Prophete taler om den Aandelige Brudgom Jesu Christo / som haffuer troloffuit sin Christelige Kircke / vdi it Aandeligt Ecteskaff / oc siger: Jeg vil troloffue mig met dig / til euig tid / Jeg vil troloffue mig met dig i Retferdighed oc dom / i Naade oc Barmhiertighed / Ja ieg vil troloffue mig met
Iohan. 3. dig i Troen / oc du skalt kiende HERREN. Johañes Døbere kalder hannem en Brudgom / der hand sagde: Jeg er icke Christus / men vdsendt for hañem / Huo som haffuer Bruden / hand er Brudgom / oc Brudgomens ven staar oc hører hannem / oc glæder sig megit offuer Brudgommens røst / den samme min glæde er nu fuldkomen / hand skal voxe / men ieg skal formindskis. Christus kalder sig oc selff en Brudgom / der nogle komme / oc sagde til hañem:
Marc. 2. Huorfaare faste Johannis oc Phariseernis Disciple / oc dine Disciple faste icke? Oc Jesus sagde til dem: Huorledis kunde Bryllups Folck faste / den stund Brudgommen er hos dem? Saa lenge som Brudgommen er hos dem / kunde de icke faste: Men den tid skal komme / at Brudgõmen skal tagis fra dem / da skulle de faste. Lige fordi / som

en Ecte mand eller Feste mand/ der fornemmer Døden/ at vere for hender/ oplader sit gantske Hierte for sin Hustru eller Festemø / oc giør it fast Testamente / at hans Gods oc Eyedom skal icke komme fra hende/ men at hun det kand beholde oc nyde: Saa giorde oc denne troloffuede Brudgom/ Jesus Christus/ J den Nat der hand skulde forraadis / Aabenbarede hand sin rette Hiertens grund/ oc imellom Gud oc sin Christelige Kircke/ giorde it fast oc tryggeligt Testamente / at hun skulde faa ved denne sin Brudgom / Syndernis forladelse / vdi hans Legomis oc Blods sande deelactighed oc rette brug / som hand forordinerit haffuer/ effter sine Ords lydelse/ til en euig amindelse/paa alle hans gierninger/som huer Christen bør at holde / som Paulus siger : Foracter mand oc icke it Mẽniskis Testamente naar det er stadfest/oc mand setter der intet til. Saa er det tilbørligt at offuerueye dette Sacramente / oc lade det staa i sin fulde ære oc mact. Saa skulle wi fordi effterlade oc offuergiffue all Trætte oc wnyttig *Disputatz*, oc bliffue alleniste hos Christi indskickelse oc ord/oc tro at wi anname det hellige Christi Legome oc Blod/ oc intet vijdere *disputere* der paa/men lade det staa vdi sin indskickelse/ Ord oc rette brug/ oc icke met Paffuen foruende dette Sacramentis brug oc indskickelse/oc icke legge saa hart an/ oc giøre det formegit Aandeligt eller Legomligt/ oc giøre der paa saa mange Forklaringer. Thi Christus bedre kunde haffue forklarit det end *Gala. 3.*

 nogit

nogit Menniske / om hand det anderledis haffde villet
hafft det vdlagt/end som Ordene lyder/huilcke hand selff
haffuer talit. Det skulle wi da saa lade bliffue staaendis/
som Ordene lyder/vden all trætte/twenighed oc *disputatz*,
oc sige met Paulo/om dette Testamente/ oc andre Guds
Rom.11. gierninger: O huilckit Rigdoms dyb/ baade paa Guds
viisdom oc kiendelse/Huor aldelis twbegribelige ere hans
Domme/ oc hans Veye twrandsagelige. Thi huo haffuer
kiendt HERRENS Sind? Eller huo vaar hans Raad-
giffuere? Eller huo gaff hannom nogit tilforn/ at han-
nem skal betalis igen? Thi at aff hannom/oc formedelst
hannom / oc vdi hannom/ ere alting. Paulus lærer oss
1. Cor. 1. oc til de Corinther: At vor daarlige forstand kand icke
begribe Christum oc hans ord. Saa maa wi tillucke vor
blinde forstand / oc lade oss nøye met den Forklaring/
Iohan.6. som Christus haffuer sagt hos Johannem: Huo som
eder mit Kiød / oc dricker mit Blod / Hand haffuer det
Euige Liff.

Disse Sacramentens ord/ beskriffuer Mattheus 26. Mar-
cus 14. Lucas 22. Paulus 1. Corinth: 11.
oc lyder saa.

VOR HERRE JEsus Christus / i den Nat
der hand bleff forraadt/tog hand Brødit/tacke-
de oc brød det / oc gaff sine Disciple / oc sagde:
Tager dette hen / oc æderit/ det er mit Legome / som giff-
uis for eder/ dette giører i min hukommelse.

Lige-

Lige saa tog hand oc Kalcken/effter Afftens Maaltid/tackede / gaff dennom / oc sagde : Dricker alle her aff / Dette er det ny Testamentis kalck i mit Blod / det som bliffuer vdgydit for eder / til Syndernis forladelse/Dette giører saa offte som i dricke i min Hukommelse.

At wi disse ord diss bedre kunde forstaa met sit gaffn oc nytte/ ville wi acte:

Først/huad naffn Christus oc Apostlene haffue giffuit dette Sacramente. I.

Derneſt/Huo dette Sacramente haffuer indſkickit. II.

For det Tredie/ Huorledis Christus haffuer det indſkickit. III.

For det Fierde/ Huad Sacramentit er. IIII.

For det Femte/At dette Sacramente er vdi det gamle Teſtamente tilforn Figurerit. V.

Det Siette/ Huad ſager oſſ ſkal beuege at bruge dette Sacramente. VI.

VII. Det Siuende/ Huem Sacramentit skal giffuis.
VIII. Det Ottende/ Huem Sacramentit skal forholdis.
IX. Det Niende/ Huad gaffn wi haffue aff Sacramentens rette brug.
X. Det tiende/ om den prøffuelse som Paulus taler om.
XI. For det Elluffte/ Huad wi skulle tencke oc gløre/ naar wi haffue annamit Sacramentit.

I. Det Første/ Huad naffn Christus oc Apostlene haffue giffuit dette Sacramente.

I. Først/ haffuer Christus icke giffuit dette Sacramente andit naffn/ end det hand siger: Tager hen oc æder det/ det er mit Legome/ oc dricker det/ det er mit Blod/ oc kalder det/ det Ny Testamentis Kalck.

II. Dernest/ haffue Apostlene kaldit det Brøds brydelse/ som Lucas vdi Apostlenis gierninger skriffuer: Oc de
Acto.20. bleffue bestandige vdi Apostlenis Lærdom/ oc vdi Samfund/ oc vdi Brøds brydelse/ oc i Bønen. Denne tale er tagen her aff/ at Christus JEsus selff brød Brødit/ som
Marc.6. Euangelisterne skriffue/ som det vaar hans viis/ som wi
Luc.24. maa læse hos Marcum oc Lucam oc anden steds.

III. For det Tredie/ kalder Paulus det Brød/ oc HERrens Kalck/ i det hand siger til de Corinth: Huo som nu
1.Cor.11. æder wuærdelig aff dette Brød/ oc dricker aff HERrens Kalck/ hand er skyldig vdi HERrens Legome oc Blod.

IIII. For det Fierde/ kalder oc Paulus det/ HERRENS
Ibidem. Naduere/ der hand siger: Naar som i nu komme tilsammen/

men/ da holder mand icke HERRENS Naduere/ Thi naar mand holder Naduere/ da tager huer sin egen tilforn. Dette Naffn bruger mand almindelig/ fordi det vaar den sidste Naduere/ som Jesus indskickede/ der hand aad met sine Apostle/ før end hand gick til sin Død.

Det Femte/ kaldis det oc en Menighed/ som Paulus siger: Den velsignede Kalck huilcken wi velsigne/ er hand icke Christi Blods Menighed? Det Brød som wi bryde/ er det icke Christi Legomis Menighed: Det er/ at Christi Legomis oc Blods deelactighed/ er bleffuen almindelig for alle Menniske/ effter hans egen indskickelse/ æder oc dricker alle der aff. V. 1.Cor.10.

Det Siette Naffn/ kaldis oc HERRENS Bord/ som oc Paulus siger: J kunde icke tillige vere deelactige aff HERRENS Bord/ oc aff Dieffuelens Bord. Paulus kalder det it Bord/ for Christus ved Bordit indskickede denne Naduere. Saa er det en stor trøst oc ære/ at sidde til Bords met vor HErre Jesu Christo/ huilckit skeer/ naar mand værdelige bruger denne Naduere. Denne Naduere haffuer oc andre Naffn/ aff de Greker oc andre/ effter Apostlenis tid/ som er *Synaxis*, *Liturgia*, *Eucharistia*, *Agape*, oc andre saadane: Men de Naffn er nockson/ der vdi Skrifften benæffnde ere. VI. Ibidem.

Det Andit/ Huo haffuer indskickit dette Sacramente? II.

De tre Euangelister beskriffue oss/ at JEsus GVds oc Mariæ Søn/ J den Nat hand bleff forraadt/ indskickede

ckede hand det/som oc Paulus siger: At hand det annamede aff HERREN/ huor aff wi haffue at lære/ huilckit saligt/ dyrebart oc nyttigt Sacramente det er / Efftherdi det aff hannom er indskickit / Derfor opuecker Dieffuelen saa megen modstand oc modsigelse/ thi hand er Christi oc alle Menniskis Fiende / at hand det kunde vnderdempe oc til intet giøre: Men effterdi GVds Søn det haffuer indskickit / da bør oss met all gudfryctighed oc hederlighed/ bruge samme Sacramente/ oc det icke foracte eller missbruge vdi nogen maade.

III. Det Tredie/ Huorledis haffuer Christus det indskickit?

For det Første/ Tog hand Brødit. Derneſt/ Tackede. For det Tredie/ Brød det. For det Fierde/ Gaff det sine Disciple/ som sade til Bords. For det Femte/ Tog hand oc Kalcken met Vijn i sine Hender. For det Siette/ Tackede igen paa ny. For det Siuende/ Gaff dem. Dette Brod/som hand gaff dennom/haffuer verit vsuret/som ingen Surdey vdi vaar/ som de brugte til deris Paaske Høytid/effter Guds Low/som dennom vaar befalit/som
Exo. 12. wi maa læse i den Anden Mosi Bog/ at de icke maatte
23. bruge surit Brød/ paa de Tider/ vnder deris Siæls op-
34. ryckelse oc Forderffuelse. Effter huilcken viis Paulus taler/oc lærer alle Christne i det ny Testamente/som hand
1. Cor. 5. siger: Lader oss holde Paaske/ icke i den gamle Surdey/ oc icke i Ondskaffs oc Skalckheds Surdey/men i Reenheds oc Sandheds søde Dey. At Christus oc haffuer
haffť

hafft Vijn i Kalcken/kand mand det oc forfare aff hans Ord / som hand sagde : Jeg skal icke dricke aff det / som voxer paa Vintræ/indtil den Dag ieg skal dricke det Nyt met eder/vdi min Faders Rige. For det Ottende/ gaar Christus nu ret til Sagen / oc kundgiør Apostlene/ met klare oc vdtryckte Ord/for huad Aarsag/Gaffn oc Nytte/oc huad det er/ der hand dennom antuordit haffuer/i det hand siger met klare Ord : Tager/æder/ Det er mit Legome/Det er mit Blod/Som er det Ny Testamentis Kalck / som bliffuer vdgyder for mange til Syndernis Forladelse / Det giører i min Hukommelse. Her ere ingen forborgene Ord / eller mening/ men en simpel oc enfoldig Tale/ oc naar wi det saa effter Christi Indskickelse oc Befalning ville tro oc anname / Saa er det alt noch forklarit / oc giøris ingen Disputatz behoff / paa denne høymectige Jesu Christi Ord. *Matth. 26.*

Det Fierde/ Huad er Sacramentet? *IIII.*

Sacramentet er det Ny Testamentis Naadis Tegen/ som Jesus i sin yderste Døds tid haffuer indskickit/ vdi huilckit hand vduortis giffuer Vijn oc Brød/oc effter sit Ords lydelse/ sit sande Legome oc Blod/ til Syndernis forladelse/oc vor Trois stadfestelse/paa alt det hand haffuer giort for oss. Oc er en sand Forsegling paa Guds Venskaff oc det euige Liff/ som wi til hans Døds/Pinis oc velgierningers Jhukommelse skulle bruge / formedelst Troen.

Det

V. Det Femte/ At Sacramentit i det gamle Testamente
er tilforn Figurerit.

Lige som alle andre Christi Ord oc Gierninger/ ere
spaade oc figurerede i det Gamle Testamente / Saa er
oc dette Jesu Christi Testamente. Der om læse wi huor-
ledis Abraham kom tilbage met sine 318. Suenne / oc
Gen.14. haffde offueruundit sine Fiender/ oc frelst Loth sin Bro-
der Søn/ oc alt hans Gods/ da gick Melchisedech/ som
vaar Konge vdi Salem / oc den Allerhøyestis Guds
Præst/ mod Abraham/ oc førde hannom Brød oc Vijn/
at vederquege hannom met. Aff denne Historie lærer
Heb. 7. Apostelen til de Hebreer : Lige som Melchisedech vaar
Konge oc ypperste Præst / vden Fader / vden Moder/
vden Slett/ som haffde huercken begyndelse paa Dage-
ne/ oc ey ende paa Liffuit. Saa er Melchisedech/ en Fi-
gur til denne Jesum Guds Søn/ om huilcken oc Dauid
tilforn haffuer spaait i Aanden/ oc sagt: Du est en Prest
Psal.110. euindelig effter Melchisedechs skick. Abraham lignis ved
alle tro Meñiskis Fader/ som trode Gud/ oc det bleff han-
Rom.4. nom regnit til Retferdighed / som Paulus lærer : Lige
fordi som Melchisedech Konge oc ypperste Præst/ velsig-
nede Abraham oc hans mødige oc trætte Folck/ som vaa-
re forløste fra deris Fiender/ oc styrckede oc vederquegede
dem/ met Brød oc Vijn: Lige saa haffuer oc denne Chri-
stus / vduortis giffuit alle tro Mennisker/ Brød oc Vijn/
at æde oc dricke/ oc effter sit Ords lydelse/ giffuer dennom
sit

sit Legom oc Blod/ til trøst/vederquegelse oc hielp/imod deris Fiender/Dieffuelen/Guds vrede/oc Lowens ret oc formaledidelse. Wi læse hos Mosen / at Gud befol Js- *Exo. 12.*
raels Folck / at slacte it wlydt Lam vd paa Afftenen/ til deris Paaske Høytid / Saa skulde de tage aff Blodit/ oc stryge paa baade Dørstolpene/oc paa det øffuerste Dør træ/Paa det Hus som de skulde æde vdi. Denne Histo- rie haffuer verit en Figur til vor Paaske Høytid / Oc det wskyldige Lam JEsus Christus/ som vaar vden lyde/det er/vden synd/som Paulus lærer: Wi haffue oc it Paaske *1. Cor. 5.*
Lam/som er Christus/offrit for oss. Saa kalder oc Pro- pheten hannom it Lam/ der hand siger: Der hand bleff *Esa. 53.*
straffit oc pint / lod hand icke sin Mund op / Lige som it Lam/der ledis hen at slacte: Oc lige som dette Lam skulde stegis/ saa er CHristus paa Kaarsit stegt/vnder GVds vredis brynde oc hede. Item/ Lige som de strøge Lamens Blod/ paa deris Dørstolper oc Dørtræ/som ere de yp- perste Principal træ paa it Hus: saa skulle wi betencke/ at wi ere GVds Hus/ som Paulus kalder oss/ der hand *1. Cor. 6.*
siger: Vide i icke at eders Lemmer/ ere den hellig Aands Tempel/ som er i eder: Saa skulle oc wi stryge CHristi Blod/ paa vore Dørtræ / paa vore Hus / som ere vort Hierte oc mund. At wi fordi met Munden anname det- te Sacramente/oc vdi Hiertit tro det/som Ordene lyder. Ligeruis som HErren icke vilde forderffue Israels Folck/ som vaar bestenckt oc betegnit met dette Lams Blod/paa

 deris

deris Hus/ naar hand slo de wornskaarne vdi Egypten:
Saa vil oc Gud icke forderffue dennom i Euighed/ eller
straffe deñom/ som ere beseglede i Jesu Legoms oc Blods
deelactighed. Oc lige som Jøderne skulde holde denne skick
til en euig ihukoñelse/ om alle Guds velgierninger/ den-
nom vaar beuist: Saa skulle oc wi vdi dette Sacramen-
tis brug/ ihukomme alle JEsu Christi velgierninger/ Oc
tacke den HERRE JEsu Christo/ som haffuer giort fyl-
list for oss til vor salighed/ ved sin Pine oc Død. Wi læse
oc/ huorledis Gud bespisede sit Folck met Man aff Him-
melen/ oc fødde deñom vdi 40. Aar. Saa giffuer oc den
Himmelske Jesus oss vdi denne Naduere/ sit sande Legom
at æde/ som hand sagde til Jøderne: Eders Fædre ode
Ioha. 6. Manna i Ørcken/ oc ere døde. Dette er det Brød som
kommer aff Himmelen/ paa det/ Huo som der aff æder/
icke skal dø. Lige saa stod oc HERREN paa en Steen/ oc
Exod. 17. gaff sit Folck/ aff hannem Vand at dricke. Saa er Chri-
stus den rette Hiørne Steen/ som Dauid taler om/ den
Psal. 118. Steen som Bygnings Mendene bort kaste/ som CHri-
Matt. 21. stus siger: Hand giffuer oss det dyrebare Vand/ som hand
Iohan. 4. sagde til den Samaritaniske quinde: Huo som dricker aff
det Vand/ som ieg giffuer/ Hand skal icke Tørste euinde-
lige. Saa er dette Brød/ oc dette Vand/ intet andit/ end
en Figur til dette Christi Sacramente.

VI. Det Siette/ Huad sager oss skal beuege til at bruge Sacramentit.

I. Den første sag er Christi befalning/ der hand siger i
indski-

indskickelsen: Tager/ æder/ dricker/ Hører mand oc lyder Christelig Offrigheds befalning/ som icke er imod Guds Low/ oc det som er Undersaattene til nytte oc gaffn: huor megit mere skulle wi lyde Christi befalning. Oc lige som mand holder it Testamente/ vdi sin ære oc værd/ som før er talit aff Paulo/ som Menniskene sticter: Megit mere bør oss at holde dette JEsu CHristi Testamente/ Oc den som det foracter/ maa formode sig straff oc wlycke. Den Anden sag/ lige som it Menniske kand icke lenge leffue oc lide vel/ vden hand æder oc dricker: Saa bliffue wi oc Aandelige Siuge/ der som wi icke tilbørlige bruge dette Sacramente. J Apostlenis tid/ de som annamede Ordit/ oc trode paa Christum/ vaare denne befalning saa lydige/ at de huer dag annamede Sacramentit/ Dog vdaff den daglige brug bleff paa det sidste misbrug: Haffue de saa twelige oc huer dag brugt Sacramentit vdi den første Kircke/ effter Christi indskickelse: Wi som huer dag synde/ skulle oc derfor tencke til/ At wi met sand anger oc ruelse/ fortryde vor synd/ oc offte forligis met Gud. Den Tredie sag/ skulle wi øffue oss vdi Sacramentens brug/ stedse oc offte/ at Guds fryct met mange gode gierninger/ kand opueckis vdi oss/ oc wi der met kunde sky oc fly de onde laster oc syndige gierninger. Oc lige som de Menniske der rettelige oc offte bruge Sacramentit/ io mere oc mere aff den helligAand opueckis/ til it gudeligt Leffnit oc gode Gierninger. Lige saa tuert imod/ de som sig fra GUds

Galat. 3.

II.

III.

Ords hørelse/oc Sacramentens idelige oc rette brug aff-
holde/ io mere oc mere falde fra Gud/ i Legomlig wlycke
IIII. oc euige fordømmelse. Den Fierde sag/ efftersi Christus
befaler oss dette Sacramente til sin ihukommelse/ Saa
bør oss at tacke den HERRE Jesu Christo/ som vaar/ oc
er en Gud/ oc dog vilde bliffue it Menniske/ oc fornædre
Phili. 2. sig for vor skyld/ som Paulus siger/ til Kaarssens Død:
Hand er straffit paa Legome oc Siæl/ At wi icke skulle
plagis aff Dieffuelen/ hand er dømt/ At wi icke skulle
dømmis met Dieffuelen vdi euighed. Oc er icke alleniste
Død for oss/men oc Opstanden/oc opfaren til Himmels
for oss/oc vil igenkomme met mact oc ære. Huo er da icke
plictig/for saadane oc andre velgierninger/at tacke oc pri-
V. se hannom/oc lide met hannom. Den Femte sag: Effter-
di hand siger/ det er hans Legome oc Blod/ da skulle wi
met største ydmyghed oc reuerentz/annamme saadan dyre-
barhed/at hand kand vere i oss/oc wi vdi hañom/som Je-
sus oc forplicter sig til alle dem som høre hans Ord/ met
Joha. 14. sin Fader oc den hellig Aand/ at komme til dem/ at bo oc
VI. bliffue vdi dem. Den Siette sag/ som skal beuege oss til
Sacramentens brug: naar wi det rettelige bruge/da til-
1. Cor. 10. haabe binde oc knytte wi oss/ vdi en Christen samfund oc
brøderskaff/ som Paulus lærer: Det er it Brød/ saa ere
wi mange it Legome/ Efftersi wi ere alle deelactige vdi it
Ephe. 4. Brød. Saa formaner oc Paulus til de Epheser: At wi
skulle leffue vdi Endrettighed/ der hand siger: Saa for-
maner

maner ieg nu eder/ som er fangen i HERREN/ at i vil-
le vandre lige som det er eders kald tilbørligt/ der i ere kal-
lede vdi/ met all ydmyghed oc sactmodighed/ met taalmo-
dighed/ at den ene fordrager den anden i kierlighed/ oc ve-
rer flittige til at holde Enighed vdi Aanden / formedelst
Fredsens baand/ it Legome oc en Aand/ lige som i ere kal-
lede til it Haab vdi eders Kald/ en HERRE/ en Tro/ en
Daab/ en Gud oc allis vor Fader/ som er offuer eder al-
le/ oc formedelst eder alle/ oc i eder alle. Paulus siger oc:
At wi ere alle Christi Lemmer/ aff hans Kiød oc Been. 5.
Saa bestyrckis wi oc bebindis vdi Kierlighed oc venskaff
imod huer andre / naar wi rettelige bruge dette Sacra-
mente: Lige som det ene Lem paa it Legome tien det an-
dit. Det formaner oc den hellige Johannes/ der hand si- 1. Ioha. 3.
ger: Der paa kiende wi hans Kierlighed / at hand lod sit
Liff for oss/ oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for vore Brø-
dre. Oc naar som nogen haffuer denne Verdens gods/
oc seer sin Broder lide nød/ oc lucker sit Hierte til for han-
nom/ Huorledis bliffuer Guds Kierlighed hos hannom?
Mine Børn / lader oss icke elske met Ord/ eller met Tun-
gen/ men met gierningen oc sandhed. Den Siuende sag/ VII.
skal vor dødelighed beuege oss til dette hellige Sacramen-
tis brug: At lige som Israels Folck / naar de skulde æde Exo. 12.
Paaskelammit/ Da skulde de vere omgiordede om deris
Lender/ oc haffue Sko paa deris Fødder/ oc Staffue vdi
deris Hender/ oc de skulle æde det/ som de der vilde haste-

lige bort. Saa skulle wi oc bruge dette Sacramente/vdi
vor velmact/som de der icke vide tiden eller stunden/naar
VIII. Døden vil tage oss her fra. Den ottende sag/at Gud skal
icke straffe oss timelig/Aandelig oc euig: thi lige som Gud
haffuer icke ladit Horeri oc andre synder wstraffit/Saa
vil hand icke heller lade dennom vere wstraffit / som aff
ondskaff oc moduillighed holde sig der fra/oc det foractte.

VII. Det Siuende/ Huem Sacramentit skal giffuis.

Dette høyuærdige Sacramente skal giffuis alle dem/
huilcke deris synder oc ondskaff betynge oc besuere/ oc ere
ydmyge oc sactmodige. Saadane kalder Jesus selff til sig
Matt.11. hos Mattheum/oc siger: Kommer hid alle til mig/ i som
arbeyde oc ere besuaarede/Jeg vil vederquege eder. Der-
nest/skal Sacramentit giffuis alle dennom/som stedse oc
altid haffue hans velgierninger i hukommelse/som hand
selff siger: Det giører i min hukommelse. Saa bør dem
fordi at giffuis Sacramentit/som aff Hierte/hu/sind oc
forstand/ met Munden tale eller siunge Guds ære/ loff
oc priis/vdi alle Christelige/ aabenbare/eller besynderli-
ge samquem. Saadane tilsteder mand til det hellige Sa-
cramentis brug. Sum̃a/alle de som trolige giøre en sand
Penitentz/ vdi synds oc ondskaffs ruelse/Troen til Chri-
Esa.66. stum/ oc it nyt Leffnit. Om saadane taler Gud selff hos
Propheten/oc siger: Jeg seer til den Fattige/oc til den som
haffuer en sønderknusit Aand/ oc som frycter sig for mit
Psal.51. ord. Om saadane taler oc Dauid: En angerfuld Aand/
er

er det offer som Gud behager. Gud forsmaar icke it sorgefult oc angerfult Hierte. Saadane ere de rette Christi Apostle oc Gester/ som skulle sidde met hañom til Bords i ret Sacramentis brug/her/oc siden i euig ære oc glæde.

Det Ottende/ Huem Sacramentit skal forholdis. *VIII.*

Endog ingen ret tro Christi Tienere/ tilsteder nogen aabenbare Guds bespaattere oc Ordens foractere/ eller dennom som ligge hen wbodferdige/ vdi aabenbare skammelige laster / vdi saadant dyrbar Sacramente at vere deelactige. Dog see wi at mange falske Christne/sticke sig iblant de gode/som Judas/oc kunde Guds ords Tienere/ icke gaa dennom nærmere/end til deris bekiendelse/ oc til det vduortis som de see vdi deñom/som Sacramentit anname ville. Oc endog Menniskene kunde icke saa leffue/ at der io findis Menniskelige bræck hos dennom/som der oc vaar skrøbelighed hos Christi Disciple / huilcke hand første gong metdeelte Sacramentit/ oc saa dog icke til deris skrøbelighed/men til det gode Hierte oc forset sõ fands i dennom/at de trode paa hañom/oc kiende Faderen som hañom haffde vdsendt. Men huer som gaar til Sacramentit/den betencke sig saa at Skriffte oc anname det/at om mand kand end forklare sig her i Verden/ for GVds ords Tienere/oc for Menniskene/at hand io kand bliffue bestandig paa den yderste Domedag/ naar Kongen vil gaa ind oc besee om Gesterne haffue deris Bryllups klæder paa/da faar mand at høre huad vore Hierter oc idret *Mat.22.*

haffuer

haffuer verit her i Verden. Saa skulle dog Presterne synderlige haffue opseende/at forholde de Menniske Sacramentens brug/som icke bør at metdelis dem før end de sig
I. rettelige omuende. Det første slags ere de der leffue i denne Verden/som Hunde oc Suin/om huilcke Christus taler/oc siger: I skulle icke giffue Hundene Helligdommen/oc
Matt. 7. i skulle icke kaste eders Perler for Suin/ at de skulle icke træde dem met deris Fødder/oc vende dennom om/oc riffue eder sønder. Huad Perler eller Helligdom kand vere yppermere / end det høyuærdige Sacramente/ JEsu Legome oc Blod? Saa skal mand icke giffue Sacramentit dennom/der leffue her i Verden/onde oc arige/som Hunde/ oc søle sig i synd oc ondskaff / lige som Suin/ naar de ere rene/ lade de icke aff før end de komme i søle igen. Der-
II. nest / skal mand icke heller tilstede til Sacramentit / de genstridige oc vbodferdige Folck/om huilcke Christus ta-
Mat. 18. ler hos Mattheum: At der som de icke ville lade sig vnderuise/skulle de holdis for Hedninge oc Toldere. For det
III. tredie/skal mand oc forholde Sacramentit/for alle hadske oc affuindsfulde Mennisker/ thi affuindsfulde Menniske maa icke gaa til Gest met vor HErre Christo. Er hand vor HErre/oc wi ere hans Disciple/ saa skulle wi følge
1. Pet. 2. hans Exempel effter/ som Petrus lærer: Hand bandede icke igen/der hand bleff bandit/icke truede/der hand ledt/ men hand sette det ind til den/ som dømmer rettelige. Om saadan hadskhed at afflegge/lærer Christus/aff det offer

som de giorde i det gamle Testamente/ oc siger: Naar du *Matt.5.*
offrer din Gaffue paa Alterit/ oc du kommer ihu/ at din
Broder haffuer nogit imod dig/ saa lad bliffue din Gaff-
ue for Alterit/ oc gack oc forlig dig met din broder/ oc kom
siden oc offre din Gaffue. Forlig dig snart met din mod-
standere/ den stund du est paa Veyen hos hannom/ Paa
det at din modstandere skal icke en gong antuorde Dom-
meren dig/ oc Dom̃eren skal antuorde Tienerne dig/ oc du
skalt kastis i Fengsel. Sandelige/ siger ieg dig/ du skalt icke
komme der vd/ før end du oc betaler den sidste skerff. Her
aff kant du nu selff døm̃e/ At all den stund du est it hadsk
Meñiske/ foracter/ misunder oc fortal din Neste/ Kant du
icke bruge denne dyrebare kaast. Det Fierde slags Men- *IIII.*
niske som Sacramentit skal forholdis/ er alle vbarmhier-
tige oc vmilde Meñiske/ om huilcke Jacob Apostel klarli- *Iacob.2.*
ge taler: Der skal gaa en vbarmhiertig dom offuer alle
dem som icke giøre Barmhiertighed. Derfor lærer Chri-
stus oss/ at wi skulle vere barmhiertige/ lige som vor Him- *Luc.6.*
melske Fader er barmhiertig. Oc Christus viser oss huad
vmildhed er/ vdi den Parabel om den Tienere som vaar
vmild imod sin Mettienere/ oc greb hannom i Hals oc
Haar/ oc tenckte icke paa den store Barmhiertighed/ som *Mat.18.*
hañom vaar vederfarit. Det Femte slags som Sacra- *V.*
mentit skal forholdis/ ere alle de som leffue it forargeligt
Leffnit/ offuer huilcke Jesus raaber vee hos Mattheum/ *Ibidem.*
oc siger: Det vaare dennom langt bedre/ at der hengdis

en Møllesteen om deris Hals/ oc de bleffue senckte i Haff-
uit/ som det er dybist. Saadane forargelige Meñiske bør
icke heller at stedis til GVds Bord/ som leffue i Hoer oc
mord/ Tyffueri oc Troldom/ Tyranni oc Røffueri/ vold
oc andre misgierninger. S. Pouel forbiuder at æde met
deñem/ som leffue saadant it forargeligt Leffnit/ der hand
1. Cor. 5. skreff til de Corinther: Der som nogen er/ som lader kalde
sig en broder/ oc er en Skørleffnere/ eller Gerig/ eller Aff-
gudiske/ eller en Bespaattere/ eller en Dranckere/ eller en
Røffuere/ met de samme skulle i oc icke æde. Ere saadane
icke værdige at æde met Menniskene/ megit mindre skulle
de stædis til Guds Bord.

IX. Det Niende/ Huad gaffn wi haffue aff Sacramentens
rette brug.

I. Det første gaffn/ naar wi fuldkomme Christi befal-
ning/ som hand siger: **Tager/ æder/ Dricker det/** da
kiendis wi der paa at vere hans lydige Børn/ oc giøre
Matt. 3. Guds villie/ som haffuer raabt aff Himelen: Hører han-
II. nem. Det Andit gaffn/ naar it Meñiske rettelige anna-
mer det høyuærdige Sacramente/ Saa trøster hand sig
paa Guds Naade/ at alle hans Synder ere hañem for-
ladne: O salig oc megit lycksalig er det Meñiske/ som faar
Syndernis forladelse ved JEsum Christum. Den maa
Psal. 32. vel sige met Kong Dauid: Salig er den Mand/ hues
Synder ere forladne: Oc salig er det Meñiske som HER-
III. REN icke tilregner misgierninger. Det Tredie gaffn/ at
de

de haffue altid en god Samuittighed: Thi lige som de v-
gudelige ere altid vrolige/ bange oc mistrøstige/ met den
onde Samuittighed/ som vi see/ at de tit oc offte omkomme
sig selff/ som Judas/ der bekiende/ oc sagde: Jeg giorde ilde/ Matth.
at ieg forraadde det vskyldige Blod/ skyndede sig hen/ oc 27.
hengde sig selff: Som Achitophel oc andre flere: Oc Cain 2. Sam.
i lige maade/ met en ond samuittighed/ fordømde sig selff. 17.
Saa haffue de gudfryctige Menniske/ en god Samuittig- Gene. 4.
hed / at de haffue Syndernis forladelse / oc glæde sig vdi
Gud oc den hellig Aand/ elske oc giøre huer Mand gaat/
oc met Simeone oc Paulo begiere en Fredelig henfart/ oc Luc. 2.
at bliffue met Christo. Det Fierde/ huo som dette Sa- Philip. 1.
cramente rettelig bruger/ hand bliffuer i Christo/ oc Chri- IIII.
stus vdi hannem: Saa trøster hand sig der met/ at ingen
sorg/ nød eller skade/ kand paakomme hannem i denne Ver-
den/ som hannom kand forderffue/ ihuor stor den kand ve-
re/ som Paul: siger: Er Gud met oss/ huo kand vere imod Rom. 8.
oss? Huilcken som icke sparede sin egen Søn/ Men gaff
hannem der hen for oss alle/ Hui skulde hand icke oc giffue
oss alting met hannem? Huo vil skylde GVds vdualde?
Gud er her som giør Retferdige? Huo vil fordømme? Chri-
stus er her som er død/ Ja megit mere/ den som er opuact/
den som sidder hos Guds høyre Haand/ oc traader frem
for oss. Det Femte gaffn/ at Troen forøgis oc styrckis i V.
oss/ imod alle vore Fiender/ Dieffuelen/ oc den onde Ver-
den/ At vi met Paulo maa sige: Huad som ieg nu leffuer Gala. 2.

i Kiødit/det leffuer ieg i Guds Søns tro/som mig elskte/
oc gaff sig selff hen for mig: Jeg kaster icke Guds Naade
bort. Saa skulle wi altid bruge Sacramentit/Vaage oc
1. Cor. 16. staa i Troen / vere Mandelige oc stercke / oc lade all vor
VI. ting ske i kierlighed. Det Siette gaffn/styrcker deñe kaast
vor Siæl/Lige som Legomlig mad styrcker oc vederque-
ger de hungrige Legome. Oc lige som GUD gaff Eliæ
1. Reg. Prophete krafft aff it Stegt Brød / oc en Kande Vand
18. hand drack aff / til at vandre fyrretiue dage oc fyrretiue
19. Nætter: Saa styrcker oc Guds Søn Jesus/oc opholder
vor Siæls krafft ved deñe Siæls spise/som er en ret *Me-
dicin* til Meñiskens Siæle oc Legome/at helbrede oc trø-
ste. Oc naar wi det giøre i vor velmact met Guds fryct/
oc leffue i Broderlig Kierlighed met vor Neste/met gode
gierninger/oc bliffue der i varactige indtil enden: Saa er
denne spise/en sand beseyling paa Christi velgierninger/
oc en god pass at reyse met her fra oc til hans euige Rige.

X. Det Tiende/ Om den prøffue som Paulus taler om.

Mange støde sig paa disse Pauli ord/der hand siger:
1. Cor. 11. Huert Menniske skal prøffue sig selff/oc æde saa aff dette
Brød/oc dricke saa aff deñe Kalck: Thi huo som æder oc
dricker vuærdelige/ hand æder oc dricker sig selff Dom-
men / der met/ at hand icke giør forskel om HERRENS
Legome. Huo som skal prøffue sig selff / hand skal see sin
egen vduelighed oc vuærdighed/Oc at hand aff sig selff
er icke værd/ for sin Synd oc ondskaffs mangfoldighed/
dette

dette Sacramente at an̄ame/efterdi Paulus siger: Huo
wuærdelige æder aff dette Brød/ eller dricker aff HER-
RENS Kalck/ hand er skyldig i HERRENS Legome oc
Blod. Men wi skulle acte Pauli ord/ som hand siger der
hos/ at huert Meñiske skal prøffue sig selff/ oc æde saa aff
dette Brød/ oc dricke saa aff denne Kalck. At wi icke skul-
le støde oss paa deñe prøffuelse/ oc derfor holde oss fra dette
dyrebare Sacramentis brug. Saa skulle wi acte/ huor-
ledis Paulus klarere taler om denne prøffuelse/ der hand
haffuer skreffuit til disse sam̄e Corinth: oc siger: Forsøger 2.Cor.13.
eder selff/ om i ere i Troen/ Prøffuer eder selff/ eller kiende
i eder icke selff/ at Jesus Christus er i eder? Denne prøff-
uelse er icke andit/ end Paulus vil/ at wi skulle giffue act
paa vort Liff oc Leffnit: Først/ at du skalt bekiende dig for I.
Gud en arm Syndere eller Synderinde / Oc at du vel
haffuer fortient den euige straff oc fordømmelse/ for dine
Synder/ Oc at du selff icke kant rædde oc hielpe dig/ fra
Synden oc Fordøm̄elsen/ som Petrus effter sin forseelse Luc.22.
saadant betenckte/ oc gick vd oc græd beskelige. Dernest/ II.
skalt du ydmyge dig/ met anger oc ruelse/ oc begiere Naa-
de oc Syndernis forladelse aff Gud/ vdi Jesu Christi for- Eai.53.
tieniste/ At GUD vilde anname dig/ som det fortabte oc Luc.15.
vildfarende Faar/ oc forlorne Søn. For det Tredie/ skalt III.
du tro stadelige/ at Gud haffuer forlat dig alle dine syn-
der/ effterdi hand haffuer giffuit sin Enbaarne Søn for
dig i Døden/ som Paul: siger: Saa skal det nu vere eder

 vitter-

Acto.13. vitterligt/Kiere Brødre/At Syndernis forladelse bliff-
uer eder kundgiort ved denne/oc aff alt/ved huilckit i kun-
IIII. de icke vorde Retferdige vdi Mose Low. For det Fierde/
skalt du haffue it gaat forset/ oc bedre dit Liff oc Leffnit/
mod Gud oc Menniskene/ at du aldrig vilt mere vere v-
gudelig/oc synde imod Guds Bud/Men døde den gamle
Adam/met sine Tancker oc Gierninger i dig/oc bliffue it
nyt Creatur/ oc hues vretferdigt Gods eller Penninge/
som du met vret bekom̃it haffuer/igengiffue/ Oc aff din
Luc.19. formue hielpe oc trøste fattige Hus Arme/ oc Hielpeløse
V. Folck/som den fromme Zacheus giorde. Det Femte/skalt
du oc forlade oc tilgiffue aff Hiertit/huer som dig haffuer
fortørnit/oc giort vret/hadit eller forfult dig. Sum̃a/du
skalt vddriffue oc bortkaste all had oc affuind aff dit Hier-
VI. te. For det Siette/endog Gud siger selff hos Propheten:
Esa.43. Jeg/Jeg er den som forlader Synden: Saa skalt du dog
bruge den aardning/skick oc befalning/som Christus haff-
uer giort/oc giffuit Ordens Tienere magt oc myndighed
her paa Jorden/at forlade synden/eller tilbage holde den/
oc tro at synden bliffuer visselig forlat i Him̃elen/ som de
aff GVds befalning her paa Jorden forlade/som Chri-
Joha.20. stus selff siger hos Johannem. J huor ringe en Præst-
mand kand actis/aff den onde Verden/ dog all den stund
hand staar i sit kald oc embedis myndighed/ Da skalt du
gaa til hannem/oc begiere/ at hand paa sit embedis veg-
ne vilde forlade dig din Synd. Effter saadan sand prøff-
uelse

uelse oc bekiendelse/ maat du gaa frem i Jesu Naffn/paa Guds Barmhiertighed/oc anname effter Christi befal-ning/denne Himmilske Gaffue met glæde oc trøst/ Saa skal den vel bekomme dig til Salighedes euige gaffn/ oc trø-ste dig met S. Pouels ord/som siger: Jesus Christus kom 1.Tim.1 til Verden/ at giøre Syndere salige/ iblant huilcke ieg er den største / Men derfor er mig Barmhiertighed veder-faren / paa det at JEsus Christus vilde beuise i mig all taalmodighed/dennom til it Exempel som skulle Tro paa hannem/ til det Euige Liff/ etc.

Det Elluffte/ Huad wi skulle tencke oc giøre naar wi haffue annamit Sacramentit. XI.

Naar du aff Hierte oc Mund saa haffuer Skrifftit oc bekient dig for Gud/oc din Sognepræst/ oc annamit det høyuærdige Sacramente/ Saa skalt du strax for det første/Tacke din HERRE oc Gud/ som saa naadelige I. haffuer forlat dig din Synd oc offuertrædelse/aff sin sto-re Naade/ for sin Søns JEsu Christi skyld. Dernest/ II. skalt du tacke din Frelsere JEsu / som dig saa Naadelige haffuer forløst/oc vilde lide for dig/det du ellers skulde lidt i Euighed / Oc hand saa vel met sit Legome oc Blod dig haffuer bespisit For det Tredie/ skalt du tacke den hellig- III. Aand/ som haffuer helligit oc opliust dig/til at kiende Je-su Velgierninger/ oc haffuerført dig fra Synden/ oc til Guds Naade. For det Fierde/ skalt du leffue Christelig i IIII. dit kald oc embede / til huilckit Gud haffuer kaldit dig/ oc

staa

staa det vel for met gudfryctighed/Retferdighed/Sand-
hed oc Troskaff/ som du vilt giøre Regenskaff derfor paa
V. Dommedag. For det Femte/see dig nu vel for/met huem
du omgaais daglige: Thi Verden er nu fuld aff vgude-
lighed/falsk oc suig/ at mand snart aff onde oc vgudelige
Folckis raad oc omgengelse/ kand forføris/ som Paulus
1.Cor.15. siger: Lader eder icke forføris/ond snack forderffuer gode
VI. seder: Vaager rettelige op/oc synder icke. For det Siette/
skalt du oc tencke til at holde dit løffte / som en Christen
bør at giøre/at du icke met beraad/hu oc vilie/giffuer dig
igen til syndigt Liff oc leffnit/men staar Dieffuelen oc all
Iudic.11. ond begiering imod. Jephtath loffuede it løffte/huad som
gick aff hans Dør aff hans Hus/naar hand kom hiem
igen met Fred fra Am̃ons Børn / det skulde høre HER-
REN til/ Oc det hende sig/ der HERREN haffde hulpit
hannom / oc hand kom hiem igen: Da gick hans eniste
Daatter vd imod hannom/ met Trum̃er oc Dantz/ der
hand saa hende vdgaa / Vilde hand dog icke gaa fra sit
ord oc løffte / men lod sin eniste Daatter dræbe. Oc eff-
terdi der er icke tuil paa/at Gud som er sandru/io holder
sit løffte met oss: Saa bør oss ocsaa at holde vort løffte/
som tro Christne/oc leffue Christelige/som wi oss til Gud
i hans Ord oc Sacramente forplictit oc forseglit haffue
VII. For det Siuende/ forlad dig saa paa Gud/ oc bed inder-
lig om hans hellig Aands opliuselse oc Guddoms besker-
melse/at hand vilde lade sine hellige Engle beuare dig fra
Dieff-

Dieffuelens din Fiendis mact / oc alt ont. Saa er det
icke tuil paa / at det io gaar dig vel til Liff oc Siæl / baa-
de her i Verden / oc i Euighed / Derfor efterdi Dauid *Psalm.*
siger: HERRENS Naade varer fra Euighed oc til 103.
Euighed / offuer dennom som hannom fryctte. Saa ville
wi bede met hannom: HERRE / lad din Miskundhed 33.
vere offuer oss / lige som wi haabe paa dig. Oc beslutte
denne forskreffne Lærdom met S. Pouel / sigendis: *1.Tim.1.*

Gud den euige Konge / som er wforgengelig
oc wsiunlig / oc allene viis / vere
ære oc priis i Euig-
hed / Amen.

A
M E
N.

Tobiæ 7.

Non dubito qvin Deus prec[illegible] & lachrymas meas in conspectu suo adm[illegible]

PETRVS LAVERTIVS YDSTADIENSIS.

15 94.

Preñtet i Kiø=
benhaffn/ Aff Matz
Wingaard/

ANNO

M. D. XCIIII.

